

15. yy. ŞÂİRLERİNDEN
MESÎHÎ, CEM SULTAN, AHMED PAŞA,
NECÂTÎ BEG, ÜSKÜBLÜ İSHAK ÇELEBİ VE ŞEYHÎ'NİN
DÎVÂNLARINDA ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

709086

Hazırlayan: Sevil ÖGE
Danışman: Doç. Dr. Süreyya BEYZADEOĞLU

709086

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Bilim Dalı için öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Edirne
Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kasım, 2001

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ OLARAK Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Kemal YANUZ

Üye : Doç. Dr. Süreyya A. BEYRADEĞİLLİ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ayşepül Mine YEŞİLOĞLU

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../2001
Doç. Dr. Cevat CELEP
Enstitü Müdürü

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu No:

Üniv. Kodu:

* Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının

Soyadı: ÖGE

Adı: Sevil

Tezin Türkçe Adı

: 15. yy. Şâirlerinden Mesîhî, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Necâtî Beg, Üsküblü İshak Çelebi ve Şeyhî'nin Dîvânlarında Atasözleri ve Deyimler.

Tezin Yabancı Dildeki Adı

: Proverbs and Idioms from the Classical Ottoman Poetry of Mesîhî, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Necâtî Beg, Ishak Çelebi from Üsküb and Şeyhî who are from the 15. CC Poets

Tezin Yapıldığı

Üniversite: Trakya Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yılı: 2001

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Dili : Türkçe

Sayfa Sayısı : vi+288

Referans Sayısı : 60

Tez Danışmanının:

Unvanı: Doç. Dr.

Adı: Süreyya

Soyadı: BEYZADEOĞLU

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1. Atasözü
2. Deyim
3. Dîvân
4. Dîvân edebiyatı
5. Beyit

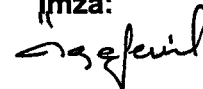
İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. Proverb
2. Idiom
3. Dîvân
4. Dîvân literature
5. Couplet

Tarih:

2.11.2001

İmza:

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının ilk yazılı belgeleri sayılan Orhun Yazıtları'ndan, ilk İslâmî eserlerden biri olan Dîvânu Lugati't Türk'e ve günümüze kadar gelen bütün edebî eserlerde, dil ürünlerimizin temel unsurlarından olan atasözleri ve deyimler zenginliği ile karşılaşmaktayız.

Eğitici öğretici özelliklere sahip, milletimizin binlerce yıllık tarihidен süzülerek gelen bu dil ürünlerimiz değişik çalışmalara konu olmuştur.

Edebiyat tarihimizde altı yüz yıllık bir süreyi içine alan Dîvân edebiyatı döneminde verilen eserlerde şâirlerin atasözlerine ve deyimlere ne şekilde ve hangi sıklıkta yer verdikleri bizce merak konusudur. Buradan yola çıkarak 15. yy. Dîvân edebiyatı şâirlerinden Mesîhî, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Şeyhî, Üsküblü İshak Çelebi ve Necâtî Bey'in dîvânlarında atasözü ve deyim içeren beyitleri tespit ettik.

Çalışmamız, Giriş'ten sonra iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, edebiyatın ve edebî eserin tanımı, atasözü ve deyim tarifi, atasözü ve deyimlerin bir arada kullanılması, 15. yy. Dîvân şiirinde atasözleri ve deyimler ile bunların araştırılmasının nedeni, 15. yy. Dîvân şiirine genel bir bakış ile bu dönem hakkında bilgi verdik.

Birinci bölümde Ahmed Paşa'nın, Cem Sultan'ın, Necâtî Bey'in, Mesîhî'nin, Şeyhî'nin ve Üsküblü İshak Çelebi'nin hayatı hakkında bilgi vererek şâirlerimizin özelliklerini belirttik. Atasözleri ve deyimlerin kullanılışı açısından şâirlere göre dağılımını göstererek, şâirler arasında bu dil ürünlerini en çok kullanan şâirden en az kullanan şâire doğru bir sıralama yaparak tespitlerde bulunduk. Bu dağılıma göre şâirlerimizin Türkî-i Basit akımından nasıl etkilendiklerini, şâirlere göre ayrı ayrı ifade ettik. Dîvânlarda en çok kullanılan atasözlerinin hangileri olduğunu belirledik ve bu atasözlerinin anlamları üzerinde durduk. Günümüzde kullanılmayan, bizce hüküm ifade ettikleri için atasözü olarak değerlendirilebilecek dil ürünlerini tespit ettiğimiz şekilleriyle 15. yy. dil özelliklerini bozmadan liste halinde belirledik. Dîvânlarda en çok kullanılan deyimler arasından ilk on tanesini ve bu deyimlerle ilgili bakış açısını vermeye çalıştık.

İkinci bölümde tarama metodunu kullanarak incelediğimiz dîvânlardan elde ettiğimiz atasözlerini ve atasözlerinin geçtiği beyitleri, ardından bu dîvânlarda kullanılan deyimleri ve deyimlerin yer aldığı beyitleri alfabe sırasına göre düzenledik. Bu düzenleme sırasında tespit edilen atasözlerini ve deyimleri Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (I-II) ve Kemal Eyüboğlu tarafından hazırlanan 13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler (I-II) adlı eserlerdeki atasözleri ve deyimlerle karşılaştırdık. Bu eserlerde bulunmayan deyim ya da atasözü gibi kullanılabilen söz gruplarını da dîvânlarda geçtiği şekliyle belirttik. Kaynakça bölümünü ekleyerek çalışmamızı tamamladık.

Çalışmamız esnasında sonsuz teşvik ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam sayın Doç. Dr. Süreyya Beyzâdeoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Sevil ÖGE

Edirne, 2001

ÖZET

Edebiyatımızda atasözleri ve deyimlerin yer aldığı pek çok edebî eser bulunmaktadır. Dîvân edebiyatında bu söz ürünlerinin eserlerde nasıl ve hangi sıklıkta kullanıldığı düşüncesiyle, 15. yüzyıl dîvânları incelenmiştir.

15. yüzyıl şâirlerinden, Mesîhî Dîvânı, Cem Sultan Dîvânı, Ahmed Paşa Dîvânı, Necâtî Bey Dîvânı, Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı ve Şeyhî Dîvânı taranarak, Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanan “Atasözleri ve Deyim Sözlüğü (I-II)” ve Kemal Eyüboğlu tarafından hazırlanan “13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler (I-II)” adlı eserlerdeki atasözleri ve deyimlerle karşılaştırılmış, adı geçen iki eserde bulunmayan, deyim ya da atasözü gibi kullanılabilen söz grupları da dîvânlarda geçtiği şekliyle belirtilmiştir.

Metinde şâirleri özellikle kendi diliyle konuşurmak isteği ile 15. yy. şâirlerinde, Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerine dikkat edilmiştir. Çalışmada, eski yazıya karşılık çeviri yazı (transcription) simgeleri bulunmaktadır.

Tarama sonucunda 127 atasözü, 704 deyim tespit edilerek, şâirlerin beyitleri alınmış, şâirlere göre dağılımları yapılarak, 15. yüzyılda Dîvân edebiyatı şâirleri arasında, en çok Necâtî Bey’in, en az Şeyhî’nin bu dil ürünlerini kullanan şâirler olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmayla, altı yüzyıl süren Dîvân edebiyatı sürecinde atasözleri ve deyimler açısından bir aydınlatma ve konu üzerinde tartışma yaratma imkanı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ortak bir kültür birikimi üzerinde gelişen Halk ve Dîvân edebiyatlarının karşılıklı olarak birbirini etkiledikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

1. Atasözü
2. Deyim
3. Dîvân
4. Dîvân edebiyatı
5. Beyit

SUMMARY

There are a lot of masterpieces including proverbs and idioms in our literature. By thinking of how and how often these expressions had been used in the masterpieces, Classical Ottoman Poetry has been searched.

The Classical Ottoman Poetry of Mesîhî, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Necâtî Bey, İshak Çelebi from Üsküb and Şeyhî who are from the 15. cc. poets, were examined deeply and they have also been compared with the Dictionary of Proverbs and Idioms (I-II) prepared by Ömer Asım Aksoy and Proverbs and Idioms in Publics Language and Poems from the 13. cc. to our Current Time (I-II).

Furthermore, the use of these proverbs and idioms was carefully looked through in those work of art. The work groups of idioms and proverbs that are not in those two masterpieces, were remarked as in the seen form of Classical Ottoman Poetry.

The wish of having the poets talk in their own language in the context, the Old Anatolian Turkish in 15. cc. poets' language qualities were taken into consideration. In this work, transcription symbols took place for old written forms.

At the end of this search, 127 proverbs, 704 idioms were fixed; poets' couplets were taken, and delivered according to poets; among the Classical Ottoman Literature Poetry in 15. cc, Necâtî Bey mostly used these language products and Şeyhî used them at least, was found.

With this work, in the process of Classical Ottoman that lasted 6 centuries, illumination on the point of view about proverbs and idioms and the possibility of discussion on this subject has been constructed.

General Public and Classical Ottoman literature that were developed by the common culture accumulation, were affected each other was deduced.

Anahtar Kelimeler:

1. Proverb
2. Idiom
3. Dîvân
4. Dîvân literature
5. Couplet

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
1. Genel Bilgiler	1
1.1. Edebiyat ve Edebî Eser.....	1
1.2. Atasözü	1
1.3. Deyim	2
1.4. Atasözü ve Deyimlerin Bir Arada Kullanılması	2
1.5. 15. yy. Dîvân Şiirinde Atasözü ve Deyimler.....	3
1.6. 15. yy. Dîvân Şiirinde Atasözü ve Deyimlerin Araştırılmasının Nedeni	4
2. On Beşinci Yüzyıl Dîvân Şiirine Genel Bir Bakış	5
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. Ahmed Paşa, Cem Sultan, Necâtî Bey, Mesîhî, Şeyhî ve Üsküblü	
İshak Çelebi'nin Hayatı Hakkında Bilgiler	7
1.1. Ahmed Paşa (?-1497)	7
1.2. Cem Sultan (1459-1495)	8
1.3. Necâtî Bey (?-1509)	9
1.4. Mesîhî (?-1512)	10
1.5. Şeyhî (1370-1428)	11
1.6. Üsküblü İshak Çelebi	12
2. Atasözleri ve Deyimlerin Kullanılışı Açısından Şâirlere Göre Dağılımı	12
3. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Atasözleri	15
4. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Deyimler	17
İKİNCİ BÖLÜM	
1. Atasözleri	23
2. Deyimler.....	45
KAYNAKÇA.....	286

KISALTMALAR

APD : Ahmed Paşa Dîvânı

Kas. : Kaside

krş. : karşılığı

MD : Mesîhî Dîvânı

NBD : Necâtî Bey Dîvânı

ŞD : Şeyhî Dîvânı

ÜİÇD : Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı

yy. : yüzyıl

a)Problem :

Edebiyatı oluşturan sözlü ve yazılı eserler gerek ulusal gerekse evrensel boyutlarda faydalı olurlar.

Türk Edebiyatı'nın ilk yazılı belgeleri sayılan Orhun Yazıtları'ndan, ilk İslamî eserlerden biri olan Divan u Lugatit Türk' e ve günümüze kadar gelen bütün edebî eserlerde, dil ürünlerimizin temel unsurlarından olan atasözleri ve deyimler zenginliği ile karşılaşmaktayız.

15. yy. dîvânlarından Ahmed Paşa Dîvânı, Mesîhî Dîvânı, Necati Bey Dîvânı, Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı, Şeyhî Dîvânı, Cem Dîvânı incelenerek o dönemde kullanılan atasözleri ve deyimleri bulduk ve bu konuda bir çalışma gerçekleştirdik. Çalışmamızı gerçekleştirirken dönemin şartlarını da göz önünde bulundurduk. Adı geçen dîvânlarda kaç tane atasözü ve deyim kullanıldığını, şairlerin hangi sıklıkta ve nasıl kullandıklarını, dönemin şartlarını da göz önüne alarak tespit ettik.

b)Amaç :

Edebiyatımızda her dönem varolan atasözleri ve deyimlerin 15. yy. dîvânlarında şairler tarafından nasıl, hangi durumlarda kullanıldığı, günümüze hangilerinin nasıl ulaştığını, varsa değişiklikleri göstermeyi, unutulmuşlar varsa bunları tekrar gün ışığına çıkarmayı amaçladık. Çalışmamızda Ömer Asım Aksoy' un "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (I-II)" ile E.kemal Eyüboğlu'nun "13.yy.dan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler(I-II)" adlı eserleriyle bulduğumuz atasözlerini ve deyimleri karşılaştırdık. Bu eserlerde bulunmayan, bizce hüküm ifade ettikleri için atasözü olarak değerlendirilebilecek dil ürünlerini liste halinde belirledik. Dîvânlarda en çok kullanılan deyimler arasında ilk on tanesini ve bu deyimlerle ilgili bakış açısını belirledik.

c)Önem :

Atasözleri ve deyimlerdeki mantık, anlam derinliği ve anlam çekiciliği eskiden beri aydın tabakayı etkilemiştir. Bu dil ürünleri 15. yy. dîvân şairleri tarafından da sıkça kullanılmıştır. Bu nedenle 15. yy. dîvânlarından Ahmed Paşa Dîvânı, Mesîhî Dîvânı, Necati Bey Dîvânı, Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı, Şeyhî Dîvânı, Cem Dîvânı'nı inceledik.

Tarih süzgecinden geçerek 15.yy. a kadar gelen atasözleri ve deyimlerin şairler tarafından ne şekilde kullanıldığı, günümüzde bunların yaşayan şekillerinin olup olmadığı ya da kullanılıp kullanılmadığı üzerinde düşünme, tartışma ve yeni araştırma olanakları yaratacağı, varolan bilgiler hakkında daha gerçekçi değerlendirmelerin yapılmasına, Eski Edebiyat Bilim Dalı'ndaki çalışmalara, eserlerdeki dil özellikleri açısından faydalı olacağına inanıyoruz. Eski Edebiyat alanındaki çalışmalar içerisinde, özellikle halk kültüründen esinlenerek "Seçkin Zümre

Edebiyatı" diye adlandırılan Dîvân Edebiyatı'ndaki halk kültürünün izlerinin de ortaya çıkmasıyla üzerinde düşünme, tartışma ve yeni araştırma olanakları yaratacağına inanıyoruz. Bu nedenle çalışmamızın önemli olduğuna inanmaktayız.

d)Varsayımlar :

Atasözleri ve deyimlerin zaman içerisinde değişikliğe uğrayabileceğini, unutulabileceğini fakat edebî eserlerde karşımıza çıkacağını varsaydık.

Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişmesi ile 15.yy.da her yönde ilerleme ve gelişme gösteren dil ve edebiyat ürünlerinin bundan nasibini alacağı varsayımıyla, dönemin sosyal yaşantısı da göz önünde bulundurularak çalışmamızı tamamladık.

e)Sınırlılıklar :

Konunun içinden çıkılmaz bir hale gelmemesi ve özellikle tezin bitirilmesindeki süreyi göz önüne alarak sadece 15.yy. dîvânlarından Ahmed Paşa Dîvânı, Mesîhî Dîvânı, Necati Bey Dîvânı, Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı, Şeyhî Dîvânı, Cem Dîvânı'nı inceleyerek çalışmamıza sınırlılık getirdik.

YÖNTEM

a)Araştırma Modeli :

Çalışmamız tarama modelindedir, var olanı betimlemeye, var olan durum ve aranan yeterliliklerin şaire ve döneme göre değişip değişmediği ilişkisel olarak belirtilmiştir.

b)Evren ve Örneklem :

Çalışmamız 15.yy.da belirli bir dil ve edebiyat kültürü düzeyine erişmiş altı şairin dîvânındaki araştırmaya ve amaçla belirtmek istenen yeterliliklerin belirtilmesine dönüktür.

Çalışmamızda iki tür evrenden söz edilebilir. Bunlar, seçilen Ahmed Paşa Dîvânı, Mesîhî Dîvânı, Necati Bey Dîvânı, Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı, Şeyhî Dîvânı, Cem Dîvânı'dır. Ayrıca diğer 15.yy. şairleri genel evrendir. Genel evrene ulaşmanın tümüyle güvenli bir sonuca varmanın imkansızlığı nedeniyle çalışma evrenimize altı dîvânla somutlaştırdık. Seçilmiş örnek küme üzerinde yapılan çalışmalardan yararlanarak hakkında görüş bildirdiğimiz çalışma evrenimizi ve sonuçları bu sınırlı evrene genellemek durumundayız.

Yaptığımız araştırmalar sonucunda bize örnek(model) olan eserler :

EYÜBOĞLU, E.Kemal : (1970) : *13.yy. dan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözü ve Deyimler*, İstanbul
BEYZADEOĞLU, Süreyya : (1985) : *Sümbülzade Vehbi, Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Dîvânı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*, İstanbul
ÖTÜKEN, Adnan : (1971) : *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi
KUTLUK, İbrahim : (1989) : *Kmalızade Hasan Çelâbi, Tezkiretüş Şuara*, Türk Tarih Kurumu

c) Verilerin Toplanması ve Çözümü :

Profesör Mine Mengi'nin hazırladığı Mesihî Dîvânı'nı taradık ve fişledik. Ardından, Doç.Dr. H.Ersoylu'nun Cem Sultan'ın Türkçe Dîvânı'nı, Doç.Dr. M.İsen, Doç.Dr. Cemal Kumaz'ın Şeyhî Dîvânı'nı , Prof. Ali N. Tarlan'ın Ahmed Paşa Dîvânı'nı, Dr. M.Çavuşoğlu ve M.Ali Tanyer'in Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı'nı taradık ve fişledik. Beyitleri tek tek okuyarak, atasözü ve deyim geçen beyitleri tek tek fişledik, aynı beyit farklı gazellerde geçse bile tekrar yazarak taramamızı tamamladık.

Adı geçen dîvânların taranması ile elde edilen fişleri alfabetik olarak sıraladık, aynı atasözü ve deyim geçen beyitleri aynı başlık altında, alt alta şairleri; gazel, kaside ve beyit numaralarını belirterek sıraladık. Aynı beytin birden fazla atasözü ya da deyim karşılığı taşıması durumunda, değişik atasözleri ya da deyimleri karşılarken tekrar yazdık.

GİRİŞ

1. GENEL BİLGİLER

İnsanlar var olduklarından beri kendilerini anlatmak, sonraki nesillere ulaşmak istemişlerdir. Bu ihtiyaçla önce sözlü, sonra yazılı edebiyat, buna bağlı olarak da edebî eserler ortaya çıkmıştır.

1.1. Edebiyat ve Edebî Eser:

Edebiyat, insanların duygu, düşünce ve hayallerini güzel ve etkili bir şekilde sözlü veya yazılı olarak anlatma sanatıdır.

Edebiyat, güzel sanatların bir koludur. Her güzel sanatın (resim, müzik, mimari, heykel, hat, minyatür...) kendine has malzemesi vardır. Kiminin malzemesi boya, taş, tuğla; kiminin malzemesi de çizgi, nota vb.'dir. Edebiyat ise, malzemesi dile dayanan güzel sanatların bir koludur.

Yazı bulunmadan önce insanlar, duygularını düşüncelerini ve hayallerini sözlü olarak anlatmışlardır. Bilginin ve kültürün sözlü olarak sürekliliği yazı bulunana kadar devam etmiştir. Zamanla büyük bir kısmı kaybolan ürünler yazıya geçirilmiş; böylece yazılı edebiyat doğmuştur ve gelişmiştir.

Bütün güzel sanatlar gibi edebiyat da insanı, toplumu ve tabiatı anlatır. Edebî eserde milletin hayatını buluruz. Bir milletin edebiyatı, milli ruhu ve milli hayatı göstermek için en samimi ayna sayılabilir.¹

1.2. Atasözü:

Her dilde bulunan atasözleri ve deyimler, deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından çok önemli dil yapılarıdır.

Edebiyatımızda atasözleri, eskiden sav, mesel (çokluğu emsâl), darb-ı mesel (çokluğu durûb-ı emsâl), tâbir diye adlandırılan; konuşma dilinde, manzum ve mensur

¹ M. Fuad Köprülü. (1986): **Türk Edebiyatı Tarihi**, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat AŞ., s.1.

yazı dilinde yaşayan hikmet dolu, nasihat dolu, eğitici, öğretici özelliklere sahip veciz sözlerdir.²

“Ağlamayan çocuğa meme vermezler”, “kendi düşen ağlamaz”, “su bulanmayınca durulmaz” gibi bu sözler en uzak nesillerin daha gençlerine miras bıraktıkları öğütlerle dolu bilgi hazineleridir.

1.3. Deyim:

Deyimler ise, kendi öz anlamından az çok ayrı bir fikir anlatmaya yarayan kelime topluluğudur. Türkçemiz deyimler bakımından çok zengin bir dildir. “Tâbir” de denilen deyimler halkın dikkatli ve zeki görüşlerinden doğmaktadır.

Deyimler, atasözlerine yardımcı söz grubu oluştururlar. “Gözü çöplükte kalmak” deyimdir, “horoz ölür gözü çöplükte kalır” atasözüdür. Burada görüldüğü gibi deyim yardımcı madde olarak kullanılabilir.³ Atasözlerinden ayrılan tek özelliği hüküm ihtiva etmemesidir.

1.4. Atasözü ve Deyimlerin Bir Arada Kullanılması:

Her ikisinin de eğitici, öğretici, yol gösterici özelliklere sahip olmaları, derlenen eserlerde, bir arada zikredilmelerini sağlamış, çok kez hangisinin atasözü, hangisinin deyim olduğu ayırt edilmemiş, daha doğrusu böyle bir ayırım düşünülmemiştir.⁴

Dîvân edebiyatında tâbir yahut ıstılah diye adlandırılan deyimler, atalarımızın inançlarını, günlük hayatlarını, duygu ve düşüncelerini yansıtan kalıplaşmış sözlerdir. Halka mal olan bu sözlerin çoğu, yüzyıllar içerisinde çeşitli değişikliklere uğramış, bir kısmı bölge ağızlarında kalmış, bazıları kullanılmaz olmuş, bazıları da dildeki yenileşmeler sonucu yeni şekilleri ile söylenir olmuştur.⁵

² Süreyya Beyzadeoğlu. (1999): “Atasözlerinin Deyimlerin Dîvân Şiirimize Yansıması ve Bilinmeyen Bir Osmanlı Yادigarı: Armağan”, **Türk Edebiyatı**, Sayı: 310, s.30.

³ Ülkü Kuşçu-Hüseyin Kuşçu. (2000): **Atasözleri ve Deyimler**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s.15.

⁴ Beyzadeoğlu, 1999: 30.

⁵ Süreyya Beyzadeoğlu. (1996): “Dîvân Şiirinde Bir Deyim Taş Yatur”, **Türk Edebiyatı Dergisi**, Sayı: 269, s.55.

Bu bağlamda Türk edebiyatındaki eserler incelendiğinde atasözleri ve deyimler zenginliği ile karşılaşılmaktadır. Edebiyatımızın zaman zaman değişikliklere uğradığı ve yenileşme dönemleri yaşadığı, herkesçe bilinmektedir. Edebiyatın temel taşlarından olan atasözleri ve deyimler, bu değişiklik ve yeniliklerin hepsine katılıp karışmışlardır, buna rağmen özlerindeki kusursuzluk nedeniyle güzellik ve sadeliklerini korumuşlardır. En eski dil ürünlerinde olduğu gibi en yenilerinde de atasözleri ve deyimler, en güzel edebî mahsullerdendir.

İlk İslâmî eserlerden Dîvân ü Lugati't Türk'te sav örneklerine rastlamaktayız. Dîvân ü Lugati't Türk, İslâmiyet'ten sonraki dönemin başlarında kaleme alınmıştır. Ancak atasözleri ve deyimler uzun zaman içerisinde meydana gelmektedir. Bu gerçekten hareketle eserdeki örneklerin çoğunun İslâmiyet öncesi devre ait olduğu söylenebilir. Bu eserde Kaşgarlı Mahmut üç yüze yakın atalarsözü (sav) tespit etmiştir.⁶

Gerek manzum, gerek mensur eserlerde atasözleri ve deyimler, ilerleyen dönemlerde de sıkça kullanılmıştır. 13. yüzyılda ilk eserlerini vermeye başlayan Dîvân edebiyatı şâirleri de atasözleri ve deyimleri kullanmak suretiyle fikirlerini kanıtlamışlar, şiirlerini süslemişlerdir.

15. ve 16. asır şâirlerinden Sâfi, Visâlî, Ahmed Paşa, Zâtî, Necâtî... gibi en yüksek simalar tarafından, Dîvân edebiyatının her türüne irâd-ı mesel cereyanı sokulmuştur. Onların ardından gelen şâirler de bu yolda ilerlemişlerdir.

1.5. 15. yy. Dîvân Şiirinde Atasözü ve Deyimler:

15. yy. dîvânlarından Ahmed Paşa Dîvânı⁷, Mesîhî Dîvânı⁸, Necâtî Bey Dîvânı⁹, Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı¹⁰, Şeyhî Dîvânı¹¹, Cem Sultan Dîvânı¹²'ni inceledik. O

⁶ Dehri Dilçin. (2000): *Edebiyatımızda Atasözleri*, Ankara: TDK Yay., s.XVII.

⁷ Ali Nihat Tarlan. (1992): *Ahmed Paşa Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

⁸ Mine Mengi. (1995): *Mesîhî Dîvânı*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

⁹ Ali Nihat Tarlan. (1997): *Necâtî Bey Dîvânı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 2342, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 592, Türk Edebiyatı Dizisi 25.

¹⁰ Mehmed Çavuşoğlu. (1989): *Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

¹¹ Mustafa İsen. (1990): *Şeyhî Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

¹² İ. Halil Ersoylu. (1989): *Cem Sultan'ın Türkçe Dîvânı*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, s.543.

dönemde kullanılan atasözleri ve deyimleri belirledik; kaç tane atasözü ve deyim kullanıldığını, şâirlerin hangi sıklıkta ve nasıl kullandıklarını, dönemin şartları da göz önüne alınarak belirlemeye çalıştık.

Bu sayede 15. yüzyılda kaleme alınan önemli şâirlerin dîvânlarında yer alan atasözleri ve deyimlerden o döneme kadar ulaşanlarda değişikliğe uğrayanlar varsa değişiklikleri göstermek, unutulmuşlar varsa yeniden gün ışığına çıkarmak amacını güttük.

Dîvânları meydana getiren gazellerin çoğu o günkü halkın zevkle okuyup anlayacağı sadelikteydi. Bunların içinde çeşitli sebeplerle çok sade olanları da bulunuyordu. Örneğin, Üsküblü İshak Çelebi'nin şiirleri sade ve külfetsiz bir üslupla yazıldığından hânendeler ve sâzendeler arasında yayılmış, düğünlerde okunur olmuştur.¹³

1.6. 15. yy. Dîvân Şiirinde Atasözü ve Deyimlerin Araştırılmasının Nedeni:

15. yy.'da Osmanlı İmparatorluğu her yönde ilerleme ve gelişme gösterdi. Dil ve edebiyat ürünleri de bu durumdan nasibini almış olmalıdır. Bu dönemde verilen eserler içinde dîvânların önemi büyüktür. Edebî eser bir bütündür, müellifin davranış tarzının ifadesidir. Ayrıntılar, bütünün emrindedir ve sanatçının şahsiyeti ile yakından ilgilidir, onun kâinat, hayat, cemiyet, tabiat ve insan karşısında almış olduğu özel tavırdan hareket etmek gerekir.¹⁴

Buradan hareketle, 15. yy. Dîvân şiirinde atasözü ve deyimleri tespit etmenin yanında, ele aldığımız şâirlerin hayatı aktarılmış, şâirlere göre atasözü ve deyimlerin dağılımı yapılmış, bu durumun nedenleri üzerine görüşlerimiz belirtilmiştir.

En çok kullanılan atasözleri ve deyimlerle ilgili olarak kişisel görüşlerimiz de ifade edilmiştir.

¹³ Cemal Kurnaz. (1990): **Halk ve Dîvân Şiirinin Müsterekleri Üzerine Denemeler**, Ankara: Akçağ Yay., s.53.

¹⁴ Mehmet Kaplan. (1985): **Şiir Tahlilleri I**, İstanbul: Dergah Yayınları, s.8.

2. ON BEŞİNCİ YÜZYIL DİVÂN ŞİİRİNE GENEL BİR BAKIŞ

Özellikle on dördüncü yüzyılın ikinci yarısında artan muhteşem ilerleme ve gelişme, Osmanlı Devleti için, on beşinci yüzyılın ilk yıllarında birden derin bir sarsıntıya uğramıştır. Timur'a yenilen Yıldırım Bayezid'in ölümü üzerine taht kavgası baş göstermiştir. Yıldırım'ın oğulları arasında yıllarca süren bu tartışma ve kavgalar devleti parçalanma ve yok olma tehlikesi içine düşürmüştür. En sonunda en küçük kardeş olan Mehmet (Çelebi) ağabeylerinin her birini birer birer ortadan kaldırarak devletin birliğini ve düzeni yeniden kurabilmiştir. Ancak tarihçiler: "Aksak Timur bu kötülüğü yapmasaydı, Osmanlı Devleti, İstanbul'u çok daha önce alır, görkemli ilerleme devam ederdi. Timur'un bu davranışı Osmanlılara en azından elli yıla mal olmuştur." derler ki, bunda gerçeğin payı büyüktür.¹⁵

Çelebi Mehmet'ten sonra Osmanlı Devleti yeniden gelişme ve genişlemeye devam etti. Önce II. Murat, sonra oğlu Sultan Mehmet tahta çıktılar. Sultan Mehmet (Fatih) devleti imparatorluk haline getirdiği gibi "Fatih Medreseleri" kurmuş, her dalda ileri ve çağdaş bilimleri okutturmaya başlamıştır. Fatih'in oğlu II. Bayezid ülkeyi genişletmekte önemli rolü olmadıysa da memleketi kalkındırma çabalarında bulundu.

On beşinci yüzyılın dört padişahının dördü de şâirdir; bilime olduğu kadar sanat ve edebiyata da önem vermişlerdir. Bunun sonucu olarak Dîvân edebiyatı da daha hızlı gelişmeler gösterdi.¹⁶

Başta Şeyhî, Necâtî, Ahmed Paşa, Cem Sultan, Mesîhî, Üsküblü İshak Çelebi gibi şâirler yetişmiştir. Sehî Bey **Heşt Behişt** adlı tezkiresinde şâirleri sekiz tabakada değerlendirmiş; I. Tabakada devrin padişahı Kanuni Sultan Süleyman'dan, II. Tabakada Kanuni devrine kadar şiirle uğraşmış padişah ve şehzâdelerden bahsetmiştir. Cem Sultan ikinci tabakada yer almıştır. III. Tabakada devlet adamlarına tahsis edilmiş, Ahmed Paşa'yı bu isimler arasında almıştır. IV. Tabakada İshak Çelebi, V. Tabakada Şeyhî şâirler arasındadır. VI. Tabaka yazarın yaşadıkları zamana yetiştiği ve gençliğinde kendilerine hizmet ettiği kendinden önceki kuşağa mensup şâirler içinde Necâtî yer alır. VII. Tabakada Sehî Bey'e çağdaş olan şâirler ele alınmıştır. Mesîhî bu

¹⁵ Şemsettin Kutlu. (1983): **Dîvân Edebiyatı Antolojisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.50.

¹⁶ Kutlu, 1983: 51.

bölümde yer almaktadır. Görülüyor ki Anadolu'da yazılan ilk tezkire sahibi Sehî Bey Tezkiresi'nde ele aldığımız altı dîvân şâirini tanıtıyor ve değişik tabakalarda ele alıyor.

E.J.Wilkinson Gibb, **Osmanlı Şiir Tarihi** (A History of Ottoman Poetry) adlı eserinde Dîvân edebiyatını iki döneme ayırır ve II. dönemi Fatih'in hocası ve veziri Ahmed Paşa'nın başlattığını ifade eder.

Biz de bu çalışmamızda 15. yy. şâirleri arasından seçtiğimiz Ahmed Paşa, Üsküblü İshak Çelebi, Cem Sultan, Mesîhî, Şeyhî ve Necâtî Bey'in biyografilerinin incelenmesini uygun gördük.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AHMED PAŞA, CEM SULTAN, NECÂTÎ BEY, MESÎHÎ, ŞEYHÎ VE ÜSKÜBLÜ İSHAK ÇELEBÎ'NİN HAYATI HAKKINDA BİLGİLER

1.1. Ahmed Paşa (?-1497):

15. yüzyılın en seçkin üç şâirinden biri¹⁷ (diğerleri; Şeyhî, Necâtî). Mısra söyleyişi, nazım dili, zevki ve mecaz ustalığı ile kuruluş Devri'nin (Necâtî ile birlikte) en büyük şâirlerindendir. II. Murad, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid günlerinde yaşamış olan bu şâirin yıldızı en çok Fatih devrinde parlamıştır. Padişahın hocası ve sözüne güvendiği bir insan olan Ahmed Paşa, İstanbul fethinden sonra kazaskerlik ve vezirlik mevkilerinde bulunmuştur. Ancak bir süre sonra gözden düşerek Yedikule Zindanı'na atılmıştır. "Kerem" redifli kasidesini büyük acılar içinde idam gününü beklerken, padişaha bağışlanması için yakararak yazmıştır. Affedilen şâir Bursa'ya sürgün edilmiş, II. Bayezid zamanında Bursa Sancak Beyliği yapmıştır. Bursa'da 1497'de ölmüş, kendi yaptırdığı medresenin bitişiğine gömülmüştür.

Ahmed Paşa, dîvân şiirinin Anadolu'da yerleşmesine ortam hazırlayan şâirlerden biridir. Türk nazımına İran edebiyatından birçok süsler, deyimler, mazmunlar aktardı; ancak nazım diline incelik, kıvraklık ve yeni bir ahenk de kattı.¹⁸

Ahmed Paşa, çağdaşı Ali Şir Nevâî'ye nazireler de söylemiş ve onun İstanbul'da tanınmasını sağlamıştır. Böylece iki Türk edebiyatı arasında ilgiler kurabilen bir sanatçı olmuştur.

Ahmed Paşa, çağdaşlarından ayrı olarak, tasavvufa elden geldiği kadar az yer vermiş, daha çok maddî aşk ve gündelik hayat zevklerini söylemiş bir şâirdir. Aruz veznini Türkçe'ye uygulamakta ve dili güzel kullanmakta kendine kadar gelen şâirlerin en üstünüdür.

¹⁷ Kutlu, 1983: 96.

¹⁸ MEB. (1978): *İslâm Ansiklopedisi*, 5. Baskı, Cilt: 1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.190.

Özellikle kasidelerindeki tatlılık, güzellik ve sağlamlık o derecededir ki Türk dilinde ondan fazlasını yapmak mümkün değildir. Şiirdeki mevkiinin yüceliğinden ve güzel söyleyişinden dolayı “şâirler sultanı” lakabıyla anılır. Dîvânı müretteb ve şiirleri halk arasında meşhurdur.¹⁹

Ahmed Paşa’dan sonra Türk şiirinin en büyük iki siması olan Necâtî ve Bâkî’de bile Ahmed Paşa etkisi kuvvetle kendini gösterir.

1.2. Cem Sultan (1459-1495):

Osmanlı hanedanının en renkli ve o ölçüde de talihsiz kişilerinden biri Cem Sultan’dır.²⁰ Kendisine küçük yaşından itibaren güçlü bir özel eğitim verilmiş, ayrıca birkaç Doğu (Farsça, Arapça) ve Batı (Fransızca, İtalyanca) dili de öğretilmiştir.

Edirne’de ve Konya’da yaşadı, halk tarafından sevildi. Fatih’in son zamanlarında Cem ile II. Bayezid arasındaki saltanat rekabeti iyice kızışmıştı. Fatih’in ölümünden sonra Cem Bursa’ya giderek şehri ele geçirip adına hutbe okuttu. Fakat II. Bayezid’e 1481’de yenilince, Konya’ya kaçmak zorunda kaldı. Birkaç kez sultan olma girişiminde bulunup başarısız olduysa da bu inancından vazgeçmemiştir. Rodos’ta bir anlaşma yaptığında, kendisinin tutsak edildiğini Müslümanlara karşı bir Hıristiyan birliği kurulacağını bilmiyordu. II. Bayezid Cem’in muhafazası için anlaştı. Fransa’da yedi yıl (son iki yılı bir kulede) geçirdi. Daha sonra Roma’ya getirildi. Napoli seferinde kralın yanında giden Cem hastalanmıştır. Cem’in dirisi gibi, ölüsü de bir süre vatan dışında kalmıştır.²¹

Şiirde Ahmed Paşa’yı üstad tanımış ve devrin bütün şâirleri gibi bu edibin etkisi altında kalarak, kaside, gazel ve murabbalarında onun tarzını taklit etmiştir. Bununla beraber ıstıraplı zamanlarında ve özellikle gurbet senelerinde, etkileyici şiirler yazmada başarılı olmuştur. Bazı eserlerinin pek kuru ve yalnız şekilden ibaret bulunmasına karşılık, bazılarının lirizmden mahrum olmayan bir samimiyet ve olgunluk göstermesi ilk yazıları ile son eserleri arasındaki gelişme farkından ileri gelse gerektir.²²

¹⁹ Mustafa İsen. (1998a): **Sehî Bey Tezkiresi (Heşt Behişt)**, 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, s.61.

²⁰ Ersoylu, 1989: VII.

²¹ Ersoylu, 1989: X.

²² MEB. (1977): **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 3, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.80.

Şiirlerindeki lirizmin en büyük kaynağı –kuşkusuz– gurbet illerinde hem kahır, hem de yurt özlemiyle çektiği acılardır. Manzumelerinin çoğu yaşamının yansıması olduğu için, bunlarda yer yer ve zaman zaman canlı yaşam göze çarpar. Dilinde ve anlatımında zaman zaman sağlam bir yapı, zaman zaman da dağınıklık görülür.

Şiire ve inşâya kâdir, kendisi eşsiz bir şâir, şiirleri hayâlde, gazelleri atasözü ve deyimlerle örülü müretteb dîvân sahibi bir kimsedir.²³

1.3. Necâtî Bey (?-1509):

15. yüzyılın en seçkin üç dîvân şâirinden biridir. Asıl adı İsâ olan Necâtî, zamanına göre güçlü bir eğitim ve öğrenim gördükten sonra, Kastamonu'ya gider. Hattatlık ve şâirliği ile bu kentte büyük şöhret kazanır.²⁴ Fatih'e intisabı ile İstanbul'a göç eder. Önemli devlet işlerinde görev yapar, bir ara II. Bayezid'in oğullarına hocalık yapar. Bu esnada Karaman ve Manisa'da şehzâdelerin emirlerinde çalışır. Fakat sonradan gözden düşerek fakirliğe uğradığı rivayet edilirse de, Necâtî'nin şehzâdelerin ölümünden sonra Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi'ye intisab ettiği belirtiliyor.²⁵

Sehî Bey Tezkiresi'nde Necâtî için gazel tarzında çok güzel ve atasözleri kullanma yolunda beğenildiğini, şâirin Hüsrev-i Rum olarak nitelendirildiğini belirtir.

Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Necâtî'nin şiirlerinin dillerde atasözü gibi kullanıldığını, Hasan Çelebi Tezkiresi'nde atasözleri kullanmada bütün dünyadaki söz sanatçıları (şâirler) içinde farklı olduğunu ve Necâtî'nin özellikle gazel tarzında ve mesel yolunda zamanının en iyi şâirlerinden üstün olduğu ifade edilir.²⁶

Latîfî Tezkiresi'nde şiirde nüktedanlığı ile atasözü ve deyimlerle örülü şiir söylemesi yüzünden oy birliği ile ona Osmanlı ülkesinin Firdevsî-i Tûsî'si ve şâirler sultanı denmiştir.²⁷

Necâtî, kasidelerinde bir çok İran ve Türk şâirlerinin bu tarz yazılarında görüldüğü gibi, medhiyelere yer vermemiş, külfetsiz bir ifade kullanmıştır. Dil,

²³ İsen, 1988: 54.

²⁴ Kutlu, 1983: 86.

²⁵ Kutlu, 1983: 86.

²⁶ Tarlan, 1997: XXI.

²⁷ Tarlan, 1997: XVII.

özellikle gazellerinde çok sadedir; nitekim Latîfi, şiirlerinin anlaşılması için Kastamonu’da kullanılan bir çok kelime, tâbir, yer adları ve âdetlerin bilinmesi gerektiğini yazar ve bunlardan bazılarını bizzat açıklar. Tarihçi Atâ ondan seçtiği şiirlerinin sonuna, uş, tanlamak, can kesici gibi –kendi ifâdesi ile kaba Türkçe– kelime ve tâbirleri açıklayıcı bir lugatçe ilave etmeğe lüzum gördüğünü kaydeder. Bu mahallilik yalnız dilde değil, teşbihlerinde özellikle kendi hayatından esinlendiği tabiat, av sahnelerine ait tasvirlerinde, atasözleri kullanılmasında veya bu mahiyetteki mısralarında kuvvetle hissedilir. Bu yüzden gerek kendisinin çeşitli şiirlerinde tekrarladığı, gerek Hasan Çelebi’nin yazdığı gibi Dîvân’ı her yerde halk arasında çok tutulmuştur.²⁸

Kendine has zengin hayaller ile süslü şiirlerindeki rindâne eda ve nükteli ifade ile övünen Necâtî’yi öğrencilerinden Kastamonulu Sun’î, nazım ve nesri ile şiir diyarının padişahı olarak vasıflandırıyor.²⁹ Anadolu şâirlerini İran edebiyatı etkisinin açtığı yaradan kurtaran, şiire hayat veren Necâtî’dir.

1.4. Mesîhî (?-1512):

Büyük olasılıkla çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Rumeli’de geçiren şâir İstanbul’a gitmiş, medrese öğrenimine başlamıştır. Yazısı güzel olduğu için Sadrazam Hadım Ali Paşa’ya yakınlaşmıştır, bu yeteneği ile Ali Paşa’nın ilgisini kazanmıştır. Ancak Mesîhî içki ve eğlenceden hoşlanan uçarı bir kişidir. Yaradılışı gereği sefih bir hayat sürmüş, mesleğinde ilerlemek yerine gününü gün etmeğe bakmıştır.³⁰

Şâir, Ali Paşa’nın ölümü üzerine ömrünün geri kalan yıllarını yokluk içinde geçirmiştir.

“Sâki şu denli turdı gice hidmetünde kim
İndi sürâhinün kara sular ayağına”³¹

gibi atasözü, deyim ve halk söyleyişlerine yer veren beyitlerin sayısı dîvânında az değildir.

²⁸ MEB. (1964): *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 9, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.156.

²⁹ MEB, 1964: 157.

³⁰ Mengi, 1995: 2.

³¹ Mengi, 1995: 6.

Mesîhî devrin değişik şâirleri ve Zâtî ile atışmalarda bulunmuştur. 15. yüzyılın ikinci yarısında Ahmed Paşa ve Necâtî gibi şâirler arasında önde gelen bir sanatçıdır. Çok eser yazmamış olmakla beraber dîvânı ve şehrengizi ona yaşadığı devirden itibaren, lâyük olduğu şöhreti kazandırmaya başlamış, fakat çok ünlü de olamamıştır.

Şiirlerinde ara sıra Rumeli ağzında kullanılan kelimelere ve tâbirlere rastlanır. Dili çağdaşlarına göre daha sade ve daha açık sayılabilir. Söz sanatlarına çok düşkün değildir. Edebiyatın bütün dar kurallarına, belli sınırlarına rağmen hayal gücündeki inceliği ve zenginliği bakımından dikkati çeker. Sehî ve Hasan Çelebi gibi tezkireciler şâiri methetmede birliktelik gösterirler.³²

1.5. Şeyhî (1370-1428):

On beşinci yüzyılın başta gelen üç şâirinden biridir. Öğrenimini Kütahya medresesinde yaptı. İran'da mutasavvıf ve hekimlerden tasavvuf ve hekimlik öğrendi. Son yıllarında padişahın izin alarak Kütahya'ya yerleşti.³³

Sonradan gelen zamane fazılları ve devran kamilleri hamse tercümesine çok çalışmışlar, lakin mana ve lafızlar konusunda, basit hikaye etmede ve yerine göre emsal kullanmada, söze Mevlânâ Şeyhî'nin insan gücünü aşan ve başka kimsenin müyesser olmadığı yücelikte akıcılık ve hikâyeye bir renkle güzellik ve suret vermedeki başarısını gösterememişlerdir.³⁴

Genellikle şâir ve sûfî mizaçlı, zarif, nüktedan olan Şeyhî'nin, kendisine yakıştırılan bazı haksızlıkları hassasiyetle ve aynı zamanda tevekkülle karşıladığı eserlerinden anlaşılmaktadır.

Şeyhî'nin felsefesinin ve dünya görüşünün temelleri, pek tabii olarak, dini esaslara ve İslâmî düşünceye dayanmaktadır.

Şeyhî, çevresinden ve devrinden şikâyet etmektedir. Bunlar sanatının anlaşılması, haset edenler ve rakiplerinden çektikleri, takdir edilemediği için refah içinde yaşamaması gibi hususlardır. Buna rağmen onun eserlerinde sanatçı ruhunu ve

³² MEB. (1979): *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 8, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.126.

³³ Kutlu, 1983: 60.

³⁴ İsen, 1998b: 112.

gururunu tatmin edememekten ileri gelen bir hırçınlık ve asabiyet görülmez, tersine sükûn, tevekkül, teslimiyet ve huzur sezilmektedir.³⁵

1.6. Üsküblü İshak Çelebi:

Osmanlı İmparatorluğu'nun Rumeli'deki önemli kültür merkezlerinden biri olan Üsküb'de 15. yüzyılın ikinci yarısında doğmuştur. Üsküb'de eğitimine başlamış, İstanbul, Edirne, İznik, Bursa'da müderrislik yapmıştır. Şam'da kadılık yapmıştır. Latîfî'ye göre İshak Çelebi coşkun ve duygulu bir insandır; güler yüzlüdür, neşelidir, mizahtan ve nükteden hoşlanır.³⁶

Şiirinde anlamın tadını bozan sanat oyunlarına hemen hemen hiç rastlanmaz. Umumiyetle, eskilerin sehl-i mümteni dediği türden, sade fakat güzel mânâları dîvânına serpiştirmiştir. Necâtî Bey'in çağdaşlarının hemen hemen hepsinde görülen bir özelliği onda da görüyoruz. Bu özellik Türkçe kelime ve deyimleri birkaç anlamıyla şu veya bu şekilde beytin içine yerleştirerek onlarla lafz ve mânâ sanatları yapmaktır.³⁷

2. ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİN KULLANILIŞI AÇISINDAN ŞÂİRLERE GÖRE DAĞILIMI

Şâir	Deyim	Deyimlerin Bulunduğu Beyit Sayısı	Atasözü	Atasözlerinin Bulunduğu Beyit Sayısı	İncelenen Beyit Sayısı
Necâtî Bey	415	859	84	94	5.919
Mesîhî	177	237	35	35	2.782
Üsküblü İshak Çelebi	136	261	4	4	3.023
Cem Sultan	108	303	7	7	2.877
Ahmed Paşa	107	212	3	4	4.066
Şeyhî	88	180	1	1	2.427

Görüldüğü gibi 15. yy. şâirlerinden (5.919 beyitle) en kapsamlı dîvâna sahip olan Necâtî'nin en fazla atasözü ve deyim kullanan şâir olduğu, ikinci sırada Mesîhî'nin yer aldığı, Üsküblü İshak Çelebi'nin deyimleri kullanmada üçüncü sırayı, atasözlerinde

³⁵ MEB. (1979): *İslâm Ansiklopedisi*, 2. Baskı, Cilt: 11, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.476.

³⁶ Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri. (1990): *Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı (Tenkidli Basım)*, İstanbul: Mimar Sinan Üniv. Yayınları, s.8.

³⁷ Çavuşoğlu vd., 1990: 9.

dördüncü sırayı aldığı görülüyor. Cem Sultan'ın deyim kullanmada dördüncü, atasözü kullanan şâirler arasında üçüncü sırada yer aldığı görülüyor. Ahmed Paşa deyim ve atasözü kullanmada beşinci sırada; Şeyhî, altı şâir arasında en az atasözü ve deyim kullanan şâir olarak son sırada yer alıyor.

Edebiyatımızda şâirlerimizden birçoğu manzumeleri arasında atasözleri ve deyimleri almak suretiyle fikirlerini kuvvetlendirmişler, anlamı derinleştirmişler, şiirlerini süslemişlerdir. 11. yüzyıldan bugüne kadar gelip geçmiş şâirlerimizden –pek azı dışında– hemen hepsinin şiirlerinde bu dil varlıklarına önemli yer verdiğini görüyoruz. Kutadgu Bilig başta olmak üzere çeşitli eserlerde bu özellik geniş bir şekilde göze çarpmaktadır.

15. yüzyıla gelindiğinde İstanbul'da “büyük şehir” hayatı başlayacaktır. İstanbul Türkçesi, millî kültür dili olacak, bu ağızla yüz binlerce fikir ve sanat eserleri yazılacaktır. 15. yüzyılda başlayıp 16. yüzyılda daha usta birkaç şâir çıkarmış olan, Edirneli Nazmi ile adını duyuran Türkî-i Basit (Saf Türkçe Dîvân Şiiri) akımı, şâirleri değişik devrelerde etkileyecektir. Bu etkilenme, ele aldığımız şâirlerde şu şekilde görülmektedir.

Necâtî: Necâtî'nin hayatı incelendiğinde İstanbul'da yaşamakla beraber, ömrünün büyük kısmını İstanbul dışında (Kastamonu, Karaman, Manisa'da) geçirdiği dikkati çeker. Latifi, tezkiresinde Necâtî'yi Anadolu şâirlerinin ilk büyük ustası sayar ve mısralarının çoğunun atasözü gibi kullanıldığını ifade eder.

Mevlânâ İshak: Şi'rin dilersen okuna makbûl-ı halk ola
Sâfi Necâtî şi'ri gibi pür-mesel gerek³⁸

Latifi, Necâtî'nin şiirlerinin çoğunun Kastamonu'da yazılmış olması nedeniyle şiirlerinde bölgesel kelimeler olduğu kadar yöresel adetlere yabancı olabilecek kinâyelerin de bulunduğunu ifade eder.

Mesîhî: Mesîhî'nin Rumeli'de yetiştikten sonra İstanbul'a gittiğini ve zevk safa içinde yaşadığını düşünürsek dil özellikleri ile hayata bakışını eserlerinde birleştirdiğini fark edebiliriz.

³⁸ İsen, 1988b: 330.

Üsküblü İshak Çelebi: Şâirin Üsküb, Edirne, Bursa gibi değişik yörelerde bulunması, hayata bakış açısı, gerek dil özellikleri, gerekse üslup olarak eserlerine yansımıştır.

Cem Sultan: Şâir Cem Sultan'ın gurbet ve hasret duygusunun ön planda yer aldığı şiirleri dikkate değerdir. Genç ve güçlü olduğu ifade edilen şâirin muradına erememesi, kin ve tevekkül duygularıyla dolu ruh halini yansıtması doğaldır. Şâirin şiirlerinde 55 beyitte “canını vermek” deyimini kullanması, Cem Sultan'ın can endişesinin ne derecede olduğunu göstermektedir.

Necâtî 60 beyitte “canını vermek” deyimini kullanarak sevgi, bağlılık duygularıyla kendini himâye edenlerden yardım umarken, Cem bu konuda değişik bir ruh halini yansıtmaktadır.

Ahmed Paşa: Ahmed Paşa irticâlen şiir söylemede büyük bir yetenek sahibidir. Devlet görevlerinde bulunmuş, iyi yaşamış bir şâirdir. Dîvânında döneminin edebî eğilimlerini bir noktada toplamış, yoğunlaştırmış ve bunları saf bir Osmanlıca ile ifade etmiştir.³⁹ Döneminde kendisi ile karşılaştırma yaptıkları Necâtî'nin;

Necâtî'nün dirisinden ölüsü Ahmedî'nün yegdir
Ki 'İsî göklere ağsa yine dem urur Ahmed'den⁴⁰

beyti burada anılmaya değerdir.

Bu özelliklere ve övgülere sahip olan Ahmed Paşa'nın yapılan incelemede diğer şâirlere oranla daha az atasözü ve deyim kullandığı görülür. Bunda yaşadığı dönemin – ki diğer şâirlerden daha önce yaşamıştır– ve Dîvân edebiyatı dilini Osmanlıca ile ifadeye çalışmanın önemi büyüktür.

Şeyhî: Şeyhî'nin hekim olması uğraşı alanı sayısını arttırmıştır. Buna rağmen dönemin önde gelen şâirlerindedir. Tasavvuf eğitimi almış olması şâirin bu felsefeden etkilenmesine neden olmuştur. Eğitimi İran'da yaptığı için Fars şiirinden etkilenmiştir. Dolayısıyla bizim incelememizde şâirler arasında atasözü ve deyim kullanmada en son sırayı Şeyhî almaktadır.

³⁹ E.J. Wilkinson Gibb. (1999): **Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poetry) I-II**, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yayınları, s.330.

⁴⁰ Gibb, 1999: 334.

3. DİVÂNLARDA EN ÇOK KULLANILAN ATASÖZLERİ

Yaptığımız incelemede 124 atasözü içinde üç kez kullanılan “Cadı suya batmaz”, “Muhabbet iki baştan”, “Deliden uslu haber” atasözlerinin en fazla kullanıldığını tespit ettik.

“Cadı suya batmaz” atasözü, Ömer Asım Aksoy’un **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**’nde yer almamaktadır. Kemal Eyüboğlu’nun **13. yy.’dan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler** adlı eserinde bu atasözü “c” harfinin ilk sırasında yer alır. Atasözünün anlamı Eyüboğlu tarafından açıklanmamıştır. “Su yüzüne çıkmak” deyiminin⁴¹ “bir süre belli edilmemiş bir düşünce, bir tutum artık belli olmak” şeklinde açıklanmış olduğu göz önüne alındığında, cadının suya batmaması, gizlenemeyeceği anlamındadır. “Cadı” kelimesi “huysuz, çirkin ihtiyar kadın, hortlak”⁴² şeklinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla kötülüğün, çirkinliğin gizli kalmayacağı şeklinde bir anlam içeren atasözünün, bize iyi olmayı nasihat ettiği düşünülebilir.

Diğer atasözümüz “Muhabbet iki baştan” hem Eyüboğlu’nun hem de Aksoy’un eserinde yer almaktadır. Bu atasözünün “İyilik iki baştan olur” şekli, hatta “Değirmen iyi taştan, iyilik iki baştan” söyleyişi de bulunmaktadır.

Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**’nün II. cildinde bu atasözünün anlamını: “Birbirleriyle ilişkileri bulunan iki kişinin iyi geçinebilmeleri için yalnız birinin iyi olması yetmez. Ötekinin de iyi olması gerekir” şeklinde açıklamaktadır. Yine, iyi olmayı öğütleyen bir atasözü ile karşılaştığımızı görüyoruz.

Divânlarda diğerlerine göre daha fazla kullanılan son atasözümüz “Deliden al uslu haberi”dir. Ömer Asım Aksoy’un açıklaması şöyledir: “Deli sır saklamasını bilmez. Gördüğünü, bildiğini olduğu gibi söyler. Bundan dolayı –zaman olur ki– haberin doğrusu ondan alınır. Krş. “Çocuktan al haberi.”

Bugün bazı küçük yerleşim bölgeleri dışında unutulmaya yüz tutmuş bir atasözümüzdür. Son zamanlarda daha çok “Çocuktan al haberi” şeklinde kullanıldığını görüyoruz.

⁴¹ Aksoy, 1988: 1053.

⁴² Hüseyin Kuşçu. (1999): **Türkçe Sözlük ve İmlâ Kılavuzu**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, s.93.

Dikkat edilirse atalarımız bize kendi tecrübelerini kısa ve öz olarak kendi dönemlerinin dil özellikleriyle verirken, nasihat etmeyi, gelecek kuşakları iyiliğe, doğruluğa, güzelliğe ulaştırmak istedikleri fark edilecektir.

Çalışmada atasözü yerine geçebilecek söyleyişlere de yer verilmiştir. Diğer eserlerde bulunmayan bu örnekler:

Alacukdan kumaş evvel istenir.
 Bahçivan genellikle yemişin hamını saldıranlara verir.
 Benim iki gözüm sen çok yaşa.
 Cihân uyurken cân uyumaz.
 Çoktan okumuştum ben bu duayı.
 Galip olmaz bir Müslümana iki kafir.
 Gam atam oldu, derd anam.
 Gevher yavu varmaz.
 Gece erince ev kapanır.
 Gökteki yıldızlara hesap olmaz.
 Gözden nokta gitse göz kör olur.
 Gülmekten goncanın ağzı yumulmaz.
 Gün bulutlu olmayınca nicesi baran yağar.
 Harami olanın kanı helal almak düşer.
 Görmeyince hastayı doktor kime ilaç eyler.
 Kabe yolunda bile bâd-ı sam eksik değildir.
 Kendine aklın yar ise yabana gitme.
 Kışta yapı muhkem olmaz.
 Kimse karşı duramaz derya bir yana aksa.
 Muhkem olur kâfirin yaptığı bina.
 Mushaf açık olunca şeytan okur.
 Onmadık başa gün doğar.
 Seversen güzeli on dördüne dek sev.
 Ya suyu çeker, ya toprağı çeker.
 Yedi deryayı gezer ayağını ter kılmaz.
 Yüzü ak alını açık olmayanın bin söylese yüzü yok.

4. DİVÂNLARDA EN ÇOK KULLANILAN DEYİMLER

Çalışmamızda 15. yy. Dîvân edebiyatından seçilen dîvânlarda yapılan inceleme sonucu en çok kullanılan ilk on deyim ve ne kadar kullanıldığı şu şekilde belirlendi:

1. Canını ver-: 168
2. Yüz sür-: 100
3. Can ver-: 34
4. Ateşine yan-: 31
Haber ver-: 31
5. El ver-: 28
6. Kan ağla-: 25
Yüzü kara-: 25
Yüz vur-: 25
7. Gönlünü al-: 24
8. Can al-: 21
9. Dil uzat-: 20
10. Baş eğ-: 18

Türkçe deyimlere bakılınca, Türk insanının sosyal yaşantısını ve hayata bakışını anlamak mümkündür. İnsanımız savaşlar, çekişmeler, yoksulluk gibi sıkıntılarla karşılaştığı için hayata karamsar fakat tam bir teslimiyet ile yaklaşır.

Yüz aklı, yüzü gülmek, zevk safa sürmek, tatlı dil, kapısı açık olmak, gün görmek, gün yüzü görmek, gözün aydın, gönül açmak... gibi güzel yaşayış ve zenginlikle ilgili 81 adet deyim tespit edilmiştir.

Emek çekmek, geceyi gündüze katmak, ağzı dualı, ahiretini mamur etmek, Allah bilir, ayağı uğurlu, başını ortaya koymak... gibi ümit, inanç ve çalışma kavramlarıyla ilgili 31 deyim tespit edilmiştir.

Ağzına sövmek, ağzının ölçüsünü vermek, ah almak, aklını almak, allak bullak etmek, ateşe atmak, baş eğmek, başını kesmek, boynunu vurmak, dil uzatmak, diş bilemek, hor görmek, kan gövdeyi götürmek... gibi kavga, savaş gibi durumlarla ilgili 17 deyim tespit edilmiştir.

Ağzının suyu akmak, ağzının tadını bilmek, aç gözlü olmak, ağzı sulanmak, alıcı gözle bakmak, eli uzun, dünyaları vermek... gibi ihtiras, bencillikle ilgili 19 deyim tespit edilmiştir.

Geriye kalan beş yüzden fazla (556) deyimın ıstırap, keder, gam ve sıkıntı ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Tabii bir kısım deyimın hem savaş, kavga gibi kavramları hem de hüznün kavramlarını taşıdığı düşünülürse (örneğin canını almak, elini kana boyamak, kaşlarını çatmak gibi) genel anlamda insanlarımızın o dönemde hayata karamsar baktıkları görülmektedir.

Böyle düşünce ve duygularla dolu milletin içinden çıkan şâirler de zevk sefâ sürseler bile saraydaki çekişmeler, mevki derdi, komplolar ve maddi-manevî korkularla beraber can korkusu da yaşamışlardır.

Bu açıdan bakıldığında 168 kez kullanılan “canını ver-“ deyimi Türk insanının her şeyden çok canını sevdiğini fakat sevdiğine en değerli varlığını teslim edebileceğini gösterir. Dîvân edebiyatında can, aşkın elindeki tek nakittir. Onunla sevgilisinin aşkını almak ister, kendisine yüz çevrilince canı bedenden ayrılmıştır.

100 kez kullanılan “yüz sür-” deyiminin sıkça kullanılmasının nedenlerine gelince; “yüz”ün Tasavvufta Allah’ın tecellisi yerine kullanıldığını hatırlamak gerekir. Sevgilinin güzelliğinin büyük bölümünü yüz oluşturur. Yüz nurdur, güneştir, aydır, mumdur, çerağdır; âşık pervânedir. Yüz mushaf, âyet, Ka’be, kible ve mâbed olarak da karşımıza çıkar. Bu derece önemli olan yüz ancak ondan daha değerli olanın yani sevgilinin eşiğine (toprağına, ayağına) sürülür.

34 kez kullanılan “can ver-” deyimi ile sevgilinin can bağışlayıcılığı hatırlatılıyor. Hz. İsa’nın⁴³ ölüleri diriltme mucizesi dolayısıyla, cân, cânâ, cânân kelimeleri üzerinde oyun yapmanın gelenek olması nedeniyle de sıkça kullanılmış olabilir.

Diğer deyimleri incelediğimizde “haber ver-” ve “gönlünü al-”nın dışında diğerlerinin yine ümitten ve iyimserlikten uzak olduğunu görüyoruz.

⁴³ Bkz. İskender Pala. (1989): **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Cilt: I-II, Ankara: Akçağ Yayınları.

Âşık sevgilinin **ateşine yanar**: Dîvân edebiyatında ateş, aşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabıdır. Ayrıca sevgilisine duyduğu özlem ve hasret de ateş şeklinde kendini gösterir ve aşığı sürekli yakar. Ateş, gözde tutuşur ve gönülde alevlenir. Âşık, gönlündeki ateşi söndürebilmek için daima gözünden su akıtır ama ateş asla sönmez.

Ateşin yanında sudan başka hava da vardır. “Ah” şeklinde ateşi arttırır.

Sevgilinin yanağı ve dudağı renk dolayısıyla ateştir, yakıcılığı buradan gelir. Şarap da renk itibarıyla akıcı ateştir.

Ateş, cehennemdeki nârdır, ancak onda nur özelliği de vardır. Yani ateş, yakma özelliği yanında aydınlatma özelliğine de sahiptir.

Sevgili bir hükümdar gibidir, hükümdarın bütün isim ve sıfatlarına sahiptir.⁴⁴ Âşık ise sevgilinin sarayı kapısında bir kuldür.⁴⁵ Âşık ayrılık cehenneminde acıyla kıvrılır ve sürekli ah eder.⁴⁶

Acılar içinde bulunan şâire rüzgâr **haber verir**: Rüzgâr ile âşığın âhı arasında sıkı bir ilişki vardır. Sabah ve seher vakitlerinde esen rüzgâr sevgilinin saçlarındaki kokuyu getirir. “Yele ver-” deyimini ile âşık ömrünün ve emeklerinin boşa gittiğini anlatmak ister. Bazen rüzgârı bir postacı, bir ulak gibi görürüz. Rüzgâr sürekli esmesiyle toz oluşturur, âşık bu esinti ile sevgilinin ayağının tozuna ulaşır.

Kur’ân-ı Kerim’de Âd kavminin helâk edilişi dolayısıyla ve rüzgârın işlevi hakkında (Zâriyat 41-42 ve Rum 48-51) ayetler bulunur.⁴⁷

Aşığın çektiği üzüntü **ele benzer**, durumu el verdiğince anlatmaya çalışır: El, aşığın çekmiş olduğu üzüntü, gam ve derttir. Bu el yakasına yapışmıştır, asla onu bırakmaz, bazen onun kulağını çeker, sabrının yakasını parçalar. “El açmak, el almak, el vermek” deyimleri veya dest-i kudret (Allah’ın ezeli irâdesi) veya dest-bûs (el öpmek) şeklinde de sık rastlanılır. Çınar yaprağı açılmış ele benzer ve cömertlik arz eder.⁴⁸

Âşık (şâir) aşkıdan dolayı **kan ağlamaktadır**: Dîvân şiirinde sevgilinin birçok güzellik unsuru kan ile ilgilidir. Gözler, gamze ve kirpikler kan dökücülük özelliğine

⁴⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar. (1976): **19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 4. Baskı, İstanbul: Çağlayan Yayınevi, s.5-7.

⁴⁵ Tanpınar, 1976: 6-7.

⁴⁶ Kurnaz, 1990: 87.

⁴⁷ Pala, 1989: 415.

⁴⁸ Pala, 1989: 127.

sahiptir. Dudak, yanak ve ben kan renginde olduğu için âşığa kanı hatırlatan birer katildir. Kimisi kan iletir, kimisi kan döker. Âşığın ağlayan gözlerine kan oturur ve artık kanlı yaşlar dökmeye başlar. Kan ateşi çağrıştırır. Halk edebiyatında da “Bahçede gülüm yandı” diyen türküyü burada hatırlamak gerekir. Bu düşünceler doğrultusunda kan ağla- deyiminin sıkça kullanılmasını olağan karşılamak gerekiyor.

Yüzü kara rakipler etrafta dolaşır, âşığa huzur vermezler: Yüz sevgilinin güzelliğinin büyük bölümüdür ve genellikle aydınlık olma özelliği ile ön plana çıkar. Eski Türk destanlarında da “mavi yüzlü olmak” Tanrı tarafından gönderilmiş insanlar için kullanılan bir destan motifidir.⁴⁹

Yüzü kara olanlar pek iyi olarak değerlendirilmezlerdi. Oğuz Han’ın babasına Kara Han diyorlardı çünkü kendisi Müslüman değildi, Müslüman olmak isteyen oğlu Oğuz Han’a da engel olmak istemişti.⁵⁰

Kültürümüz içerisinde kara baht, akla karayı seçmek, kara haber gibi değişik deyimlerle kullanılan “kara” burada da “yüz” ile kullanılmıştır. Yüzü kara olanın yedi derya suyu bile yıkanmasına yetmediği düşüncesi halk arasında yaygındır.

Âşık sevgilinin ayağına (eteğine, toprağına) **yüz vurur**: “Yüz” kavramı deyimler içerisinde kullanılırken, üçüncü kez karşımıza çıkıyor. “Yüz”ün edebiyatımızdaki yerini biliyoruz, âşık da “yüz sürmek” deyiminde olduğu gibi sevgilinin önünde bütün onurunu, şerefini ayaklar altına alır, eğilir; zaten aşkta, cefadan beli bükülmüştür, sevgilinin ayağına yüzüne vurur. En değerli varlık sevgili olduğuna göre, onun bulunduğu yer, bastığı toprak kutsaldır.

Türkü: Sevdığım cemâlin çünkü göremem
Çıkmasın hayâlin dil-i şeydâdan
Hâk-i pâye çünkü yüzler süremem
Alayım peyâmın bâd-ı sabâdan⁵¹

Örnek, Nedîm’den alınmıştır. Bu türkü nazım şekliyle yazılmış şiir, Dîvân edebiyatı sanatçılarının birinin kaleminden çıkmış, her iki edebiyatın tek kültür olduğunu ispatlarcasına varlığını göstermiştir.

⁴⁹ Bahaeddin Ögel. (1997): **Türk Mitolojisi II**, İstanbul: MEB. Yayınları, s.16-17.

⁵⁰ Ögel, 1997: (Cilt: I) 41.

⁵¹ Kurnaz, 1990: 56.

Sevgili (sultan) lütfederse âşığın **gönlünü alır**: Gönül âşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yerdir. Âşık gönlüyle konuşur, dertleşir. Sevgili gönül denen sarayda misafirdir ve sevgili gönüllerden oluşmuş bir orduyu peşinde götürür.

Gönül, geceler boyu ızdırab çektiği için hasta, bîmâr, yaralı ve sayrudur. Bu hastanın ilâcı, şifâsı, tabibi ise sevgilinin dudaklarıdır. Hastaları arayıp sormak âdet olduğu, ilâç getirmek gerektiği halde sevgili asla buna yanaşmaz.

Gönül bazen şişe, sırça, kâse, kadeh, cam ve sâgardır. Çünkü içi şarap rengi kanla doludur ve çabuk kırılır.

Tasavvufta gönül bir ayna olarak ele alınır, bu aynada Tanrının tecellisi zuhûr eder. Tasavvuf gönle çok önem verir. İnsan bütün âlemin özü olduğu için insanın hakikati de gönüldür.⁵²

Bu kadar önemi olan “gönül” ile ilgili olarak incelediğimiz deyimlerde “gönül almak” deyiminin en çok kullanılan ilk on deyim arasında yer alması şaşırtıcı olmadı. Gönül kavramına bu kadar önem veren edebiyatımız elbette ki gönül ile ilgili deyimler açısından zengin olacaktır.

Âşık canını verir, sevgili **can alır**: Ele aldığımız dîvânlar içerisinde en çok kullanılan deyimler arasında sekizinci sırada “can al-” yer alıyor. “Can” kelimesinin kullanıldığı üçüncü deyim “can al-”dır.

Dîvân edebiyatında can âşığın elindeki tek nakittir. Onunla sevgilisinin aşkını satın almak ister. Âşık canını ortaya koyar, canıyla oynar ve onu kurban eder.

Can kelimesi birçok tamlama ve deyimler kurarak çeşitli yönlerden ele alınır. Cân u ten, çeşme-i can, âyine-i cân, can almak, can vermek, cansız koymak, can oynamak vs. bunlardandır.⁵³

Bu açıdan yaklaşıldığında en çok kullanılan deyimler arasında “can almak” deyiminin bulunması çok olağandır, diye değerlendiriyoruz.

Rakipler **dil uzatır**: Çalışmamızda “dil uzatmak” deyiminin 20 kez kullanılarak en çok kullanılan deyimler arasında dokuzuncu sırayı aldığını tespit ettik.

⁵² Pala, 1989: 186.

⁵³ Pala, 1989: 96.

“Dil uzat-” deyimini; durumuna göre yapmaması gerekirken saygısızca sözleriyle bir kimseyi kötölemek⁵⁴ şeklinde açıklandığına göre aklımıza âşığın rakipleri geliyor. Herhangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her birine rakip dediğimiz için Dîvân şiirinde âşık-maşuk ikilisi arasında âşık ile yarışan ve ona ortak olan kişiye de rakip diyoruz. Rakip âşığın nazarında kötü olan kişidir, yaptıklarıyla da adeta bu durumu destekler. Âşığa kötü ve saygısızca sözler söylemekle, söylenenleri sevgiliye iletmekle, âşığın düşmanı durumundadır.

Rekâbetin her dönem var olduğunu, rakiplerin de sevilmediğini düşünürsek, şiirimizde âşığın rakibe bakışını da doğal karşılayabiliriz. Bu açıdan “dil uzat-” deyiminin en çok kullanılan deyimler arasında yer alması da doğal bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

Âşığın sevgilinin önünde **baş eğmekten** başka çaresi yoktur. “Baş eğmek” deyimini “güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek” şeklinde açıklanmaktadır.⁵⁵

Aşkta güçlü olan sevgili olduğuna göre, âşık her açıdan tam bir teslimiyetle sevgilinin önünde perişan olduğuna göre, âşığın ancak sevgilinin önünde baş eğmesi düşünülebilir. Bütün gücü elinde tutan sevgilidir. Âşık her şeyini ona fedâya hazırır.

Bu değerlendirmelerin ışığında 15. yy. şâirlerinden seçtiğimiz Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Üsküblü İshak Çelebi, Cem Sultan, Şeyhî ve Mesîhî dîvânlarında en çok kullanılan deyimleri ve kullanılış nedenlerini açıklamaya çalıştık. Bununla beraber ortak bir kültür birikimi üzerinde gelişen Halk ve Dîvân edebiyatlarının karşılıklı olarak birbirini etkilediğini göstermeye çalıştık.

Köprülü “Klasik edebiyat üzerinde Halk edebiyatımızın ve Halk edebiyatı üzerinde Klasik edebiyatımızın bir takım tesir ve aksi tesirleri göze çarpmamak mümkün değildir...”⁵⁶ sözleriyle bu noktayı dikkat çekmiştir.

Dileğimiz o ki, bu çalışma bundan sonra yapılacak benzeri çalışmalara bir örnek oluştursun ve aynı kültürden ortaya çıkan Halk şiiri ve Dîvân şiiri arasındaki ortak yönler ve benzerlikler açısından, atasözü ve deyimlerin kullanılışı bakımından, başka çalışmalara ışık tutsun...

⁵⁴ Aksoy, 1988: 723.

⁵⁵ Aksoy, 1988: 618.

⁵⁶ Köprülü, 1986, 117-118.

İKİNCİ BÖLÜM

1. ATASÖZLERİ

1. **Abdalın karnı doyunca gözü pabucundadır. (ÖAA/KE):**

Gel el pîr-i muğan billâh ne bî-ḥod luḫfdur bu kim
Eli boş olan abdâluñ müdâm ayağı ṭolidur
(NBD, 191/4)

2. **Adam olana bir söz yeter. (ÖAA/KE):**

Necâtî ser-ḫōş olur zâhid olimaz yârân
Meşeldürür ki ere bir hûner yîter dirler
(NBD, 190/6)

3. **Ağaç yaşken eğilir. (ÖAA/KE):**

Öldür beni gey şimdi bir vaḫtiñ añasın
Ki itdüğün unutmaz kişi aşla küçücükden
(NBD, 401/8)

4. **Ağır olur taş koptuğu yerde. (Taş yerinde ağırdır.) (ÖAA/KE):**

Egerçi ağır olur taş ḫopduğı yerde
Sitâre var ki 'aḫîḫi ider Yemen'de ğarîb
(NBD, 24/3)

5. **Ağlamayan çocuğa meme vermezler. (ÖAA/KE):**

Nâle ḫıl kim alasin nâmerd dünyâda murâd
Ana süd virmez Necâtî tâ kim oğlan ağlamaz
(NBD, 240/7)

6. **Alacukdan kumaş evvel istenir. (—/—):**

Virseler iki cihânı vaşluña incinme kim
'Âdet oldur istenür evvel alacukdan ḫumâş
(MD, 107/9)

7. **Alçaktan görünür yüce yerler. (ÖAA: Alçak uçan yüce konar/KE: Yüce uçan alçak konar):**

Raşad ehli olanlar böyle dirler
Ki alçaḫdan görünür yüce yirler
(NBD, Nazm/17)

8. Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste. (ÖAA/KE):

Nice bir ey lāle-ruḥ beñzüm za‘afrān eylemek
 ‘Āşık-ı bī-çārenün küynüklü āhı yok mıdur
 (NBD, 59/3)

9. Arife bir gül yeter. (ÖAA/KE):

Var iken yüzün güle meyl eylemez dil bülbüli
 ‘Ārife bir gül yeter lāzım degül tekrār gül
 (NBD, Gül Kasidesi (15)/6)

10. Aşığa Bağdat uzak (ıraq) değil. (ÖAA/KE):

Nola benden kapuña var ise yirden gökce garḳ
 Olmaz ey Mısr-ı melāḥat ‘āşıka Bağdād ıraḡ
 (NBD, 264/5)

Dil-dāra senden olur ise bu‘d-ı maşrıḳayn
 Sa‘y it gönül ki ‘āşıka Bağdād ıraḡ degül
 (NBD, 335/2)

11. Ateş ile su karışmaz. (—/KE: Ateşle su hatıra bakmaz):

Bu dil-i sūzānuma bir tîḡ ur didüm didi
 Ey Mesīḥī āteş ile āb kılmaz iḥtilāt
 (MD, 112/6)

12. Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. (ÖAA/KE):

Derde şataşalı tañlamañ āhın Necātī’nün
 Ḥāşāke āteş uğradı lābüd duḡān olur
 (NBD, 94/9)

13. Bağrı başlı gözü yaşlı yıldızı alçak olur (—/KE: Bağrıbaşı gözü yaşlı):

Bağrı başlu gözi yaşlu yılduzı alçaḳ olur
 Her kişi düşmen olur ger eylese ḡavḡā ḡarīb
 (NBD, 26/3)

14. Bahçıvan genellikle yemişin hamını saldıranlara verir. (—/—):

Baňa la'lünçün kıılır düşnām kūyuñda raķīb
Sā'ile ħāmın virür ekşer yemişüñ bağbān
(MD, 180/3)

15. Başa yazılan gelir. (ÖAA/KE):

Seng-i cefāyı yazmaz urur çarĥ-ı bī-vefā
Ben mu'tekid āña ki başa yazılan gelür
(NBD, 170/5)

16. Benim iki gözüm sen çok yaşa. (—/—):

Mesṭhī uşda ħāk ile bir oldı
Benüm iki gözüm sen çok yaşa
(MD, 236/5)

17. Bir akçe arslanın ağzındadır. (Ekmek arslanın ağzında.) (ÖAA/KE):

Ġāfil olma kim bir akçe arslan ağzındadır
Uş mişālüñ şır-i gerdün ile ħurş-ı āfitāb
(NBD, 4. Kas./20)

18. Bir akçenüñ bitirdiğini yüz kişi bitiremez. (—/KE):

Bir akçenin bitürdüğün bitürmez yüz kişi varsa
'Aziz itmiş anı Allāh hemānā dest-i ħudretdür
Filürinüñ bitürdüğün bitürür akçe de geri
Ve likin şol kadar vardır filüri sikke-süretdür
(NBD, 20. Kıtta)

19. Bir memlekette iki padişah olmaz. (—/KE: Bir mülke iki padişah olmaz):

Nice ħarār eyleye cānumda 'aql u 'ışķ
Bir memleketde sığışa mı iki pādīşāh
(MD, 205/2)

20. Bir sürçen atın başı kesilmez. (ÖAA/KE):

Kesme bir sürçen atuñ ayağın ey şeh-süvār
Bi-edeb çok suç ider şāhuñ ħuzūrında nedim
(NBD, 352/4)

21. Bu cihān böyle olur gāh bana gāh sana. (Bu gün banaysa yarın sana).

(ÖAA/KE):

Nidelüm devr şũarsa saña şerbet baña zehr

Bu cihān böyle olur gāh baña gāh saña

(NBD, 2/3)

Derd ile ben de bencileyin anlar ala kim

Bu gün baña ise yarın efendi saña imiş

(NBD, Mersiye-i şehzade Sultan Mahmud, 1.Hane/7)

22. Bulut bilmeze yũktür. (—/KE):

Gönlũme zũlfi amı gũç gelür ögrenmemegin

Bu meşeldür ke **bulut bilmeze yũkdür** dirler

(NBD, 111/5)

23. Bũlbũlũ altın kafese koymuşlar, "ah vatanım" demiş. (ÖAA/KE):

Ey gül severse añ mı zenadānuñı göñũl

Bũlbũl cihāna virmez imiş āřiyānesin

(NBD, 386/5)

24. Cadı suya batmaz. (—/KE):

Ruuñda āl-i fettānuñ görelden

Bilindi bu ki **batmaz şuya cādũ**

(NBD, 441/4)

Ne göñũl odı ne göz āl-i ru u ‘arızı dost

Oda yanmaz **şuya batmaz** nice cādũdur bu

(NBD, 443/2)

Ruuñ üstinde zũlfũñ ursa añ mı

Meşeldür bu ki **batmaz şuya cādũ**

(MD, 200/5)

25. Cefayı ekmeyen safanın kadrini bilmez. (ÖAA/KE):

Cefāsın ek ki bulasın vefāsın

Bahār olur bilürsin gidicek dey

(MD, 266/2)

26. Cihan bir efsanedir. (—/KE):

Yüzüme bak gözüni aç gurūr-ı salṭanatdan geç
Nice begler uyutmuşdur **cihān efsānedür** dirler
(NBD, 61/4)

27. Cihan uyurken can uyumaz. (—/—):

Dime kimse öpemez uyur iken ṭudağımı
Çün meşeldür ki **cihān uyur iken cān uyumaz**
(CSD, CXXXIII/3)

28. Çocuktan al haberi. (ÖAA/KE):

Ol gonca-dehen sırruñı fāş itdi Necātī
Kim **gizlü haberler olur ifşā küçücükden**
(NBD, 401/9)

29. Çoktan okumuştum ben bu duayı. (—/—):

Öldürecegin ‘ışk Mesṭī’yi bilürdüm
Çokdan okımışdum şanemā **ben bu du’âyı**
(MD, 286/5)

30. Davulun sesi uzaktan hoş gelir. (ÖAA/KE):

Güzel görünür ırakdan görünse her nesne
Anuñ için güneşi rūy-ı yāra beñzeldüm
(NBD, 370/5)

31. Deliden uslu haber. (ÖAA/KE):

Göñül aydur baña kim ‘aklı unut ‘ışkı gözet
Vācib oldı kim işidem **delüden uşlu haber**
(NBD, 111/3)

Delüden uşlu haber nüş idegör cām-ı şarāb
Nice bir ‘akla kifāyet ço bu hüş-yārlığı
(NBD, 561/3)

Çeh didi dil zekānuña **delüden uşlu haber**
Yañılıpdur aña her kimsene kim çāh didi
(NBD, 649/3)

32. Dertli olmayınca olunmaz devā. (ÖAA/KE: Derdini saklayan deva bulamaz):

Derd-mend ol ey Necātī derd-mend

Derdlü olmayınca olunmaz devā

(NBD, 13/8)

33. Dert gezmiş, derman beraber gezmiş. (ÖAA/KE: Derdi veren dermanını da verir):

Derd-mend olanlaruñdur devlet-i dārü'ş-şifā

Çanķı bī-devletdür ol kim derdi çor dermān olur

(NBD, 55/4)

34. Devr-i zamāne ādemi ferah etmez. (—/KE: Devran sürenindir):

Devr-i zamāne itmez imiş ādemi ferah

Devr eylesün piyāle gidersün ğamı ferah

(NBD, 43/1)

35. Dikensiz gül olmaz. (ÖAA/KE):

Bu bāğ içinde bu ğam bülbül olmaz

İlansuz genc ü dikensiz gül olmaz

(ŞD, ???)

Sürsem müjemi n'ola itüñ izine sensüz

Gülzār-ı cihān içre gül olmaz çü dikensüz

(MD, 98/1)

36. Dilin kemiği yok. (ÖAA/KE):

Meşel durur bu ki **olmaz şehā dilüñ kemügi**

Ne deñlü söylese ma'zürdur yalan hañçer

(ÜİÇD, 12. Kas./22)

37. Doğru söz oktan katı gelir. (ÖAA/KE: Doğru söz acıdır):

N'ola kār itse cāna vaşf-ı çaddüñ

Gelür oğdan çatı söz olsa çoğrı

(MD, 200/4)

38. Doğru yoldan çıkma dara çekerler, cetvelden çıkma pergâra çekerler.
(ÖAA/KE: Doğru söyleyene ölüm yoktur):

Cedvelden iñen çıkma ki pergâra çekerler

Ɛođrı yolına gitmeyiñi dâra çekerler

(NBD, 95/1)

39. Dokuz dağı soymaya bir acı yeter.⁵⁷ (—/—):

Tecrîdlerüz neyleyiserdür bize eflâk

Ɛođuz cebelî şoyamaya bir yalıñ acı

(NBD, 566/2)

40. Dün haram idi yeme içme, bu gün oldu helâl. (—/KE: Dün geçti, gün bu gündür yarını gözle):

Rüz-1 'İd irdi gelüñ 'işrete âğâz idelüm

Dün harâm idi yeme içme bu gün oldu halâl

(NBD, 16. Kas./13)

41. Dünya malı dünyada kalır. (ÖAA/KE):

Pîrler pendini tut ser-keşlik itme 'âşığa

Pây-dâr olmaz güzellik gibi bu dünyâ yigit

(NBD, 27/4)

42. Dünyâyı verseler buçuğa alma. (—/KE: Dünya fani, ahiret baki):

Ey dil dür ü güher diyü baır-i ğama talma

Dünyâyı bütün ger vireler buçuğa alma

(MD, 228/1)

43. Düşman için kuyu kazan kendi boyunca kazar.⁵⁸ (—/KE):

Ey Yūsuf-1 gül-çihre meşeldür atalardan

Kim düşman için kuyu kazan kaza boyunca

(NBD, 475/2)

⁵⁷ Dehri Dilçin. (2000): Edebiyatımızda Atasözleri, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yayınları, s.XXV.

⁵⁸ Dilçin, 2000: 167.

44. Eksik olmaz her yandan bir bela. (—/KE: Dünyada rahatlık yok):

Gāh zülfüñ ser-keş olur geh haţuñ
Eksük olmaz her yañadan bir belā
 (NBD, 19/5)

Gāh zülfüñ ser-keş olur geh haţuñ
Eksük olmaz her yañadan bir belā
 Dostlardan yād olubdur cān ü dil
 Olalı derd ü ğamūñla āşinā
 Gāh mescid gösterür geh meykede
 ‘Işık ile biz olamaduk bir yaña
 (NBD, 2. Kıta)

45. El elden üstündür. (ÖAA/KE):

El elden üstün olduğın işitse dostum
 Bitürmez idi sebze de bir cūybār serv
 (NBD, 21. Kas./17)

46. El üstünde tutma, yerini bilmez başa çıkar. (ÖAA/KE: Yüz verme yüzsüze):

Öyküñdi çünkü la‘lüñe kıalsun ayakda mey
El üzre tutma yerini bilmez başa çıkar
 (NBD, 78/4)

47. Eskice halıyı satarsan oda boş kalır. (ÖAA/KE: Eskisi olmayanın yenisi olmaz):

Eskice halıyı şatar iseñ
Oda içi iñen kıalır hālī
 (NBD, 94. Kıta)

48. Eski düşman dost olmaz. (ÖAA/KE):

Emīn olma gönül hicrāndan iñen
Bilürsen dost olmaz eski düşmen
 (NBD, 385/1)

49. Eyyam-ı bahar olunca sevda artar. (—/KE: Eyyam ola yel ese):

Ƙo çoğalsun ruhuñ üstinde perîşân zülfün
 Çünkü eyyâm-ı bahâr olıcağ artar sevdâ
 (NBD, 2. Kas./8)

50. Felek okları deler geçer. (—/KE: Felek kimseye yar olmaz):

Hey'etde çarh egerçi ki çarhî siper geçer
 Lâkin hadeng-i âh anı ılmaz deler geçer
 (MD, 55/1)

51. Galip olmaz bir müslümana iki kâfir. (—/—):

Egerçi ğâlib olmaz bir müselmâna iki kâfir
 Begüm sâhirdürür sâhir senüñ bu çeşm-i fettânuñ
 (NBD, 13. Kas./8)

52. Gam atam oldu, dert anam. (—/—):

Ğam atam oldu dert anam yine hecründe yek-sânem
 Esirge bu yaluñuzın bu gün atanuñ ananuñ
 (NBD, 13. Kas./7)

53. Gevher yavu varmaz. (—/—):

Şanma kim zâyî' ola dilde hayâl-i la'lüñ
 Bizde ey dost yavu varmaz olursa gevher
 (MD, 15. Kas./3)

54. Gece erince ev kapanır. (—/—):

Gözüm yumılır düşicegiz gönlüme zülfün
 Şol resm ile kim gice iricek kapanur ev
 (MD, 202/2)

55. Geceler hırsızın sırdaşdır. (—/KE):

Ğamzeñüñ itdüklerin zülfün bilür
 Giceler uğrı ile hem-râzdur
 (NBD, 88/3)

Gözlerün sihr ile enbâz olmasa
Giceler uğrıya hem-râz olamas

(NBD, 532/1)

56. Gizlide gebe kalan aşikârede doğurur. (ÖAA/KE):

Şular ki âdemîdür halk içinde yiyüp içüp
Nihânî yerde tekâza gelürse del'eyler
Bu şimdi şâ'ir olanlar bir iki üç bed-baht
Nihânî yerde yiyüp halk içinde şıçarlar

(NBD, 32. Kıta)

57. Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi. (ÖAA/KE):

Ol günden irse tîr-i ğam olma dilâ melül
Gökden ne yağdı kim anı yir itmedi kabül

(NBD, 329/1)

58. Göklere çıksa yeridir. (—/—):

Bezmümüz yine müşerref eyledi cânâneler
Göklere çıksa yeridür na're-i mestâneler

(MD, 164/1)

59. Gökyüzüne akçe ile merdiven olur. (—/KE: Bir akçenin bitirdiğini eller bitiremez):

Ey cân işigüne gözi yaşlu revân olur
Gökler yüzine akçe ile nerdübân olur

(NBD, 94/1)

60. Gökteki kara bulut bilmeze yükür. (—/KE: Bulut bilmeze yükür):

İncinürse ne 'aceb zülfi şanemden şofi
Gökdeki kara bulut bilmeze yükür dirler

(NBD, 72/5)

61. Gökteki yıldızlara hesap olmaz. (—/—):

Didüm kapuñda yaşumuñ şümârı var mı ey meh-rü
Didi kim gökdeki yıldızlara hergiz hesâb olmaz

(MD, 96/4)

62. Görmeyince hastayı doktor kime ilaç eyler. (—/—):

Ža'f ile görünmez oldum kimden umayın vişâl
Görmeyicek hastayı kime 'ilâc eyler tabîb
(NBD, 25/7)

63. Gözden irak olan gönülden de irak olur. (ÖAA/KE):

Beni redd idüp aîmazsañ n'ola kim
Dile gelmez düşen gözden ırağa
(CSD, CCLXV/7)

64. Gözden nokta gitse göz kör olur. (—/—):

Gözüm görmez şehâ ħal-i ruĥuñsuz
Ki gözden nokta gitse göz olur kûr
(MD, 47/3)

65. Göz görmese yüz utanmaz. (—/KE):

Meşeldürür bu ki göz görmese yüz utanmaz
Necâtiyâ ne 'aceb nergis ola ger gütâĥ
(NBD, 44/7)

66. Gülmekten goncanın ağız yumulmaz. (—/—):

Ġamuñ gonca yaqasını yaqalı
Geyilmez oldı kaftânlar yaqalı
Yumulmaz goncanuñ gülmekden ağız
Yüzine sen anuñ güle baqalı
(NBD, 84. Kıta)

67. Gün bulutlu olmayınca nicesi bārân yağar. (—/—):

Düşmeyince yüzüñe zülfüñ bu -çeşmüm ağlamaz
Gün bulutlu olmayınca nicesi bārân yağar
(MD, 92/3)

68. Gündüz çerağa ihtiyaç olmaz. (—/KE):

Çü gündüz ihtiyâc olmaz çerağa
'Abeş yanar yakılır şem'-i ħâver
(MD, 53/3)

69. Gündüzün mum yakan geceyle bulamaz. (ÖAA/KE):

Gül yüzünden gayr yüze dide kılmaz iltifât
Bu meşeldür gün var iken kemsini yakmaz çerâğ
(CSD, CLXIV/3)

70. Güzeli herkes sever. (ÖAA/KE):

Tañrı sever güzelleri biz sevicek hatâ mıdur
Göstereyüm mi âyetin kim bilesin nezelledür
(ŞD, 37/3)

71. Hacı hacı olmaz gitmekle Mekke'ye, dede dede olmaz gitmekle tekkeye.
(ÖAA/KE):

Küyuña gelmek ile 'âşık dirilmesün raķīb
Hâcî olmaz bellüdür varmağ ile ħar Ka'be'ye
(NBD, 456/7)

72. Haramî olanın kanı helal olmak düşer. (—/—):

Çün ħarâmî olanuñ kanı ħelâl olmağ düşer
Bilmezüz ħün-ı şurâĥīyi neden olmuş ħarâm
(MD, 168/2)

73. Hayır işi uzat şerre dönsün, şer işi uzat hayra dönsün. (ÖAA/KE):

Mey-gede def'i kapanmasun ölür maĥmûrlar
Ĥayra girsün muĥtesib şerr işi te'ĥîr eylesün
(NBD, 425/2)

Ĥaşdı budur kim Necâti ġamzeñe ħurbân ola
Dostum lâyıķ degül ħayr işi te'ĥîr eylemek
(NBD, 312/7)

74. Her ilin bir âdeti var. (ÖAA/KE: Her güzelin bir huyu var):

Şunilur şola sâğar şağā tevbe
Belî her bir ilüñ bir 'âdeti var
(NBD, 868/5)

75. Herkes kârının rengine boyanır. (ÖAA/KE):

Mecnûna deşt yaradı Ferhâd'a küh-sâr
Her kişi kendü yaĥşi bilür kendü kârını
(NBD, 607/5)

76. Her koyun kendi bacağından asılır. (ÖAA/KE):

Ben güneş-kârı bugün men' itme şofî içmeden
Kim şorulmaz kimseden yarın günâhı kimsenüñ
(NBD, 300/3)

77. Her marazın bir devası var. (ÖAA/KE: Her derdin bir devası var):

Ağyâr ile dirilmez isem ölme hâzıram
Şükr-i Hudâ ki her marazuñ bir devâsı var
(NBD, 131/6)

78. Hublar sengin dilolur. (—/KE: Güzellerde vefa olmaz):

Hüblar sengin dil olur didüğümden gönlüne
Hiç katı gelmesün Türkî meşeldür sevdüğüm
(ÜİÇD, 180/3)

79. İyiliğe iyilik her kişinin, kvülüğe iyilik er kişinin işidir. (ÖAA/KE):

Biz kadar ehl-i şevâb olmayısar maşerde
Ger haşâmuza bedel eylesin luş u 'aşâ
(MD, Münacaat/6)

80. İyilik et denize at, balık bilmezse Halık bilir. (ÖAA/KE):

Gel gözüm yaşına baş bir buse vir
Çün meşeldür eylik eyle şuya at
(CSD, XXIII/3)

81. Kabe yolunda bile bad-ı sam eksik değildir. (—/—):

Kem degül âh-ı Mesîhî râh-ı küy-ı yârda
Ka'be yolunda belî eksik degüldür bād-ı sām
(MD, 168/5)

82. Kaşıkla verip sapıyla göz çıkarır⁵⁹. (ÖAA: deyim olarak alıyor/KE):

Hep **Çaraman bahşışidür rüzigāruñ virdügi**
Hāzır ol kim virdügin senden girü devrān alur
 (NBD, 55/6)

83. Kefen bezi demez ki bu geda imiş, o padişah imiş. (ÖAA/KE: Kefenin cebi yoktur):

Bir destmāl ile siler āḫir **kefen bizi (bezi)**
Dimez ki bu gedā imiş ol pādīşā imiş
 (NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud, 1. Hane/3)

84. Kendi düşen ağlamaz. (ÖAA/KE):

Kendi düşen ağlamaz dirler ben ol ḫayretdeyüm
Kim saña düşeli niçin aḫıdur ḫün-āb göz
 (APD, 122/7)

85. Kendine aklın yar ise yabana gitme. (—/—):

‘Ālem içinde senüñ ‘irfāna meylüñ var ise
Gitme yabana eger kendüñe aḫluñ yār ise
 Ger garaż seyr-i behişt ü şoḫbet-i dīdār ise
Bāga gel kim tarf-ı gülşen ḫūbdur mergūbdur
 (NBD, Murabba, 5. Dörtlük)

86. Keskin sirke kabına (küpüne) zarar (dır). (ÖAA/KE):

Sen ṭurup sofi yüzüñ ekşitdügüñden kime ne
Acıdur bī-çāre yavuz sirke kendü ḫabını
 (NBD, 632/6)

87. Kışta yapı muhkem olmaz. (—/—):

Yıḫıldı zāhidüñ virdügi tevbe
Dirīgā ḫışda yapu muḫkem olmaz
 (NBD, 230/5)

⁵⁹ Dilçin, 2000: 193'de atasözü olarak geçiyor.

88. Kimine emek, kimine yemek. (—/KE):

Kimse luṭf-ı ezeli ḥükmini taḡyîr idemez
 Bu cihândur **kimine emek ü kimine yemek**
 (NBD, 12. Kas./22)

‘Āşık irdi ‘ıyd-ı vaşla zâhid eyler daḡi şek
Kimine yemek naşîb olur kimisine emek
 (NBD, 316/1)

89. Kimse karşı duramaz, derya bir yana olsa. (—/—):

‘İşka mâni‘ olamaz nâşih kelâm-ı ḡuş-mend
Kimsene karşı duramaz aḡsa deryâ bir yaña
 (NBD, 3/5)

90. Kimse kuluyla efendi arasına girmesin. (—/KE: Kul ile Tanrının arasına girilmez):

Kimse kulıyla efendi arasına girmesün
 Her ne emr eylerseñ eyle tâbi‘-i fermânuñam
 (MD, 158/2)

91. Kimsenin ahı kimsede kalmaz. (ÖAA/KE):

Ey güzellik bürcine ḡurşîd olan yaḡma beni
Yirde ḡalmaz çün bilürsin düd-ı âhı kimsenün
 (NBD, 300/6)

92. Kişinin kendine ettiğini kimse (âlem bir yere gelse) edemez. (ÖAA/KE):

Şarâb-ı la‘l-i dil-berden beni men‘ itme ey nâşih
Saña ne her kişi ne ider ise kendü cânına
 (NBD, 522/2)

El götürüp isterdi ḡamuñ dil idemez il
İtdüğini kendüye kişi kendü eli ile
 (NBD, 452/2)

93. Kişi sağ olup mahrum olmaktansa, merhum diye anılsın. (—/KE: Çok yaşayıp sürünmekten, az yaşayıp devran sürmek yeğdir):

Kişi sağ olup olmağdansa mahrûm

Ölûp yegdür añılmak bâri merhûm

(MD, 157/1)

94. Kişiyeye iyilik yaramaz. (—/KE: Adama iyilik batar):

İncinürmiş ne ‘aceb cevr ü cefâsına gönül

Ben de bildüm ki meger kişiyeye eylük yaramaz

(ÜİCD, 108/2)

95. Kul kusursuz olmaz. (ÖAA/KE):

Seni çok sevdüğüme ‘ayb itme

Eksük olmaz şehâ kuluñ günehi

(CSD, CCCXII/3)

96. Kurunun yanında yaş da yanar. (ÖAA/KE):

Rağm olmaz ise ‘âşîñ âhına yaşına

Hep ‘âlemüñ od ura kırusına yaşına

(NBD, 491/1)

97. Lokma karın doyurmaz, şefkat artırır. (ÖAA/KE):

SİNeme seng-i cefâ ur kim mağabbet arturur

Dostum çarb-ı meşeldür **loğma şefkat arturur**

(NBD, 208/1)

98. Mazlumun alma ahını (Alma mazlumun ahını). (ÖAA/KE):

Mazlûmuñ âhı oğına olma nişâni kim

Çarğhuñ siperlerin geçer ilmez kaçâ gibi

(MD, 21. Kas./13)

99. Muhabbet iki baştan olur. (ÖAA/KE):

Benüm sevüm ne virür sende himmet olmayıcak

Neye yarar **iki başdan muğabbet** olmayıcak

(NBD, 275/1)

Müşkil bu kim **maḥabbet iki başdan** olmadı

Sevdürmedi saña beni illā baña seni

(NBD, 595/2)

Biri cevr ü cefā itse birinüñ göñlini yıkmaz

Ara yerde **iki başdan binā-yı** 'ışk muḥkemdür

(ÜİÇD, 64/2)

100. Muhkem olur kafirin yaptığı bina. (—/—):

Gide mi ey seng-dil zülfün ḥayāli sīneden

Çün bilürsin **muḥkem olur kāfir itdüğü binā**

(NBD, 64/2)

101. Mushaf açık olunca şeytan okur. (—/—):

Bī-nikāb olma ḥabībüm görmesün yüzün raḳīb

Muşhaf açuḳ olcaḳ dirler anı şeytān okur

(NBD, 196/5)

102. Onmadık başa gün doğar. (—/—):

Ey Mesīhī bil ki **oñmaduḳ başuña gün toḡar**

Her kaçan zülfi nikābın yüzden ol meh-rū açar

(MD, 70/5)

103. Öksüz oğlan göbeğini kendi keser. (ÖAA/KE):

Kendüyi ta'rif idermiş müşg-i ter

Öksüz oğlan göbegin kendü keser

(NBD, 164/1)

104. Sağ baş yastık istemez. (ÖAA/KE):

Bu meşeldür dostum **şag baş yaşduḡ istemez**

Bir zevāli var ḳapuñ ḥurşid-i ḥāver yaşdanur

(NBD, 150/6)

105. Sağ olan başta külâh eksik olmaz⁶⁰. (—/—)

Nergis-i bîmâra diñ sîm ü zer için gam yime
Eksük olmaz çün bilürsin sağ olan başda külâh
 (NBD, 515/2)

106. Seg yapışmaz aşınayı (ÖAA/KE: Köpek ekmek veren eli tanır):

Raķîb itmez benümle merhabâyı
Muķarrer seg yapışmaz āşinâyı
 (MD, 272/1)

107. Seversen güzeli ondördüne dek sev. (—/—):

Sevicek hûbı ondördüne dek şay
 Ki onbeşden geçicek eksilür ay
 (MD, 282/1)

108. Sırrını açma dostuna (dostunun dostu vardır) o da söyler dostuna. (ÖAA/KE):

Raķîbe söyleme sırruñı ey dōst
 Yayılır ‘āleme düşer kulaĝa
 (CSD, CCLXV/5)

109. Su aktığı yerden geri akar. (ÖAA/KE):

Dükendi şanma gözden gevher-i eşk
Ku şu aķduĝı yirden girü aķar
 (MD, 53/4)

Eşk-i çeşmüm gamuñ kurıtsa ne gam
Aķduĝı yire çün aķar yine şu
 (CSD, CCLXI/6)

110. Su yolunda yapılan ev ön son vîran olur. (—/KE: Su üstüne temel tutmaz):

Eşkümle hārâb olsa n'ola hâne-i çeşmüm
Vîrân olur ön şoñ şu yolunda yapılan ev
 (MD, 201/2)

⁶⁰ Dilçin, 2000: XXIV.

111.Şöhret afettir. (ÖAA/KE):

Şöhret âfetdür dimişler dün garîbüdür gönül
Düd-1 âhı säye-i şebde nihân itmek gerek
(NBD, 317/5)

112.Talihsizin iyi günü yoktur. (ÖAA/KE):

Anuñ kim **ṭâli'-i pîrûzı yoḡdur**
Neväsuzdur k'anuñ **nev-rûzı yoḡdur**
(MD, 61/1)

113.Uğrunun günü doğar ay karnlık olunca. (—/KE: Ay uğrunun düşmanıdır):

Dil sevinür yanaguñda ḡat-ı ḡoş-bü olıcaḡ
Uğrunuñ günü ṭoḡar ay ḡarañu olcak
(NBD, 278/1)

114.Ummadıḡın taş baş yarar. (ÖAA/KE):

Şan'at-ı 'ışḡa dimeñ Ferhâd idi şüret viren
Dünyede her uñmadıḡ kim göresin üstâddur
(NBD, 120/4)

115.Uyuyan yılanın kuyruḡuna basma. (ÖAA/KE):

Ben gedâ bir kimsenüñ yatur itin ḡaldurmadum
Yâr işiginde olan aḡyâra ne itdüm neyleyin
(NBD, 426/2)

116.Uzun gece belasını hastaya sor. (—/KE):

Ḳula şorma cefâyı ḡayrıya şor
Uzun gice belâsın şayruya şor
(NBD, Nazm/8)

Zülf-i dırâz derdini benden şor ey ṭabîb
Uzun gice belâsını bîmâr yeg bilür
(NBD, 204/2)

117. Üzüm üzümeye baka baka kararır. (ÖAA/KE):

Hālün cefâyı hüşe-i zülfünden öğrenür
 Üzümeye göre kararur ey bî-vefâ üzüm
 (NBD, 360/5)

118. Yalanın dibi yakın olur. (—/KE: Yalancının mumu yatsıya kadar):

Nisbet itme eline özüni ey baħr-i ‘âmîk
 Bu yalanuñ dibi yakın olur olma ğāfil
 (NBD, 14. Kas./20)

119. Yalnızlık Allah'a mahsustur. (ÖAA/KE):

Yalnızlık bir allāh'a yaraşur
 Gönül sen girye ile āh ile ol
 (NBD, 341/2)

Çoğ olmak kul nöker şāha yaraşur
Yalūñuzluk bir Allāh'a yaraşur
 (NBD, Nazm/10)

120. Yanlış hesap Bağdat'tan döner. (ÖAA/KE):

Şām-ı zülfün Mışr-ı hüsñünden çevirdiyse yüzün
 Aşma ol miskini kim yanlış döner Bağdād'dan
 (APD, 240/4)

Döndi yaşum Ka‘be yoluñdan kapuña Dicle-veş
 Döstum ma‘zür tut yanlış döner Bağdad'dan
 (APD, 241/2)

121. Ya suyu ya toprağı çeker. (—/—):

İşigünde yüzüni görmege dil kıldı sefer
 Anda bî-çāreyi ya şuyı ya toprağı çeker
 (MD, 15/1)

122. Yedi deryayı gezer ayağını ter kılmaz. (—/—):

Hulkuñ ile başkoşaldan ne kerāmet buldı kim
 Yedi deryayı gezer kılmaz ayağın ter nesim
 (MD, 10. Kas./22)

123. Yerin kulağı var. (ÖAA/KE):

Güş-ı benefşeden saķın ey ‘andelīb-i mest

Gül hüsni rāzuñ açma ki yirüñ kulağı var

(APD, 33. Kas./14)

124. Yöresine uğramaz ölümlü hastanın tabib. (—/KE: Hasta sağalınca hekim kapıya gelir):

‘Āşık olduğum tıyaldan yüzüme bakmaz ĥabīb

Yöresine uğramaz ölümlü bīmāruñ řabīb

(NBD, 25/1)

125. Yüz karasını yedi derya yumaz. (—/KE):

Ne dem ‘arz idem eşküm mācerāsın

Yedi deryā yumaz yüzüm şarasın

(MD, Şhregiz/18)

Secde idüp ayruğa getürdüm yüzüme kir

Göz yaşı neler çekdi neler anı yuyınca

(NBD, 475/4)

126. Yüzü ak alnı açık olmayanın bin söylese yüzü yoktur. (—/—):

Yüzi aķ alnı açuķ onlamayanuñ

Gerek biñ söylesün hiç yüzi yoķdur

(MD, 61/2)

127. Yüzü ekşinin sözleri sert olur. (—/KE: Yüzü kara sözü acı):

Yüzine göredür sözi raķībün

Yüzi ekşinüñ olur sözleri serd

(NBD, 46/2)

2. DEYİMLER

1. **Acı dil vur- (—/KE: acı dil):**

Telḥ itmege kıtâlde ‘ayşını düşmenüñ

Acı dil urur üşüb aña ḥançer ü sinân

(MD, Der-Sitâyiş-i Sultân Bayezid Han Kas./36)

2. **Acı yaş dök- (—/—):**

Ḳarşu ḥâke dökilen cur‘a degül la‘lün için

Ağlayup yire döker acı yaşını sāğar

(MD, 15. Kas./5)

3. **Aç gözlü ol- (—/KE):**

Vay nice **aç gözlüyin** kim dayımazın görmege

Gördüğümce artuḳ olur ârzü çok sevdüğüm

(NBD, 376/2)

4. **Adı kal- (ÖAA/KE):**

Cihânı şöyle rüşen itdi zihnüñ âfitâbı kim

Güzeller ağzı gibi ancak **adı kaldı** bühtânuñ

(NBD, 13. Kas./27)

5. **Adını ağzına alma- (ÖAA/KE):**

Almazdı adum ağzuña ol maḥla‘-ı cemâl

Mecmū‘asında maḥlaş-ı eş‘arum olmasa

(APD, 285/3)

6. **Adını koy- (ÖAA/KE):**

Raḥmân iken mu‘allimüñ ümmî **ḳoduñ adın**

Sultân iken dü-kevne ḳabâçeñ durur abâ

(ŞD, Na‘t-5. Kas./16)

Cem‘ eyleyüp cem‘-i kemâlâtı luḫf-ı Rabb

Bir zât-ı ekmele içre **adın ḳodı** Muştafâ

(ŞD, Na‘t-5. Kas./16)

7. Adını yere vur- (ÖAA/KE: adı bat-):

Gökde öykündi güneş ruĥlarıña
Kendü kendünün **adın urdı yere**
(MD, 217/4)

8. Adı var kendi yok (—/KE: adı var ol- [olma-]):

Dehānuñ ile miyānuñdürür eger var ise
Vefālaruñ gibi bir **adı var kendüzi yoĥ**
(NBD, 282/3)

9. Adı yere düş- (—/—):

Gülşen-i küyuña ‘azm eylese ey dōst nesīm
Şöyle ta‘dīl ider kim her **adım yire düşer**
(NBD, 44. Kas./2)

10. Ağıza al- (—/—):

Her kañġı bezme ki leb-i la‘lün añıla
Cām-ı şarābı **ağıza almak** günāh ola
(NBD, 20/2)

11. Ağız aç- (ÖAA: ağız açma-/KE):

Ķatre-i şīr tamladıñınca şebnem
Ķoncalar **ağız açar** nite ki etfāl-i şıĥar
(MD, 8. Kas./5)

Ķoncalar **ağız açup** dirler zebān-ı ĥāl ile
Tāzele peymālenerle vaĥtidür peymānuñı
(NBD, 570/5)

12. Ağız (Ağızını) açma- (ÖAA/KE: ağız açtırma-):

Müdām **açma ağızın** sürāhī gibi
Ĥarāma yol etme mübāĥī gibi
(NBD, 2. Kas./57)

Ben **ağzum açmadum** bu ne şırdur ki şehrde
 Ben serveri server diyü her gün haber çıkar
 (APD, 68/5)

13. **Ağız birliği et- (ÖAA/KE):**

Ġonca-veş cān ü şurāhī hep **ağız bir itdiler**
 İç diyu şofi Necātī'ye ne lāzım sen dimek
 (NBD, 305/7)

Sākıyā ġam leşkerine hūsn-i tedbīr eylemek
 Sāġār-ı meydür şurāhī ile **ağız bir eylemek**
 (NBD, 312/1)

14. **Ağız eġ- (ÖAA/KE):**

Āfitāba bir daħī nūr için **egmezdi ağız**
 Mihr-i cūduñdan eger bir kez ideydi cer hilāl
 (MD, 25/3)

15. **Ağız haberi (—/KE):**

Didüm bāda dehān-ı yār için rāz
Haber ışmarladum aña ağızdan
 (MD, 172/2)

16. **Ağız (bir karış) açık kal- (ÖAA/KE):**

Ağızın açup taña kalur goncalar
 Leblerüñ ġülşende vaşf itdükce ben
 (NBD, 413/5)

Leblerüñ vaşfını ışidüp ġonca
Ağızını açdı tañladı ġaldı
 (NBD, 580/2)

Ağız açup ġalma ġayrān ni'met-i dünyā için
 Ġāfil olma şoġbeti bozar dem-ā-dem esnemek
 (ÜİÇD, 150/3)

17. Ağzı berk ol- (—/—):

Dirmiş ol gül-rûh ki yokdur gonca gibi **ağzı berk**
 Pisteler dilden düşürmez la'l-i handānum benüm
 (NBD, 347/6)

18. Ağzı dualı ol- (—/—):

Ağzuñ du'āludur baña düşünām kııl disem
 Țurmaz diline her ne gelürse söger geçer
 (MD, 55/3)

'Āşıkları düşünām ile öldürdi güzeller
 Bulınmadı bize daħi bir **ağzı du'ālu**
 (MD, 197/3; 288/3)

19. Ağzına bak- (ÖAA/KE):

Goncanuñ **ağzına bakarken** cemende 'andelīb
 Gülşenüñ aħvālını cā'iz midür süsen dimek
 (NBD, 305/6)

Cānā güzeller **ağzuña baksa** 'aceb midür
 İns ü perī nigīn-i Süleymān'a oldu mum
 (NBD, 360/3)

Perī yüzlü güzeller hep senüñ **ağzuña bakarlar**
 Begüm saña Süleymānlık müsellemdür bu hātemden
 (NBD, 403/4)

Gülşende lebüñden çü şoram sebzelere rāz
 Sen böyle diyü goncanuñ **ağzına bakarlar**
 (MD, 57/5)

20. Ağzına bal çal- (ÖAA/KE):

Ağzına bal çaldı hayrān göñlümün peygām-ı yar
 Baña halvālarda andan Țatlu halva gelmedi
 (ÜİÇD, 286/3)

21. Ağzına (dillere) düş- (ÖAA/KE):

Düştüm raķībūñ **ağzına** tutamadum dilim
 Tutaydı ağzını ol itūñ üstüh^vān gerek
 (APD, 166/4)

22. Ağzına kilit vur- (—/—):

Çīn-i zūlfūñ cennetūñ bāğına açmışdur kapu
 Siħr-i lafzūñ goncanuñ **ağzına** urmuşdur kilid
 (MD, 38/2)

23. Ağzına söv- (—/KE):

Lā'ik degülse buse 'aťāsına ben ķuluñ
 Sög bāri bir kez **ağzuma** ol la'l-i nāb ile
 (MD, 241/2)

Şekker lebūñ **ağzuma** söverse
 Sövmek degül ol du'ādur ey dōst
 (APD, 19/2)

Işırdum idi leblerini **söğdi ağzuma**
 Ma'zūr dut Necātī hele diş kirāsıdur
 (NBD, 126/6)

24. Ağzını aç- (ÖAA/KE):

Şol goncalar ki la'lūñ añup **ağzın açalar**
 Bād-ı şabā irişi gelüp ağzına çalar
 (NBD, 133/1)

Gördi sākīlik idersin meclis içre ey perī
Ağzın açdı ķaldı ħayrān sāğar-ı şaħbā saña
 (NBD, 12/2)

Depretme servi **ağzına açdurma** goncanuñ
 Reftārı yār ü şive-i güftār ħoş gelür
 (NBD, 166/2)

25. Ağzını açma- (ÖAA/KE):

Uş Gülistân okuyıcağ göresin katlan dañı
 Ğonca **ağzın açmamışdur** rāz-ı gül ser-bestedür
 (NBD, 82/3)

Bir kerre ğonca **ağzın açup** gel dimiş degül
 Bülbüllere ki şahn-ı çemende yuvalanur
 (NBD, 130/4)

26. Ağzını ara- (ÖAA/KE):

Dir imiş kim dañı mührümleyin Allāh bilür
 Şağın ey dōst şağın **ağzuñı arar** hātem
 (NBD, 19. Kas./28)

Dehenüñ sırrına vāqıf diyu gülşende seher
 Yok yire ğoncaların bād-ı şabā **ağzın arar**
 (NBD, Kıtı/1)

Dehenüñden şanemā hiç alınmadı haber
 Nice kez ğoncanuñ **ağzın aradı** bād-ı seher
 (NBD, 111/1)

Rāz-ı lebüñi mest gözüñden şorar göñül
 Nāzüklük ile **ağzını arar** haber çeker
 (NBD, 145/6)

Meclisde sāğar almağa la'lüñ haberlerin
 Nāzüklük ile **ağzumuz arar** haber sezer
 (NBD, 211/2)

Nāzüklük ile **ağzumuz arayup** o ğoncanuñ
 N'eylersem eyleyüp öpebilsem tudağını
 (ÜİÇD, 318/2)

27. Ağzını bağla- (ÖAA/KE):

Eger efsün-ı ecel **bağlamaz** ise **dehenüm**
 Cān virürken lebüñüñ zikri ola her suhanum
 (MD, 153/1)

28. Ağzını bıçak açma- (ÖAA/KE):

Ağzın bıçak açmaya şöhetde pistenüñ
Anuñ dilini ol büt-i şekker-şiken bilür
(NBD, 156/3)

Ağzın bıçaqlar açmaya şöhetde pistenüñ
Kim leblerüne gonca-ı handân olur harîf
(NBD, 271/3)

Pistenüñ ağzını şöhetde bıçaqlar açamaz
Bir söz açılsa benüm gonca-i handânımdan
(NBD, 424/5)

29. Ağzının ölçüsünü al- (ÖAA/KE):

Aldum ağzuñ ölçüsini zerre deñlü yok vefâ
Pür-cefâsın hey güneş yüzlü habîbüm Muşafâ
(NBD, 1/1)

30. Ağzının ölçüsünü ver- (ÖAA/KE):

Ağzuñuñ ölçüsin aldum yoğ imiş zerre kadar
Mihir kapuñdaki 'âşıqlara Mestî Çelebî
(NBD, 647/6)

31. Ağzının suyu ak- (ÖAA/KE):

Müjeñ cerâhati vaşfında didügüm gazeli
Ağardı ağzı şuyı görse nâgehân hançer
(ÜİÇD, 12. Kas./13)

Mezâk ehline şor vaşfin hõşâbuñ
Akıtdı ağzı şuyın şeyh ü şâbuñ
(ÜİÇD, 1/10)

Bî-ihtiyâr âdemüñ ağzı şuyı açar
İşhâk'ıñ añma a gazel-i âbdârını
(ÜİÇD, 322/6)

Ağzum şuyı aqar göricek şekkerin lebün
 Şun bāri la'lün ağzuma hürmā-yı ter gibi
 (CSD, CCCXXVIII/5)

Meclisde yāra **ağzı şuyın aqıdur** diyü
 Miskin sebūya gör yine ne kulb taqdılar
 (MD, 66/3)

Aqıdan ağzı şuyını cāmuñ
 Leb-i cān-baḥş ü dil-firbūñdür
 (NBD, 181/3)

Toprak olmuşken Necāfi **ağzınuñ şuyı aqar**
 Luṭf ile ol āb-ı hayvān uğrasa sin üstine
 (NBD, 543/7)

32. Ağzının tadını bil- (ÖAA/KE):

Şōfi ölürse ağzına almaz mey adını
 Bī-zevk olan kişi ne **bilür ağzı dadını**
 (ÜİÇD, 288/1)

Husrev gibi göre durur iken püserleri
 Şirine meyle eyleyenün **bilmez ağzı dad**
 (NBD, 50/5)

33. Ağzını öp- (ÖAA/KE):

Öpme elüm yazuktur **öp ağzum** sevāba gir
 Kim elden ise olur ağızda şeker leziz
 (APD, 31/4)

Ağzuñı öpsem çekem gibi gelürdi cevruñi
 Zerrece yok tāli'üm taqlarca vardur himmetüm
 (ÜİÇD, 169/5)

34. Ağzını (çenesini) tut- (ÖAA/KE):

Ağzını tutmaq ister iseñ zāhidün eger
 N'eyleyseñ eyle var yürü cām-ı şarāba tut
 (ÜİÇD, 14/5)

Sākī virürse şöfī-i yābis-mizāc pend
Şāfī mey ile **ağzuñı tut** mağzuñı ter it
(ŞD, 9/3)

35. Ağzı sulan- (ÖAA/KE):

Büse virdükçe **ağzımız şulanur**
Mīve-i ābdārı kim sevmez
(ÜİÇD, 100/4)

Devr eyleyüp öperken la‘līn lebūñi sāğar
Meclisde şurāhīnūñ **ağzını şulandırdu**
(NBD, 576/6)

36. Ağzı sūt kok- (ÖAA/KE):

Henüz tıfl-ı semen **sūt kıokarken ağzında**
Sebeb ne şeybetüñe havf-ı fūrkat-ı aħbāb
(ŞD, Kas. 15/15)

37. Ağzı var dili yok (ÖAA/KE):

Nice sevmeyem ol gül yüzlüyi çok
Ki ğonca gibi **ağzı var dili yok**
(MD, Şehrengīz/151)

Ğonca ağzına kıanda öyküne kim
Ğonca miskīndür **ağzı var dili yok**
(APD, 146/3)

Egerçi tīr-i ciger-dūzuñ **ağzı var dili yok**
'Aceb budur kim olar cümleten zebān ğançer
(NBD, Kas. 7/8)

38. Ah al- (ÖAA/KE):

Āhumı alma kim yedi kıat gökler ey melek
Cehd eyler ise bağlayı bilmez du‘ā yolın
(NBD, 384/3)

39. Ahı göklere çık- (ÖAA/KE):

Şalınsañ nâz u şiveyle irişür göklere āhum
N'ola taḥrîk-i dāmenden uzadursa zebān āteş
(MD, 108/6)

40. Ahiretini mamur et- (ÖAA/—):

İşigün dünyāda cānā ‘āşıkun mi‘rācıdur
Āhiretde cennet-i a‘lā-yı ‘illiyīnidür
(NBD, 167/2)

41. Ahsen-i takvim (—/KE):

Çün gün yüzine aḥsen-i taḳvīm didi Ḥaḳḳ
Aḥmed severse aḥseni yā Rabb ḫatā mıdur
(APD, 47/7)

42. Akla kararı seç- (ÖAA/KE):

Ruḥ u zülf-i nigār eglencem idi
Daḫi seçmez iken aḳdan ḳarayı
(MD, 273/3)

Zülf ü ‘ızārı tevbeleri bāḫıl itdi āh
Ḥaḳ budurur ki farḳ idemezven ḳaradan aḳ
(NBD, 272/3)

43. Akli er- (ÖAA/KE):

‘Aḳlı irmez kimesnenün nicedür
Ḳıdem-i lā-ilāhe illa'llah
(CSD, Kas. II/14)

44. Akli karış- (ÖAA/KE):

Bu ne sırdur göricek yüzünü ‘aḳlım daḡılur
Anuñ için ḫutulur sözde lisānum bilesün
(ŞD, 140/4)

Meddāh-ı muhlisün iken ey şîr-i ner bugün
Niçün peleng-i faqr ide **'aqlumı tärmâr**

- (MD, 17. Kas./39)

45. Aklını al- (ÖAA/KE):

'Aqlumı gamzeñ aldı dil ü cānı haqq-ı hāl
İqlīm-i hūsn içinde alan alanuñ gibi
(NBD, 645/4)

'Aqlıñu İshāq'ıñ almış Rūmili dilberleri
Rūz u şeb fikr ü enīsi ala gözdür qara qaş
(ÜİÇD, 116/5)

Çogalsa tañ mı idrāki nigāruñ
Ki halkuñ **'aqlın aldı** azın azın
(MD, 171/4)

Oldu çü cevr-i fitne-i āhır zamān qaşuñ
Alsa 'aceb mi **'aql** u dil ü dīn ü cān qaşuñ
(ŞD, 100/1)

46. Aklını başına al- (topla-, devşir-) (ÖAA/KE):

'Aqlı vü fikri ben dilerüm devşirem başa
'Aql ile fikri almaz imiş hem rızā-yı 'ışk
(ŞD, 92/5)

47. Alçaktan gel- (—/KE):

Tāk-i dergāh-ı mu'allāñu görüpdür var ise
Anuñ içün böyle **alçaqdan gelür** ekşer hilāl
(MD, 3/16)

Senüñle da'vī-i hūsn eyler iken mihr uzaqdan
Meh-i nev gördi ol güstāhlıgı **geldi alçaqdan**
(MD, 192/1)

48. Alıcı gözüyle bak- (ÖAA/KE):

Āyīne al elüñe vü **alur göz ile bak**

Sen mĀn-ṭal'ate gör e kim müşterī degül

(ÜİÇD, 156/2)

Şarābı gördügi dem yüzün ekşidür şöfi

Alur gözi ile bakmağ neden ki mā'cūna

(ÜİÇD, 269/6)

Alur göze ile bakma cihāna kim güneşüñ

Yüzine doğru baķanuñ gözinden aķar yaş

(NBD, Kas. 1. hane/3)

49. Alın yazısı (ÖAA/KE):

Yazılmış tıguñ üzre ser-güzeştüm

Oķı gör kim ne geldi geçdi başa

(MD, 236/4)

Kendözüne vir ögüdün yürü i zāhidüm diyeñ

Mahv idemezsün **alnımuñ yazısı** çün ezeldedür

(ŞD, 37/2)

50. Allah aşkına (ÖAA/KE):

'Ādemlik eyle kaçma perī gibi ey melek

Şol yiri göki yaradan **Allāh 'ışķına**

(NBD, 509/5)

51. Allah bilir (ÖAA/KE):

Allāh bilür añı ki senden ırak baña

Devr-i ķadeh ḥadaķdur u ḥün-ı ciger şarāb

(ŞD, 12. Kas./13)

Odlu derdiyle seḥer-geh kılıcak āh ġarīb

Ne ciger yaķdıguñ ey cān **bilür Allāh ġarīb**

(ŞD, 6/1)

Cān ferāḥ olduğu dilden degül **Allāh bilür**
 Düşmana karşı kıilup ğayreti nā-çār güler
 (APD, 100/4)

Her dem ey kaşı kemān sīnede peykānuñdan
 Dil-i bī-çāre neler çetdügin **Allāh bilür**
 (NBD, 64/3)

İşüm Allāha kalupdur benüm ey tāze baḥār
 Bu deme irecegüm bir daḥi **Allāh bilür**
 (NBD, 64/8)

Ḥaḳ bilür canumuza geçdi perīşānluḳdan
 Ne umar ol şacı kāfir bu müselmānluḳdan
 (NBD, 396/1)

Şimden girü **Allāh bilür** nice olur ḥāl
 İtdi hele ‘ālemlere rusvā küçücükden
 (NBD, 401/6)

52. Allak bullak et- (ÖAA: allak bullak ol-/KE):

Cünd-i ğam dil mülkini yağmaya kaşd itmiş iken
Ḳıldı ğamzeñ anları bir tīr ile **allak bulağ**
 (MD, 118/4)

53. Alnı açık yüzü ak ol- (ÖAA/—):

Ay ü günden **alnuñ açuḳ yüzüñ ağ**
 Hey benüm zülfi siyāhum gel berü
 (NBD, 437/3)

Gülāciñ **alnı açuḳdur yüzi aḳ**
 Der-i sīne tolu pehlü yumuşaḳ
 (ÜİÇD, Mukatta; 1/9)

Nāz ile serv gibi ser-keş olursa yaraşur
 Gül gibi ol güzelüñ **alnı açuḳdur yüzi aḳ**
 (ÜİÇD, 128/3)

54. Altın adını bakır et- (ÖAA/KE):

İşigi tozı ne iksîr olur ki şems ü kamer
Yüzini sürmeyicek **altun adı bakır olur**
(NBD, 169/3)

Dirler mihak şarāba hārābāt erenleri
Şād ol gönül ki **altun aduñ bakır olmadı**
(NBD, 600/-3)

55. Altın üsküfle varıp her mecliste ağalan- (—/—):

Altun üsküfle varup her meclise ağalanur
Gör ne yüzden öykenürmiş şem'-i bezm-ārā saña
(NBD, 12/4)

56. Aman veme- (ÖAA/KE):

Ėamze-i reh-zeni kim tîĖnũ uryān götürür
Ger **amān virmez** ise gövdelerü kan götürür
(APD, 68/1)

Emîn olmağlığa bir em **amān virmez** bu cānuma
Gözün efsün oğuduğda senün bu lafz-ı emînün
(ŞD, 103/3)

57. Anadan doğma (ÖAA/KE):

Anadan doğma olur her kim gelürse řatuña
Bārekallāh ey bu gün her derde dermān Ėapluca
(NBD, 473/7)

58. Anamın ak sütü gibi helal olsun (ÖAA/KE):

Yidügüm baña hārām olsun eger itmez isem
Ėanımı kendü **anañ südi gibi saña hālāl**
(ÜİÇD, 152/3)

59. And iç- (ÖAA/KE):

And içerse başı ağrımaya mihrün zerrece
Kim kamer zen pâdişâhuñ bendesider kem-terin
(NBD, 20. Kas./23)

And içmiş idi çarh hamâyil kılıcına
Kim şâh ide idi Hüsrev-i şâhib-kırân gibi
(NBD, Kas. 4. hane/5)

Göreliden leblerün and içdi kâdî
Ki daği virmeye mey-ğâra tevbe
(NBD, 554/2)

Ben bilür idüm zülfün çok başlu vefâsuzdur
Sol gamze-i hün-rîzün and içdi inandurdu
(NBD, 576/7)

60. Ant ver- (ÖAA/KE):

Yaşı kalmadı gözümün nice bir virürsün and
Şuçı bu midur kim oldu âteş-i 'ışka güvâh
(NBD, 515/4)

61. Aralarından su sızma- (ÖAA/KE):

Şıç döst olmuşuz ki şu sızmaz aramuza
Düşmân olalı hañ-ı 'anber-feşâna tîğ
(NBD, 11. Kas./54)

Fürkat gözümün acı yayşın ırmag idüpdür
Şu sızmaz iken benüm ile yâr arasında
(NBD, 447/5)

Biñ cevr iderseñ ağlamazam senden ey felek
Ol gül-ruğ ile çünki şu sızmaz aramuza
(NBD, 489/4)

62. Artuk eksik söyle- (—/KE):

Ƙuluñdur meh ƙapuñda ac eger toƙ
 Ne lāzım söylemek ƙul eksük artuƙ
 (NBD, 279/1)

63. Ateşe at- (ÖAA/KE):

Yaƙamı yırtup elüñden nicesi āh itmeyen
 Cānumı odlara atdı derde-i Oğuz Hān felek
 (CSD, VIII/8)
 ‘İşƙuñ odında Cem’üñ hālını gören didi kim
 Kim ola kendüzini āteş-i sūzāna atar
 (CSD, LXXXIII/5)

64. Ateşine yan- (ÖAA/KE):

Şevƙ oduña yanañdaki sūz ü niyāz 'çin
 Zevƙ ābına ƙanandaki neşv ü nemā haƙı
 (ŞD, 4. Kas./2)
 Müşƙin saçuñı göreliden oda yandu üd
 Şirīn lebüñi şoralı vardı şuya nebāt
 (ŞD, 7/4)

Müşƙin saçuñ hevāsıyile oda yandı üd
 Şirīn lebüñ şafāsıyile şuya vardı ƙand
 (ŞD, 14/2)

Hicrūñ oduna yanam i dilber ‘ale'd-devām
 Şanma beni ki uşanamıram ƙandasıñ
 (ŞD, 139/2)

Eliyile özünü derde ƙoyar dirler imiş
 Görür iken girerüm oda yanaram kime ne
 (ŞD, 164/5)

Naşş oldı haƙuñ dilde yazuƙdur oda yaƙma
 Şol şafhayı kim āyet-i Ƙur’ān yazılıbdur
 (NBD, 101/4)

Ĝam-ı miĥnetle yanardum ĥaṭuṅa ṭābi‘ olmasam
Ne ŧübhe **yanar odlara** ŧu kim ehl-i kitāb olmaz
(NBD, 244/3)

ĶorĶarın iŧigüñde gelem bir gün āh idem
Odlara yanam ey ŧanem ol bir gün āh ile
(NBD, 453/4)

Sözünüñ süzi ile yandı Necātī dil ü cān
Göreyin **odlara yan** sen daĥi eŧ‘āruñ ile
(NBD, 552/8)

Her kime yaĶma beni didüm **oda yaĶdı** beni
Bir benüm yandıĶuma yanıcı yoĶ āh baña
(CSD, VI/4)

Dil ‘iŧk **odına yandıĶı** rüŧen olup durur
Pervāne olalı arada tercemān-ı ŧem‘
(CSD, CLXI/20)

Cān-ı Cem pervāne olaldan cemālūñ ŧem‘ine
AcıduĶından **oda yanup** aña aĶlar çerāĶ
(CSD, CLXII/7)

Ķandil-i ĥüsnüñe yañılıp nā-gehāni ŧem‘
Dil uzadalı **odlara yandı** zebān-ı ŧem‘
(CSD, CYXI/1)

Her-geh ki ide ĥüsni kitābın müṭāla‘a
Nār-ı ruĥından **oda yanar** ṭaylasān-ı ŧem‘
(CSD, CLXI/2)

Yanmaz idi bu Ķam **odlarına** her-dem cānumuz
Ger naĶar Ķılsa bu Ķullar ĥāline sultānumuz
(CSD, CXXXI/1)

Āteş-i 'ışkıla her dem dil ü cān **oda yanar**
 Ger bir āh eyler isem ki cihān **oda yanar**
 Sūziş-i 'ışk beni şöyle **yağupdur oda kim**
 Sözümü her kim işidürse hemān **oda yanar**
 Nice şerh eyleyeyin ruğlaruñuñ vaşfını kim
 Şem' bigi dehenüm içre zebān **oda yanar**
 'İşkümü anuñiçün bilmedüñ iy dost 'ayān
 Dil ü cān ḥasret odıyıla nihān **oda yanar**

Dil-berā eyle ḥazer āhum odından ki benüm
 Āteş-i āhum ile kevn ü mekān **oda yanar**

Atma ğamzeñ okını bu dil-i pür-āteşe kim
 Ben benümçün dimezem tırüñi cān **oda yanar**

Müdde'ī nām ü nişān isteme Cem'den yūri var
 Ki hevāya uyıcak nām ü nişān **oda yanar**

(CSD, LXXVII)

Ol gün **oda yandum** ki güneş yüzüñi gördüm
 Yağdum Cem'i diyü yūri bugün öğün iy dost

(CSD, XVIII/7)

Zülf ü ruğıñuñ yādına iy meh gice gündüz
Odlara yanan derd ile 'āşık cigeridür

(CSD, LXXI/4)

Oda yağan felekde mihr ü mehi
 Āteş-i āh-ı şubḥ-ğāhumdur

(CSD, XLIII/2)

Her gün āh **odına** Cem **yanar** idi cürmin añup
 Kalem-i 'afvın aña çekmese zülf-i siyehüñ

(CSD, CLXXXIX/5)

dilā 'ışkuñ **odına yana** girdüñ
 Çü yanmağdan kaçarduñ yana gidüñ

(CSD, CXCII/1)

İy şāh-ı hūsn Cem bigi dā'im belānıla
 Yazuḡ degül mi **odlara yañam** gedāñ olam
 (CSD, CCXXIV/5)

Her kaçan kim ḡasret-i rüyuñla kılam dilden āh
 Āhum odından **yanar oda** felekde mihr ü māh
 (CSD, CCLXXV/1)

Dil gördi ruḡuñ āteşini cāndan uşandı
 Bu **oda yanası yine odlara mı yandı**
 (CSD, CCCXVIII/1)

Seni maḡşūd idinen 'iḡkuña yanarsa n'ola
 Yiridür **yanmaḡ oda** her-geh ḡaparsa şaneme
 (CSD, CCC/3)

65. At oynat- (—/KE):

Naḡ'-ı kūyuñda ḡo bizsüz **atın oynatsun** raḡīb
 Ferz olur şāhum piyāde çün tehī ḡalur bisāt
 (MD, 112/3)

66. Ayaḡa ur- (—/—):

Göñlümi zülfi **ayaḡa urarsa** ḡam degül
 Bāzār-ı hūsn içinde birin gör birisin al
 (NBD, 333/2)

67. Ayaḡa düş- (ÖAA: ayak altında kal-/KE):

Cevr-i devr-i felek-i dūn ile **düşdüm ayaḡa**
 Elden al ey şeh-i 'ādil beni zinhār dilek
 (NBD, 12. Kas./8)

Meclisde sāḡī desti ile el bir eyleyüp
 Şol gül gibi şarābı **ayaḡa düşürdiler**
 (NBD, 57/3)

Göñlümi zülfi **ayaḡa urursa** ḡam degül
 Bāzār-ı hūsn içinde biñin gör birisin al
 (NBD, 333/2)

Ayağa düşmüş Necâti'nün elin al vahtidür
 Ki eylemişdür göz yaşı başın koyu çok sevdüğüm
 (NBD, 376/7)

Sâkiyâ ol sâ'id-i sîmîn elinden bir ayağ
 Alınur mı **düşmeyince** ellere **ayaqlara**
 (NBD, 449/4)

Benüm cānum irâdet meclisinde
 Zelîl olan 'azîzün 'izzeti var
Ayağa düşdüğü için mey-i nâb
 El üstine tutarlar hürmeti var
 (NBD, 21. Kıta)

Kaşd itmiş iken sîneme ol tîr-i ciger-süz
 Peykânı geç andan diyü **ayağına düşdi**
 (MD, 249/2)

Ayaqlara düşben pâyımâl olan toprak
 Niçe senün gibi şâhib-serîre hem-serdür
 (ÜİÇD, 1. Musammat II. Bölüm/2)

İy dil **ayağına düşmek** gerçi kim düşvârdur
 Cehd idüp düş var çün devlet nişânı pâyıdur
 (CSD, LXIX/6)

Luţfila elüm almadı ol şâp-ıķamer-ruķ
 N'idem ki beni zülfi gibi **pāya düşürdi**
 (CSD, CCCIV/2)

Öpüp elini **düşdüm ayağına** raķībün
 Kırtarımadum sen güli ol hānuñ elinden
 (CSD, CCXLI/3)

Zülfün ucından **ayağa düşdi** Cem
 Āh eger olmaz luţfuñ dest-gîr
 (CSD, LI/7)

Dāmānuña yapışup **ayağına düşerdüm**
 Kırtulsaydı ger ğam elinden yaķam iy dost
 (CSD, XIII/3)

Toprağa şalma dūr-i eşkümi kim
Düşdi ayağına çü bir kaç yetim

(CSD, CCXXIII/3)

Silmezseñ āsiti-i keremle gözüm yaşın
Dāmen gibi ayaqlara düştüm zelil ü hār

(APD, 33. Kas./32)

Sihr ile cāzu gözün her dem ki āle başlar
Cān ü dil elden gidüp ayağa düşer başlar

(APD, 85/1)

68. Ayağına ak- (—/—):

Müntehā kıddüñe çün ‘ālī-nazarlar baqdılar
Şu gibi ol serv-i nāzuñ ayağına aqdılar

(NBD, 183/1)

69. Ayağına baş ko- (—/KE):

Sanma ey serv ayağına baş komuşdur lāleler
Dāmeniñe yapuşan ‘uşşāk-ı mestün kıanıdur

(APD, 106/4)

Cihānda ser-keş olanlar şurāhī gibi müdām
İderler ayağına baş kıomağa isti‘cāl

(MD, 9. Kas./24)

70. Ayağına kapan- (—/KE):

El virmiş iken ayağına baş kıo Necāī
Ki ol şūh-ı cihān serv revān eylemek ister

(NBD, 148/5)

71. Ayağına zincir vur- (—/—):

Āb-ı revān ayağına zencir urdı bād
Bāğ u bahār seyrini girü kıomadı āb

(MD, 7. Kas./12)

Delirüp addüñe öykündügi'çün

aar Şu servüñ ayağına zencir

(CSD, CII/4)

72. Ayağını berk bas- (—/—):

İrmek isterse ad-i dildära ŐimŐad-1 çemen

Berk baŐŐun ayağın serv ile el bir eylesün

(NBD, 425/5)

73. Ayağının tozuyla (—/KE):

Häk olduğuma inanmaz isen bād-1 Őabā

Ayağı tozu ile geldi seferden Őorasın

(APD, 242/5)

74. Ayağı uğurlu (ÖAA/KE):

Demādem Őeyhī'yi ansāñ cefādan

Mübārek lahzadur utlu ademdür

(ŞD, 33/9)

75. Ayağı yere basma- (ÖAA/KE):

Ayağı yir mi başar zülfüñe ber-dār olanuñ

Zev u Őev ile virür cāñ ü seri döne döne

(NBD, 472/2)

Dār-1 fenāda **ayağı yir baŐmasa** ne Őāñ

Gösterdiler Necātī'ye dārü'l-bekā yolın

(NBD, 384/7)

76. Ayak bağı ol- (ÖAA/KE):

İtmeyem sensüz ayak seyrin çemenden yaña kim

'ĀŐı-1 dīdār olana cennet **aya bağıdur**

(NBD, 186/4)

77. Ayak bas- (ÖAA/KE):

Zülfi devrinde **ayak başmamağ** için dildâr

Bekledür hüsni gülistânın iki mârlara

(NBD, 465/6)

Şofî andağ tevbeden yurduñ Necâtî gibi el

Gülşenûñ bir kez **ka-dem başsañ** behişt-âbâdına

(NBD, 533/5)

78. Ayaklar baş, başlar ayak ol- (ÖAA/KE):

Başa çıkmayınca sâkî bir nice tolu ayağ

Ey nice **başlar ayağ olup ayak baş** olmadı

(NBD, 608/5)

79. Ayak bas- (ÖAA/KE):

Sepîde-dem ki **ka-dem baştı** bâğa bād-ı hâzân

Döşedi aılaş-ı zer-beft ayağına böstân

(APD, 39. Kas./1)

Yüzümü yoluñda hâk itdüm **ka-dem başmaz** henüz

Şöyle nâz eyler baña ol nâz-perverdüm benüm

(APD, 210/3)

Didüm ey meh kapuma bir dem **ka-dem başsañ** n'ola

Didi umarsuñ eşigüñ âsümân-âsâ kılam

(APD, 218/9)

Göstemeseydi şeş ciheti dest-i kudretüñ

Mülk-i cihâna **başmaz** idi nüh felek **ka-dem**

(ÜİÇD, 2. Kas./3)

Hayr ile çün cihâna **başdı ka-dem** vücüduñ

Her zerre yer ü gökde zıkr itti hayra mağdem

(ŞD, 8. Kas./13)

80. Ayaklarına kara su in- (ÖAA/KE):

Şākī şu deñlü tırdı gice hıdmetünde kim

İndi şurāhınün kıara şular ayağına

(MD, 220/3)

Reh-i hıdmetde şol deñlü tırur kim

İner ayaklarına kıara şular

(NBD, 51/3)

Ayağına şu inüpdür ey dost

Tıralı hevā yolında şimşād

(NBD, 51/3)

81. Ayakta kal- (ÖAA/KE):

Ayağda kıalupdur işi hergiz başa varmaz

‘Aşruñda senün tevbe elünden mey-i hamrā

(NBD, 1/27)

82. Ayak (üstü) üzeri (ÖAA/KE):

Ġoncenün kıan ola bağı ki seher lāle gibi

Bir ayağ üzre tırur şevķ ile sāgar mı çeker

(CSD, LXXXVIII/6)

83. Aybı görse dāmeniyle ört- (—/KE: aybı gör-):

Futada Hıķ kıomış bir sırr-ı ğaybı

Ki örter dāmeniyle görse ‘aybı

(MD, Edirne Şehrengizi/65)

84. Aynı yastığa baş koy- (ÖAA/KE: bir yastığa baş koy-):

Bakmaz oldı ben gedāya işiğünde itlerün

Gerķi yıllardur ki bir yaşduğa kıoruz başlar

(NBD, 123/5)

85. Ayyuka çık- (—/KE):

Rûy-ı zemîni tıtdı Necâtî gazelleri
 ‘Ayyuka çıkdı yedi ayak nerdübân ile
 (NBD, beyt)

86. Aza çoğa bakma- (ÖAA/KE):

Cömerd elüñ mi aldı ki yolında sen şehüñ
Bağmayup aza çoğa kıyar başa cāna tîğ
 (NBD, 11/3)

87. Bağrı delin- (—/KE):

Sözlerüñ işideli **bağrı delindi** gühersüñ
 Gün yüzüñi görelî yılduzı düşdi kamerüñ
 (MD, 127/1)

88. Bağrına bas- (ÖAA/KE):

Öldüğümdeñ soñra ben bî-çāreyi
 Döstlar cümle ferāmuş eyleye
 Mağberüm kim yār-ı gārumdur benüm
Bağrına başup der-āgüş eyleye
 (ÜİÇD, Mukatta 9/2)

Ğamzeñ oqını çekdi gönül **bağrına başdı**
 Tursun ço elif gibi begüm cān arasında
 (NBD, 481/4)

Her hūb-şūreti ki göre **bağrına başar**
 ‘Ömrin şafā ile geçürür ekşer āyine
 (NBD, 513/3)

Eyledi yüz vech ile āyine tedbīrūñ senüñ
Bağrına basmağ için bir lahza taşcīrūñ senüñ
 (NBD, 290/1)

Āsitānuñ ben garībi **bağrına başşa** n'ola
 İşigüñden barınur a'lā vü ednālar bu gün
 (NBD, 432/5)

Ehl-i diller göricek āyīnede taşvīrūñi
Bağrına başmışdürür ‘İsā’yı Meryem şandılar
 (NBD, 74/3)

Her gördüğünü yüz pekidüp **bağrına başar**
 Āyīnenūñ güzeller ile hoy şafası var
 (NBD, 131/5)

Āsitānuñ ben ġarībi **bağrına başsa** n'ola
 İşigūñden barınur a‘lā vü ednālar bu gün
 (NBD, 432/5)

89. Bağrına taş bas- (ÖAA/KE):

Hüsn ile şimdi ki engüşt-nümādur la‘lūñ
Taş başup bağrına hasretle geçer her hātem
 (ÜİÇD, 6. Kas./19)

La‘line kaçd itme yāruñ iy raķīb-i seng-dil
Kim döşüñe taşdan özge nesne görünmez **naşīb**
 (CSD, X/3)

Ķan yut cefā-yı dehr ile **bağruña taş baş**
 Ağzından ey dil ister iseñ la‘l-veş nişāb
 (NBD, 3. Kas./43)

Nāleye āheng iderseñ ey gönül Ferhād'a gel
Bağruña taşlar başup dağlar gibi feryāda gel
 (NBD, 344/1)

90. Bağrını dağla- (ÖAA/KE):

Her kaçan gül gibi ol hār ile handān yürüse
 Ehl-i dil **bağrına lāle** gibi **dağlar oturur**
 (APD, 104/3)

91. Bağrını del- (ÖAA/KE):

Ķayāli lü‘lü-i la‘lūñ için la‘l
Delüpdür bağrını dürr-i ‘Aden'de
 (CSD, CCXCIV/2)

Şol cān ki **deldi bağrını** tîr-i maḥabbetûn
Açdı serāy-ı ƣalbine Ḥaƣ revzen-i yaƣîn

(APD, 6. Kas./3. Bölüm/8)

Ĝamzeler **bağrum delüpdür** urma merhem ey taḃîb
Çıƣmadı dilden henüz ol tîr-i peykān andadur

(APD, 43/3)

92. Bağrı parçalan- (—/KE):

Tîr-i müjeñle birlige yitmedüm ah ah
Añduƣca tîğ-ı ğamzeñi **bağrum paralanur**

(NBD, 130/3)

93. Bakır var diremünde (—/—):

Ƙanlu yaş ile vaşlı metā'in diledüƣce
Ol sîm-beden dir ki **baƣır var diremünde**

(MD, 218/2)

94. Baldırı çıplak (—/KE):

Serve kim teşbîh ider cānā bu ƣadd-i dilberi
Serv ḥod bir **baldırı çıplak** uşaqdur Hoḃîri

(MD, 26. Müfred)

95. Baş açık (ÖAA/KE):

Ĝül-sitānda **baş açuƣ** nüş idelüm cām-ı şarāb
Nefs atın rişte-i taƣlîd ile nice yedelüm

(NBD, 357/3)

Yāra diñ bî-çāreler ḥaƣƣında tedbîr eylesün
Baş açuƣ abdalyuz tedbîr-i zincîr eylesün

(NBD, 425/1)

Derviş olan kimesne ḥod almaz kimesneden
Yürür cihānda **başı açuƣ** pâdişā gibi

(NBD, 602/7)

Baş açuk yalıñ ayağ girmişüz deryüze-i 'ışka
Cihân dervâzesinde cirmimüz mihr ü maḥabbetdür
(ÜİÇD, 78/7)

96. Başa çık- (ÖAA/KE):

Ne itse ider **başa çıkardı** ser-i zülfi ile gönül
Ah anuñ ḥâl ü ḥatı ah anuñ gözi kaşı
(NBD, 590/2)

Ey baña sen ağlamakla **başa çıkmazsın** diyen
Gözi yeñmeyen kişi 'ummâna olmaz âşinâ
(NBD, 17/4)

97. Baş aç- (ÖAA/KE):

Niçe bir pinhân yanam ol bilüben bilmezlene
Baş açup râzum öninde âşikâr itsem gerek
(CSD, CLXXXIV/3)

At kemend-i zülfüni ben mübtelâya dostum
Kim **baş açup** durmuşam derde ü belâya dostum
(NBD, 345/1)

Maḥabbet şem'ini yer yer önünde yakmağa sâķī
Işıklar gibi 'âşıklar **baş açdı** girdi meydâna
(NBD, 542/6)

Şaçuñ çevgânına top olmağa gün
Baş açup şevk iye meydâna girdi
(NBD, 569/4)

98. Baş ağrısı (ÖAA/KE):

Ġulgulı şışenüñ **baş ağrısıdur**
Sâğar-ı bî-ḥumârı gözleyelüm
(NBD, 372/6)

99. **Başa hasır yak- (—/—):**

Yanmasa şem‘-i hüsniñ elüñden gezer midî
Yağup hasır başuña her hânedânı şem‘
 (CSD, XVI/3)

100. **Başa kak- (—/KE):**

Başlarına ne belâ irecegin
 Söyledi **başa kağa** tîğ ü teber
 (MD, Terkîb-i Bend/3. hane/5)

101. **Başa var- (—/KE):**

Rağîb gibi ne var ‘ağlı âlet itdüm ise
 Bu‘ışk şan‘atıdur **başa varmaz** âletsüz
 (NBD, 238/4)

102. **Baş bir eyle- (—/—):**

Kaşları **baş bir eyleyüp** çeşmüñe gamze öğredir
 Kana şerîk olur şu kim mest eline yarağ şunar
 (NBD, 176/3)

103. **Baş çek- (ÖAA/—):**

Hük-m-i siyâsetüñden **baş çekse** çerğ-ı serkeş
 Ahrın bozar esâsıñ olsa ne deñli muhkem
 (ŞD, 8. Kas./18)

Düşmen ki **baş çeküp** gözede pây-e-i bülend
 Kem kuluñ ayağıñda gerek pây-mâl ola
 (ŞD, Musammat I/VII. Bölüm/63)

104. **Baş eğ- (eğme-) (ÖAA/KE):**

Nedür cennet temâşâsına degmez
 Nihâli şâh-ı Tübâ‘ya **baş egmez**
 (ÜİÇD, Şehrengîz, 1/45)

Degme bir lihrāba **baş egmezdi** gönlüm āh kim
Secdegāh ol ʔāq-ı ebrū-yı cevval oldı baña
(ÜİÇD, 5/2)

Kākül-i ser-keş **baş egmezdi** ʔaşuñ mihrābına
Sen bu gün ol kāfiri cebrī müselmān eyledüñ
(ÜİÇD, 142/6)

‘Acebdür mülk-i istiğnāsı ‘ışkuñ
Baş egmez degme sultāna gedāsı
(ÜİÇD, 305/2)

Kimseye **baş egmeyüp** şalıduğuşün nāz ile
Āferīn ey serv-i sīm-endām dilber āferīn
(NBD, 20. Kas./21)

Bir ʔarz-ı hāş u şīve-i reftār gördi kim
Baş egmege şabā yeline itdi ‘ār serv
(NBD, 21. Kas./43)

Kim ola ‘alem-i tād-dāra **egmeye baş**
Meger ki düzd ola sevmeye māh-ı tābānı
(NBD, 25. Kas./11)

Şanavber ayağuş öpmege ʔübā gibi **baş egmiş**
Şu gibi bir kez ey serv-i revān şahn-ı çemenden
(NBD, 42/5)

Levend olduñsa **baş egme** Necātī vaz‘ u destāra
Özūñ meydān-ı ‘ışk içre şehīd eyle kefenden geç
(NBD, 42/7)

Şofi mihrāb-ı ‘ışka **baş egmez**
Bilmezüz anı kim ne milletdür
(NBD, 152/2)

Dildārılığda şan‘atı başa ileteli
Baş egmez oldı zülf-i semen-sāya perçem
(NBD, 328/5)

Zülf-i siyāhı **baş ege** mi ben şikesteğe
 Kim dost yüz vireli gönüllendi ol fuḡül
 (NBD, 329/3)

Aḥsente saña **egmedün** iki cihāna **baş**
 Pākīze vü mücerred olan pārsā gönül
 (NBD, 332/6)

Rāḥat ü ḳahrına dehrün **baş egüp** yalvarmazam
 Ben Necātī himmet-i Şāh-ı cihānı gözlerem
 (NBD, 374/6)

Ol ḥaṭṭ u ḥāl-i dīlberē **baş egmeyen** gönül
 Derdā ki oldı zülf-i perīşān oyuncağı
 (NBD, 584/2)

Baş egerse ḡamzesi çeşmine her dem ṭāñ degül
 ‘İlm-i siḥr içinde şāḡird iken üstād eyledi
 (NBD, 648/4)

Dilā cān ise maḳşūduñ var ol ḡonca dehenden geç
 Yā ḥod la‘l-i lebi ise murāduñ mey diyenden geç
 Levend olduñsa **baş egme** Necātī vaż‘-ı destāna
 Özüñ meydān-ı ‘ışḳ içre şehīd eyle kefenden geç
 (NBD, 14. Kıtta)

Baş egseler önümde cihān ḥalkı ṭāñ degül
 Ey şehriyar çün ki hūner-mende arḳasın
 Miḥrāb öñinde secdeye varmazdı kimse hīç
 Durup hemīşe Ka‘be‘ye virmese arḳasın
 (NBD, 60. kıta)

105. Baş hırkaya çek- (—/—):

Çün ḥaḳīḳatde ḥabābuz bu fenā baḡrinde
Baş çeküp hırkaya bir laḡza huzūr eyleyelüm
 (ÜİÇD, 186/2)

106. Başı ağır (—/—):

Meh ruĥlaruña beñzeyemez kim yüzi kirdür
 Şekker lebüñe öykünemez **başı ağırdur**
 (MD, 75-1)

107. Başı asümana deĝ- (—/—):

Bir gice işigüñi yaşıdananuñ
 Qadr ile **başı asümāna deĝer**
 (NBD, 73/3)

108. Başı aşıĝı (—/KE):

Düşmen ‘ālemi gibi gelür Şāh eşigüñe
Başı aşıĝa münkesir ü kara benefşe
 (NBD, 23/30)

109. Başı dumanlı (—/KE):

Başumda od yana **dütünüm** çaķ depemdedür
 Gelsün bu derdi şem‘-i şebistāna yanayın
 (NBD, 380/2)

110. Başı göĝe er- (ÖAA/KE):

İrerse başı Necātī’niñ ey meh eflāke
 İşigi tozı anuñ başına külāh yiter
 (NBD, 157/5)

Qadr ile şeref buldı **yetişdi göke başı**
 Şāh işigine süreli ruhsāre benefşe
 (NBD, 22. Kas./27)

111. Başı hoş olma- (ÖAA/KE):

Derd ile añ Necātī’yi añarsañ ey tabīb
 Kim **başı hoş degüldürür** anuñ devā ile
 (NBD, 470/7)

112. Başım la beraber (ÖAA/KE):

Çün t̄ac-ı şeref oldı ve iks̄ir-i sa‘ādet
 H̄āk-i k̄ademūn ‘izzeti **başum yüzüm üzre**
 (NBD, 487/8)

113. Başına belayı satın al- (ÖAA/KE):

Kendü elümle **başuma aldum belāları**
 Kendümden oldı baña bu cürm ü h̄aṭā dirēg
 (CSD, X/22)

114. Başına dögün ur- (—/—):

H̄umārı ḡālib olup var ise k̄azandı şudā‘
 Ki **başına dögün urup** ‘ilāc ider nergis
 (MD, 106/2)

115. Başına gün doğ- (ÖAA: başına devlet kuşu kon-/KE):

Şākirem devr-i k̄amerden **başuma gün t̄oğdı** kim
 Ol perī peyker melek-ruhs̄ārı gördüm bir nazar
 (NBD, 128/4)

Başına gün doğmayınca bedr olmadı k̄amer
 Bu Necātī bendeñūn sözi saña yalan gelür
 (NBD, 46. Müfred)

Nice devletlü başdur çarḫ yā Rab
 Ki **gün t̄oğar** anuñ **başına** her gün
 (MD, 173/2)

Bülbül **başına** ol gice **gün t̄oğar** ey Mesīḫ
 Kim t̄ıfl-ı goncalar t̄olu içe çanağ ile
 (MD, 209/7)

Her şubḫ-dam felek gibi **başına gün t̄oğa**
 Her kim k̄urarsa sen mehi bir gice tā seḫer
 (ÜİÇD, 8. Kas./31)

Sāye-veş kimse cüdā idemeye yanından
Başuma gün toğa ger bir dem o meh-rūyı görem
 (ÜİÇD, 166/4)

Başuma gün toğmağ ol vaktin olurdı dostum
 Ol güneş yüzlü kamer-ruhsārı görsem bir daği
 (ÜİÇD, 313/5)

Gördüm kapuñda yüzünü **gün doğdu başuma**
 Bildüm ki devletüm benüm ol āsitān imiş
 (APD, 26. Kas./4)

Durdum kapuñda **başuma bir gün doğa** deyu
 Gören şanur ki sāye-i dīvāruñum senüñ
 (APD, 153/6)

Devlet güneşi **toğmasa başuma** ne tañ kim
 Ğam gicesi zülfüñ gibidir nā-mütenāhī
 (APD, 339/2)

116. Başına kak- (ÖAA/KE):

Ťaşradur başuñ diyu bāğ-ı ħarīm-i yārdan
 Murğ-ı gülşen **başına** serv-i revānuñ **kağdılar**
 (NBD, 183/2)

117. Başına od yak- (—/—):

Ŗalb-i ‘adūya beñzedügiçün meşelde taş
Başına her adımda anuñ na‘l **od yağar**
 (MD, 17. Kas./35)

118. Başı nāra yan- (ÖAA/KE):

Ol mehüñ öytündügi için mihr-i ruhsārına şem‘
 Cem‘ olup pervāneler **başına odlar yağdılar**
 (NBD, 183/4)

119. Başına su koy- (—/—):

Raht-ı 'aqluñ başıña şu koydı bu seylâb-ı 'ışk
Kanda ise ğâlib olur şeyh-i 'aqla şâb-ı 'ışk
(MD, 122/1)

120. Başına toprak koy- (—/KE):

Haţtuñ mişâliyem diyeli bildi cürmüñi
Yüz karasıyle başuña toprak koyar hâţ
(CSD, 281/2)

121. Başına üş- (—/KE):

Ağlasam derd-i dilüm kışşayı âğaz itsem
'Älemüñ halkı üşer başuma hengâme gibi
(ÜİÇD, 341/2)

Başuma üşer beni gördükçe küyuñ itleri
Şol gedâlar gibi kim cem' ola qurbân üstine
(MD, 226/4)

122. Başına vur- (ÖAA/KE):

'İşk urmuş idi başuma mihrüñ külâhını
Gök geymemişdi egnine çinî kabâ henüz
(APD, 118/4)

123. Başında yer et- (—/KE):

Bülbüller âşiyânına başında yir ider
Mülk-i çemende olmuş iken tâc-dâr serv
(MD, 18. Kas./2)

124. Başını alıp git- (ÖAA/KE):

Döstum ğâyetde te'sîr eyledi fûrkat baña
Başum alup gideyin eglencedür gurbet baña
(ÜİÇD, 8/1)

Ben ğarībe dir imiş **başın alup gitdi** raķīb
 Didügi başına uğraya o bed-gūyı görem
 (ÜİÇD, 166/6)

Ƙılıcuñ şemsesinüñ cezbesinden irdi bir pertev
 Bu fānī mülkden **başum alup terk-i diyār itdüm**
 (ÜİÇD, 184/3)

Ebr dürdi yüzini bu işe saħt oldı zemīn
 Mihr **başın aluban kaçdı** ve māh oldı ğacīl
 (NBD, 14. Kas./6)

Başumdan eksük olmadı ğavğā-yı zūlf-i dost
 Sulţān-ı ‘ışķ idineli ğöñlümi pā-yı taħt
 (NBD, 32/2)

Yār işiginden **alayın gideyin başumı** uş
 Ki olur olmaz yire itler gibi azar eyler
 (NBD, 65/5)

125. Başını çevir- (—/—):

Ğül ruħlaruña bende iken kaçdı meğer zūlf
 Ki efsūs ile **başın çevirür ğaħt-ı semen-sā**
 (NBD, 1. Kas./5)

126. Başını döĝ- (—/KE):

Aĝladuĝuñı ğörüp **başın döĝer** taşdan taşā
 Acıduĝından Necātī bu yedi deryā saña
 (NBD, 12/5)

127. Başını kaşımaya eli deĝme- (ÖAA: başını kaşımaya vakti olma-/KE):

Gice ğündüz ğaħtuñı pāk tırāř eylemeden
 Berberüñ kendü **başın kařımaĝa degmez eli**
 (ÜİÇD, 323/3)

128. Başını kes- (—/KE):

Büse aldığın lebinden zülf-i misk-āsā dimez
Başını kesseñ bu yolda rāzını kaç'ā dimez
 (NBD, 215/1)

129. Başını ortaya koy- (—/KE):

Dil **başın ortaya kodı** cān viridi zülfüne
 Bu düzd aşılmağa sebep ol rīsmān imiş
 (APD, 27/3)

Başın ortaya koyup âteş-i kahr ile varur
 Getürür çal'a-i küffār kilidinden dil
 (NBD, 14. Kas./30)

Başın ortaya koyup giceleri irteye dek
 Şem'-i dil-süz arar tapuñı maḥfil maḥfil
 (NBD, 14. Kas./13)

130. Başını taştan taşa vur- (ÖAA/KE):

Meskenet yayını kursun dayanup mihrāba
 Şōfi anca **urasın başuñı** dīvārlara
 (NBD, 463/6)

Kaşı mihrābına peyveste sücüd etmez iseñ
 Şōfi anca **urasın başuñı** dīvārlara
 (NBD, 465/5)

131. Başını ver- (—/KE):

Evvel kademde **başuñı vir** yāra ey gönül
 Kim nerdübān-ı 'ışka çıkılmaz ayak ayak
 (NBD, 281/6)

132. Başını ye- (—/KE):

Güzel düşdi anuñ **çatlüne tārīḥ**
Yedi düşmen eliyle kendü **başın**
 (ÜİÇD, 7/5)

133. Başın için (ÖAA/KE):

Yakın olma muhâlif olana devletlu **başñcün**
 İrag olsun ayağñn toprağında cümle âfetler
 (NBD, 207/12)

134. Başı yastık yüzü görme- (ÖAA/KE):

Yatur dil-ğasteler cānā kapuñda yaslanup taşu
 Terağğum kıl ki 'uşşākuñ **katı yaşduğdadur başı**
 (NBD, 615/1)

135. Başı kaldır- (ÖAA/KE):

Āb-ı ruhsāruñda hağtuñ zāhir oldı cā-be-cā
 Yir yirin yine puşudan fitneler **kaldurdu baş**
 (ÜİÇD, 113/2)

136. Baş ko- (ÖAA/KE):

Baş komaq pāyuña sa'âdetdür
 Lîk yok başda bu sa'âdet āh
 (CSD, CÇCLXXVII/3)

Şu sırrı kim yitürür başı herçi bād ābād
Baş ortaya **komuşum** halka āşikār iderüm
 (ŞD, 118/4)

Aya didiler ayağı toprağına **ko baş**
 Minnetler idüp didi ki çirkin yüzüm üzre
 (NBD, 487/6)

İki cihānda ol baña 'ālî sened yeter
 Bir kez **başum kor** isem iç işigi taşına
 (NBD, 491/3)

Mest olup yār ayağına **kodum başum çün**
 Şeref-i meclis-i Cem oldı müselleme bu gice
 (NBD, 534/7)

Baş koyup taş işigünde cān virenle dostum
 ‘Ömr-i sermed kesb ider Darü's-selāmiler gibi
 (NBD, 616/2)

137. Baş koş- (—/KE):

Meclisde sebū ile katı **baş koşar** ancak
 Vallāhi şurāhīye de bir kulb dağarlar
 (MD, 57/3)

Zülfi şebdizūne **baş koşma** Necātī yāruñ
 Yoksa bir gün aşılır terkiye bîçāre başuñ
 (NBD, 286/5)

138. Baş oyna- (—/KE):

Şem‘ **baş oynarsa** bezmünde igen germ olmasun
 Bey ayağūñ tozına cānum nişār itsem gerek
 (APD, 152/3)

139. Baştan aş- (—/KE):

Gördi ki **başdan aşdı** seyl-i seyl-i sirişk
 ‘Aql deryā-yı hayrete taldı
 (NBD, 580/4)

140. Baştan ayağa (ÖAA/KE):

Degül encüm ki kıllup rahmetüne nezzāre
 Her gice **başdan ayağa** göz olurdu çarḥ-ı dütä
 (MD, Münacaat/4)

Serv-i bülend-kāmet ü ma‘şūḳ-ı dil-nevāz
 Olmuş nihāl-i gül gibi **başdan ayağa** nāz
 (APD, 117/1)

Figān ki **başdan ayağa** belā imiş bālāñ
 Fe-leyse gayru zamīrū'l-muḥib ve ma‘nākī
 (APD, 149/4)

Sevmek seni günâh ise as zülfüne beni
Başdan ayağa dek çü güneh-kârînum senün
 (APD, 153/2)

Oldı nihâl-i gül gibi **başdan ayağa** nâz
 Bâğ-ı revânda kâmet-i dil-cûsu kâsımuñ
 (APD, 156/2)

Başdan ayağa günâh olursa düşmez boynuma
 Sağlu şollu şalınan zülf-i semen-sâdan olur
 (NBD, 160/2)

Ey beni hecri ile hâk iden saña yalvarmağa
Başdan ayağa dil olmuşdur giyâhum gitme gel
 (NBD, 331/5)

Bunu bildüm 'âkıbet kim hiç nesne bilmedüm
 Gerçi **başdan ayağa** idrâkdür cismüm benüm
 (NBD, 346/3)

Şabâ düşürdi saçunuñ bülend servüñden
 O darb ile teni **başdan ayağa** oldı siyâh
 (NBD, 516/3)

Zülfün gamı ile dâr-ı melâmet yeter bize
Başdan ayağa şofıye Dârü's-selâmını
 (NBD, 627/5)

Başdan ayağa nürüñ zât-ı hamîdesi
 Düşmezse tañ mı yire zılâlî Muhammed'ün
 (CSD, IV. Kas./31)

Vefâ vü mihre mâyil ol perî-rü
 Olupdur **başdan ayağa** vefâ-hü
 (ÜİÇD, Şehrengiz/74)

Başdan ayağa garç-ı 'arağ idicek beni
 Bâr-ı girân-ı dâhiye-i guşsa vü elem
 (ÜİÇD, 2. Kas./23)

Maḥşer günü döginmege **başdan ayağa** dek
 Bi'llāhi koñ gerek bize seng-i mezārımız
 (ÜİÇD, 96/3)

Ol büt-i sīmīni gördüm sīnesi billür imiş
 Gün gibi **başdan ayağa** bir muşavver nūr imiş
 (ÜİÇD, 114/1)

Güş olup **başdan ayağa** diñlemezdi gül eger
 Kendüye hõş gelmese hūsn-i edāsı bülbülüñ
 (ÜİÇD, 149/3)

Ṭutuşup **baştan ayağa** yanuban yem' bigi
 Cān oda atmak imiş hūba uyanuñ hevesi
 (ŞD, 185/4)

141. Baştan başa (ÖAA/KE):

Bozıla çenberi yıķıla çarḫıla çarḫ-ı kej-revi
 Görem ki aşığa geçe **başdan başa** felek
 (CSD, X/8)

Her geh ki āf-tāb cemālūñ zuhūr ider
Başdan başa cihān yüzini cümle nūr ider
 (CSD, CXII/1)

Şirīn bu ki taḫrīr ider iken lebi vaşfın
Başdan başa nā-geh ḫalemüm ney-şeker olmuş
 (CSD, CXLIX/2)

Gül yüzde bulurdı ḫaṭ-ı müşgīni şanasın
Başdan başa zeyn eyledi uçmağı benefşe
 (CSD, CCLXVII/4)

Yār bizden ğayrıya çok çok selām itmiş yine
 Şehr için **başdan başa** Dārü's-selām itmiş yine
 (NBD, 556/1)

142. Baştan çık- (—/KE):

Koşilup şâne ile bāda çü **başdan çıkdı**
 Qaldı zindān-ı külāh içre muqayyed kākül
 (MD, 146/2)

Başdan çıkarsa n'ola Mesīhī ḥabāb-vār
 Baş koşmayaydı eksügi ise şarāb ile
 (MD, 241/7)

Alma zebānuña ḥaṭ-ı dildārdan şaḳın
Başdan çıkar kişi dil ucından qalem gibi
 (ÜİÇD, 293/2)

143. Baştan çıkar- (ÖAA/KE):

Hem-dem olan gāmze-i ḥün-rīzūne **başdan çıkar**
 Gizlü rāzı 'āşıkuñ ol türk-i ser-ḥoşdan çıkar
 (NBD, 197/1)

La'l-i dūr-pūşına cānuñı nişār itseñ n'ola
 'Āşık-ı ser-bāz olanlar cān ile **başdan çıkar**
 (NBD, 197/4)

Tolanur āşüfte diller künc-i ruḥsāruñ senüñ
 Bir gün ol bī-çāreler zülfüñ gibi **başdan çıkar**
 (NBD, 197/5)

Tiḡuñda şehīd olmağa gerçi talebüm var
 Āḥir beni **başdan çıkar**an işbu talebdür
 (CSD, CVI/2)

Zülfünüñ sevdāsına Cem düşdi sāndan didi kim
 Qorqaram **başdan çıkarur** bu quru sevdā beni
 (CSD, CCCXLIV/7)

144. Baş üstüne (ÖAA/KE):

Geh kemend-i zülfüñi şal gāh tiḡ-ı gāmzeñi
 Boşnumuz qılca ne ḥükmüñ var ise **baş üstüne**
 (NBD, 550/4)

Her kemennd-i zülfüni şal gâh tîg-i gamzeñi
 Her ne hükümün vār ise **baş üstine** cān üstine
 (NBD, 535/2)

145. Baş üzre (—/—):

Yağma ben dervişüni kim **başum üzre** dūd-ı āh
 Pîç-pîç olmuşdürür meftül cāmiler gibi
 (NBD, 6167/4)

Ĥüşn ü ĥulķ ile cihān ĥalkı **başı üzre** tutar
 Ey Necātī anuñ için didiler dilbere tād
 (NBD, 41/5)

Baş üzre tutmaz idi devlet anı ‘izzet idüp
 Rükū’ ile belini egmeyeydi Rabbine dāl
 (MD, 9. Kas./5)

146. Baş üzre yer et- (ÖAA/KE):

Şebīh-i kebkeb-i keşf-i nigār olmasa eger
Baş üzre yer mi iderdi çemende her jāle
 (MD, 6. Kas./26)

147. Baş üzre yeri var (—/—):

Ağyār diken gibidür andan üzülürseñ
 Ey gonca-dehen gül gibi **baş üzre yirüñ var**
 (NBD, 75/3)

Eyle redd ağyārı kim dillerde maķbül olasın
Başlar üzre yiri vardur itse terk-i ĥār gül
 (NBD, 15. Kas./14)

Ĥörşid-i āsümān gibi **baş üzre yiri var**
 Dil uzadursa tañ mı fülān-bin-fülāna tîg
 (NBD, 11. Kas./11)

Olsun hemīşe **başlaruñ üstinde yiri var**
 Manşür ola ne yaña kim ider sefer nişān
 (NBD, 20. Kas./45)

Çin ü Hıttā'ya ger vara ger tevki'-i nāfizūn

Baş üzre yiri var nitekim zülf-i táb-dār

(NBD, 8. Kas./29)

148. Baş ver- (ÖAA/—):

Kesse miḳrāz-ı ğamuñ başumı ger şem' gibi

Yine bir **baş çıka** şevḳ ile girībānumdan

(NBD, 424/4)

Sevdüm dimişem seni Necātī gibi sevdüm

Yoḳdur dönüşüm **baş virürem** bu sözüm üzre

(NBD, 487/7)

149. Baş vur- (ÖAA/KE):

Cemāli mihrüñe gün düşse zerreden kem ola

Bu āfitāb ki **baş urdu** āsümānumuza

(ŞD, 153/2)

Baş urup tã'at iderler ileyinde şol kim

Bir 'azīze tayana Ka'be'ye mihrāb gibi

(NBD, 614/3)

Baş urup ayağına el bağlar

Sen ayağ içicek benin ü benāt

(ŞD, 13. Kas./34)

150. Baş yar- (—/KE):

Ne deñlü gül gibi la'lin siper tutarsa 'adū

Havā'i top ile anuñ **başın yarar** jāle

(MD, 6. kas./34)

151. Bayram et- (ÖAA/KE):

Rūze-dār olanlara zülfün şalā-yı şām ider

Ehl-i şevḳ ile hilāl ebrūlaruñ **bayram ider**

(NBD, 209/1)

152. Belāsım iste- (ÖAA/KE):

‘Aşkuña ulaşaldan kevneynden kesildüm

Bālāsuña dayanañ kendü **belāsın ister**

(ŞD, 7/2)

153. Belāya çat- (düş-) (ÖAA/KE):

Ḳaddümi cevr ü cefā-yı ‘ışk ıla kı lup dü-tā

Bini **uğradan belāya** ol ḳad-i bālāyıdı

(CSD, CCCIII/4)

Gül bir mizācı āteşī bülbül kül öksüzi

Düşmiş belā ocağına yazuḳlar öksüze

(NBD, 558/5)

154. Bel bağla- (ÖAA/KE):

Bel bağlamağa ḫıdmete göndermişem şehā

Bu şi‘r-i dil-pezir ile bir yādgār tiğ

(ÜİÇD, 5. Kas./23)

ḫıdmete **bel bağlayup** buyur ne buyurduñ didi

Ḳarşuma ṫurdı perīler geldiler dīvānuma

(ÜİÇD, 14. kas./17)

ḫıdmete **bel bağlayalı** yir idinmişdür şehā

Şevḳ-ı mihrüñ sīnede nitteki cānum tendedür

(ÜİÇD, 15. Kas./16)

ḫıdmete **bel bağlamışdı** nāylar deter ṫurup

Güş iderlerdi ne kim anda kelāmum var idi

(ÜİÇD, 300/8)

ḫıdmete **bel bağlayalı** pīr olmuşdur şehā

Şevḳ-ı mihrüñ sīnede nitteki cānum bendedür

(ÜİÇD, 5/5)

Cān ü dil ile nitteki **bel bağlayup** ittüm

Medḫüñ hevesin ḫāme gibi başuma sevdā

(APD, 11. Kas./95)

155. Beli bükül- (ÖAA/KE):

Mihnet-i hecrün ile çarh iki **bükdükce belüm**
 Sevgünün riştesi daği beter olur muhkem
 (NBD, 355/4)

Bükdi belümi yay gibi dest-i hecr ile
 Oğ gibi gitdi baqmadı bir kez gerisine
 (NBD, 496/5)

156. Belini bük- (ÖAA/KE):

Deldi dilümi nây gibi fiasret-i ihvân
Bükdi belümi çeng gibi fūrkat-i aḥbâb
 (APD, Mukatta, 44/3)

Ben du'ācuñun **belini bükdi** gerçi gam şehā
 Karşu tapu kıлмаğ ile buldı nūr ü fer hilāl
 (MD, 3. Kas./31)

157. Benim iki gözüm (—/—):

Tañ biñ adı ñaqqı **benüm iki gözüm**
 Dilde mihrüm saña biñdür yaluñuz bir degül
 (ÜİÇD, 162/3)

158. Benzi uç- (ÖAA: beti benzi kalma-/KE):

Fūrkat ḥazānı şöyle **şarardursa beñzini**
 Hiç ummazam ki irişe faşl-ı bahāra Cem
 (CSD, CCXXX/5)

159. Beylik sür- (ÖAA: bey gibi yaşa-/KE):

Geçüp meyḥāne şadrına kadeḥ nüş eyle **beglik sür**
 Necātī pīş-ḥān taḥtın bu gün şāḥānedür dirler
 (NBD, 61/5)

160. Beysiz çeriye dön- (ÖAA/KE):

Gitmişler idi şarka meh ü garba âfitâb
 Beksüz çeriye dönmiş idi necm-i bî-kerân
 (MD, Kas./2)

161. Bin derde devâ (ÖAA/KE):

Ben zâ'îf ü nâ-tüvânuñ biñ belâya mübtelâ
 Sen Mesîhâsan senüñ **biñ derde dermândur** lebüñ
 (NBD, 310/3)

162. Bin parça (—/KE):

Biñ pâre idüpdür beni şimşîr-i firâkuñ
 Şimden girü gel kılıcuñi pâreye çalmam
 (MD, 228/3)

163. Bir ayak üzre bin ayak (—/KE):

Bu şahn-ı sebze 'arşa-ı maşşer dürür meger
 Anuñ içün turur **bir ayağ üzre biñ çinâr**
 (NBD, 6. Kas./7)

Çorçarın ola serv gibi dâmenüñ hep ol
 Şol günde kim gele **bir ayağ üzre biñ ayak**
 (NBD, 273/3)

164. Bir bir (ÖAA/—):

Tâ kim diyeyin saña bu gün hâlümü **bir bir**
 Zülfüñ neler eyledüğünü baña dün iy dost
 (CSD, XVIII/6)

Âyet-i hüsnî yüzine bakabilmez müdde'î
 Gel berü **bir bir** işit kim harf harf ezberdedür
 (NBD, 172/2)

Sineme zağm-ı ciger-düz itdüğü eyelükleri
Bir bir arkamdan çıkardı 'âkıbet tîrüñ senüñ
 (NBD, 290/3)

Gözüñ merdümlük eyleyüp her oğ kim sīneme urdu
 Kaşuñ yayı gamı anı çıkardı **bir bir** arkamdan
 (NBD, 392/3)

165. Birbirine düş- (ÖAA/KE):

Ğamzeñ ucından **düşüpdür birbirine** cān u dil
 Kanda vardıysa o zālīm olmadı savaş
 (ÜİÇD, ???)

166. Bir içim su (ÖAA/KE):

‘Acebmi bağrına başsa ‘adū-yı teşne-ciger
 Ki fi'l-ħaķıķa **bir içim şudur** hemān ħançer
 (NBD, 7. Kas./17)

Ğam-ı ‘ışkuñla bīmārem öñünde cān virem şāhā
 Ümīdüm soñ nefesde ħançerüñden **bir içim şudur**
 (NBD, 189/3)

Ben nice ölmeyeyin ħasretle la‘l-i nāb-ı yār
 Hey meded öldüm **bir içim şu** dir isem mā’ dimez
 (NBD, 215/3)

Yine siħr itdi Necātī nice söz nice ħazel
 Leb-i dil-ber şıfatında **bir içim şudur** bu
 (NBD, 443/7)

Meclisler içre sen mey-i şāfī ideli nūş
 Ben **bir içim şu** içemez oldum şafā ile
 (NBD, 470/2)

167. Bir kılına zarar verme- (—/—):

Ĥızr'a ne zırıh virdi lebüñ ābı ki anuñ
 Şemşīr-i ecel **bir kılını kesmedi** kaķ'ā
 (MD, 16. Kas./12)

168. Bir kulağından girip ötekinden çık- (—/KE):

Deldi kulağlarımı oğlan iken pîr-i muğān
 Ki birinden giricek def'i birinden çıka pend
 (MD, 33/3)

169. Bir pula sat- (birini) (ÖAA/KE):

Helvā nedür ki şehd-i lebünden nişān vire
 Her yirde bir pula şatılır çünkü pāresi
 (CSD, CCCXXXVI/3)

170. Bir sözü iki olma- (ÖAA/KE):

Bir sözi iki olmadı yanuñda raķībūñ
 Biñ söylesevüz bir sözimüzle 'amel olmaz
 (ÜİÇD, 101/4)

171. Bir tut- (—/KE):

Āferīn pîr-i muğānuñ himmetine kim müdām
 Mey gibi başdan uluyı kiçiyi hep bir tatar
 (MD, 48/3)

Ögerseñ ög şarāb-ı dil-güşāyı
 Ki bir tatar kamu yoħsul u bāyı
 (MD, 273/1)

172. Bir yana it- (—/KE):

Söz ile ĥastaya bir kez müdāvā eyledūñ
 İtmedūñ ey 'İsī-i şekker-leb ammā bir yana
 (NBD, 3/7)

173. Bir yerde karar eyle- (—/—):

Gün gibi seyre çıkup 'arz-ı cemāl eyler iken
 Eyledūñ Ka'be gibi ah ki bir yerde karar
 (NBD, 63/4)

174. Bir yumup on dök- (—/—):

Hıçe şaymazsın benüm sen **bir yumup biñ kez döküdüm**
 Uş hisābuñ ala şāhum rüz-u maşşer gözlerüm
 (NBD, 365/2)

175. Boğazına dur- (—/KE):

‘Adli eyyāmında her kim haqq-ı ‘abde el şuna
Boğazına turur olsa bir çekirdek sīm-i hām
 (MD, 4. Kas./16)

176. Boynunu vur- (ÖAA/KE):

Meclisde şışeler gibi miskīn Necātī’nün
 Kan doldurup yüregini **boynunu burdılar**
 (NBD, 57/5)

177. Boynuna vebāli (—/KE: vebali boynuna):

Koşmasañ zülf ü siyāhı yaqaña
 Almasan bunca günāhı yaqaña
 Zülf zālīm oldı **alma boynuña**
 Dolama küynükli āhı yaqaña
 (NBD, 73. Kıta)

178. Boyun eğ- (ÖAA/KE):

Benefşe zülfüne karşı **boyun eger güstāh**
 Ne hūb hem-dem idi olmasa eger güstāh
 (ÜİÇD, 22/1)

Egmezdi boyun olmasa hükmün yeli çavuş
 Ol sancağ-ı jengārī-i zer-kāra benefşe
 (NBD, 22. Kas./35)

Sen durup raşş idesen karşıña ben **boynum egem**
 İne zülfün köca sen sīm-beri döne döne
 (NBD, 472/4)

Düşde görmüş Leylî'yi bir gice şâhib-nazar
Boynını egmiş tururdu kabır-i Mecnûn üstine
 (NBD, 548/4)

179. Bucak bucak ara- (—/KE):

Kendülerini yavu kılup gayb erenleri
 ‘Âlem içinde seni **ararlar bucağ bucağ**
 (MD, 126/5)

180. Buluttan nem kap- (ÖAA/KE):

Haft-ı ruhsârûn gamından beñzer oldu ter-mizâc
 Turduğı yerde **buluttan nem kapar** ekşer çemen
 (ÜİÇD, 13. Kas./30)

Ol beden nâzük durur döymez **buluttan nem kapar**
 Böyle çok çok girme gel hammâma çoğlar sevdüğüm
 (ÜİÇD, 185/3)

181. Can al- (ÖAA/KE):

Bâr-ı kahr u hayret ile kıddümi kılmış kemân
 Gamzeñi **cân almağa** oğ gibi çâlâk eyleyen
 (MD, 187/2)

Cânuñı almağa geldiyse Mesîhî hecr-i yâr
 Sen de işzâr ideğör bilmez degülsin ‘âdetin
 (MD, 188/6)

Vuşlañuñ bir demine yir ü gök kerrübîler
 Râygân virüp **alurlar cânları** işsânlar
 (ŞD, 62/3)

Şeyhî dilerdi gamzeñ **ala cânuñı** velî
 Virmedi kim ide bu ümîde amân kaşuñ
 (ŞD, 100/7)

‘Âkıbet cevır ile **cân almağ** çün oldu hû saña
 Ben de geçdüm cân u dilden ey şanem yâhû saña
 (NBD, 10/1)

Cānlar almağa gözüne қоша қаsuñ kirpüğüñ
 Mest olanuñ destine tır ü kemān virmek neden
 (NBD, 388/6)

Ağzum egildi büseñe **cān al** diyu diyu
 Böyle olur mu'āmele iden perī ile
 (NBD, 462/4)

Didüm kaç büseye bir **cān alursın**
 Didi hey bu ne sözdür bire bire
 (NBD, 531/2)

Tañrı **cānum almasın** ey çeşme-i āb-ı hayāt
 Şuya şalmayınca neng ü nāmı bayram irtesi
 (NBD, 568/5)

Sen şanevber gibi bir serv hırāmān olmadı
 Rāstı ol қadd-i dil-keş **cān alup** cān almadı
 (NBD, 603/1)

Ey lebi şekker bahāsın şorduğ isek büseñüñ
Cānumuz alma nice oldı arada қan olmadı
 (NBD, 603/3)

Bir nazarda gözleri biñ **cān alur**
 Şol iki fettān elüñden el-ğıyās
 (APD, 23/2)

Şıveler şatup u **cānı almağa** қаşd itdi gözüñ
 Görüñ ol mest-i ҳarābātı ki bāzāra gider
 (APD, 76/5)

Ҳıшм ile tıguñ bileyüp cevр ile **cān almağa**
 Virmiş ol hūn-rīze Ҳақ ҳāra gönül қаşşāb göz
 (APD, 123/3)

Cānum almak dilerseñ eyleme āl
 Al ҳācет degüldür al iy dost
 (CSD, XII/4)

Cān aldı gözün buse virem diyü lebün lîk
 Cānum yirine cān olan āhir bu nefesdür
 (CSD, XC/4)

Nigārā cān alup göster yüzüni
 Ki her yirde teferrüc rāygāndur
 (CSD, XCI/4)

Tîr-i ğamzeñ cān alup yirine geçdi cān bigi
 Şimdi ol demden berü ğamzeñ oқıdur cānumuz
 (CSD, CXXXII/4)

Hemîşe cānumı almağ dilersin
 Ne kıldum ben saña iy gözi ela
 (CSD, CCXCIX/2)

Dil ü cān almağ için hileyile
 Gözün meşğuldür sihr ile āle
 (CSD, CCXCIX/3)

Cān almağ ‘ādet itdi dağı tıfldur habîb
 Bilmez ki kıana kıan olısar rāygān şanur
 (CSD, LXXXV/6)

182. Cana minnet bil- (—/KE: cana minnet):

Ġamzeden incine şanma bizi ey kıaşı kemān
 Biz müjeñ tîrünü **minnet** bilürüz **cānumuza**
 (ÜİÇD, 251/4)

183. Can at- (ÖAA/KE):

Cānı nişān itmiş iken tîrün itse sehv
 Dil tîrünü nişān idüp ardınca **cān atar**
 (MD, 59/3)

Ĥāl-i lebüne öyküneyin diyü dā’imā
 Her kıanda kıatlu görür ise **cān atar** meges
 (MD, 105/6)

Dün ğarībündür deyü **cān attı** Aḥmed zülfüne
 Āh kim zencīr-i ğamda ƣaldı ol şeyde ğarīb
 (APD, 11/9)

Cibrīl-i emīn menzil-i ‘āliden **atup cān**
 Yüz sürdi ayağına didi kim budur evlā
 (CSD, VII/90)

Tīr-i ğamzeñ yañılup cāndan güzer ƣılmış meger
Cān atup biri dağı irişdi anuñ pāyına
 (CSD, CCLXXXIII/6)

Dil leb-i şīrīnūñ añup n'ola **atsa cān aña**
 Kim göricek kendü cānum gibi ƣaynar ƣan aña
 (NBD, 5/1)

Cān atdı gitdi dil leb-i şīrīnūñe yine
 Ben ḥasta için anda meger gül-şeker
 (NBD, 211/3)

Yanarın ḥasret-i şevƣ-i ruḥuñ ile yanarın
Cān atup gitmez isem şaḥn-ı gülistāna deĝin
 (NBD, 429/3)

Baña öĝretmeñ cemāl-i şem‘ine **cān atmağı**
 Kimse ta‘līm eylesün yanmağı pervāneye
 (NBD, 525/2)

Hevā-yı dār iden gelsün didükce **cān atar** gönlüm
 Hey ol zülf-i dil-āvīze hevā-dār olmasun kimse
 (NBD, 538/2)

184. Can besle- (—/KE):

Yār ile öpüşmeyince nūş idüp āb-ı ḥayāt
 Nidüĝini bilmedüm **cān beslemek** cān üstine
 (NBD, 536/3)

185. Can çekiş- (ÖAA/KE):

Beni yavuz ‘amelüm şuna yetiştürdi kim
Derd ile **cân çekişem** ölmek ola dermānum
(NBD, 351/4)

Firākuñ içre hayliden berü **cānlar çekişürdüm**
Ço gitsün ol hele ehlen ve sehlen merħabā ‘ömrüm
(MD, 163/4)

186. Candan gec- (ÖAA/KE):

Çekme ğamzeñ hañçerini cānına geçsün diyü
Ben ğod evvel leblerüñ şevki ile **cāndan geçmişem**
(NBD, 364/5)

187. Candan sev- (ÖAA/KE):

Nice bed-mihr imiş ol māhum Aħmed
K'anı **candan sevenden** yüz çevürdi
(APD, 440/7)

Aħmed için cevrüni çekemez dir imiş müdde‘ī
Ol **seni cāndan sever** yaraşmaz ol bühtān ona
(APD, 1/10)

188. Canı ağızına gel- (ÖAA/KE):

Bir buseñi alınca **gelür cānum ağızuma**
Bir tīrūñ irişince göñülde neler geçer
(MD, 55/4-Aynı beyit 56. gazelin 2. beyti olarak yazılmıştır)

Şevkden öldürmek için buse şundı leblerüñ
Ağızuma geldi şanasın cān-ı şīrīnüm benüm
(ÜİÇD, 165/4)

Lebine irmeye imkān yoğ ise çārem ne
Cānum ağızuma alam buse-i dilber yirine
(NBD, 511/5)

189. Canı çık- (ÖAA/KE):

Cânına toyomasun İshâk **ço çıksun cānı**
Beñzedürse lebüñe çeşme-i hayvānı ‘Azîz
(ÜİÇD, 102/7)

Çokdan ölürdi bu derd ile Necâtî ammā
Za‘fi gālibdür anuñ **cānı** bedenden **çıkamaz**
(NBD, 231/6)

Ço Necâtî gam-ı cānān ile **cānuñ çıksun**
Saña kim didi ki var her güzele hayrān ol
(NBD, 336/7)

Ger Necâtî gama düşdi ise **ço cānı çıksun**
Niye virürdi gönül böyle sitem-kār olana
(NBD, 459/6)

Çek dil-azārlığı derd ile **cānuñ çıksun**
Neye cān virür idüñ böyle dil-azārlara
(NBD, 463/5)

Evden çıkup gelinceye dek **cānumuz çıkar**
Eyvāy eger ki eglene bir pāre gelmeye
(NBD, 503/5)

Kūyuñdan esen yile **çıkır** karşı dil ü **cān**
Şol resm ile kim Ka‘be yolından gele hācī
(NBD, 566/3)

Dost **cānum çıkmayınca** virmedi bir buseyi
Gālibā cān bahşıdur ol la‘1-i hāndān bahşışı
(NBD, 605/3)

190. Canına geç- (—/KE):

Haqq bilür **cānumuza geçdi** perişānlıqdan
Ne umar ol şaçı kâfir müselmānlıqdan
(NBD, 396/1)

Fürkate düşdi gönül derd ü belāya cān virür
Cānına kār itdi ğurbet āşināya cān virür
 (ÜİÇD, 33/1)

191. Canına kıy- (ÖAA/KE):

Yaralı bağrumı ger derd ile yaram kime ne
 Yāre yār olmak için **cāna kıyaram** kime ne
 (ŞD, 164/1)

192. Canın minnet (ÖAA/KE):

Dur müdde‘ī yār olsa gerek cānuñı didüm
Cānuma benüm **minnet** o cānāna gerekse
 (CSD, CCLXX/4)

Cānına cezālar ideyin dir imiş ol yār
 Andan ne gelürse görürem **cānuma minnet**
 (NBD, 35/5)

193. Canına yet- (ÖAA/KE):

Dil leblerüñe gelse koyup zülfiñi ne tañ
 Āşüftelükle **cānına yetmişdür** ey şanem
 (NBD, 358/5)

Vardı zülfinden gönül yāruñ leb-i ħandānına
 Neylesün miskīn perīşānlığı **yetdi cānına**
 (NBD, 484/1)

Derd ü belāsı **cāna yiter** niçe bir gönül
 ‘İşğ odına tutışmağa ben reh-nümān olam
 (CSD, CCXXIV/4)

194. Canından bez- (bık-; usan-) (ÖAA/—):

Tā kim lebüñ ağıyāri şerbetlere kandurdı
 Ol acı beni tatlu **cānumdan uşandurdı**
 (NBD, 576/1)

195. Canını acıt- (birinin) (ÖAA/KE):

Zülfün hayâli **cânumı yaksa** ‘aceb degül
 ‘Âdet dururki şem‘ yaqarlar çü şâm ola
 (APD, 6/6)

196. Canını ağzına al- (—/KE):

Büsene cân ile cânâ nice olam müşterî
Cânumı ağzuma almağa ne cânım var benüm
 (ÜİÇD, 193/5)

197. Canını kurban eyle- (—/—):

Zâhidâ bu ‘ışkdan ‘âşıqlara maqşüd ne
 ‘İd-i vaşla irişüp **cânını qurbân eylemek**
 (NBD, 296/7)

198. Canını ver- (ÖAA/KE):

Naqş idüp nâm-1 şerîfün sînesinde sîm ü zer
 Sikke-şüret olmağa **cânlar virürdi** her zamân
 (MD, 5. Kas./17)

Ṭâq-1 ebrûñ ile çeşmüñ bir ‘imâret yapıdı kim
 Pâdişehler **cân virür** olmağa anuñ nâzırını
 (MD, 280/2)

Dil başın ortaya qodı **can virdi** zülfüne
 Bu düzd aşılmağa sebep ol rismân imiş
 (APD, 26. Kas./3)

Dilberün her qandesi biñ cân bağışlar ‘âşıqla
 Ben nice tuhfe **virem** utanmadan bir cân aña
 (APD, 3/6)

Ḳaddün kıyâmetün görüben **cân virenlere**
 Ṭübâ budağı gölgelerinde maqâm ola
 (APD, 5/3)

Ey rāh-ı ‘aşka hadd ü nihāyet bulam diyen
Cān virmek ibtidādur aña yokdur intihā
 (APD, 7/6)

Cān virür vaşluñ almağa ‘uşşāķ
 Virme kim rāyegāna isterler
 (APD, 46/6)

Şekker lebün ki cāna ecelden emān virür
 Şīrīn degül mi gönlüm aña karşı **cān virür**
 (APD, 94/1)

Yoluñda **cān virüp** seni sevdüm dimiş göñül
 İki kez öldür añı ki itdi günāh iki
 (APD, 297/4)

Kani ol dem kim severdüm ben seni cānum gibi
 İster idim **cān virüp** derdüñi dermānum gibi
 (APD, 306/1)

Bu dehr içinde çün dü cihānuñ Murādısuñ
Cān virse tañ mıdur saña devrān-ı rüz-gār
 (ŞD, I. Musammat, IV. Bölüm/40)

Zülfün koķusına dil her dem diler **vire cān**
 Bī-çāre hasta n’itsün derde devāsın ister
 (ŞD, 17/3)

Şaçuña **cān virürüz** hiçe geçmez illā anuñ
 Küdüreti bizüm ile şafā yirine geçer
 (ŞD, 21/3)

Göñül biñ **cān virür** saña ‘aceb bu
 İki ‘ālemde varı bir ramākdur
 (ŞD, 30/5)

İzüñe yüz sür yüzümden yüz yüz eyle hıdmeti
 Yoluña **cān vir** göñülden biñ biñ eriştür haber
 (ŞD, 54/2)

Yirde yeni **cān virür** irden çürümüş ölüye
 Cur'a kim Sultān Murād ibn-i Muḥammed Ḥān döker
 (ŞD, 59/7)

La'l ü yāḳut mu 'aceb şol dürr mü yā mercānlar
 Kim muḥaḳḳardur **virülse** bey'ine biñ **cānlar**
 (ŞD, 62/1)

Perī yüzüñi ferişte görür ise tuta dīv
 'Aceb bu ḥūrīye **cān virmeyen** ne ādem olur
 (ŞD, 71/5)

Dilegüñ buyısa Şeyḫī eşigüñde **viresün cān**
 Yüzüm ururam dün ü gün eşer-i du'ā belürmez
 (ŞD, 83/5)

Hicr oduyla **cān virüp** ol şem'-i cemāle
 Per yakmadığı sūhte pervāne ne müşkil
 (ŞD, 107/3)

Devlet günüyidi bugün ol māh ele girse
Cān vireyidüm ayāğına mā-ḥazarından
 (ŞD, 134/7)

Yine uş cān u gönül 'ışḳuña **cān virdi** bugün
 'Aḳl sevdāya düşüp dīni revān virdi bugün
 (ŞD, 143/1)

Müdde'ī münkir olur 'ışḳuña **cān virdigüme**
 Bilmez añı ki benüm cānuma **cān virdi** bugün
 (ŞD, 143/4)

Sāḳī getir imdi ḳūt-ı rūḫı
 Kim **cān virüp** irmedi aña Cem
 (ŞD, 3. Musammat, V. hane/46)

Virür gönül ol nişāne yüz **cān**
 Cānāne eren ḳalur mı cāne
 (ŞD, Musammat, VI. hane/5)

Yoluña **cān viren** āşüfte vü üftādelere
 Raḥm idüp bir nazār it luṭf ile geh gāh Bekir
 (ÜİÇD, Şehrengiz/34)

Te'essüf ile geçen 'ömre **cān virürdi** kişi
 Bileydi ḳadrini 'ömrüñ nedür ne cevherdür
 (ÜİÇD, 1. Musammat, II. Bölüm/8)

Cān virürse mā'nī-i ḫāşa n'ola nazm ehli kim
 Merd-i şā'ir-pīşe olan rind-i şāhid-bāz olur
 (ÜİÇD, 37/3)

Kişi maḥbūba **cān virmek** 'acebdür dirsın ey şöfī
 Sevüp cān virmemek görseñ 'acāyibden 'acāyibdür
 (ÜİÇD, 74/4)

Tirüñe **cān virür** olur 'uşşāḳ
 Hey begüm toḡrı yāri kim sevmez
 (ÜİÇD, 100/3)

Görse bu sūret ile Mışr-ı melāḫatde seni
Cān virüp almaz idi Yūsuf-ı Ken'an'ı 'Azīz
 (ÜİÇD, 102/2)

Bī-vefā dildāra dil virmek ne müşkil derd olur
 Miḫnet-i hecr ile **cān virmek** velī müşkil degül
 (ÜİÇD, 153/3)

Cānumı virmez isem yoluña ādem degülem
 Eger ol ḫür-ı perī-zād melek-ḫūyı görem
 (ÜİÇD, 166/5)

Sen lebi Şīrīn'e **cān virmek** nedür Ferḫād-veş
 Yok mı bir dīvāne deñlü ḳanda gitdi ḡayretüm
 (ÜİÇD, 169/4)

'Işḳ yolında görem İshāḳ'ı **cān virsün** dimiş
 Bed-gümān şanmañ raḳībi nīk-ḫāhumdur benüm
 (ÜİÇD, 173/7)

Lebünde öpdük ise kanlu olmaduk cānā
 Yerine **cān virelüm** borcumuz gel ödeyelüm
 (ÜİÇD, 181/4)

Dögüp taşlarla sīnem derd ile İshāk **cān virdüm**
 Tenüm seng-i melāmetle yapılmış bir mezār itdüm
 (ÜİÇD, 184/5)

Cān virürken ‘āşık-ı bed-nāma çoqlar sevdüğüm
 Borcumuz ne yok yere düşünāma çoqlar sevdüğüm
 (ÜİÇD, 185/1)

Hāşıl olmaz gerçi **cān virmekle** vaşluñ dōstum
 Bir ölümdür borcumuz yoluñda olsun olmasun
 (ÜİÇD, 201/2)

‘Āşık olmışdur kulağdan görmedin evşāfını
Cān virür İshāk'ı gör ol bir fülāna görmedin
 (ÜİÇD, 204/5)

Ñaqq bilür derd ile **cān virdüğüme** gam yimezem
 Öldüren tek beni sen yār-ı cefākār olsun
 (ÜİÇD, 207/4)

Aldayup biñ **cān virüp** bir buseñ almazsam eger
 Ey lebi gonca yüzi gül var yüri sen de ögün
 (ÜİÇD, 219/2)

Begüm maḥbūba **cān virür** sözine bakma İshāk'ıñ
 Ne var ḥalt-ı kelām itse ‘aceb mi ölecek şayru
 (ÜİÇD, 227/7)

Yoluñda senüñ hecr ile **cān virmeye** n'eydi
 Konmasa gelüp zāğ raqībün ciger üzre
 (ÜİÇD, 235/2)

Şol ki ölüp dirilüp faşl-ı bahārına ire
Cān virür ayık oturmaz bir ayak cām-ı meye
 (ÜİÇD, 245/2)

Göricek kim ola **cân virmeye** sen bî-bedele

‘Aşık-ı hastaña incinme efendi sümeye

(ÜİÇD, 245/4)

Söze gelse dehenün la‘l-i şeker-bāruñ ile

Cân virür mürdelere lezzet-i güftāruñ ile

(ÜİÇD, 250/1)

Ġam degüldi ġamze-i fettānı ġün-rīz olduġı

Yolına **cân virmek** olurdu dil-āzār olmasa

(ÜİÇD, 267/2)

Ey ecel bi‘llāh gel luḡ eyle girme zaḡmete

Ölmek ise didüġün **cân virürüz** ol devlete

(ÜİÇD, 278/1)

Gel e bir buseñe luḡ eyle ya biñ **cân virelüm**

Daḡı ser-ber virelüm memleket-i ‘Oşmānī

(ÜİÇD, 282/2)

Cân virürdi bir nefes ādem temāşā itmege

Cennet-i küyuñ gibi daü’s-selāmum var idi

(ÜİÇD, 300/3)

Cân virürdüm yolına dildārı görsem bir daḡı

Ölmedin hiç olmayınca bāri görsem bir daḡı

(ÜİÇD, 313/1)

İşḡāk-ı nā-murādı şorarsañ benüm begüm

Cân virmedür hemān reh-i ‘ışḡuñda ḡāşılı

(ÜİÇD, 334/5)

Cân virürler ṡavāfa Merve ḡaḡı

İşigün Ka‘be’sinde ehl-i Şafā

(CSD, III/4)

ṡālib-i ‘ışḡ olan iy maṡlūb-ı cān

Cân virüp her-de seni eyler ṡaleb

(CSD, IX/3)

Cān virüp sırr-ı dehānuñ remzini
 Leblerüñden şoraram virmez cevāb
 (CSD, CXI/5)

Anuñiçün yoluña **cān virürem**
 Ki budur ‘aşıka kemāl iy dost
 (CSD, XII/6)

Her kim ki **vire** yoluña **cānı**
 Bulur o hayāt-ı cāvidānı
 (CSD, XI/6) (Aynı beyit XI/8, XI/42, XI/24, XI/36, XI/30 aynı şekilde kullanılmıştır.)

Cān virür idüm gamuñla tenhā
 Derdüm baña olmasaydı gam-ı^vār
 (CSD, XI/27)

Cān virmege isterem yoluñda
 İy cān oldu bu deñlü āgāh
 (CSD, XI/35)

Cān vireli Cem qadd-i ser-efrāzuña dilden
 Qaddüñ gibi her şî‘rini mevzün ider iy dost
 (CSD, CXIV/4)

‘İd ayı diyü Ka‘be-i kuyuñda dil-i Cem
 Ya qaşlaruña **cānını qurbān** ider iy dost
 (CSD, XV/7)

Bir dil ki **vire** yoluña **cānıla** cihānı
 ‘Ādet bu mıdur olmayasın aña muqayyed
 (CSD, XXXIV/4)

Ġam-ı ‘ışkuñla Cem eger **vire cān**
 Qabri üstine yaz sa‘İd ü şehİd
 (CSD, XXXVII/5)

Hevā-yı qaddüñe **cān vireli** Cem
 Bitüpdür türbesi hākinde şimşād
 (CSD, XXXVIII/7)

Göze göz yoluña **cân virür** isem de bilürem
 Terk-i cân eylemedüñ diyü gümānuñ olısar
 (CSD, XLIV/2)

Büse-i la'lüñe biñ **cân virürem** girmez ele
 Çünkü bulunmaz aña kıymet elümden ne gelür
 (CSD, LIII/8)

Cân virürken ger añılsa zülf-i dost
 Hâlet-i nez'inde cem zünnâr alur
 (CSD, XCVI/5)

Ölmiş iken bir nefesden yiñi **cân virdi** baña
 Kimse cân-bağış olmaya la'lüñ gibi 'İsâ meger
 (CSD, CXVI/2)

Şöyle **cân virdi** bu nağşa cân ü dilden Cem-garîb
 Güyiyâ bu nağş-ı bî-cân şüret-i cânumdurur
 (CSD, CXVII/5)

Çü 'ıñkuñ yolına Cem **virdi cânın**
 Kerem kıl kılma anı zâr sensüz
 (CSD, CXXII/7)

Germ olup **virme** metâ'-ı gama cân nağdini kim
 Niçe cânlar viresin ivme bu bāzāra gönül
 (CSD, CXCVIII/6)

Hatı irkişmedin **cân vir** yolında
 Ölümden öñdin öl iy kalb-i gāfil
 (CSD, CCI/3)

Hatı irişmedin ol cân yolına **cân virelüm**
 Demidürür ölelüm irmedin belā-yı ecel
 (CSD, CCIV/2)

'İñkuña **cân viricek** irişdi tîri ğamzeñün
 Hamdi lillāh kim giden cân yirine cāndur henüz
 (CSD, CXXVI/2)

Sinüñcün ölürisem iy perī-rū n'ola kim
 Yoluña **cān virmege** ben bende kııuram heves
 (CSD, CXXXIX/2)

Bāzār-ı ğamda cevrine **cān virüp** ölmedüm
 Aşşı şanurdum anı velī ol ziyānımış
 (CSD, CXL/5)

Cān vireli yoluñda şanma ki ziyān itdüm
 Aşşı baña oldur kim buldum o ziyāndan haı
 (CSD, CLVII/4)

Şem'-i ruĥuñ ğayāline **cān virüp** ölenüñ
 Kıabr içre ğaşre dek yaıa her üstüĥ'ānı şem'
 (CSD, CLXI/18)

Zenāĥuñ sībine diş bileyeli ğaste göñül
Cān virüp iremez ol ğabğab-ı sīmīne dirġ
 (CSD, CLXIII/6)

Cānum virüp irem mi ser-i zülfüne didüm
 Güldi didi ki hiç ola mı rāygān-ı müşğ
 (CSD, CLXXXII/12)

Sevdā-yı zülf-i yārıla ger **cān virürse** Cem
 Cismi türābı 'anber olur üstüĥ'ānı müşğ
 (CSD, CCV/6)

Ferĥād gibi yoluña iy ğusrev-i ğübān
Cān virür isem sen leb-i şīrīne ne müşkil
 (CSD, CCV/6)

Cān virem 'ışkuñ hevāsında hevesden geçmeyem
 Öldüğüm vaktında dirlerse hevādan vaz gel
 (CSD, CCVI/3)

Cān-ı şīrīn virmişem Ferĥād gibi ğusrevā
 Şol ruĥı gül-ğunuñ ile kākül-i şeb-dīzüñe
 (CSD, CCLXVIII/2)

Dostum dirseñ lebüm cān oldı busem cānadur
Ben aña **cān virürem** tek dönme bu bāzardan
(CSD, CCXXXII/3)

Cān virüpdür zülf-i müşgīnün hevāsı ile Cem
Perde-i Beytū'l-Muṭahhar'dan kıluñ aña kefen
(CSD, CCXXXVI/5)

Gird-i la'lüñle ḥaṭ-ı yāḳūtuñuñ kim şivesin
Cān virürdi görse ger yāḳūt ol üslüb için
(CSD, CCXLVIII/6)

Cān virür aşılmağa sevdāyla Cem kim
Tek boynına zülfün gibi müşgīn resen olsun
(CSD, CCLVIII/5)

Ḥaṭuñ sevdāsıyla **cān virürsem**
Ne reyḥānlar bite bu kāse-serde
(CSD, CCLXIV)

Ger göstereydi meh yüzün ol māh-rū baña
Cān ü gönül vireydüm aña bir nezāreye
(CSD, CCLXIX/2)

Çün yoluña **cān vireni** terk eyledün iy dōst
Ağyārı getir yanuña bī-gāne gerekse
(CSD, CCLXX/5)

Ḥasret-i ḥaṭtuñla **cān virdügümi** şerḥ eyleye
Dil uzadup sīnemün üstinde biten her giyāh
(CSD, CCLXXV/5)

Bir buseye biñ **cān viricek** yoḳ didi ğamzeñ
Serd eylemek iy dōst bu bāzārı sebeb ne
(CSD, CCLXXIX/5)

Rastı cānı terk iderdüm la'l-i cānān olmasa
Şöyle ben **cānum virürdüm** aña ger cān olmasa
(CSD, CCLXXXIX/5)

Didüm ki **cân virüp** elün öpsem didi gönül
 Şehler eli öpülmeye kim armağanıla
 (CSD, CCLXXIX/3)

Ben **cân** yoluña **virmege** cânıla şırımışam
 Şübheñ varısa tecrube kıl imtiyhânıla
 (CSD, CCXXXIX/6)

Bir müy bağışla Cem'e ol zülf-i siyehden
 Kim **cânı** 'ivâz **vire** bu ihsānuña şāne
 (CSD, CCXCIII/5)

Büsesin **cân virüp** aldum peşimān oldı dōst
 Didi **qavlümden dönerdüm** ben bu bāzār olmasa
 (CSD, CCXCVIII/5)

Didüm iy **cân kaçma** Cem'den **hâcıdur güldi** didi
 Gerçi **hâcıdur velî cân virür** oğlāñ üstine
 (CSD, CCCI/8)

Gerçi kim düşvârdur cân oynamak lîkin baña
 'Işkuñuñ yolında **cân virmek** igen āsān gibi
 (CSD, CCCIX/5)

Didüm **cân virürem** būs ü kenāra
 Didi **gam çekmegil** yoq yire bāri
 (CSD, CCCXIII/2)

Dehān ü zülfüñ añup **cân virür** Cem
 Ne kılsun çünki oldur yoğ ü varı
 (CSD, CCCXXIII/7)

Haţuñ yādına **cân virsem** maḥabbet sebze-zārında
 Ararsañ sebze-i qabrüm bulunmaz bir giyāh egri
 (CSD, CCCXXIII/3)

Yoluña **cân virmege** Ferhād-vār
 Hüsrev-i şîrîn-dehen gelmez mi ki
 (CSD, CCCXXXVIII/4)

Ḥanceründen **cān virenler** ḥaşrde
 Lāle-veş ḥünin kefen gelmez mi ki
 (CSD, CCCXXXVIII/6)

Ḥancerinden kim ki **cān virse** bulur ‘ömr-i ebed
 Āb-ı ḥayvāndan meger şuwardılar şemşiriñi
 (CSD, CCCXLV/8)

Ḥaşm gürzün görüben tığüne **cān virdügi** bu
 Kim ecel irse olur her kişi māya māyil
 (NBD, 14. Kas./28)

Şimdi at arpa diyu **cān virür**
 Evvel ata virürdi cān arpa
 (NBD, 24. Kas./7)

Yoluña sürünmege **cān virmez** ise āfitāb
 Yā ne bekler ḫapuñı bir ‘āşık-ı şeydā gibi
 (NBD, Kas. 1. hane/2)

Yā Rab yoluñda şıdk ile **cān eyledi fidā**
 Ḥuld-i berin memleket-i cāvidān ola
 (NBD, Mersiye, 7. hane/3)

Çok zamāndur ḫademi ḫākine **cānlar virürin**
 Çeşme-i Ḥızr hevesdür ki zihī ḫüb hevā
 (NBD, Terci-i Bend/4)

Cān virürin āh ü efğān üstine
 Yeg görürin derdi dermān üstine
 Tır-i ğamzeñle kemend-i zülfünün
 Yiri var baş üstine cān üstine
 (NBD, 85. Kıtı)

Cām-ı hecrün nüş ider mestāneler gördün mi hiç
 Yoluña **cānlar virür** merdāneler gördün mü hiç
 (NBD, 39/1)

Yüzini görmege **cân vir** Necâtî

Açar cennet kapusın çünkü cömerd

(NBD, 46/7)

Rûzigārâ idemezsin yârumı benden cüdâ

Fâriğ ol ey müdde'î **cânı viren** sulţân olur

(NBD, 55/5)

La'line 'ömr-i girâmî harc iden dîvâneler

Güşe-i mişnetde şimdi **cân virüben** cân olur

(NBD, 55/2. bölüm/1)

Lebi yâkûtına ben **cânumı âsân virürin**

Baňa bir büseyi ol güç ile ikrâr eyler

(NBD, 65/4)

Bî-vefâlıklar ider yolına **cânlar virene**

'Acebâ böyle mi olur dünyede hep bu begler

(NBD, 67/4)

Yâra **cân virdüñ** Necâtî hoş halâş itdüñ yine

Vay ne kırtulduñ seni kimse dimezdi sağ olur

(NBD, 107/7)

Ŧurra-i pür-tâbuña reyhân ü sünbül **cân virür**

Lâle-i sîr-âbuña gül-berg-i handân imrenür

(NBD, 132/2)

Ben nice **cân virmeyem** şol lebleri mercâna kim

Böyle bağı taş iken la'1-i Bedaḥşân imrenür

(NBD, 132/4)

Uş **can vireyin** sen delü kanlunuñ öñinde

Öldi yine şol bir delü divâne disünler

(NBD, 136/2)

Ġamzeñ oqları yağarken **cân virürin** ölmege

Her kişi anı bilür kil ḥâb-ı bārâñ tatludur

(NBD, 144/7)

Rāh-ı ‘ışkuñda senüñ peykānuña **cān virdügüm**

Bu ki Ka‘be yollarında ħabb-ı rümmān ħatludur

(NBD, 144/8)

Cānlar virürin ölmege hecrüñde şöyle kim

Tābüt ile kefen baña serv ü semen gelür

(NBD, 170/2)

Ġam-ı ‘ışkuñla bīmārem önüñde **cān virem** şāhā

Ümīdüm şoñ nefesde ħaçerüñden bir içim şudur

(NBD, 189/3)

Ben iki bir diyemem **cān virem** ü ħarşuma sen

Çifte tolular içüp öpüşesin itide bir

(NBD, 200/2)

La‘line ‘ömr-i girāmı ħarc iden üftādeler

Ġüşe-i miñnetde şimdi **cān virüben** cān olur

(NBD, 202/2)

Cānumı virür idüm büse-i cānāna ‘ivaz

Mümkin olsa yaradılmışda eger cāna ‘ivaz

(NBD, 257/1)

Büseñe **cān virürüz** gerçi ki dünyā duralı

Görmemişdir bir aħad baħşış-i sultāna ‘ivaz

(NBD, 257/2)

Yarı terk eyle ħalāş ol bu belādan dirler

Nice bīmār ola **cānın vire** dermāna ‘ivaz

(NBD, 254/4)

Cān virdi ħad ü zülfüñe dil mekteb-i ħamda

Ġüyā ki elif lāma çıħup itdi ħonukluk

(NBD, 280/2)

Şirīn lebüñden it bize cür‘añ nişār kim

Ĥākine **cān vire** nice Ferħād Ĥusrev‘üñ

(NBD, 288/3)

Kişi ğam-ı cānāneye cānā neye cān virmeye
Yanını bekler gönlümüñ bir gün yabanda görmedük
(NBD, 291/7)

La'line cān vir göñül benden bilürseñ kim bu gün
Ol dürür ger var ise cān üstine cān beslemek
(NBD, 304/2)

Ben ıulunuñün dir imişsin kim baña **canın virür**
Ölmek olur dostum olmaz saña yalan demek
(NBD, 305/5)

Ğam-ı cānāneye cān virmek ile ıurtılır göñlüm
Bi-ıamdiillāh ki ölmeden ğamuñ dermānını buldum
(NBD, 359/2)

Şol dem ki zecr-i hecr ile cānāndan ayrılām
Göñlüm budur ki **cānı virem** andan ayrılām
(NBD, 361/1)

Ayağı toprağına cān ü baş **virüp** alsām
Yabanda bulamıdur anı rāyegān bilürem
(NBD, 363/5)

Gözüñe **cān virüp** zülfüñi aldum
Ki misk erzān olur tatar elinden
(NBD, 381/3)

Ben dururken ğayriye la'lüñ revān virmek neden
Ķatline ben nā-tüvānuñ böyle **cān virmek** neden
(NBD, 388/1)

Büseñe **cān vireyin** dirmiş Necāti yāra diñ
Virür imānun bile bir dem rızā göstermesün
(NBD, 390/7)

Cān virüp aşılursa bu miskīn selāsilüñ
Bir ıılını memālik-i Dārā'ya virmezsin
(NBD, 405/2)

Ƙapısar ĩmān ile Ƙur'ān ile

Ĥadd ü ĥaṭṭuñ ĥasretinden cān viren

(NBD, 413/2)

Cān virme çeşm-i dil-bere dirsüz Necātī'ye

Hey n'oldı şöyle dirsıñiz ölsün mi yā seven

(NBD, 416/5)

Cān virür 'İsī şuyı diyü leb-iĥandānuña

'Ömri içinde şarāb-ı ergavānı bilmeyen

(NBD, 418/5)

Sen melek-sīmāya cānlar virdügüm 'ayb itme kim

Yırde buldı gökde isterken seni 'İsā bu gün

(NBD, 428/6)

Çek dil-āzārlığı derd ile cānuñ çıksun

Neye cān virür idüñ böyle dil-āzārlara

(NBD, 463/5)

Büseñe cān vireyin dime dil-ārāmla

Ki güzeller døyemezler iñen ibrāmlara

(NBD, 464/1)

Ayağı yir mi başar zülfüñe ber-dār olanuñ

Zevķ u şevķ ile virür cān ü seri döne döne

(NBD, 472/2)

Ĥaṭṭ-ı benefşe zeyn olalı la'1-i nābına

Cān virür oldı ĥayķ benefşe şarābına

(NBD, 480/1)

'İşķ işi vallāhi ġāyet müşķil imiş dostlar

Ĥasret-i dīdār ile cān virmek āsān olmasa

(NBD, 484/3)

Bezm-i ĥayretde leb-i sākīye cānlar virdiler

Ey Necātī şimdi bāzār itdi yārān ĥaķķına

(NBD, 486/7)

Şol 'âşık-ı belâ-keşe kuluz cihânda kim
Biñ cānı var ise vire bir âh 'ışkına

(NBD, 509/6)

Ŧañ mı cān virse kişi bir sevdügi cānânına
Şimdi mi kıydı begüm 'âşık olanlar cānına

(NBD, 512/1)

Ben senüñ yoluñda cān virdüm baña raħm itmedüñ
Böyle mi itmek gerek Şirîn olan Ferhādına

(NBD, 519/2)

Necāti ayağı toprağını cān virüp alduñ çün
Yüri yabanda bulmuşsin gözüñe tütüyâ eyle

(NBD, 530/5)

Unuduldi saña cānlar virdügüm yād olmadı
Gerçi dirler dostum varın viren yād olmadı

(NBD, 565/1)

Cān virürsin her nefes ey sāğar ağzın öpmege
Key şaşın kim yok yire bir gün iğerler çanuñı

(NBD, 570/3)

Vefâyı az ider ol ħān uruğı

Anuñçün cān virürüz aña çoğı

(NBD, 586/1)

Āħir günümde 'ışkuñ ile eylesem sefer
Vallāhi nağd-i cānı virürdüm selāmeti

(NBD, 589/3)

Yoluña sürünmege cān virmez ise āfitāb
Ya ne bekler çapuñı bir 'âşık-ı şeydā gibi

(NBD, 593/2)

Baş koyup taş işigüñde cān virenle dostum
'Ömr-i sermed kesb ider Dārü's-selāmiler gibi

(NBD, 612/2)

Yol eridür yüzi yirde zülf-i yâra **cân virür**
 Gel şabâdan öğrenün dervîşler miskînlügi
 (NBD, 623/2)

Kimse mi var 'âşıka **cânlar virür cānān** gibi
 Büse añılsa uzadur la'lini mercān gibi
 (NBD, 626/1)

Nideyin neyleyeyin çäre nedür **cân vireyîn**
 Çün Necâtî gamı yaqdı oda nā-gāh memi
 (NBD, 650/5)

199. Can ısmarla- (—/KE):

Käkülünden her seher bâda nişān ısmarlaram
 Bilürem âhîr bu sevdâlarda **cân ısmarlaram**
 (CSD, CCX/1)

200. Canı tatlı (ÖAA/KE):

Ġamze-i hûn-rîz-i cānān acıdupdur cānumı
 Lebelerine meyl idersem tañlamañ **cân tatludur**
 (NBD, 144/2)

201. Canı teslim et- (—/KE):

Leb-i sâķiye **itdük cānı teslîm**
 Belî ışşında yaraşur emānet
 (NBD, 37/2)

202. Can kulağıyla dinle- (ÖAA/KE):

Güş eylemese midhatüni **cân kulağıyle**
 Kandan atķunurdu dür-i şeh-vārî benefşe
 (APD, 25. Kas./40)

Sözi cāndan gelen yāruñ leb-i hāndānını buldum
 Sözümü **cân ile diñleñ** ki sözün cānını buldum
 (NBD, 359/1)

203. Can uğurla- (—/KE):

Ne fettândur gözün kim **cân uğurlar**

Ne kâfirdür zaçun k'ïymân uğurlar

(APD, 50/1)

204. Can üstüne (baş üstüne) (—/KE):

Gördüm ki eşk-i çeşmün ile kana garç olur

Aldum gözümden ânı kodum **cânum üstine**

(APD, Mukattaat, 39/2)

205. Can ver- (ÖAA/KE):

Bilse idi demün mürdeleri itdugin ihyâ

Cân vire idi irmek için bu deme 'İsâ

(NBD, Kas. I/1)

'Aceb karañulukda âb-ı hayvân

Bu vech ile **virür** mi âdeme **cân**

(NBD, Mesnevi/10)

İhyâ-yı memât olduğunı bilse demünde

Cân vire idi irmek için bu deme 'İsâ

(NBD, 18/2)

Bir büsesine **cân virüp** almağ olur velî

Ol dil-rübâya istemezüz kim ziyân ola

(NBD, 21/3)

Büse ile gayra dilber **cân virür**

Qatlümi ol şüh ister **cân virür**

Yoldaşı imân ile Qur'an olur

Şol ki hadd ü haţtuñ añar **cân virür**

Topıolı iken rüh-ı şânî ya'ni mey

Leblerün öhmege sāğar **cân virür**

Lebleri ölümlisi bir ben degül

Çeşme-i Hızr-ı Peyember **cân virür**

Gerçi virür dilbere her kişi cân

Ey Necâti saña dilber **cân virür**

(NBD, 71. Gazel)

Biñ dil ile **cān virürsin** bir kılna zülfinüñ
 Korkarın bir gün Necātī ala bu sevdā beni
 (NBD, 598/7)

Yaradan **hāqı için ki cān ol virür**
 Bir avuc türāba cihān ol virür
 (APD, 2. Kas./1)

Nigār la'line hemşiredür meger engür
 Ki mürde-dillere bir **ķatesi virür biñ cān**
 (APD, 39. Kas./4)

Bir perī vaşlın umar divāne gönlüm āh kim
Cān virür tākat getirmez baķıcaķ insān aña
 (APD, 3/4)

Cān virür her nefesde biñ ölüye
 Bizi añmadı bir nefes n'idelüm
 (APD, 196/3)

Cām-ı la'l-i yārdan şofī neden perhīz eder
 Kim bucaķda **cān virür** bir sırçadan cām üstüne
 (APD, 277/3)

Fürķate düşdi göñül derd ü belāya **cān virür**
 Cānına kār itdi ğurbetāşināya **cān virür**

Raħmet ol āşüfte ve şeydāya kim dildārdan
 Bir göz ucıyla ıraķdan merħabāya **cān virür**

Büse men' itme nigārā 'āşık-ı dil-ħasteden
 Luţf-ı ŧab' ehli güzeller mübtelāya **cān virür**

'Āşık-ı şādık sevincinden ölür sögse nigār
 İ'tikādı pāk olan kişi du'āya **cān virür**

Māl-i dünyāya göñül meyl eylemez gerçi velī
 Ben meh-i zerrīn-kemer sīmīn-ķabāya **cān virür**

Tevbe itdüm dir imiş İşħaķ dilber sevmege
 Hāy inanmañ Tañrı **ħaķķı Muştafā'ya cān virür**
 (ÜİÇD, 33. Gazel)

Nefha-i 'anber mi ya zülf-i semenber **cân viren**

Ya dem-i 'İsî bigi bād-ı mu'aţtar devridür

(ŞD, 47/2)

Maḥallen içre **cân virdügi Şeyhî**

Maḳāmı ya'ni cānān menzilidür

(ŞD, 51/7)

Eşer-i rahmet-i Hakk ölü yire **cân veriser**

Bî-nmişāndan bize bu luţf u nişān olsa gerek

(ŞD, 97/5)

Cānā ḥayāt u **cân virür** ol cāna leblerüñ

Yāḳūta reşk ider daḫı mercāna leblerüñ

(ŞD, 98/1)

Gel gel ey cān-ı cihān çün yeni cān buldı cihān

Cân virüp 'ıyş itmeyen cānān ile bî-cān ola

(ŞD, 156/5)

Esirge **cân virür** ey Hızr-ı sîrāb

Sikender çeşme-i ḥayvāne teşne

(ŞD, 162/3)

Ne revādur ki baña dehr şuna zehr-i firāk

'Āleme **cân virür** iken şeker-istān-ı kerem

(CSD, VII/60)

Pes anuñ **cân virmek** almak kudret-i ḳabzındadur

Nedür eşyānuñ vücūdı ol ḥaḳıḳat cāndur

(CSD, IX/38)

Ne deñlü mürdelere **cân virürse** mu'cizile

Göreydi şive-i çeşmüñi cān virürdi Mesîḫ

(CSD, XXXI/3)

Sözüñ bu mürde cisme **cân bağışlar**

Lebüñ derde ehline dermān bağışlar

(CSD, XLIX/1)

Dem-beste vü hayrân yaturam bir nefesüm yoğ
Cân virmege bir mürdeye ‘İsâ nefesüm yoğ
 (CSD, CLXXI/1)

Didüm cân al lebünün büsesine
 Didi ki cân ele girmeye aylak
 (CSD, CLXXIII/3)

Cân viricek iken bize ol la‘l-i Mesîhî
 Cānumuzı ardınca revân eyledi gitdi
 (CSD, CCCXXXIV/3)

Hasret-i kıddün ile ger bu Mesîhî vire cân
 Kıbr-i üstinde bite serv-i hırāmān-şekil
 (MD, 150/5)

Eger efsün-ı ecel bağlamaz ise dehenüm
Cân virürken lebünün zikri ola her suşanum
 (MD, 153/1)

Şol dem ki Mesîhî'yi şehîd itdi güzeller
Cân virür iken eydür idi "tāle beķāhüm"
 (MD, 159/7)

Mesîhâ tek sen ağzuñ ile cân vir
 Şayılsun yoğ hebsābına kıo cânı
 (MD, 274/5)

206. Can yak- (ÖAA/KE):

Nār-ı evvāy ile ğabğab yaķar cānumı kim
 Mihr ü māhı bir eli iyle oynadur elma gibi
 (NBD, Kas. 1/5)

Şun lebün yoksa yaķar āteş-i la‘lün cānı
 Mey-i kübrādürür ey dost biraz āb gerek
 (NBD, 309/3)

Cānumı yaķduñ u yıķduñ ‘ömrümün dīvārını
 Bîd-i evvānuñ yıķılsun aşāğa geķsün felek
 (CSD, VIII/29)

Pervâne gibi cān yaqar o zünnār 'ıŝkuña
Ancak bu işi şanma ki pervāneden gelür
(CSD, LIX/4)

Zülfün hayāli cānumı yaqsa 'aceb degül
Ādetdürür ki şem' yaqarlar ŝām ola
(APD, 5/6)

Ehl-i diller ŝoĥbet-i cānānda cānın yaqdılar
şem' için pervāneler iki cihānuñ yaqdılar
(APD, 34/1)

207. Cennet kapısını aç- (ÖAA/KE):

Yüzini görmege cān vir Necātī
Açar cennet kapusın çünkü cömerd
(NBD, 46/7)

Yüzünü göstermesün ağıyara zülfün key şağın
Mār olan ŝeytāna cennet kapusın derĥāl açar
(NBD, 162/3)

208. Ciğeri kebab ol- (—/KE):

Eyyām-ı devletünde cihān 'ayş ü nüşdu
Ben nār-ı ĥasret ile qıluram ciger kebāb
(NBD, 3. Kas./32)

Āteş-i ta'n-ı raqīb ile kebāb oldı ciger
Riş-i ĥandi qo begüm sen de iñen çalma çalma piyāz
(ÜİÇD, 95/2)

Āteş-i sīnemle yanmışdur kebāb oldı ciger
Çeşm-i mestün dir imiş bişmek gerek qandur henüz
(ÜİÇD, 99/5)

Zülf-i müşgīnün için bu cigerüm ĥün oldı
Leb-i meygūnuñ için gözyaşı gülgün oldı
(MD, 255/1)

Dil hānesine gel ki **ciger eyledüm kebāb**

Bir iki loğma şun ki olur mā-ħazar lezīz

(CSD, XXXIX/9)

Her dem ki şöħbet ide ħayālūñ ile Şeyħī

Ƙanlu yaşu şarāb u **kebābı ciger yeter**

(ŞD, 18/7)

Ĥayāl-i çeşm-i maħmūrun oturup dil oğağında

Ciger büryān idüp her dem ħabağım pür-şarāb eyler

(ŞD, 63/3)

Cām-ı kerem ki sendedür ‘āleme luğf-ı ‘ām iken

Bize şarāb gözyaşı nice **ciger kebāb olur**

(ŞD, 69/2)

209. Ciğerini yak- (birinin) (ÖAA/KE):

Ah eyledi kim çıkdı dütüni tepesinden

Yağup cigeri bencileyin nāra benefşe

(NBD, 22. Kas./25)

Sünbülün ħoğusuña lāle **ciger yağduğuna**

Ĥased ilter mi benefşe ki perīşān bigidür

(ŞD, 49/5)

210. Ciğeri yan- (ÖAA/KE):

Odlu derdiyle seħer-geh ħılıcağ āħ ħarīb

Ne **ciger yağtığun** ey cān bilür Allāh ħarīb

(ŞD, 6/1)

Ölme gönül firāğ ile ‘İsī- nefes gelür

Yanma ciger fiğān ile feryād-res gelür

(ŞD, 75/1)

211. Cihan efsānedir (—/—):

Yüzüme bağ gözüni aç ħurūr-ı saltanatdan geç

Nice begler uyutmışdur **cihān efsānedür** dirler

(NBD, 61/4)

212. Cim karnında bir nokta (ÖAA/KE):

Halka-i zülfeynüñe hoş düşmiş ol hâl-i siyâh
Gerçi kim **bir nokta** kâfi olmaz iki **cim** için
(CSD, CCXLVII/6)

213. Çekip çevir- (ÖAA/KE):

İñlenüp **çekdi çevirdi** beni küyuñda raķīb
Meger ol ħar bu Necātī aña dolābuñdur
(NBD, 138/6)

Şanmañ ki beni devr-i zamān **çekdi çevirdi**
Ol tırraları müşg-efşān **çekdi çevirdi**

Ťođrı iken oķ gibi yolında dil-i ħāki
Aldı ele ol kaşı kemān **çekdi çevirdi**

Ťolāb gibi iñleyüp ağladuğum için
Küyuñda beni dün Şu fülān **çekdi çevirdi**

Naķķāş-ı ezel cedvel-ü pergāra koyunca
Devrān beni bir nice zamān **çekdi çevirdi**

Münşī-i ķader dün beni dīvān-ı ķazāda
‘Ālemlere olmağa nişān **çekdi çevirdi**

Fāş eyledi rāzum diyu altun kemerini
Yok yirlere ol müy-miyān **çekdi çevirdi**

Tevķi‘-i refi‘ olmaya menşūr-ı cemāle
Ķaşuñ gibi kendüyi nişān **çekdi çevirdi**

Ťuđra kaşuña benzedüğin münşīye didüm
Dīvānda Ťutup anı hemān **çekdi çevirdi**

Ťir-i müjesi göñlümüz almağa Necātī
Māyil idi ol Őuħ-ı cihān **çekdi çevirdi**
(NBD, 610)

214. Çocuk oyuncuğı haline getir- (ÖAA/KE):

Niçün oğlan oyuncuğı idersin

Necātī böyle midür 'ışk-bāzı

(NBD, 634/6)

215. Çocuk oyuncuğı ol- (ÖAA/KE):

Oğlan oyuncuğı oldu her oğlan yıkar yapar

Bu yıkılası dil dilerem kim ħarāb ola

(CSD, CCXCVII/6)

Cān ü dil oldu ħamze-i cānān oyuncuğı

'İşkī birāder eyledün **oğlan oyuncuğı**

(NBD, 584/1)

Oğlan oyuncuğına döndi Necātī 'ışk-ı pāk

Yoħsa saña böyle mi ta'līm ider pīrūn senūn

(NBD, 314/8)

216. Çok gör- (ÖAA/KE):

Yār bendenbir vefāyı **çok görür**

Bir vefā ħandan cefāyı **çok görür**

Ķuluñam didüm yüzüme baħmadı

Āħ kim bir merħabāyı **çok görür**

Yādı yād idüp beni yād eyledi

Yādlardan āşināyı **çok görür**

Derdini 'uşşāħdan eyler dirīħ

Mübtelālardan belāyı **çok görür**

Gel beni öldür didüm güldi ħabīb

Beñzer ol bu mürtecāyı **çok görür**

Ķaşıña kec-rā didüm ħışm eyledi

Āħ kim benden bu rāyı **çok görür**

Ķullarından tarħ idüp ħovdı Cem'i

Buncadan bir bī-nevāyı **çok görür**

(CSD, LXXIII)

Ben gedā-yı dilber olduğumu **çok mu gördünüz**
 Hakk Te'ālā isteyicek bir kulı sultān ider
 (NBD, 141/3)

Şöfi yarın ilte mi alup elümi cennete
Çok gören cānāneler işigini baña bu gün
 (NBD, 428/2)

217. Dağ başı (—/KE):

Tağlar başında ebr-i felek ağlayup gezer
 Yanınca ra'duñ itdügi āh u figānı gör
 (CSD, X/11)

218. Dağda büyümüş (—/KE):

Çınār ise o bir **dağda büyümüş**
 Şanavber ise bir bostan oyuğı
 (NBD, 586/5)

219. Dağ eteği (—/KE):

Eyledi lāle **dağ eteginde** buhūrlar
 Yağdı hevā eliyle şakāyık yağada nār
 (NBD, 8/6)

220. Dağlara düş- (—/KE):

Leylī şaçıñuñ 'ışkı ile **dağlara düşmiş**
 Mecnūn gibi āşüfte vü āvāre benefşe
 (NBD, 22. Kas./20)

221. Dağ üstü bağ ol- (—/KE):

Sīnemūñ dāğın görüp rahm eylese şarılşa yār
Bunca derdüm var iken dağ üsti baña bağ olur
 (NBD, 107/5)

222. Dak dut- (—/KE):

Ser-mest-i cām-ı 'ışk olupdur Necātī çün
 Mest-i şarāb diyü aña sofi **dutma dağ**
 (NBD, 272/5)

223. Deliliğe vur- (—/KE):

Gördügince zülfi pīç-ā-pīçüni zencīr-veş
 Kendüyi **urur delülüge** ülü'l-elbāb-ı 'ışk
 (MD, 122/3)

224. Dem vur- (bir şeyden) (ÖAA/KE):

Şabā **dem urdı** meger çın seher şaçından anuñ
 Çemende nefhası müşk-i Hıfā yerine geçer
 (ŞD, 21/5)

Yine nesīm-i sa'ādet **dem urdı** cānumuza
 Kim uş hümā-yı şeref kōndu āşiyānumuza
 (ŞD, 154/1)

Şabā müşkīn şaçuñdan **uralı dem**
 Mu'aṭṭar eyledi āfāk-ı tībi
 (ŞD, 169/5)

Var ise mihr-i ruḥuñdan **dem urur** bād-ı şabā
 Ol sebebdendür aramızda bürüdet görünür
 (ÜİÇD, 47/5)

Çün şubḥ-ı şafā şıdık ile mihrüñden **urur dem**
 Rüşen-dil olup bulsa ne tañ tal'at-ı garrā
 (APD, 11. Kas./70)

Cān fedā kılsun dimiş cān üzre Aḥmed **dem urup**
 Terkin urmağa bu candan özge bir can isterem
 (APD, 220/7)

225. Derdine düş- (ÖAA/KE):

Āh eyledi dil ‘ārızuñuñ **derdine düşdi**
Gör yile inanup nicesi şuya tayandı
(CSD, CCCXVIII/2)

Fürkatüñle yine bir **derde düşüpdür** İshak
Gāh bilmez unudur kendüzünü gāh bilür
(ÜİÇD, 51/5)

226. Derdini dök- (ÖAA/KE):

Ben saña hālüm ağladuğum zaḥmet olmasun
Bir hasta kim ṭabībe gele **derdini döker**
(NBD, 58/3)

Rıḥlet güninde **derdüñi** dünyāya **virmez**
Zirā olur müsāfire zād-ı sefer lezīz
(NBD, 53/3)

227. Derdinin dermanı (—/KE):

Ey baña neñdür seversin dilberi diyen sefīh
Cānumuñ cānānesidür **derdümüñ dermānidur**
(NBD, 56/3)

228. Derisine sığma- (—/KE):

‘Anber şaçuña beñzedicek müşki ey şanem
Şöyle sevindi nāfe ki **şığmaz derisiñe**
(NBD, 496/3)

229. Dert yan- (—/KE):

Saña **yañsam** n'ola **derdümi** ki yanar yaqılır
Kaḅı pervāne kim ol şem‘-i şeb-efrūza gele
(APD, 288/8)

230. Devlet güneşi (—/KE):

Devlet güneşi toğmasa başuma ne tañ kim
 Ğam gicesi zülfün gibidür nāmütenāhī
 (APD, 339/2)

231. Dik gel- (—/KE):

Dik gelürmiş kad-i cānāneye yabanda çınār
 Gelün inşāf idelüm kim çatı aşurı varur
 (NBD, 161/2)

232. Dil ağız verme- (—/KE):

Bāğ şöyle haste olmuş kim göre varup bugün
 Sūsen ile goncayı şordum dil ağız virmedi
 (MD, 276/3)

233. Dil al- (gönül al-) (ÖAA/KE):

Zülfün altında siñüp hañ-ı mu'anber gizlenür
 Şan ki dil almağ için puşıda leşker gizlenür
 (NBD, 124/1)

234. Dil bağla- (gönül bağla-) (ÖAA/KE):

Zülfüne her kim dehānuñ yād idüp dil bağladı
 Āhir ol miskīn 'adem yolına maħmil bağladı
 (MD, 269/1)

235. Dilden düşürme- (—/KE):

Ben ol İshāqam ki şimdi yād idüp her küşede
 Bir nefes dilden düşürmez defter ü dīvān beni
 (ÜİÇD, 304/6)

236. Dile düş- (ÖAA/KE):

Çatı düşmiş idi halkuñ diline
 İrişmişdi onuñçün menziline
 (NBD, Mersiye/14)

237. Dile gel- (ÖAA/KE):

Hayâli serv-i kıddüñüñ **dile gelmedi** haylıdan
 Ayagına şu dökmelü olupdur çeşm-i pür-nemden
 (NBD, 392/5)

238. Dili bir karış dışarı çık- (ÖAA/KE):

'Adüya teşne olup **bir karış dilin çıkarur**
 Çekinse düşmana karşı zamân zamân hançer
 (NBD, 7. Kas./34)

Yine 'uşşâka **dilün çıktı** kudurdun mı rakîb
 Bilürüz böyle ulur seg kim ola dîvâne
 (NBD, 514/7)

239. Dili çal- (ÖAA/KE):

Şu gibi şöyle revândur ki hiç **dili çalmaz**
 Olursa yetmiş iki dilde tercemân hançer
 (NBD, 7/29; 7. Kas/29)

Mızrab-ı 'üd-ı şevk iken bülbülün dili
 'İşkum zebürünü okuyamaz **dili çalar**
 (NBD, 133/3)

240. Dili dolaş- (ÖAA/KE):

Süsen gibi nazm itmege **dilüm dolaşurken**
 Vaşfuñla getürdi beni güftâra benefşe
 (NBD, 23/46)

241. Dilini tut- (ÖAA/KE):

Belün nişâñıñı şordum lebünden eydür kim
Dilin tut eyleme kâli ki bunda sığmaz kıl
 (ŞD, 111/2)

Düştüm rakîbün ağzna **tutamadum dilim**
 Tutaydı ağzını ol itün üstüh^vân gerek
 (APD, 166/4)

242. Dili varma- (ÖAA/KE):

Bir güzel var mı cihānda cevr-i bī-pāyānı yok
Kimsenün **varmaz dili** vardır dimege cānı yok
(ÜİÇD, 127/1)

243. Dilli dilince (—/KE):

Her gūşede tesbīh ider **dillü dilince** kâināt
Zikri budur kim hāzret-i sulṭāna şıḥhat yaraşur
(APD, 32/4)

244. Dil uzat- (ÖAA/KE):

Şol tāze bedenler ki yer altında yatarlar
Hālin demek için **dil uzatmış** çemeni gör
(APD, 29. Kas./63)

Sūsen **dil uzatup** eline aldı kabağın
Kim hāl diliyle ide bu nükteyi inhā
(APD, 36. Kas./28)

Diyār-ı yārı koyup seyr-i sebze-zār itsem
Çemende **dil uzatır** her biten giyāh baña
(APD, 4/3)

Aḥmed'i gülşen-i 'ışkuñda görüp **dil uzatan**
Eline taş aluban murğ-ı hōş-elhāna atar
(APD, 66/5)

Hatt-ı sebzūñ hevesi Aḥmedi ḥāk itdi dirīg
Korḥarem kim **dil uzada** saña kabrüm çemeni
(APD, 305/7)

Dil uzadup medāyihinde şehūñ
Açdı Aḥmed gibi dehen bülbül
(APD, 38. Kas./11)

Çamum şerḥ itmeg için ger **uzadursa zebān** āteş
Anuñ taqrir-i sūzından ṭola her dü cihān āteş
(MD, 108/1)

Olalı urb-1 civāruında kāmran haer

Dil uzadur bizi gōrdüke her zamān haer

(ÜİD, 12. Kas./14)

Kenāra ekdüm o zerrīn-kemer nigāri diyü

Dil uzadup ögünür baa her zamān haer

(ÜİD, 12. Kas./21)

Dil kesilsün diyü Őohbetde zebānın kesdiler

Dil uzatdı gibi bezer Şem‘-i bezm-ārā saa

(ÜİD, 7/6)

Niye ki vaşl sōzünē **dil uzadur** Őeyhī

Firā odu aı Şöyle yaar ki ebsem olur

(ŞD, 71/7)

urŐid-i āsümān gibi baş üzre yiri var

Dil uzadursa Őa mı fülā-bi-fülāna tīg

(NBD, 11. Kas./11)

Ben nice ‘āciz olmayayın kim **dil uzadup**

VaŐfu ne hāme Şerh idebilür Őehā nefig

(NBD, 11. Kas./58)

Bierem ‘ömr ekinin dās-1 am ile k’ölice

Dil uzatmaya saa tā ki giyāhum Őanemā

(CSD, VII/2)

alem bigi **dil uzadan** haına hibr haā

MiŐāl kaıdı gibi yüzün siyāh eyler

(CSD, LII/2)

Dil uzatmaa lebünnden dehenün midhātine

once azını ül-ābıla Őeher pāk eyler

(CSD, XCV/2)

andil-i hüsününe yaılup nā-gehānī Şem‘

Dil uzadalı odlara yandı zebān-1 Şem‘

(CSD, CLXI/1)

Sīnem üzre ger güzer kılsañ saña

Dil uzadur her giyāhum gitme gil

(CSD, CCII/3)

Hasret-i haṭṭuñla cān virdüğümi şerḥ eyleye

Dil uzadur sīnemün üstinde biten her giyāh

(CSD, CCLXXV/5)

Ḳandil-i cemālüne yañılmış **dil uzatmış**

Şem‘ün yiridür yansa zebāneyle zebānı

(CSD, CCCXXVIII/3)

245. Dil üşür- (—/KE):

Zülfi ‘uşşāk ile pīç-ā-pīç olursa tañ mı kim

Her yandan **dil üşürdiler** o miskīn üstine

(NBD, 543/2)

246. Dinden imandan çık- (ÖAA/KE):

Zülf-i kāfir-kışūñi gör kim haṭ-ı müşgīnüne

Baş koşup āḫir o miskīni **çıkarılmış dinden**

(CSD, CCXLIII/3)

Çıkdığıçün dīnden kāfir dimezdüm haṭṭuña

‘Anberin zülfün kemendi aña zūnnār olmasa

(CSD, CCXCVIII/3)

247. Direm direm sat- (—/KE):

İzün tozın şabā yili **şatar direm direm**

Misk ü ‘abīr ḳadrini aṭṭār yeg bilür

(NBD, 204/4)

248. Dirlik düzenlik (ÖAA/KE):

Bir perī-zād olmayınca **dirlik** olmaz dünyede

Şimdi bildük biz ki bu güzeller ādem cānidur

(NBD, 56/6)

249. Diş bile- (ÖAA/KE):

Leblerün senbüsesine **diş bilermiş** it raķīb
Ni‘metine ħüsnüñüñ billāhi gör kimler şunar
(NBD, 184/8)

Diş bilermişsin leb-i şīrīn-i yāra vaz gel
Ey Necātī döymez ol ŧatluya dendānuñ senüñ
(NBD, 311/8)

Şabr ħadden geċdi nola la‘lüñe **diş bilesem**
Acıduğundan kıyar her kişi ŧatlu cānına
(NBD, 485/4)

Diş biler gönüm leb-i yāķūt-ı cānān ħaķķına
Nitekim ider faķīħ olan ŧama‘ cān ħaķķına
(NBD, 486/1)

Diş bilermiş la‘line yāruñ raķīb-i seng-dil
Varsun ögütsün eger ħalursa dendānı dürüst
(APD, 20/5)

Pālūde-i lebün gören elbetde **diş biler**
Pīr olsa gitse ħalmasa ağzında bir dişi
(ÜİÇD, 327/4)

Gözün ħanuma **diş biler** ü dil dudaguña
‘İsī-deminde ya‘ni ecelden amān gerek
(ŞD, Musammat, 2. Bölüm/18)

Ĥall itmez iken ‘uķdesini ħılca dil ü cān
Müşķīn şaċuña **diş bilemek** şāne ne müşķil
(ŞD, 107/2)

Zenāhuñ sībīne **diş bileyeli** ħaste gönül
Cān virüp iremez ol ħabğab-ı sīmīne dirġ
(CSD, CLXIII/6)

Zenāhuñ sībīne **diş biler** iken nār-ı cefā
Düşdi cān ħırmenine ħabğab-ı sīmīnün için
(CSD, CCXLII/4)

El şunardum ğabğabuñ sībine āsīb olmasa
Diş bilerdüm ğaddüñüñ ñarına ger nār olmasa
 (CSD, CCXCVIII/2)

250. Diş geçireme- (ÖAA/KE):

Diş kōparamazsın girih-i zūlf-i nigāra
 Ğam bıçğusı birle mişil-i şāne degülseñ
 (NBD, 293/6)

251. Diş kirası (ÖAA/KE):

Işirdum idi leblerini söğdi ağzuma
 Ma'zūr dut Necātī hele **diş kirasıdur**
 (NBD, 126/6)

252. Dokuz dolan- (—/KE):

Sekiz uçmağı **toķuz toķlanursa**
 Saña beñzer melek bulımaya ğūr
 (MD, 47/2)

Senüñ gibi melek bulmaya Rıd̄vān
 Sekiz uçmağı ger **toķuz toķlaşa**
 (MD, 236/3)

253. Dolu vurmaşa dön- (—/KE):

Ħalkı bir bir yitürdüñ ey sākī
Ŧolu urmışa döndi şoğbetümüz
 (MD, 100/3)

254. Dosta düşmana karşı (ÖAA/KE):

'Ālemi dīde-i giryānuma ğayrān itme
 Gel gülünc itme beni **dostuma düşmenime**
 (ÜİÇD, 258/4)

255. Dudak ısır- (ÖAA/KE):

Būse añduqça **ṭudağın ıştırur**

Cānuma qaşdı bu iki kıla cezā

(CSD, II/5)

Öperken la‘lini nā-geh **ıştırıdum ṭudağın didi**

Bu cāna kıymışı gör kim ne hoş qanına şuşadı

(CSD, CCCXI/2)

256. Durduğı yerde (durup dururken) (ÖAA/KE):

Ḥaṭṭ-ı ruḥsāruñ ğamından beñzer oldı ter-mizāc

Ṭurduğı yerde bulutdan nem qapar ekser çemen

(ÜİÇD, 13/30)

257. Durup karşısına dikil- (karşısına dikil-) (—/KE):

Ol şehriyāra ḥıdmet için büstānda

Ṭurup dikildi karşısına bende-vār serv

(MD, 18. Kas./17)

258. Dünya başına dar ol- (gel-) (ÖAA/KE):

Ey Necātī şacı dārından anuñ geñ yūri var

Yoqsa bu **dār-ı cihānı başuña ṭar eyler**

(NBD, 65/7)

Senüñ destūr olduğı bu gün İskender-i Rüm'a

‘Acem Dāraları gibi **yerin dar itdi Dārā’nuñ**

(NBD, 13. Kas./33)

259. Dünyadan usan-, candan bez- (—/KE):

Ey Mesṭhī bizi öldürmege ‘ār ideli yār

Ḥaḫ bilür **dünyeden uşandığ u candan bezdük**

(MD, 135/5)

260. Dünya kadar (—/KE):

Cānā Necātī çok señi **dünyā kadar sever**
 Dünyā gibi gel imdi yeter bī-vefālīg it
 (NBD, 31/7)

261. Dünyalara verme- (—/KE: dünyaya değişme-):

Rüy-ı zerd ü eşkümi **dünyālara virmez gönül**
 Şanmañ ol bī-çāre aşlā sīm ü zer görmiş degül
 (ÜİÇD, 157/3)

262. Dünyayı gözüne zindan et- (—/KE: dünyayı gözü görme-):

Şeb-i zillet **ķarañu itdi cihāni gözüme**
 Devletüm şem'ini gel dest-i du'ā ile uyar
 (MD, 12. Kas./18)

263. Dünya yıkılsa umurunda olma- (ÖAA/KE):

Dünyā yıkılsa şer'i anuñ bulmaz inķırāz
 Fazl-ı mu'in olalı mu'ini Muhammed'in
 (CSD, IV/45)

264. Dünyayı zindan et- (ÖAA/KE: dünyayı gözü görme-):

Düşmenüñ **gözine dünyāyı ķarañu itmege**
 Üstine giceyle encümden çeker leşker hilāl
 (MD, Kas./21)

265. Eceli gel- (ÖAA/KE):

Şöyle oldum kim **ecel yaşduğına baş koyanı**
 Şanuram uyğusu gelmiş memleket sulţānıdur
 (NBD, 56/5)

Mübtelālar yaşamaz oldu ģatuñ devrinde
 O ķara günlülerin tez **gelür oldu eceli**
 (ÜİÇD, 323/5)

266. Edebini takın- (ÖAA/—):

Miṣāl-i nergis-i ŧehlā gerekse zerrīn tāc
 Edeb yolını gözet kendüzünde tūt nazaruñ
 (NBD, 319/5)

267. Efsun oku- (—/KE):

Geldi bir nāme ki **efsūn okımıŧ** ḫāmesüne
 Cān ü dil ‘āŧıq olur sūret-i sernāmesine
 (APD, 275/3)

268. Eğri oturup doğru konuş- (ÖAA/KE):

Servi boyuñ āzādılığuuñ söyledi kaŧuuñ
Egri oturur illā ne toğru ḫaberi var
 (ŧD, 16/5)

269. Ekmeğini taŧtan çıkar- (ÖAA/KE):

Çıkarur rızkınu taŧdan bilürüz uc eridür
 Yer bulur ḫanda ise ḡamzeñ oğı peykānı
 (ÜİÇD, 282/5)
 Göñlini nerm idegör ḫusni bahāri geçmeden
 Ey Necātī lāle gibi **rızkınu taŧdan çıkar**
 (NBD, 197/6)

270. Eksik etme- (—/KE):

Eksük itme sitem ü cevrüñi ‘āŧıqlardan
 Dil vilāyetlerini ‘adl ile ābād eyle
 (ÜİÇD, 243/2)

271. Eksik olma- (—/KE):

Eksük olmaz baŧuma ŧimden girü mevc-i belā
 Baḫr-i ḡamda lücce-i efkāra düŧti göñlümüz
 (ÜİÇD, 94/3)

272. El aç- (—/KE):

Demidür kim dürişem Hâzret-i Pâşâyı ögem
Demidür kim **el açup** ola senâ-ger hatem
(NBD, 19. Kas./45)

İdeyin devlet du'âsın işidüp âmîn için
El açanlar her belâlardan emîn olsun emîn
(NBD, 20. Kas./58)

Sebze dilini debredüp ider du'â saña
Âmîn için ç emende durup **el açar** serv
(NBD, 21. Kas./49)

273. El arkasını yere ko- (—/KE):

Ğâmet-i serv-i ser-efrâzını 'arz eyledi yâr
Ğodı **el arkasını yere** ayak tırdı çınâr
(ÜİÇD, 83/1)

274. Elbirliğı et- (ÖAA/KE):

Ol ħâmetüñ irişmeye sa'y ile pâyına
Her nice **el bir ide** çemende çenâr serv
(MD, 18/16)

Meclisde sâķī destī ile **el bir eyleyü**
Şol gül gibi şarâbı ayağa düşürdiler
(NBD, 57/3)

Zülfüñ ile kâkülüñ **el bir idüp** ayak tolar
Ol sebebden rişte-i ħalb-i perîşân şarmaşur
(NBD, 194/7)

İrmek isterse ħad-i dildâra şimşâd-ı çemen
Berk başsun ayağın serv ile **el bir eylesün**
(NBD, 425/5)

275. El çek- (ÖAA/KE):

Zülf ile baht-ı siyeh benden **elin çeksünler**

Olmışam şâh-ı Cevân-baht ışigine çâker

(NBD, Terci-i Bend-i Sultan Abdullah/8)

Serv-i yâra ayakdaş olmaduñ

Ey şanevber bu şiveden **el çek**

(NBD, 307/3)

İtme hevâ-yi serv ile kıddin heves gönül

Bu ârzüdan **el çek** ol ümmîdi kes gönül

(NBD, 330/1)

Nice kez ol serv-i serkeş gördi ayaklar rakıb

Dimedi bir kez ki **el çek** derd-mendümden benüm

(NBD, 350/2)

El çek boşaduñ ise zenini zamânenüñ

Olmaq gerek Necâti kişi sözünüñ eri

(NBD, 638/7)

Bir gün gönülden cânımı diydâra isâr eyleyen

Evvel özümnden **el çekem** pes cazm-i dîdâr eyleyen

(ŞD, 128/1)

276. Elden ayaktan düş- (ÖAA/KE):

Gezmekle çemen güşelerin **düşdüm ayakdan**

Bir sencileyin serv-i hırâmân ele girmez

(NBD, 217/2)

277. Elden çıkar- (ÖAA/KE):

Çıkarduk elden anı kim eline girse idi

Zebün ola idi destinde Rüstem-i Destân

(NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Abdullah, 4. Hane/4)

278. Elden çık- (ÖAA/KE):

Olmayıcak vefası güzelden ne fâyide
Ağlamağile **çıka** göz **elden** ne fâyide
(ŞD, 152/1)

Göz **elden** **çıkmadın** ağlamağıla
Güzeller yolına ölmek güzeldür
(CSD, LXX/4)

279. Elden geleni eksik etme- (—/KE):

Sen **elünden** **geleni** cevırden **eksük** **komadıñ**
Ne diyeyin saña ey yâr elümden ne gelür
(APD, 57/8)

280. Elden ne gelir (ÖAA/KE):

Yağdı odlara beni fûrkat **elümden ne gelür**
Ölmedin olmaz ise vuşlat **elümden ne gelür**
Vuşlatuñdur şanemâ devletüm illâ n'ideyin
Baña yâr olmadı ol devlet **elümden ne gelür**
Büse-i la'lüñe biñ cân virürem girmez ele
Çünkü bulunmaz aña kıymet **elümden ne gelür**
Gözlerüñ hastesidür cân ü gönül şıhhat için
Ger lebüñ virmez ise şerbet **elümden ne gelür**
Hâcetüm buyıdı kim gamzeñ oğı câna ire
Çün kabül olmadı bu hâcet **elümden ne gelür**
Haţtuñ iy dost getürdi yine tezvîr ile âh
Kânımı dökmek için hüccet **elümden ne gelür**
Hele ben yoluña cândan dil ü cân terk ideyin
Sen eger kılmaz iseñ minnet **elümden ne gelür**
Cân virüp derdüñ alursam n'ola her lahza şehâ
'Işş şehrinde budur şan'at **elümden ne gelür**

Cem niçün zülfüne irişmeye didüm didi yâr
 Aña budur ezeli kısmet **elümden ne gelür**
 (CSD, LIII)

281. Ele geç- (ÖAA/KE):

‘Ömr sermâyesinüñ çünkü fütühi sensün
 Bir nefes vaşluñ **ele girse** zihî feth-i fütüh
 (ŞD, 13/3)

İns ü cân râm ola **ele girse**
 Hâtem-i lâ-ilâhe illa'llâh
 (CSD, II/7)

282. Ele ver- (ÖAA/KE):

Dili çıkdı şurâhîñüñ ‘acebdür
 Ele **virmez** ise yine boğazı
 (NBD, 634/3)

283. Eli açık ol- (ÖAA/KE):

İneñ maqbül tutmañ anı siz kim
Elüm açuğ diyu dâ'im öğüne
Eli açuğluğudur kim çinâruñ
 Elini tutar ardına öñine
 Elün gül gibi iñen açma gel kim
 Elünde istedükçe zer buluna
 Birazcık yi birazcık dañi şağla
 Birazcık dañi vir Tañrı yolına
 (NBD, 76. Kıta)

284. Eli er(me)- (ÖAA/KE):

Allâh ziyâde ide ki **el irmez** olupdur
 Kaddüñ olalı serv-i hırâmâna berâber
 (NBD, 62/3)

Bir kez yüzüm ayağıña sürmege **irse el**

İzün tozını datar idüm za'ferân ile

(NBD, 448/6)

Didüm ey cān **el irer** mi tuğağñ öpmecüge

Gülerek nāz iledidi nola bir kerrecüge

(NBD, 482/1)

Cān ü başı ayağıñ tozına işār ideyin

Elüm irmiş iken ey yüzi güneş mā-meleke

(NBD, 551/6)

Ayağın öpmege çün **irmez elüm** dürişeyin

Ola kim hāk-i rehün olduğı yolları öpem

(CSD, 226/4)

285. Elif-bā bilme- (—/KE: elifi bilmez):

Elif-bā bilmeyen ümmiler oğur

Cemālün muşhafından süre-i Nür

(MD, 47/5)

286. Elinde büyü- (ÖAA/KE):

Şahā elinde büyümiş iken revā mıdur

Çumrıyı durup inilede zār zār serv

(NBD, 198/7)

287. Elinden bir şey gelme- (ÖAA/KE):

Ey Necātī yüri şab eyle **elünden ne gelür**

Hūblar cevr ü cefāyı kime öğretmediler

(NBD, 198/7)

İki gündür gelürüz gelmedi dükkānına yār

Elimüzden ne gelür işlemedi devletimüz

(ÜİÇD, 98/4)

288. Elinden gel- (ÖAA/KE):

Ġamzeñüñ tıgını ‘uryān çekeyin sīneme ben
 Sen elüñden ne gelürse yüri gel var eyle
 (ÜİÇD, 246/6)

289. Elinden düşürme- (ÖAA/—):

Şu dīvānedürür ‘ākil ki ola ‘ışkuñla şeydā ol
 Şaçuñ zencīrini **komaz elinden** her ki uşludur
 (NBD, 137/4)

Elden düşürme cām-1 meyi nüş kıl müdām
 Bilürsin anı kimseye qalmaz bu rüzgār
 (CSD, LVI/5)

Cām-1 mey **düşmez elinden** seni gāyet sevenüñ
 Her dem ayaqda qalur qanda ise ehl-i kemāl
 (ÜİÇD, 152/2)

290. Elinden yan- (—/KE):

Aħmed çeke cevruñi göre luţfuñı aġyār
 Ey şefqati az şüh-1 cihān **yandum elüñden**
 (APD, 230/7)

291. Elini çek- (ÖAA/KE):

Çeksün elüñi fitneden āhır zamān yeter
 Çekmezse qahr kıılmaġa şāh-1 cihān yeter
 (ŞD, Musammat, 2, Der-Medħ-i Sulţān Meħmed PaşaV. Hane/49)

Götür ayaġı **elüñ çek** girü ceyb-i ‘ademe
 Merd iseñ ‘āşık-1 ser-bāzlara ol serdār
 (ÜİÇD, 84/4)

292. Elini kana bula- (ÖAA/KE):

Sevinür ellerini **qana boyaduqca** nigār
 Şol güzeller gibi kim eline hınnā yaqalar
 (NBD, 168/4)

293. Eliyle ksoymuş gibi (—/KE):

SİNEMDEN ALDI CĀNı eli ile **komuş** gibi
 Ğam-ĥanemi bucağ ol dil-rübā bilür
 (NBD, 87/3)

294. Eli uzun (ÖAA/KE):

Eli uzunluğı tıyuldı servüñ
 Anuñ için utandı geçdi yire
 (NBD, 531/5)

El uzunluğı idüp ma'lüñe şunmuş zülfi
 El uzattığü aña bī-ser ü pālar nice bir
 (APD, 789/1)

295. Eli taş altında kal- (—/KE):

Taşlar altında kalupdur katı gönlüñden elüm
 Böyle nāçār olmasun ĥali İlähī kimsenüñ
 (NBD, 300/4)

296. Eli yufka (—/KE):

Ahdüñde **kalmadı eli yufka** meger çınār
 Devrüñde şalnursa n'ola ĥ^vāce-vār serv
 (NBD, 22/47)

Çınāruñ **qadd-i yāra** nisbeti var
Eli yufka velī ĥoş himmeti var
 (NBD, 86/1)

297. El kavuştur- (—/KE):

El kavşurup edelde ayağ üstine durur
 İşbu selīs nazma idüp i'tizār serv
 (NBD, 21. Kas./45)

298. El kes- (—/KE):

Şah eliyle cihān cevri elini kesmiş iken
 Kaç başı ile ider turra bu tarrārluđı
 (APD, 28. Kas./15)

299. El oyunu oyna- (—/—):

Bād-ı şabā el oynunu oynar çenār ile
 Yaşını şalup aña ider servler 'itāb
 (MD, 7. Kas./8)

İcāzet virmese 'adlūn bahārı bād-ı şubḥ ile
El oyunın oynamağa cānı yoğdur serv-i bōstānuñ
 (NBD, 13. kas./23)

Dā'im el oyun oynamaz idi şabā ile
 Ger başı taşra olmasa leyl ü nehār serv
 (NBD, 21. Kas./11)

300. El ucuyla (ÖAA/—):

Çin-izülfini göreliden sen Hıṭāyī-beççenūñ
 Kıl kalemelerin el ucu ile tutar naqqāşlar
 (NBD, 123/2)

301. El uzat- (ÖAA/KE):

Ruḥuñda şol ki ser-i zülfüne **uzadur el**
 Çeker bu devr-i kamerde hemişe tül-i emel
 (CSD, CCIV/1)

Dürr-i eşküm ḥāşılıdur ḥāk-i pāyuñ cevheri
Zülfün el uzatmasun "lā-taḫribu māle'l-yetīm"
 (CSD, CCXVIII/5)

Uzadan zülf-i perişānuña el şāne gibi
 Toğrasun tığ-ı belā bağrını dendāne gibi
 (CSD, CCCXXXVII/1)

Cān ü dile **el uzadacağını** bilürdüm
 Fettān idi ol serv-i dil-ārā küçücükden
 (NBD, 401/4)

Kimse **uzatmasun** diyü ‘adlũnde zulm **elin**
 Şundı elũne Hāzret-i Perverdigār tĩđ
 (ÜİÇD, 5. Kas./20)

Çekeyin düzd-i dilũn kendü elümle ipini
El uzatdı dir imiş sünbül-i ‘anber-şikeni
 (ÜİÇD, 331/4)

Yār **el uzatdı** katlüm için ben yüzũn görüp
 Parmağ getürdüm uş ki şehādet hemĩn ola
 (APD, 6/6)

El uzunluğı idüp ma‘lũne şunmuş zũlfi
El uzattığı aña bĩ-ser ü pālar nice bir
 (APD, 789/1)

El uzadup çevirdüği tesbĩh-i zũlfũni
 Gāhĩ şumār-ı cevır ider ü geh hisāb-ı nāz
 (APD, 109-5)

El uzatmasun der idüm küfr-i zũlfũne rađĩb
 Şağınırdum ben anı şeytāndan ĩmānum gibi
 (APD, 306/3)

Bilürüz dũşmān **el uzattığını** sünbülũne
 Bilmeziz dağı başımızdaki sevdā neyiki
 (APD, 309/2)

302. El üstünde tut- (ÖAA/KE):

Āh gerek mađbũbda k'anı **el üzre tuta** halk
 Yoğsa bir hātemde dağı bulunur göz ile kaç
 (MD, 1007/4)

Dil ğarĩbin urur ayaklara zũlfũn gerçi kim
Eller üstüne tutarlar anı kim ola ğarĩb
 (NBD, 25/4)

Riçün yabanda ala Ka‘be gibi her macüb
 Piyäle gibi **el üzre utula** her güstā
 (NBD, 44/4)

Lebüne beñzedügi için mey-i nāb
El üstinde utarlar örmeti var
 (NBD, 86/3)

Mır-ı ‘izzetde **el üzre utmadılar** Yūsufı
 Zer gibi tesbīi tekrar itmeyince yā ‘Azīz
 (NBD, 226/5)

Mey gibi **el üzre utulma** umanlar kendüyi
 Pāy-māl-i ıdmet-i pīr-i muān itmek gerek
 (NBD, 317/2)

Ma‘ūkayı **el üzre utarlar** umanlar kendüyi
 ‘Aıklar arasında budur müdde‘ā göñül
 (NBD, 332/4)

Bostanda **elüñ üstine** el yo dir iken serv
 Sen anı urup yukaru almaa sebep ne
 (NBD, 492/4)

alk-ı ‘ālem hep **el üstine utarlardı** seni
 Bir kezin yüz döndüribilseñ dikenden gül gibi
 (NBD, 587/5)

alma aın ayaa du‘acılaruñı kim
 Ey serv-ad **el üstine utar** du‘ā seni
 (NBD, 595/6)

Sen servi biz **el üzre utaruz** du‘ā gibi
 Girme vebāle açma du‘ādan belā gibi
 (NBD, 602/1)

Benüm cānum irādet meclisinde
 Zelīl olan ‘azīzūñ ‘izzeti var
 Ayaa düşdügi için mey-i nāb
El üstinde utarlar örmeti var
 (NBD, 21. Kıta)

303. El üşür- (—/KE):

Du‘ā-yı hayr ile iller **el üşürdiler** itdiler
 Müşeyyed karşı-ı iqbālūn gibi qadr-i felek-şānuñ
 (NBD, 13/28)

304. El ver- (ÖAA/KE):

Bu gün **el virmedi** ol serv-ķāmet
 Yarın tūbāyı sen eyle ‘ināyet
 (MD, Şhregiz/31)

Ĥurde-i zer iste her devlet ki var
 Ĥurde-dārān-ı cihāna **virür el**
 (CSD, Fi'l-muammeyat, 36-Cüneyd)

Gel **el vere** şanem-i gül-ruķ semen-sīmā
 Yüzüñi kıble ediñ kaşları ĥamuñ meħrāb
 (ŞD, 15. Kas., Bahariyye/22)

Sāz ü söz ile iñlesem ne ‘aceb
 ‘Aşķ **eli virdi** gūş-māl ey dōst
 (ŞD, 11/6)

Devrān-ı ‘ayş u vaķt-i şarabdur ki ‘āleme
El virdi pāy-būs-ı cihān-dār-ı rūzigār
 (APD, 33. Kas./21)

Devlet **el virmiş** iken ķulzüm-i keffüñe senüñ
 Yeridür cevhere ĝarķ olsa ser-ā-ser ĥātem
 (ÜİÇD, 6. Kas./28)

Bunca yıldur gözlerin İşķāķ ĥayfā kim daķı
 Pāyına yüz sürmege **el virmedi** fırsat baña
 (ÜİÇD, 8/7)

Düşdi şarāba yār elin öpmek ümīdine
 Kaldı ayakda **virmedi** İşķāķ'a devlet el
 (ÜİÇD, 159/5)

Yapışup dāmenine şāne gibi yüz süreyin
 Furşat **el vire** ger ol turra-i gīsūyı görem
 (ÜİÇD, 166/2)

Hezār cān ü gönülle ayağı toprağını
 Eger ki **el vire** furşat iki cihāna ‘alem
 (ÜİÇD, 175/5)

Çünkü **el virmez** vişāl-i bezmi artuğ çāre ne
 Ayağın öpmek gerek düşmek gerekdür bādeye
 (ÜİÇD, 255/2)

Furşat **el virmiş** iken götür ayağı İshāk
 Diyelüm bezm-i fenā ehline şöhet bākī
 (ÜİÇD, 307/7)

Devr **el virmiş** iken götür ayağı İshāk
 Baş açuğ nüş idelüm nām ile nengi şuya şal
 (NBD, 16. Kas./11)

Devletinde nev-bahāruñ **el viricek** rūzigār
 Her çiçek idinde bir hōş hātem-i gevher-nigīn
 (NBD, 20. Kas./9)

Tā **el virince** bu ğazel-i pāk ü dil-firīb
 Çekdi benümle kâfiyede intizār serv
 (NBD, 21. Kas./14)

Sen Şāh toğrısı ise başsun ayağı berk
El virmesün hazān yeline zīnhār serv
 (NBD, 21. Kas./40)

Yürü var ta‘nı ko kim ma‘nide pīr-i meykede
 Her ayağı kim şunar **el virmedür** irşāddur
 (NBD, 120/3)

Çocmağa **el virmeyen** serv-i dil-ārādan n'olur
 A benüm çok sevdüğüm kırı temāşādan n'olur
 (NBD, 160/1)

Gönlümüz ister şarāb-ı la‘lūñ ammā **virmez el**
Ehl-i bezm içinde biz maḥrūm olan fāsıqlaruz
(NBD, 214/1)

Sākiyā peymāne **el virüp** alursa dest-yār
Şem‘ gibi tūtuşam olam miyān-girūñ senūñ
(NBD, 314/4)

Gelmez kināra duḡter-i rez **virmez el** baña
Pīr-i muḡāna gerçi yetürdüm ata yolın
(NBD, 384/6)

El virmiş iken fırsatı fevt itme Necātī
El mi irer ol serv-i revāna büyüyince
(NBD, 475/8)

El viridi ḡāk-i pāyı Necātī gözüñi aç
Bāzār-ı ‘ışık içinde bu gün cevherisin'e
(NBD, 496/7)

El viridi zūlf-i ser-keş ayaḡına ḡodum baş
Siz secde āyetin ḡoş oḡuñ duḡān içinde
(NBD, 520/4)

Bezm-i ḡayātī ḡoş gör **el virmiş** iken eyyām
Devr almadın ayaḡuñ götürigör ayaḡı
(NBD, 574/4)

Fırsat **el virmiş** iken bezm-i ḡayātī ḡoş gör
Dimedin cān-ı ‘azizūñ saña şoḡbet bākī
(NBD, 604/2)

El virmiş iken iyilük it ey serv-i bāḡ-ı nāz
Ḗomaz zamāne kimseye ḡün intiḡāmını
(NBD, 627/3)

Ḥamdülillāh **el virüp** rüzigār
Eldekini ḡoş görelüm gel beri
(NBD, Nazm/2)

305. El vur(ma)- (ÖAA/KE):

Düşmen günü ki kından **el urup** çıkara Şāh
 Beñzer şu pūstdan çıkan ef'ī yılana tīg
 (NBD, 11. Kas./17)

Kabza-i Kavseyne **el urdı** hemān
 Oldı bu meydānda cihān-pehlevān
 (NBD, Mesnevī/3)

El urup reyhān saçın ruḥsārına cānān yazar
 Beñzedür şol ḥaṭṭa kim parmağ ile Sulṭān yazar
 (NBD, 38. Ferd)

Dehenūn onduğuma yok yire Mestī Çelebī
El urur ğamzelerūn ḥaṅçere Mestī Çelebī
 (NBD, 647/1)

El urursam saçuña tāba gider
 Öher isem elün itāba gider
 (ŞD, 48/1)

306. El yu- (—/KE):

Gördüm yüzüñi dīde-i giryāndan el yudum
 Şu gibi göñlüm aqdı revān ondan **el yudum**
 (NBD, 371/1)

307. Emek çek- (ÖAA/KE):

Her kim ol cennet için dünyede **çekdi emegi**
 Gerek olmazken eyü vardı kayırdı geregi
 (NBD, 642/1)

308. Eme seme yarama- (—/KE):

Ne la'li dirgürür ne saçı mār öldürür
 Ğālib budur ki **yaramaz oldun eme seme**
 (NBD, 547/7)

309. Ere var- (—/KE):

Ey Necātī ‘izzet-i dünyāya bakma merd isen
 Bir vefāsuz qahbedür dünyā ki hiç **varmaz ere**
 (NBD, 499/5)

310. Eşiğini aşındır- (ÖAA/KE):

Eşiğinden gider oldı dil-i āvāre meded
 Dostlar olmaya mı bu ğama bir çāre meded
 (NBD, 47/1)

311. Eteğine yapış- (birinin) (ÖAA/KE):

Künc-i ħalvetden şu kim giydi kanā‘at hil’atun
Tut etegin kim cihānun genci ol serverdedür
 (ŞD, 36/5)

312. Etek aç- (—/KE):

Dāmen-i ‘afvunı ger ‘ayb yüzinden açasın
 Şekl-i zengi görine ħalk-ı Habeş ehl-i Ĥatā
 (MD, Münacaat/5)

313. Feleğin sillesini ye- (—/KE):

Sille-i dest-i felekdendür fiġānum ħapuña
 K'eylemez tanbūr nāliš görmeyince ğuş-māl
 (MD, 13. Kas./26)

314. Fitne uyar- (—/KE):

Devr-i ħamerde **fitneler uyarur** uyħudan
 Nergislerün ki sürmesini nāz ider dirġ
 (APD, 140/7)

315. Gaflet bas- (ÖAA/KE):

Tā ħayālün çıkuben **ġaflet yuħusu girmeye**
 Pāsban ħindū ider zengīyi derbān gözlerüm
 (ŞD, 117/5)

316. Gam çek- (ÖAA/KE):

Cem belā-yı hicr ile şol deñlü derd ü **gam çeker**
 İy ‘aceb derd ile mi taħmīr olupdurur gilüm
 (CSD, CCXIV/5)

Didüm ki kuluñam baña **çekdürme** derd ü **gam**
 Didi ki bu yiter saña kim pād-şāñ olan
 (CSD, CCXXIV/4)

Çokdur egerçi ‘āşık-ı şādık cihānda līk
Çekmekde Cem gibi **gamuñı** kimse görmedüm
 (CSD, Muhammes 5 (fi'l-mu‘ammeyāt))

317. Gam ye(me)- (ÖAA/KE):

Hağ bilür derd ile cān virdügüme **gam yimezem**
 Öldüren tek beni sen yār-ı cefākār olsun
 (ÜİÇD, 207/4)

Ey hāce vākı‘ oldısa kaç’-ı ta‘alluğāt
Gam yimeñüz hünerle ferīd-i zamānesüz
 Bir iki gonca üzmeğ ile dest-i hādışāt
 Lāzım degül ki bāğ-ı cihāndan uşanasuz
 Anlar ferāğat uyhusına vardı siz nice
 Bezm-i belāda şem‘ mişāline yanasuz
 ‘Ayb itmek olmaz āh ü enīn itdügüñüze
 Çün mihr ü şefkat ile bugün ata anasuz
 Olmañ melül bildügümüz rüzigār ise
 Anca oğullar oğşaya anca kıvanasuz
 (NBD, 48. Kıta)

Devr-i müldür sen müdāmıla müdām it devrüñi
 Sākıyā ger dūn degülseñ **gam yime** gerdün için
 (CSD, CCLV/7)

318. Geceden parmağına kına ver- (—/—):

Çarh fās içre şafağ **hinnāsını** hazırlamış
 Virmeg için **giceden parmağına** zīver hilāl
 (MD, Kas./4)

319. Geceyi diri tut- (—/KE):

Diri tütup giceyi şubh olunca ağların
 Ölürin olımazın şem' gibi şöhbetsüz
 (NBD, 237/4)

320. Geceyi gündüze kat- (ÖAA/KE):

Çiçekler ile bisāt-ı çemende kıлмаğa 'ays
Giceyi gündüze katup gelür baharı görüñ
 (NBD, 295/3)

Тutam ki tevbe idem gice gündüz içmemege
Giceyi gündüze katup gelür baharı göre
 (NBD, 539/6)

Gülistānī kumāşı sebzenüñ bayram irmege
Giceyi gündüze katub gelür bir kārban şimdi
 (NBD, 575/6)

321. Göbeği biriyle bağı (beraber kesilmiş) (ÖAA/KE):

Olımaz kıl kadarı nāfe saçūndan ayru
 Meger ol zūlf-i siyāh ile **kesildi göbegi**
 (NBD, 642/5)

322. Göge er- (—/KE):

Ol māh işigin bir gice bālīn idebilsem
 Gün gibi Mesṭhī **göge irerdi** külāhum
 (MD, 159/8)

323. Göğüs geçir- (ÖAA/KE):

Geldi yapışdı nabzuma hecrüñde çün tabîb

Gögsini geçürüp didi Allâh'dan meded

(MD, 37/2)

Şîşe gögsin geçürür leblerüñ öpdükce kadeh

Dili varmaz yüregüm toptolı kandur dimege

(NBD, 450/5)

Gögsin geçürür leblerüñ öpdükce piyâle

Bî-çâre şurâhîñüñ iñen boynunu burma

(NBD, 528/6)

Dem-be-dem **gögsin geçürdügin** şağın şanma tehî

Ĥün olur bağı şurâhîñüñ lebin öpdükçe cām

(ÜİÇD, 191/2)

324. Göğsünü ger- (ÖAA/KE):

Ey felek **gögsün gerüp** hürşid ile germ olma kim

Pîrsin göñlüñ yaqar dildâr oğlandur henüz

(ÜİÇD, 99/6)

325. Göklere çıkar- (ÖAA/KE):

Bahâr oldukça kim **göke çıkardı**

Ĥar-ı 'İsâ'ya minnetle baqardı

(NBD, Mersiye/12)

Oyna başuñ işiginde topuñ **ağsun göklere**

Ey Necâtî gördüğüñ merdâneler meydânıdır

(NBD, 56/7)

Göstermez idi gözine dilber melekleri

Iñen **göke çıkardılar** iñen uçurdılar

(NBD, 57/2)

Ögüp **göklere çıkarma** şeb olmaz diyu cennâtı

Ki rüy-i sâdeden yigdür haqîkatde müzellefler

(NBD, 91/3)

A'dāya hüner 'aybdürür göge çıkarısam

Gice ile gezermiş diyicek ayı kınarlar

(NBD, 155/3)

Meskenet yolın güneşden öğren ey meph-pāre kim

Göklere irişdi başı daşi yüzi yerededür

(NBD, 172/7)

Öge öge lebüni göklere çıkarmışdur

Mesīh şimdi mey-i şoş-güvāra nazlanur

(NBD, 188/4)

Göge çıkarırsa görünmez benüm uçmaş gözüme

Devletüinde daşi a'lālaradur himmetümüz

(NBD, 223/7)

Necāti cenneti zāhid ögüp göklere çıkarırsa

Yirini bekleyen yiger meşeldür mā-teķaddemden

(NBD, 403/7)

Her kişi ögüp göge çıkarmaş

Cā'izdür olursa Beyt-i Ma'mür

Feryād ü fiğān ki dürr-i nazmı

Kātibler ider hebā-i menşür

(NBD, 31. Kıta)

Gögüm yaşını āhum şefkatünden

Çıkardı göklere adı řafaķdur

326. Gökte ararken yerde bul- (ÖAA/KE):

Çanı gökde istedüğüm yerde bulurdun beni

Gökden uçursa niřān olsa 'ulüvv-i řānuma

(ÜİÇD, 14. Kas./12)

Sen melek-sīmāya cānlar virdüğüm 'ayb itme kim

Yirde buldı gökde isterken seni 'İsā bu gün

(NBD, 428/6)

Nice terk idem ol 'İsā-dehānı
Ki gökde istedüğüm yerde buldum
 (MD, 155/3)

327. Gökden taş yağ- (—/KE):

İşigünnden Aḥmed'ün cevri ü cefādur manşıbı
 Bu ne ṭāli'dür ki **gökden seng-i bī-pāyān yağar**
 (APD, 35/9)

328. Gökten zenbille mi indi (ÖAA/KE):

Ṭotalum **zenbīl ile gökden** iner meh-pāreler
 A begüm yerden mi çıktı 'āşık-ı bī-çāreler
 (NBD, 139/1)

329. Gökte yıldızı yok (—/—):

İşigünde şu kim akitmadı yaş
 Anuñ **gökde daḥi yıldızı yokdur**
 (MD, 61/4)

Kapuña göz yaşı ilten sa'ādet ehli olur
 Necātī'nün dimesünler ki **gökde yıldızı yok**
 (NBD, 282/6)

Eşigünnden ayrılanuñ **gökde yokdur yıldızı**
 Bī-saādetdür olan şāh-ı cihānuñdan ırak
 (APD, 147/2)

330. Gölge gibi ayağına düş- (—/KE: gölge ol-):

Görüp nāzını bir serv-i revānuñ
Düşersen sāye-veş pāyına anuñ
 (MD, Şehrengiz/14)

331. Gölge haramisi (—/—):

Mey-fürüşa zāhidā **gölge ḥarāmīsi** dime
 Kim anuñ ḥalk ile itdügi şirā bāzārdur
 (MD, 50/2)

332. Gönlü ak- (ÖAA/KE):

Gördüm yüzüni dīde-i giryāndan el yudum
 Şu gibi **gönlüm aqdı** revān andan el yudum
 (NBD, 371/1)

Meclis-i meyde senüñle qadeh öpüşdügiçün
 İkide birde şurāhīnūñ aña **göñli aqar**
 (MD, 15. Kas./4)

333. Gönlü düş- (—/KE):

Sen vefāsuz yāra **düşdi gönlümüz**
 Sen gözi ‘ayyāra **düşdi gönlümüz**
 Derdüñ ile hoş olalı başumuz
 ‘Aşq ile āvāre **düşdi gönlümüz**
 (NBD, 42. Kıta)

334. Gönlü karar- (ÖAA/KE):

Sākiyā **gönlüm qarardı** luṭf idüp bir buse vir
 Qaygulu göñüllerini dirler şarāb-ı āl açar
 (NBD, 162/4)

335. Gönlü kay- (—/KE):

‘Aşıqūñ **göñli** sınıqdur ahd ü peymānı dürüst
 Zāhidūñ olmaz şaçūñ küfrsüz imānı dürüst
 (APD, 20/1)

336. Gönlünden geçir- (—/KE):

Oqūñ yüregine ṭokunacağın
 Mesihī şimdi **göñlinden geçürdi**
 (MD, 257/5)

337. Gönlüne gir- (—/KE):

Ṭuḥfe iltür çemene şemme-i hulqūñı seher
Göñline girmek içün goncalarūñ bād-ı şabā
 (NBD, Kas. 2/26)

Bildüm iy dōst per̄isin berü gel **gönlüme gir**
 Çün per̄i mesken ider bulduğı v̄irānlığı
 (CSD, CCCXXXI/8)

338. Gönlünü ele al- (—/KE):

Dimedün bir gün **alayın Aḥmedün göñlin de**
 K'ayağa düşmiş durur zülf-i per̄iṣānum gibi
 (APD, 306/2))

339. Gönlünü kır- (ÖAA/KE: gönlünü parçala-):

Yıkma ister dostum düşman Necātī **göñlini**
 Koma kim kaçd eyledi göz göre kâfer Ka'be'ye
 (NBD, 456/11)

Ḥarīm-i şavma'a-i göñlümi igen yıkma
 Günāha girecegün añ ki vakf-ı mey-kededür
 (CSD, Ferd/16)

340. Gönlünü yık- (—/KE):

Aḥmedün **göñlüni** geh dost **yıkar** geh düşmen
 Bilmezüz kim yapar 'ālemde bu v̄irānemizi
 (APD, 345/7)

341. Gönül aç- (ÖAA/KE):

Zülf ile ḥaṭā 'āşık olan gülşene gelsün
 Tā **gönli aç** ara çemen ara benefşe
 (NBD, 22. Kas/21)

Dostum nazm-ı Necātī'den nazar me' itme kim
Gönül açar bir aḥar şudur bizüm eş'ārumuz
 (NBD, 241/7)

Ḡonca dil-tengi olurdu devrānda
Göñlün açmasa dil-güşā-yı şabā
 (APD, 38. Kas./4)

342. Gönül darlığı (ÖAA/—):

Öykünürem der ise gonca lebüne ne ‘aceb

Söyletür ağıza ne gelse **gönül darlığı**

(APD, 28. Kas./11)

343. Gönlünü (gönül) al- (ÖAA/KE):

Mesîhî girü **gönlin almağ** ister

Görüp bî-rahm idügün ey cefâ-hû

(MD, 200/7)

Gönül almağa kılduñ âl ile ey döst

Vir gönül cânı dağı al ey döst

(ŞD, 11/1)

Olmadı **gönlüm alup** ol kaçış sehğâr bugün

Cānum ister ki ala ol gözi mekkâr dirîğ

(ŞD, 90/6)

Bin nefes her kime kim hem-dem ola **gönlin alur**

Hey kimün cânıdur ol şüh ne şahib-dil olur

(ÜİÇD, 43/2)

Benüm **gönlüm alan** dilber be-gâyet hûb u zîbâdur

Huşuşâ çeşm ü ebrûsı iñen bî-mişl ü hemtâdur

(ÜİÇD, 67/1)

Vefâ vü mihr ile ol meh cihānuñ **gönlin almışdur**

Çul eyler kendüye halkı olıcağ ehl-i ihsân beg

(ÜİÇD, 144/2)

Aldı gönlüm bir perî-peyker melek-sîmâ yigit

Kaşd-ı dîn itdi meded hey ol büt-i tersâ yigit

(NBD, 27/1)

Necâî hûb-rûlardan şaşın kim

Alurlar gönlünü inkâr iderler

(NBD, 115/8)

Qolını çenber idüp pençesini burdı şabā

Gönlümü almadı zülf-i perîşānuñdan

(NBD, 387/5)

Zülf-i siyehüñ **gönlümüz almağa** sebeb ne

Çün aldı dönüp yirlere çalmağa sebeb ne

(NBD, 492/1)

Gönlüm sen alduñ ögme uçurma perîleri

Bañā ne virür ey şanem anuñ güzelliği

(NBD, 579/5)

Dost bir şüret ile **gönlümüzi aldı** velî

Hüsni bir āyinedür qalmaz o şüret bākî

(NBD, 604/6)

Eşkümü gül-gün iden bir reng-i rüyüñ alıdur

Ahmed'üñ **gönlün alan** ala gözünüñ ālidür

(APD, 49/6)

Göñül almağa yine yār gelür

Şive vü nāz ile dildār gelür

(APD, 57/4; 63/1)

Senden **alup gönlümü** kime virem kim bir daği

Āfitāb-ı serv-ķāmet māh-ı gül-ruhşār yok

(APD, 144/4)

Bir söz ile **gönlüm alduñ** soñra yüz döndürdüñ āh

Kimsenüñ cānānesi bī-rahm ü fettān olmasun

(APD, 251/2)

Bir nazarda **göñlin alduñ** ben ġarīb üftādenüñ

Cānumı şükrāne al göster yüzünü bir daği

(APD, 323/2)

Oldı Ahmed **gönlün almağa** havāle hācibüñ

Ārızuñ hāṭṭ gösterür bu da'vīye hüccet gibi

(APD, 334/8)

Dil almağ için elā gözün ālıla gör kim
Yüz vechile her gūşede efsūn ider iy dost
(CSD, XIV/5)

Gönlümi aldı cānuma kaçd eyledi gözün
Tek derdüñ olsun dağı işde nazardadır
(CSD, LXIV/3)

Gönlümi aldı ḥarāmī gözlerün inkārı ço
Tutmazam inkāruñı vallāhi gönlüm sendedir
(CSD, XCVIII/3)

Gönlümi vīrān idüp almağ diler cādū gözün
İy dirīga kim baña çok gördi bir vīrāne diḥ
(CSD, CCLXXXII/3)

Heyela gözlüm **göñül almağ** dilerseñ āl ile
Bende ḥod dil yoğ bilürsin böyle āl itmek neden
(CSD, CCXXXII/4)

344. Gönül evini yık- (—/KE: gönül evi):

Yıkmağa gönlüm evin ḥaṭṭı getürmişdür berāt
Ki beyazıdur cebñi kaçları tuğrāsıdur
(NBD, 89/4)

345. Gönül kābesi (—/KE):

Cihānı devletün ma‘mūr iderken
Bu **gönlüm ka‘besi** virān yaraşmaz
(APD, 112/7)

346. Gönül şişesi (—/KE):

Yazıkdur Aḥmed'in sīnasün **göñli şişesin**
Mestāne gözlerün kim olupdur ḥarāb-ı nāz
(APD, 109/5)

347. Gönül (gönlünü) ver- (ÖAA/KE):

Gördi devlet k'efser-i şâhı yaraşmaz ğayrına
 Bende-i muğbil gibi **gönlün** sana **viridi** hemîñ
 (APD, 23. Kas./53)

Ay olur gün yüzini çün göremezsın İshâk
 Gel **gönül virme** o meh-rûya ferâgat yegdür
 (ÜİÇD, 72/8)

Vireli gönlümüzü 'ışkuña cân ile bile
 'Aql u dil daği revân oldı cihân ile bile
 (ŞD, 161/1)

Şeyhî'ye 'ışkuñ eştir hem şan'at u hem iştür
 Bilmez qalanı
 Azırğama derviştürk **gönlün** saña **virmiştür**
 Terk itse cânı
 (ŞD, 201/5)

Didiler iy Cem bu yolda n'eyledüñ hâşıl didüm
Gönlümü virdüm tamâm et şimdi cân işmarladım
 (CSD, CCX/9)

Nice bir **dil vireyin** kâkül-i pür-çinüñ için
 Nice bir qan yudayın ol leb-i renginüñ için
 (CSD, CCXLII/1)

Yâr ola şandum **gönül virdüm** saña
 Ben baña itdüm dirîğâ ben baña
 (NBD, 19/1)

Cân ile saña **gönlini virse** Necâî tañ degül
 Hüsn ü bihâ çerâğısın her kişi bir adaq şunar
 (NBD, 176/5)

Ol qamzesi hün-rîze **gönül viren** eli ile
 Ol kimse 'acemb öle mi kendü eceli ile
 (NBD, 452/1)

Virürem zülf ü zenaḥdānuña **gönlüm** nice ola
 Neyleyeler baña zencir ile zındāndan öte
 (NBD, 488/4)

Gönlüme virse ‘aceb mi sāgar ü peymāneye
 Rind olanlar naqd-i ḳalbi ḥarc ider meyḥāneye
 (NBD, 525/1)

348. Gönül yap- (ÖAA/KE):

Eyü ider müjesi sīnemi ifgār eyler
 Ḥoş ider ḡamzeleri **gönlümi bīmār** eyler
 (NBD, 65/1)

349. Görecek gözü olma- (—/KE):

‘Aceb nice ḥareket itdi serv ḳāmetüñe
 Ki vegisüñ anı gülşende **görecek gözi yok**
 (NBD, 282/2)

350. Görmezlikten gel- (ÖAA/KE):

Mest olup gördüğine meyl eyler iken āh kim
Görmeze urduñ baña geldükde iḥmāl eyledüñ
 (NBD, 297/6)

351. Görünmez ol- (—/—):

Derd ile nice ölmeyelüm biz ki añsuzın
 Gitdi **görünmez oldı** aramızda cān gibi
 (NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud, 4. Hane/2)

352. Görüp gözet- (birini) (ÖAA/KE):

Ṭütüyā-yı ḥāk-i pāyum olmasun diyu şabā
Gör gözet dirseñ begüm çeşm-i cihān-bīn üstine
 (NBD, 543/6)

353. Göz aç(ma)- (ÖAA/KE):

Millet-i Rûm içre olup leşker-i fitne revân
 Gerd-i miñnetden açamazdı gözin halk-ı cihân
 (MD, 5. Kas./1)

Geh boğazın alur ele geh beline girür
 Göz açdurur mı degme cihân-pehlevâna tîg
 (NBD, 11. Kas./25)

Baňa göz açdurmayan ol nergis-i şehlâsıdur
 Baňa gün göstermeyen bu zülfi müşk-âsâsıdur
 (NBD, 85/1)

Cân gözin açmağa nice hoş tütüyâ olur
 Sürme yirine gerd-i ni'âli Muḥammed'ün
 (CSD, IV/33)

354. Göz açıp kapayınca kadar (ÖAA/KE):

'Işık dervişi olaldan hoş kerâmetdür bu kim
 Göz yumup açınca tolar la'lile dâmânumuz
 (CSD, CXXXI/3)

Yitmez mi ki 'ışık ehline bu deñlü kerâmet
 Kim göz yumup açınca kenârum güher olmuş
 (CSD, CXLIX/6)

355. Göz ayırma- (—/KE):

Rakıbe bilmezüz n'itdük Mesîhî
 Ki hiç ayrılmaz anuñ gözi bizden
 (MD, 172/5)

356. Göz değ- (ÖAA/KE):

Ger yavuz göz degmesün dirseñ şalıñ ey serv-i nâz
 Boynuña Aḥmed kolından heykel-i zerrîn şalup
 (APD, 12/9)

Göz degmemege tırrası şağına şolına

Boyınca iki heykel-i 'anber-fişân aşar

(NBD, 70/3)

Nergis olan yirde meded şalınmasun ol serv-şad

İzi tozına göz deger çoşdur cihānda görmedük

(NBD, 291/2)

357. Gözden çıkar- (ÖAA/KE):

Ğamzeñe işmarlama şatlüm kirpügün **gözden şavar**

Çün Mesīhā'dur lebün ölmek inen āsān gelür

(NBD, 178/3)

Gözden çıkarın göz göre izün tozı varken

Çıkarırmaz isem kuşl-i Şifāhān'ı gözümden

(ÜİÇD, 222/3)

358. Gözden düş- (—/KE):

Naşş olalı gönlümde hayāl-i leb ü şaddi

Düşti dü-cihān naşşı **gözümden** dolu şandur

(ŞD, 34/5)

Yār-ı cān idi kenārumda ciger köşem yaşum

Şimdi **gözden düştüğüyün** oldı giryān gözlerüm

(ŞD, 117/2)

359. Gözden geçir- (oku-) (ÖAA/KE):

Fehm itdi şanma säyil-i eşküm cevābını

Gözden geçürmeyen kişi hüsnün kitabını

(ÜİÇD, 311/1)

360. Gözden uzaklaş- (ÖAA/KE):

Sen raşibe uyuben **gözden ırağ** itme beni

Dostum cehd eyle kim yād olmasun bilişlerün

(NBD, 292/4)

361. Göz dik- (ÖAA/KE):

Pirāhen-i vişālūne **göz dikedüğüm** bu kim
 Hecrūn bir ince iplige döndürdi **ķametüm**
 (MD, 154/6)

Nergis gibi **göz dikmiş** idüm izi tozına
 Bir kez dimedi sūhte **ķaķķ-ı** nazaruñ var
 (NBD, 75/4)

Göz dikmeseydi zāt-ı **ķadīmūñ** sebīline
 Olmazdı mübtelā sebele **dīde-i** ‘adem
 (ÜİÇD, 2. kas./2)

Göz dikdi dil kebūterine iki **şāhbāz**
 Biri **ķul** oğlu ol biri bir **şāh-zādedür**
 (ÜİÇD, 82/2)

362. Göze gel- (ÖAA/KE):

Bu Necātī **nażara gelmedi** göz yaşı gibi
 Yire geçdi **ķutalı** **ķeşm-i** **güher-bār** etegin
 (NBD, 410/8)

363. Göze görünme- (ÖAA/KE):

Göstermez idi **gözine** dilber melekleri
 İñen **göke** **ķıķardılar** iñen uçurdılar
 (NBD, 57/2)

364. Göz karart- (—/KE: gözünü karat-):

Göz ķarardup **ķıdmete** ‘arz itdügi bu mücrimūñ
 Şūret-i **ķālī** yazılmış **nāme-i** a‘mālidür
 (ÜİÇD, 81/2)

365. Gözleri dol- (ÖAA/KE):

Ol **māh-ı** dil-fürūza **şebīh** olduğı için
 Baķduķca **mıhr** yüzine **gözüm dola** gelür
 (NBD, 203/5)

366. Gözleri kamaş- (—/KE):

Yaraşdı boynuña altunlu yağa
Ƙamaşdı gözlerümüz bağa bağa
 Egilmiş yağaña zülfüñ ne dimiş
 Saña yavuz şananı Tañrı yağa

(NBD, 72. Kıtı)

367. Gözle ye- (ÖAA/KE):

Peykânlarını yaralarum **gözle yidiler**
 Gizlendiği içerde hep anuñ belâsıdur

(NBD, 171/3)

Mihr-i münîr her kişiye mihrîbân iken
 Halk-ı cihânı şimdi **göz ile yimek** umar

(NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud, 2. Hane/3)

368. Göz ucuyla bak- (ÖAA/KE):

Göz ucuyla ırakdan bir selâma degmedüm gerçi
 Gice gündüz du‘â-yı devletüñ vird-i zebân itdüm

(ÜİÇD, 177/3)

Göz ucuyla nazar yok biz fakîre
 Be-gâyet dilber-i ra‘nâ imişsin

(ÜİÇD, 214/3)

Göz ucu ile merhabâ itdüm dimiş ol bî-vefâ
 Pâdişehdür hâşallâh anı kim yalan ider

(NBD, 141/6)

Göz ucu ile bakup görmezlige urur ah
 Ğamzeñ geçer yanumdan şöyle ki hiç ilmez

(NBD, 239/4)

Oldı nazar Necâtî göz ucından olana

Göz ucu ile yine işâret saña gibi

(NBD, 602/5)

369. Gözü açık (ÖAA/KE):

Har-güş gibi **gözi açuk** uyhuya varmış

İrmese ne tañ devlet-i bîdâra benefşe

(NBD, 22. Kas./16)

Baht-ı bîdâr gibi **gözi açuktur** dâ'im

Gözedür cümle-i âfâkı ser-â-ser hâtem

(NBD, 19. Kas./10)

Ey Necâtî **gözün aç** ol ayağı toprağını

Tütyâ ister iseñ dîde-i giryânum var benüm

(NBD, 421/7)

370. Gözü gönlü açıl- (ÖAA/KE):

'Işk ile bîdârüñam şanma ki hâlüm var benüm

Gözüm ü gönlüm açuktur fetḥ-i bâbum var benüm

(NBD, 362/1)

371. Gözü ısır- (ÖAA/KE):

Bilişmiş imiş 'âlem-i ervâhda gâlib

Kim leblerüñi göricegiz **gözüm ısırdı**

(MD, 263/4)

372. Gözü kal- (ÖAA/KE):

Halka gibi **gözlerüm** kapuñda **kıaldı** dostum

Fetḥ-i bâb ola diyu ol âsitâñı gözlerem

(NBD, 374/4)

373. Gözü kara (ÖAA/KE):

Bâl-i tāvüs-ı bahârı döktü'anķâ-yı havâ

Göz kıarartup zâg u peşşe şimdi uş aķ per kılar

(ŞD, 66/6)

374. Gözün aydın (ÖAA/KE):

Ey hâtır-ı âşüfte şol iki gözüm aydın
Cân gibi gönül şehrine gelmiş **gözün aydın**
(NBD, 382/1)

375. Gözünde uç- (—/KE):

Seni düşinde görem dirdi Necâti lîkin
Düş de **gözünde uçar** şimdi anuñ hâb gibi
(NBD, 614/5)

376. Gözüne dur- (—/KE):

Hâk-i pâyün koyuban kuşle nazâr eyler ise
Gözine dura Mesîhî kuluñuñ hâk-i derün
(MD, 127/6)

Girmez gözüme iki cihānuñ cevāhiri
Kuşl-i cilāyiçün bir avuç hâk-i der yeter
(ŞD, 18/2)

377. Gözüne gir- (ÖAA/KE):

Her gice ağlayup yaşı seyyâresin döker
Beñzer **gözine girdi** semānuñ duhân-ı şem'
(CSD, CLXI/8)

378. Gözüne hiçbir şey görünme- (ÖAA/KE):

Cânänenün cemâli cihānuñ güzelliği
Görünmez oldu baña cinānuñ güzelliği
(NBD, 576/1)

379. Gözüne koruk sıdur- (—/KE):

Üzüm şuyına şofi cân virür lîk
Şıdurmaz gözine kimse koruğı
(NBD, 586/3)

380. Gözüne sok- (—/KE):

Kim inkâr eyler ise tūṭiyāya
Ayaguñ tozın ilet **gözine şoq**

(NBD, 279/4)

381. Gözüne uyku girme- (ÖAA/KE):

Ḥavf idüp bāz-ı ḥāyālūñden senūñ
Ḷonmaz oldu çeşmüme tihū-yı ḥ^vāb

(MD, 13/8)

Nüş-dārū-yı lebüñ men‘ itme kim dīvāne-vār
Uyḡu gelmez gözüme evhām-ı zülfüñden senūñ

(CSD, CXC/5)

Giceler uyḡu girmedi gözüme

Beni andan ayıralı eyyām

(APD, 203/3)

382. Gözünü aç- (ÖAA/KE):

Yüzüme baḡ **gözünü aç** ḡurūr-ı salṭanatdan geḷ
Nice begler uyutmuşdur cihān efsānedür dirler

(NBD, 61/4)

Ġāfil yürüme ayaḡı tozında **gözün aç**
Ki ol sürmeyi şol dīde-i bīdāra çekerler

(NBD, 95/2)

Ḥaṭṭ-ı ruḡ-ı yār ehl-i maḡabbet ecelidür

Ġāfil yürüme **aç gözünü gün gicelidür**

(NBD, 102/1)

Ḥayāl-i çeşm-i fettānı uyandı **gözün aç** miskīn

Necātī ‘āşıḡa bu yolda büyük düşman uyḡudur

(NBD, 189/5)

El virdi ḡāk-i pāyi Necātī **gözünü aç**

Bāzār-ı ‘ışḡ içinde bu gün cevherīsine

(NBD, 496/7)

Gözün aç itdi Hudā dil-beri hem-dem bu gice
Baht uyandı fitne-i 'ālem bu gice
(NBD, 534/1)

Gözün aç yāra baq şofī şafā-yi hātır isterseñ
Güneşden yaña açılmaq yeg olur revzen-i hāne
(NBD, 542/2)

Gözün aç ey piste-leb 'ayş ü bahār eyyāmıdır
Çünkü şehriñ açılır bādāmı bayrām irtesi
(NBD, 568/3)

Nergis çemende **gözün açup** gördüğün añar
Çaddüñ katında añmadı serv ü çenārını
(NBD, 607/6)

Nedür ey nergis-i ra'nā **gözün ac**
Başuñda tāt-ı zerrīn ü **gözün ac**
Fenā yili çü 'ömrüñ ide tārāc
Gözüñden çıkısar sīm ü zer ü tāt
(NBD, 13. Kıtā)

Ṭuttu kulağun murg-ı hōş-elhāna benefşe
Nergis **gözün açdı** k'ede gülzārı temāşā
(APD, 36. Kas./20)

Demem ki nigāra ne ṭaleb yok çü nişānī
Aç gözünü ṭālib k'ana her naqşı nişāndur
(ŞD, 34/4)

Ey gönül **aç gözünü** kim ufuk-ı devletden
Ṭālī'ünde yine bir necm-i sa'ādet görünür
(ÜİÇD, 47/2)

Ço h'āb-ı ğafleti **gözün aç** ğāfil olma kim
Meftūh olur hazāne-i luṭf-ı Hudā seher
(ÜİÇD, 8. Kas./3)

383. Gözünü bağla- (ÖAA/KE):

Vâkı‘a ile **bağlaymazsın** Necâtî'nün **gözin**

Düşün ise hayr ola sofî bu rü'yâdan nolur

(NBD, 160/7)

Şofî sen rü'yâ ile **bağlaymazsın** **gözümüz**

Biz Necâtî meşrebinde dâ'im uyanıklaruz

(NBD, 214/7)

384. Gözünü dik- (bir şeye) (ÖAA/KE):

Zihî şabâ ki bakarken **gözün diküp** nergis

Katuñda lâle lebin urdı jâle dendâni

(ŞD, 14. Kas./10)

385. Gözünü doyor- (—/KE):

Dergehüñde ‘â'ilüñ **gözin toyurur** h^vân-ı cüd

İşigüñde sâ'ilüñ ağzın tutar dest-i nevâl

(MD, 13. Kas./22)

386. Gözünü karart- (ÖAA/KE):

Gözin qarardur u çigzindürür başın mihrüñ

Ğubâr-ı ma'reke vü çarha-ceng-i Sultânî

(NBD, 25. Kas./23)

Maħabbet âteşine **göz qarardup** lâle-veş düşsem

Derün-ı dilde olan dâğ yer yer âşikâr olsa

(ÜİÇD, 260/4)

387. Gözü tut(ma)- (birini, bir şeyi) (ÖAA/KE):

Gözümü tutsun eger kim tutmadı ise gözüm

Ayaguñ toprağını kuħl-i Şifâhân yerlüce

(NBD, 469/4)

388. Gözünün üstünde kaşın var deme- (birine) (ÖAA/KE: kaşın altında gözün var deme-):

Eger sehv eyleyüp öykünmeyeydi la'lüne hâtem
Kimesne aña dimezdi **gözi üstünde var kaşı**
(MD, 281/4)

Kim ola sen meh-i bed-mihre sitem-gâr diye
Âfitâba **gözün üstünde kaşuñ var** diye
(NBD, 521/1)

Hurşide **gözün üzre kaşuñ var** dimeñ belî
Sen pâdişâh-ı hüsnsüñ ol bir kalenderî
(NBD, 638/4)

Gözün üstünde kaşuñ var dimesünler dir iseñ
Var yûri hâtem gibi her ferde olma zîr-dest
(ÜİÇD, 13/4)

Levh-i dilden haţ-ı âmâli tırâş eyleyicek
Saña kim dir **gözün üstünde kaşuñ var** abdâl
(ÜİÇD, 152/6)

389. Göz yaşı dök- (ÖAA/KE):

İtdi **gözümün yaşını** 'ummâna berâber
Ol lâle-ruhuñ işleri var çona berâber
(NBD, 62/1)

Necâtî ey perî-çehre iñen üftâde olmuşdur
Yüzünüñ rengi zerd olmuş **gözünüñ yaşı** kanludur
(NBD, 69/5)

390. Göz yum(ma)- (ÖAA/KE):

İşigüne irmek için dîde-i ter-dâmenüm
Göz yumup açınca yüz biñ dürr ü mercân 'arz ider
(NBD, 119/6)

Hağ bilür kim bir gice kirpüklü **gözüm yummadum**
 Ey Necâtî tâ kim ol dil-dârı gördüm bir nağar
 (NBD, 128/7)

Çorğar oldum giceler **yummağa** kirpüklü **gözüm**
 Ki düşüme düşe nâ-geh görine saña nağâr
 (NBD, 200/4)

Gözüm yumamadum yâra nazardan
 Ne deñlü cevır okın ittüyse per-tâb
 (APD, 13/6)

Açaldan çehre-i hûbuñ gönül **göz yumdı** cennetden
 Görürken şekl-i rûhânî ne lezzet nağş-ı Mânî'den
 (ŞD, 135/2)

Ol ezgiye düze şubh u şâmuñ
Göz yuma 'Acem'den ü 'Arab'dan
 (ŞD, 3. Musammat VII. hane/69)

391. Günaha gir- (—/KE):

Şehd-i lebûñi şekkere beñzetdügi için
Girdüm günâha diyü döginüp gider meges
 (MD, 105/2)

392. Günde bin kez öl- (—/—):

Çünkü yâr ağıyâr ile dem-sâzdur
 Baña **günde biñ kez ölmek** azdur
 (NBD, 88/1)

393. Gün doğ- (ÖAA/KE):

Düşmezdi râh-ı 'ışka gönül görmese yüzüñ
Gün doğmayınca yolda müsâfir hağar sezer
 (NBD, 21/4)

394. Gün gibi âşikâr (.. ayan) (ÖAA/KE):

Gün gibi 'ayân olmağa ol ʔal'at-ı garrā
 Mahv oldu şeb-i tîre gibi ھاٲٲ-ı semen-sā
 (APD, 8/1)

395. Gün gör- (ÖAA/KE):

Bu serv ü nergis ile bâğ-ı ھüsnüñ
 Bu gün görür gözi ʔutar elisin
 (NBD, 399/3)

396. Gün gösterme- (—/KE):

Baňa göz açdurmayan ol nergis-i şehlāsıdur
 Baňa gün göstermeyen bu zülf-i müşk-āsāsıdur
 (NBD, 85/1)

397. Gün yüzü gör- (ÖAA/KE):

Aç gün yüzüñi aç ki yağmurı diñsün
 Bāşed ki gözümüz göre bir päre açıkluk
 (NBD, 280/3)

Gün yüzi ʔatında bilüp eksüklüğini ay
 Bedr olmayıcağ gelmedi meydāna berāber
 (NBD, 62/6)

Sözlerüñ işideli bağrı delindi güherüñ
 Gün yüzüñi görelî yılduzı düşdi ʔamerüñ
 (MD, 127/1)

Didüm gün yüzüñi görsem n'olaydı
 Didi günüñ Mesîhî olur ol gün
 (MD, 173/5)

Āb kim şırça sarāy içinde olmışdur nihān
 Şan ki bir gün görmedük maħbūbedür rüşen-zamîr
 (MD, 11. Kas./4)

Haremünde görem çü gün yüzüni

Şanuram kim meh-i muharremdür

(MD, 63/3)

398. Haber al- (ÖAA/KE: haberi ol-):

Fürkatüm dostlara bitiyicek nesne degül

Haberüm alduñ ola nāle vü efgānumdan

(NBD, 424/6)

Ne katı bir haber alduñ harif şöhetden

Şarāb-ı nāb ile sākīler aldılar haberün

(NBD, 319/6)

399. Haber ver- (ÖAA/—):

Zirā ki cāna hubb-ı vaţandan haber virür

Sākin olan ğarībe diyārı Muḥammed'ün

(CSD, IV. Kas./59)

İy bād-ı şubḥ yār işiginden haber getir

Her-dem dimāğ-ı cāna saçından eşer getir

(CSD, XLV/1)

Haţ ü hālün haberin virdi şabā zülfünden

Döndi ol hāce-i hindüya ki dārü getirür

(NBD, 179/5)

Ḳaddi hırāmı rüvāndan haber virür

Ṭatlu kelāmı çeşme-i cāndan haber virür

Ne görde ne işitdi lebün gibi bir güher

Gönlüm gözüm ki baḥr ile kāndan haber virür

Dirler ki cānı ḥoḳḳaya koymış o bir ṭabīb

Yāruñ dehān ü lebleri andan haber virür

'İşkuñ ne deñlü şaḳlasam ol dñlü fāş olur

Nālem budur ki rāz-ı nihāndan haber virür

Gel gel ki gökde istediğün yirde bulmuşuz
 Bezm-i şebâne özge cihāndan **haber virür**

Mensür-ı hüsni olmağa hükmi-i cihān-muṭā‘
 Zülf ü dehānı mühr ü nişāndan **haber virür**

Zülfi ki ‘arz ider dil-i dīvāne hālını
 Bir zāğdur ki gā’ib olandan **haber virür**

Sākī firişte nuql sitāre mey āfitāb
 Bezm-i piyāle kevn ü mekāndan **haber virür**

Bülbül gibi çemende dil ü cān huruş idüp
 Sen serv-ğadd ü gonca-dehāndan **haber virür**

Dā’im Necātī gülşen-i kūyuñ añar durur
 Vā’iz gibi ki bāğ-ı cināndan **haber virür**

(NBD, 154)

Mağdem-i gülden **haber virdi** meger gülşende kim
 Gördüğince bād-ı şubhuñ üstine ditrer çemen

(ÜİÇD, 13. Kas./9)

Mağdemüñden ki gülistāna **haber virdi** nesīm
 Yāsemen ayağına aqçasını itdi nişār

(ÜİÇD, 83/8)

Kibriyānuñ kārbanıñdan **haber virmez** ‘uqūl’
 İrmez añdan cān qulağına meger bang-i ceres

(ŞD, 2. Kas./4)

Ne **haber virdü** şabā zülf-i perişānuñ için
 Ki benefşe qara yaslı görünür anuñ için

(ŞD, 142/1)

Firdevs-i berīn eşerlerüñden

Cibrīl-i emīn **haber getürdi**

(ŞD, 174/2)

Luṭf-ı ruḥsāruñ **haber virdi** meger bād-ı bahār
 Ol sebebden eksik olmaz ābın ebrūsında çin
 (APD, 23. Kas./25)

Şīrīn lebūñ ki söylese cāndan **haber virür**
 Nāzūklük ile rāz-ı nihāndan **haber virür**
 Yā Rab bu türk-i mest nice ceng-cüydür
 Kim söyleyene tīr ü kemāndan **haber virür**
 Hindū-yı zūlf elinde bir āyīnedür ruḥuñ
 K'ana nazar iden dü cihāndan **haber virür**
 Sūz-ı derūn-ı 'āşıka hiç öyküne mi şem'
 K'ol cāndan itdüğüñ bu zebāndan **haber virür**

Hecrūñ cehennemūñde yañan mübtelālara
 Kūyuñ nesīmi bağ-ı cināndan **haber virür**
 Bir kāse şundi sāķī-i 'ışkuñ cihāna kim
 Nūş iden anı kevn ü mekāndan **haber virür**
 Tūti ḥaṭuñ ki rāz-ı dehānuñ beyān ider
 Bir Hızrdur ki çeşme-i cāndan **haber virür**

Hüsnuñ zamānesinde ruḥ-ı zerdī Aḥmed'iñ
 Gül mevsiminde berg-i ḥazāndan **haber virür**
 'Iyd ayı gibi kaşuñı gözettüğüm bu kim
 Na'l-i semend-i şāh-ı cihāndan **haber virür**
 Aḥbār-ı fethūñ iletüp a'dāna peyk-i tīr
 Şükrāne cānuñ alur u añdan **haber virür**
 (APD, 87)

Zūlf ü ḥalūñ şıfaṭuñdan çü **haber virdi** şabā
 Düşti şahrālara dem-beste olup misk-i Ḥuten
 (APD, 237/2)

Var ruḥ-ı zerdümden ey eşküm **haber vir** zülfüne
 Kim müzehhib geldi ol mecmû'a-i zîbâ için
 (APD, 28. Kıta)

400. Haddini bil- (biri) (ÖAA/KE):

Çözme zülfünü şabâ **haddüni bil** gözle yirün
 Kim didi kim saña ol nâfe-i Tatar'a yapış
 (CSD, CL/5)

401. Haftasına erme- (—/—):

Mâl-ı Kârün gibi tutmuşdı cihânı gerçi berf
 Lîk yer yutdı anı kim **haftasına irmedi**
 (MD, 276/4)

402. Hâk ile yeksân ol- (ÖAA/KE):

Dağları Ferhâd anuñçün **hâk ile yeksân ider**
 Kim gam-ı Şîrîn için dâ'im yeler efğân ider
 (NBD, 141/1)

Semend-i nâza binse kılsa seyrân
 İder 'âşıkların **hâk ile yeksân**

(ÜİÇD, Şehrengiz-i Mahbuban-ı Vilayet-i Üsküb/26)

Billâh ey gam egleme **hâk ile yeksân** it beni
 Oynaya hâkümle şâyed dil-ber oğlandur henüz
 (APD, 119/6)

403. Haline ağla- (—/KE):

Müşkil budur ki her kime kim **hâlüm ağlasam**
 'Aşkuñ yolında ol dañi benden beter çıkar
 (APD, 67/6)

Nidem bu derdden ki kime **hâlüm ağlasam**
 Şevkuñ añı dañi baña enbâz ider dirîg
 (APD, 140/4)

404. Haram ol- (bir şey, birine) (ÖAA/KE):

Meyhâre oldı sırrı ile Şeyhî helâl-^vâr

Olsun harâm oña ki bizden nihân çeker

(ŞD, 58/4)

Pertev-i hürşîd-i ruhsârî hayâlin ol mehûn

Ey gözüm ger göresin bensüz **harâm olsun** saña

(NBD, 4/5)

405. Harf at- (ÖAA/KE):

Ruḥı nâzüklük ile **harf** gülistâna atar

Ḳâmeti ta'ne oḳın serv-i hîrâmâna atar

(APD, 67/1)

Mektebe varup daḫi bir doḡrı harf öğrenmedün

Üstüme **harf atmaḡ** ile ḳaddümi dâl eyledün

(NBD, 294/4)

406. Harfi harfine (ÖAA/KE):

Âyet-i hüsni yüzine baḳabilmez müdde'î

Gel berü bir bir işit kim **harf harf** ezberdedür

(NBD, 172/2)

407. Hatırı kal- (—/KE):

Hem toḳınur ḳalbine hem bir dem eglenmez geçer

Tîrüne **ḳalsa** Mesîḫî 'aceb mi **hâtırı**

(MD, 280/5)

408. Hazır bulun- (ÖAA/—):

Ḳamu yirde **bulınur hâzır** u nâzırdur evet

Âh içinde bulınur gel diyelüm âh Allâh

(NBD, 457/4)

409. Helal et- (ÖAA/KE: helal hoş şol-):

Çanumı **helâl** eyleyeyin saña gelürseñ
 T̄abütumuñ arduca bir iki çadem ey döst
 (APD, 16/3)

410. Helal olsun (ÖAA/KE: helal hoş ol-):

Harāmī gözlerüñ ne çan içerse
Helâl olsun aña kim ‘ay-ı haçdur
 (ŞD, 30/6)

Gözüñ alursa cānum **olsun helâl** çanum
 ‘Ömr oldı fāñī
 Oğlansun alma cānum çulm eyleme sulţanı
 Boynuma çanı
 (ŞD, 201/4)

Beni cevr ile öldürürse dimeñ ol yāra çanludur
Halâl olsun aña çanum yigitdür deliçanlıdır
 (NBD, 69/1)

411. Hesaba çekmek (—/KE):

Şoşbete bir kaç aççe çarc eyler
 Sarhoş eyler döner **hisāba çeker**
 (NBD, 19. Kıtı)

412. Hesab et- (—/—):

Yaşlarum yılduzlarını kim **hisāb eylerdi** ger
 Āsümān-ı der-gehün hākinde işār olmasa
 (CSD, CCXCVIII/6)

413. Hesap gör- (ÖAA/KE):

Nāsihā ço maşşeri aña yañıldursan beni
 Şol çara zülfi ile yāruñ çoç **hisābum var** benüm
 (NBD, 362/3)

414. Hiçe say- (—/KE):

Hiçe şayar nâle vü efgānumı ben niçe kim

Şād olup güldükçe ağıyar ile ol yārinlerem

(APD, 213/6)

415. Hor gör- (—/KE):

‘Ayb-hāyem be-şeb-i’afv çe püşānidī

Hemçü h^vār der seher-i haşr me-gerdān rüsvā

(MD, Münacaat/3)

416. Hoş gör- (ÖAA/KE):

Bahār-ı hüsniñ ol haţtır hazānı

Çadeh şun **hoş görelüm** her zamānı

(APD, 4. Kas./22)

Hoş görüñ gül sohbetin sohbət ganīmetdür bugün

Hāşşa bir bezm içre kim ol cān bugün sulţān ola

(ŞD, 156/8)

Haţ-ı nigār irişince biz anı **hoş görelüm**

Ecel çün irişür āhir zamānı **hoş görelüm**

Tağıtdı ise hazān sünbül ile reyhānı

Bu iki turra-i ‘anber-feşānı **hoş görelüm**

Cefā vü cevrine çok dime ān-ı hüsnine baķ

Vefāsını göremezsek ol ānı olanı **hoş görelüm**

Şınıķ gönüllerini çün mūmyā hoş eylermiş

Şikeste hāţıra ol mū-miyānı **hoş görelüm**

Mesīhī zāhid o danyāyı medh ider ammā

Ne hoşça ‘ālem olur bu cihānı **hoş görelüm**

(MD, 164)

Be numarın ki seni varuñ ile **hoş görelür**

Cenāb-ı pīr-i muğāna Necātī varı göre

(NBD, 539/7)

Bezm-i hayātı **hoş gör** el virmiş iken eyyām
Devr almadan ayağūñ götürigör ayağı
(NBD, 574/4)

Ugraduğca ol habībüm luṭf ile virür selām
Ben faḳīri **hoş görür** rahmet anuñ ecdādına
(NBD, 519/4)

Kerem eyle dil-i bīmārumı **hoş gör** şāhum
Cān eger ḳalur ise ḳuluña ḫıdmet bāḳī
(NBD, 604/5)

Sen vefāsuz yāra düşdi göñlümüz
Sen gözi ‘ayyāra düşdi göñlümüz
Derdūñ ile **hoş olalı başumuz**
‘Aşḳ ile āvāre düşdi göñlümüz
(NBD, 42. Kıta)

Ḥamdü-lillāh el virüpdür rüzigār
Eldekini **hoş görelüm** gel beri
(NBD, Nazm/2)

417. Hoş tut- (birini) (ÖAA/KE):

Çemende nergis-i şehlāyı **hoş tutuñ** zinhār
Hemān anı görüñ çeşm-i pür-ḫumārı görüñ
(NBD, 295/4)

418. Hudanın lutfuna mazhar ol- (—/—):

Bir nazar gören cemālin ḫurrem ü ḫandān olur
Beñzer olmışdur **Ḥudā'nuñ luṭfına mazhar** çemen
(ÜİÇD, 13. Kas./13)

419. Hüküm sür- (ÖAA/KE):

Sürelü ḫükmüñü cāna ‘aceb ne ḫikmetdür
Ki ten niteki zā’if ola ‘ışḳ muḫkem
(ŞD, 71/2)

420. Hünlerde eli ol- (—/—):

Envā' ile **hünlerde eli var** benüm gibi

Müflis olursa nola şehā pīşe-kār serv

(NBD, 21. Kas./53)

421. İçine kıran gir- (—/KE):

Ger murāduñ üzre deprenmezse eflāk ü nücüm

Çarh aşāğa geçsün encüm **içine girsün kırān**

(MD, 5. Kas./25)

422. İçine tasa düş- (—/KE):

Göreliden Aḥmed'üñ sūzını micmer

Yanup bağı **içine tasa düşdi**

(APD, 303/5)

423. İçi yan- (—/KE):

İçi yandığından ağlar şem'-i meclīs ḥālūme

Yār olan niçün yaqar ben mübtelāsın bilmedüm

(APD, 191/13)

424. İgne basacak yer bulma- (—/KE):

Güneş **igne basacak yer bulmaz** dopdoludur

Yir yüzi kevkebeñ ile nite kevkeble felek

(NBD, 12. Kas./16)

425. İki cihan (—/KE):

Ehl-i diller şoḥbet-i cānanda cānın yaqdılar

Şem' için pervāneler **iki cihānuñ** yaqdılar

(APD, 34/1)

426. İki cihāna değer (—/KE):

Vireyün vaşluña bu bir cānı

Nice bir cān **iki cihāna deger**

(NBD, 73/5)

427. İki de bir (ÖAA/KE):

Tîg-ı hicrân ile öldür n'ola **iki de bir**
Ol iki yüzli raķı̄b ile beni bir itme
(ÜİÇD, 233/2)

Cân ü dilini şol ki virür **iki bir** dimez
Lâyık mıdur ki hı̄şm ide gamzeñ iki de bir
(NBD, 140/4)

İki de bir dil-i dîvânemi çeker çevirür
Benüñ olalı ser-i zülf-i tâb-dâr ile bir
(NBD, 193/7)

Ben iki bir dimeyen cân virem ü karşıma sen
Çifte tohlar içüp öpüşesin **iki de bir**
(NBD, 200/2)

Gönlüm çeküp çevürmesün iñen **iki de bir**
Bir yaña zülf-i ser-keşüñ ü bir yaña hatuñ
(NBD, 283/6)

İki de bir cefâ elin uzatma bu dile
Kim tıfl olan eyü degül oynamağ od ile
(NBD, 445/1)

428. İki eli kanda ol- (ÖAA/KE):

Gerçi cürm ü haţâdur işümüz n'oldı 'aţâ
Gerçi kim **iki elüm kanda** veli kanı kerem
(CSD, VII/66. Kas.)

Hiç bilür misin be zâlim **kandadır iki elüñ**
Ölmesün mi dest-i renginüñ gören hınnâ ile
(ÜİÇD, 274/3)

Kul haţâ kılsa nola 'afv-ı şehinşâhî kanı
Tutalum **iki elüm kanda** imiş kanı kerem
(APD, 20. Kas./27)

Bir elde dil-i sūhte bir elde mey-i nāb
 Kaldı nideyin **iki elüm kanlar** içinde
 (NBD, 553/2)

429. İki gözü iki çeşme (ÖAA/KE):

Bir perī için açar **iki gözüm çeşmeleri**
 Şaķınıñ bilmiş oluñ ılıdur ol şü begler
 (NBD, 67/2)

Kuħl olmaz ise gözlerine ħāk-i pāy-i dost
 Ağlayu ağlayu **iki gözden çıkar yaşum**
 (NBD, 373/4)

430. İki gözsüz bak- (—/—):

İki gözsüz bakayın dünyâya ger
 ħāk-i pāyuñ bilmez isem tūtiyā
 (NBD, 19/4)

431. İki gözü gibi tut- (—/KE: iki gözümün bebeği):

Mihr ile māhı **iki gözi gibi tutar** felek
 Ayaguñ tozın idindükleri için iktiħāl
 (MD, 13. Kas.)

Sürme idineli izi tozını mihr ü māh
 Çarħ **iki gözi gibi tutar** anları hemān
 (MD, Kas./25)

432. İki gözüyle bak- (—/KE: iki gözünden sakın-):

Ay ile güneş dīdeleri olalı çarħuñ
İki göz ile bakmadı ben ħuluña ašlā
 (MD, 16. Kas./39)

Gözden çıkınca ağlar isem ey Mesīħi ben
İki göziyle bakmaya çarħ-ı dutā baña
 (MD, 7/5)

438. İpliğini pazara çıkar- (—/KE):

Gönül dârını **bâzâra çıkardum** gamzeñ oqları
 İşidüp şuf'a tutmuşlar **harîdâr** olmasun kimse
 (CSD, CCLXXXV/3)

439. İstihareye yat- (—/KE):

Didüm ne vech ile öldürdün **Ahmed'i** didi kim
 Bu kâr-ı hayra ne lâzım ki **istihâre kılam**
 (APD, 200/7)

440. İş as- (—/KE):

Şâkı-i hürşîd-ruḡ geh bedr itdi geh hilâl
 Bu gice **iş aşdı** sâgar mâh-ı şeb-gerd üstine
 (NBD, 490/4)

441. İşi Allâh'a kalmış (—/KE):

İşüm Allâh'a **çalupdur** benüm ey tâze bahâr
 Bu deme ireceğüm bir daḡı Allâh bilür
 (NBD, 64/8)

442. İşi bitmiş (ÖAA/KE):

Ḳaddün olahı gülşen-i hüsn içre senr-firâz
 Serv ü şanevberün **işi bitmişdür** ey şanem
 (NBD, 38/3)

443. İşini altın et- (ÖAA: işi tıklarında ol-/KE):

İşin altın eylemişdür âfitâb ü mâhtâb
 Ḥâk-i dergâhuña sürmekile ruḡsâr ü cebîn
 (NBD, 20. Kas./41)

İşüni altın iden meydür gümüş peymânedür
 Ol **harâbât** ey birâderşimdi devlet-ḡanedür
 (NBD, 60/1)

İşi altun iden sākī gümüſ peymānedür dirler
 Hārābatı görenler hep bu devlet-ḫānedür dirler
 (NBD, 61/1)

Cām-ı ſarāb ile **iſin altun ide** ſu kim
 Pīr-i muḡān iſigi tozın kīmyā bilür
 (NBD, 87/6)

Ḳuluñdurur Necātī eyā kīmyā-naḡar
İſini altun eyle biricik yüzine baḡ
 (NBD, 273/6)

İſüñ altun olmaḡ isterseñ ḫarābāt ehli ol
 Vay aña kim bencileyin kimse devlet-ḫāhı yoḡ
 (NBD, 277/4)

Ey Necātī **iſüñ altun eyledi**
 Kīmyā-yı ‘iſḡ ile ol sīm-ten
 (NBD, 413/7)

Umaram bir gün Necātī’nüñ **iſin altun ide**
 Ol ki göḡsüñ gümüſ itdi göñlüñi tuc eyledi
 (NBD, 596/7)

İksīr-i ‘iſḡ ile **iſin altun iden** yiger
 Ta’yīb iden ḫamāḡat ider kīmyā-geri
 (NBD, 638/6)

444. İſini bitir- (birinin) (ÖAA/KE):

Ṭal’atun mihri toḡup māhuñ **bitirdi iſini**
 Ḳāmetün servi bitüp ‘ar’arlara düſürdi kes
 (NBD, 245/6)

Ġamzeñ **bitürdi iſümi** ſimdengirü beni
 Ḳurtarmaḡa belādan ecel minnet itmesün
 (NBD, 427/2)

Ḳāmet-i bālāñ ile **iſin bitürdüñ** ‘ar’aruñ
 Dostum ḡāyet ser-āmedsin bulunmaz hem-serün
 (ÜİÇD, 6. Musammat, IV. Bölüm/1)

445. İŖi yolunda ol- (ÖAA/KE):

Ey Necātī yāruñ ile dünyede sürdüñ Ŗafā
 Hāķ saña virdi murāduñ **hayra döndi iŖlerüñ**
 (NBD, 292/5)

446. İtlere ver- (—/—):

Gösterdi beni dün gice bir iki raķıbe
 Ol āhūya n'itdüm ki beni **itlere virdi**
 (MD, 263/2)

447. İyi gün dostu (—/KE):

Düşdüm raķıbüñ aķzına dutmadum dilüñ
 Duta idi aķzını ol itüñ üstüñān gerek
 (APD, 166/4)

448. Ka'beye gidip nur görme- (—/—):

Varup ḥarım-i kūyuña yüzüñi görmeyen
 Sa'y ile **nūr görmedük ḥāciya döner**
 (NBD, 58/6)

449. Kaç baŖı var (—/KE):

Ŗāh 'adliyle cihān cevri elüñi kesmiŖ iken
Kaç baŖı ile ider ṭurra bu tarrārluĖı
 (APD, 28. Kas./15)

450. Kadem bas- (Ayak bas-) (ÖAA/KE):

Ne 'aceb istese dil Ŗehre ķudümüñü Ŗehüñ
 Ki **ķadem baŖdıĖı** yirlerde ķademler ṭolidur
 (APD, 103/3)

Göñlümüñ hücre si teng ise **ķadem baŖ** gözüme
 K'anda cūy ü ķemen ü Ŗāñn-ı serālar düzülür
 (APD, 105/6)

Seyre çıkdıkca ser-i küyuñ **qadem başmaq** için
 Yüzümi gül-gün yaşumla lāle-zār itsem gerek
 (APD, 151/5)

451. Kalem yaz- (—/KE: Kalem çık-):

Raḳīb adı gelicek nāmem içre
Qalem yazmaz mürekkeb ḡılzet eyler
 (MD, 65/4)

452. Kanadı altına al- (—/KE):

Devri zülfünde bu gönlüm murgını sen ey hümā
Qanaduñ altuña aldun fāriḡu'l-bāl eyledüñ
 (NBD, 297/5)

453. Kan ağla- (ÖAA/KE):

Derd ile sen de bencileyin **qanlar ağla** kim
 Bu gün baña ise yarın efendi saña imiş
 (NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud. 1. Hane/7)

Güzeller ağlamayana ne derdi var dirler
Qan ağlayana gülerler zī bī-ḡabed dirler
 (NBD, 190/5)

Nice dirsın ey göñül kim hecrden cān ağlamaz
 Ya'nī kimse var mıdur bu derd ile **qan ağlamaz**
 (NBD, 240/1)

Necātī vaşf-ı la'lüñ mi yazar kim
 Qalem zār oldı **qan ağlar** elinden
 (NBD, 381/8)

Ṭotalum **qan ağlamakdan** ölem utanmaz mısın
 Varıcak maşşerde yarın Ḥazrete qan ile ben
 (NBD, 402/2)

Qan ağlayup günehde bulundumsa ey perī
 Öldürme ben ḡuluñı yuma qanı qan ile
 (NBD, 448/4)

Gözlerüm **қан ағlamayınca** туйulmadı gamuñ

İki тоli gelmeyince rāzumuz fāş olmadı

(NBD, 608/3)

Bir dem ki gā'ib olmış idi mihr-i āsümān

Ol ḥasretiyle çeşm-i şafaқ aғlamışdı **қан**

(MD, Kas./1)

Gün olduğıçün zihnine teşbīhler aḥşām

Қан ағlayu tevdī' ider çarḥ-ı mu'allā

(MD, 16. Kas./19)

Sensüz içdükçe Mesīhī şu қadar **қан ағlar**

Ki gözinden yine hep içdügi тоlular ақар

(MD, 77/5)

Şol қadar **қан ағladum** kim olmayaydı ser-nigün

Eşküм ile тоptоli oyurdı fās-ı āsümān

(MD, 179/5)

Rāh-ı 'ışkuñda şehīd olanlara raḥm itmese

Dem-be-dem **қан ағlamazdı** zaḥm-ı şemşīrūñ senūñ

(ÜİÇD, 143/3)

Her dem **қан ағlamaқdur** iki gözümūñ işi

Güldürmeye gibi bizi āḥir o bir kişi

(ÜİÇD, 327/1)

Gül yüzūñ yād eyleyüp **қан ағlasa** çeşmüm n'ola

Senden ayrı baña bu dem şimdi mi olduğı var

(CSD, XLVII/2)

Dil-berūñ mey-gün lebinden meclis-i 'uşşāқda

İy gönül **қан ағlayup** kılsañ rivāyet ḥoş-durur

(CSD, LX/4)

Гамдан **қан ағladuғum** 'ayb itme k'olmaz eksik

'Işқа uyıcак 'ādem gönülde gözde hem dem

(ŞD, 8. Kas./28)

Nice bunuñ gibi gece kim **қанлар ағлайам**

Sūzān ğamıyla firqatūñ oduñda çün kebāb

(ŞD, 12. Kas./15)

Қılsa yer ehlini sīnesiñi cāme gibi çāk

Қан ағласа қиyāmete dek ins ü cān daħi

(APD, 29. Kas./22)

Ҳāk-i pāyuñ dīdede ben giryeden **қан ағларум**

Қорқарум ol tūtiyā bu çeşm-i giryāndan tamar

(APD, 43. Kas./6)

Lāle-gūn ruhsāruñı yād idüben **қан ағласам**

Būstān-ı dīde ol dem verd-i aħmerden dolar

(APD, 108/2)

Şehrūñde la'lūñ şevküñe yol deñlü **қан ағламышım**

Kim bir der ü dīvār yoқ yāķūt ü mercān olmamış

(APD, 128/5)

Ol қadar **қан ағладı** hāmем ruħuñ vaşfında kim

Oldı rengīn gül gibi evrāk-ı dīvānum benüm

(APD, 187/5)

Leblerūñde қан görüp **қан ағладım** güldi didi

Sāye-i ebrūm içün egri ҳayāl itmek neden

(APD, 233/7)

Dost bāğından belālı bülbüle bir gül yeter

Gözlerüm **қан ағласuñ** tek yüzime bir gül yeter

(APD, 8. Kıtа/1)

Firāk günidür ey gözler imdi **қан ағлан**

Bilür misiz ki bu gün ne kişiden ayrılınır

(APD, 22. Kıtа)

454. Kan ağlat- (—/KE):

Tiğ-ı hecr Aħmed'e **қан ағлатur** uş hāme gibi

Қан ile yazıñ adın defter ü dīvānumuza

(APD, 273/9)

455. Kana boyan- (—/KE):

Kağıyup kirpüklerüm **kana boyadığım** bu kim
 Ey gül-i cennet hayālün yollarınıñ hārıdur
 (MD, 50/4)

Peder-i dil-i hazīnün gözin ağ idüp te'essüf
 Ne için **boyandı kana** 'acabā kamış-i Yūsuf
 (MD, 119/1)

456. Kanadı altına al- (ÖAA/KE):

Devri zülfünde bu gönlüm murğını sen ey hümā
Kanadı altına alduñ fāriğü'l-bāl eyledün
 (NBD, 297/5)

457. Kana susa- (—/KE):

Kağı **kanına şuşamış** dirilür senüñle kim
 Bir şu içmek deñlü gelmez saña biñ kan eylemek
 (NBD, 296/6)

458. Kan bıçak dur- (—/KE: kanlı bıçaklı ol-):

La'lüñle tatlu ballu dirildüğüme şehā
 Ben kuluñ ile gamzeñ oñat **kan bıçak durur**
 (MD, 68/6)

459. Kan bulaş-, kardeş ol- (—/—):

Dil-i Paşa ile peykān-ı 'adū
Kan bulaşdı vü qarındaş oldı
 (MD, Terkib-i Bend, 2. Hane/2)

460. Kan dol- (—/KE: kan damlar):

Dest-i sitemle boynı burulsın şurāhīnün
Kan dolsun içi acıg ile sāgar ağlasun
 (NBD, Mersiye-i Şehzāde Sultan Maḥmūd 6. Hane/6)

461. Kan dök- (—/KE):

Tir-i hün-rizüñ nice bir 'aşıkuñ **kanın döker**
 Ey kemân-ebrü anı şal zülfüñüñ zindânına
 (MD, 160/4)

Ey gül-i ter tîğ-ı hâruñ **kanımı dökdüğine**
 Lâle-zâr u gonca külliyeñ güvâhumdur benüm
 (MD, 234/2)

Bir tarâvet tutdı gülşen kim semen-berler gelüp
 Faşd iderse gül yüzinden penbe ile **kan alur**
 (NBD, 55. Gazel mahlastan sonra 4. Beyit)

Yüzüñ göster de **kanum dök** nice zerd ü nizâr itmek
 Çün olmaz ey kemân-ebrü hilâli 'id-i qurbânuñ
 (NBD, 13. Kas./6)

Düşmanuñ **kanın döküp** tîğ-ı zer-endüdun siler
 K'atlas-ı gerdünuñ eyler dâmenin aḡmer güneş
 (APD, 19. Kas./35)

Her dem diler gözün ki **döke kanın** Aḡmed'ün
 Kaşşâb-ı hün-fişân gibi qurbâna kaşd ider
 (APD, 75/6)

Kanımı dökmege ruḡşat virdi ġamzeñ la'lüne
 Ḥaṡṡ-ı yâkütüñ senün bu ma'nîye hüccet gibi
 (APD, 334/3)

Nice **kan dökmege** sen çâbükiseñ cüst gözün
 Bizi cân virmege 'ışkuñ daḡi çâlâk eyler
 (ŞD, 145/4)

Gözün serhengi her laḡza bu câna tîz ider ḡançer
Dökerdi kanum olmasa dü ḡâcib arada ebrü
 (ŞD, 145/4)

Ḥaṡṡuñ iy dost getürdi yine tezvîr ile âḡ
Kanımı dökme için hüccet elümden ne gelür
 (CSD, LII/6)

Bārān yirine dīde-i Cem dökse **kan** n'ola

Ṭutdı güneş cemālını çün āb-dār **ḥaṭ**

(CSD, CLV/7)

Dökmege Cem kanını toprağa nā-ḥaḥ zulm ile

Leblerüñe dest-i **ḥaṭ** virmişdür iy dilber **ḥaṭuñ**

(CSD, CLXXVII/7)

462. Kan gövdeyi götür- (—/KE):

Ġamze-i reh-zeni kim tīġiñü uryān götürür

Ger emān virmez ise **gövdeleri kan götürür**

(APD, 68/1)

463. Kanı kayna- (birine) (ÖAA/KE):

Göz yaşı şanma benüm seyl-i revānum Şeyḥī

Lebüñi yād idicek **ḳaynadı kanum** Şeyḥī

(NBD, 629/1)

Dil- lelb-işīrīñüñ añup nola atsa cān aña

Kim göricek kendü **cānum** gibi **ḳaynar kan aña**

(NBD, 5/1)

464. Kanı kuru- (—/KE):

Zühhād gibi gūşe-i nişīn oldı şürāhī

Ol ḥaleti gördi **ḳadeḥüñ ḳurudı kanı**

(MD, 287/3)

465. Kanına gir- (ÖAA/KE):

Ḳanuma girdükçe aqıdur gözümüñ yaşını

Ḳanda ise **ḳılıcuñ yüzi şuludur** dostum

(MD, 162/2)

Gözlerüñ kim ġamzedden **ḥancer ṭaḳıñmıñ yanına**

Ḳına **girer** girmez ise ben faḳīrüñ **ḳanına**

(MD, 234/1)

Şaşd itmiş iken şatlüme dil-dâr Mesîhî
Baht-ı siyehüm mâni' olup **şanuma girdi**
(MD, 263/7)

Nice kez **şanına girmişdür** anuñ ğamzeñ oğı
Şo Necâtî ki tuta şanlusını haste ciger
(NBD, 111/10)

Cânına geşdi Necâtî müst-mendüñ nice bir
Ĝamzeñ oğı la'lüñi men' ide **gire şanına**
(NBD, 522/4)

Ĝülün bu'arızı rengin görüp aldanma eybülbül
Kim ol anca senün gibi ğarîbüñ **girdi şanına**
(NBD, 522/4)

Nedür bu baña kıyup al geymek ey hünî
Senün midür yine bu **şana girme şanunu**
(NBD, 635/1)

Şana girme dön yaşum irdükçe dürr yeter dutar
Âh-ı 'aşıkdan yigit sen olma ğâfil gitme gel
(ŞD, 108/5)

Bir leb-i meygünü sâķî eylemek fikr eyledüm
Hâcib oldı 'aşık-ı hayfâ ki **girdi şanuma**
(ÜİÇD, 14. Kas./25)

Tevbe idüp bâdeye **şanına girdüm** göñlümün
Korşum oldur 'âķıbet bir gün tatar ol şan beni
(ÜİÇD, 304/4)

Ĝamzeñ sözüyle **şanuma girmek** degül saķıķ
Rây-i alil ile amel itmek degül esâķ
(APD, 25/4)

Şanlı yaşuñ çeşminün kaçma süreyin boynuña
Şana girme gey saķın boynuñdadur şanum benim
(APD, 187/4)

466. Kanına susa- (—/KE):

Umar ki būseler ala şeker dudağundan
Ne **kanına şusamışdur** gör ey nigār kadeh
(APD, 26/8)

Zülfün kemendi **kanuña şusamış** Aḥmedün
Çāhña düşüp ol zekānuñ ser-nigün gider
(APD, 74/5)

467. Kanımı em- (ÖAA/KE):

Ḳanlu yaş ile dolıdur gözlerümüñ sāğarı
Çeşm-i ser-mestün diyelden **içeyüm kanuñ** senün
(NBD, 311/4)

468. Kanımı iç- (ÖAA/KE):

Mest olıcaḳ **kan içer** dirler senünçün dostum
Hey gözi mestüm şarāb-ı nāzı neylersin içüp
(NBD, 25/6)

Ḳan içelden gözleri oldı müselmānlar zebün
Ḳatı ceng eyler Necāṫı olıcaḳ küffār mest
(NBD, 34/5)

Ḳan içmek istedükce gözi yār men' ider
Bīmāra bāde içmegi zīrā zarar sezer
(NBD, 211/5)

Bezm-i ğam u miḥnetde Mesīḫī'ye dem-ā-dem
Ḳanlar içürür mey diyü bu cām-ı mu'allāḳ
(MD, 124/5)

Nilüfer-i hazrā çün **içer kanımız** āḫir
Ġabrā-yı çemende içelüm bāri benefşe
(APD, 25. Kas./11)

Devr-i ruḫuñda nola **içersem** ciger **kanuñ**
Gül mevsiminde içmemege kimde var şabr
(APD, 71/3)

Lebün **қанum іңер** anuñla bir degülse dilün

Қо қанum ile şoruşayın el-curuha қışаş

(APD, 134/5)

Şol ҳarāmī gözünе **қан іçmek**

Emdügün süt gibi ҳelāl ey dost

(ŞD, 11/2)

Ҳarāmī gözlerün ne **қан іçerse**

Ҳelāl olsun aña kim ‘ayn-ı ҳaқdur

(ŞD, 30/6)

Ġamzeñ **қанum іçerken** urur oda baғrumı

Ya‘ni çü mest mey bula meyl-i kebāb olur

(ŞD, 70/6)

Ġamzeñ **қанum іçerken** urur oda baғrumı

Ya‘ni çü mest mey bula meyl-i kebāb olur

(ŞD, 70/6)

Bīmār gözi dem-be-dem ҳasta ciger **қанın іңер**

Şeyhī dedügi buyumuş bīmāra timār eyleyen

(ŞD, 136/1)

Gözün **қанum іңер** her dem daһi dönmez kinden

Şoruñ bu fitne zālinden ‘aceb n’ister bu miskinden

(ŞD, 136/1)

469. Kan kardeşi (ÖAA/KE):

Ben қan yudaram ġamzeñ іңер қanumı ġüyā

Bir **қан yalaşur** iki қarındaşlaruz biz

(NBD, 2332/6)

Dem-be-dem қan yutduğum budur ki һünī oқlaruñ

Қан yalaşmayınca kimse ile қarındaş olmadı

(NBD, 608/2)

470. Kan kustur- (—/KE):

Yañılıp çün tab‘-ı gevher-pāşına öykündi kân
Tîşe aña şol kadar çarb urdı kim **kušdurdı kan**
(MD, 5. Kas./11)

471. Kan tut- (—/KE):

Gerçi kan itdi urup cām-ı meyi yire a‘vân
Şöyle komaz göresin ol **kan anı āhir tatar**
(MD, 48/4)

472. Kan yalaş- (—/KE):

Ey Mesîhî yûri biz pîr-i muğāna geçelüm
Varalum sāgar ile **kan yalaşup rāz açalum**
Her nemüz var ise cur‘a gibi döküp şaçalum
Mest-u lā-ya‘kıl olalum yaqalar çāk idelüm
(MD, III. Murabba/7)

Ağyār ile şöhetde varup **kan yalaşursın**
Kan yağı olursın bize her dem yağanursın
(ÜİÇD, 195/2)

Bezimde kanumuza aşyerer lebün sākî
Egerçi **kan yalaşupdur** bizümle ol hūnî
(ÜİÇD, 2997/6)

473. Kan yut- (—/KE):

‘Uqūl-ı mü’mini almağa mest ü bî-ḥöd idüp
Bu ‘aşr-ı kâfir elinden ne **kan yudar engür**
(MD, 18/12)

Bezm-i miḥnetde ḥarāmî gibi ben **kan yudayın**
Demün olsun senün ey yār-ı cefā-pîşe demün
(MD, 129/2)

Miḥnet ü derde giriftār oluban devründe
Ḥasret-i la‘lün ile **kan yudar ekşer ḥâtem**
(ÜİÇD, 6. Kas./20)

Derd ü firāk u hasret ile **қан yudar** şafaқ

İtdükçe āfitāb zevқ u şafā seher

(ÜİÇD, 8. Kas./25)

Müjeñ tiri fiḥākından cigerde **қан yudar** zaḥmum

Nelerden ayru düşmişdür görüñ ol oñmaduқ başı

(ÜİÇD, 299/3)

Қан yutar ıraқdan қabaғım gibi şurāḥī

Aldıқça lebüñ büselerüñ kāse-i ḥamrā

(APD, 11. Kas./82)

Mercān lebüñ ḥayāline **қан yudup** ölenin

Adını yazsalar ola seng-i mezār la‘l

(APD, 12. Kas./4)

Ġam çekmeyince kıymeti artar mı ‘āşıқuñ

Қан yudmayınca buldu mı hiç i‘tibār la‘l

(APD, 12. Kas./6)

Leb/i gül-gün-ı reşkine yārin

Nola her dem **yudarsa қан** ḡonca

(APD, 38. Kas./19)

Bir gice sevdā-yı büy-ı zülf-i yār itsem gerek

Misk gibi **қан yutup** terk-i diyār itsem gerek

(APD, 151/1)

La‘lüñ için **қан yudarken** ḡabḡabiñ geldi dile

Kim turunc u sīb ile ārāyiş ola bezm-i mül

(APD, 182/2)

Қан yut cefā-yı dehr ile baḡruña taş bas

Aḡzından ey dil ister iseñ la‘l-veş nişāb

(NBD, 3. Kas./43)

Ġonca gibi ḡam dikenlerinde bülbül **қан yutar**

Қарşusunda bād-ı şubḡ ile güler oynar gül

(NBD, Gül Kasidesi (15)/12)

Ġayret-i zülfiñ ile olalı çenber hâtem
 Hâsret-i la'lûñ ile **kan yudar** ekşer hâtem
 (NBD, 19. Kas./26)

Ni'metüñdür toylayan dünyâyı il bilmez mi kim
 Ana karnında ne **kanlar yutdı** rızq için cenîn
 (NBD, 20. Kas./40)

474. Kan yuttur- (ÖAA/KE):

Sâkiyâ karşı lebüñ öpdükleriyçün âl ile
 Ehl-i bezme gör ne **kanlar yutdurur** peymâneler
 (MD, 64/4)

Kimin rüsvây ider kimini bed-nâm
 Ne **kanlar yutdurur** 'uşşâka gör mey
 (MD, 266/6)

Câm-ı mey yüz kızdurup meclisde dildârüñ lebin
 Bir kez öpince ne **kanlar yutdurur** devrân aña
 (ÜİÇD, 6/4)

Mey diyu eger devr elinden **yudasın kan**
 Gül gibi gül ey nâfe-i Çin yüzüñi dürme
 (NBD, 528/2)

475. Kapıdan kovulsa bacadan gir- (ÖAA/KE):

Mihrinüñ bazarına bir vech ile germ oldı kim
Ġapudan yüz kez kıvarsam bacadan düşer güneş
 (APD, 19. Kas./31)

476. Kapı kapı gez- (—/KE):

Çarhun güneş egerçi ki gör ki güvencidür
 Kūyuñda **kapu kapu gezer** bir dilencidür
 (NBD, 89/1)

477. Kapısı açık ol- (ÖAA/KE):

Bir veche unuduldı Necātī ki kimsene
 Miñnet-serāsı **ķapusın açmaz** meger ki bād
 (NBD, 50/6)

478. Kapında kul ol- (kapısında kul ol-) (—/KE):

Ey tāc-dār mülk-i cihān begleri senün
Ķapuñda ķuluñ olmağ ile ider iftiħār
 (NBD, 8. Kas./26)

479. Kapısını aşındır- (ÖAA/KE):

Ķapuña gelsün ķo geh geh ey perī bī-dillerün
 Şehlere ‘ādetdürür her hafta dīvān eylemek
 (NBD, 296/3)

480. Kapıyı duvar et- (—/KE):

Yine ‘aşıklar ile ‘ayş-ı nihān itmek için
Eyledi ħaṭṭ-ı lebün ķapuyı dīvār begüm
 (ÜİÇD, 172/3)

481. Kara baht (—/KE):

Şmıķ ahdün midür bu zülf-i pür-ħam
Ķara baħtum midur ol çeşm-i pür-ħāb
 (APD, 13/8)

482. Kara günlü (—/KE):

Şeb-gün şaçuñı eyleme ey meh niķāb-ı şubħ
 Toğsın bu **ķara günlüye** ol āfitāb-ı şubħ
 (MD, 29/1)

483. Kara haber (ÖAA/KE):

İşitmedi ħaṭuñuñ çün **ķara ħaberlerini**
 Benefşe yaşlu görünür ya bu ne mātemdür
 (CSD, CXII/8)

484. Karalara bürün- (—/KE: karalar bağla-):

Zihnüñe teşbîh olduğı için şems-i münîr
 Hâsretinden her gece 'âlem **giyinür kıara şâl**
 (MD, 13. Kas./19)

485. Karalar giy- (ÖAA/KE):

Hâsretler ile **karalar içinde kıulları**
 Öli dirili derd ile tâ maşşer ağlasun
 (NBD, Mersiye, Şehzade Sultan Mahmud, 6. Hane/4)

Ol âfitâb-ı sa'âdetden ayru halk-ı cihân
Kıara geyüp sürinür gölgeler gibi bî-cân
 (NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Abdullah, 4. Hane/1)

Yaz deftere bu hâleti miskîn Necâtî kim
Geysün kıara ve haşre degin defter ağlasun
 (NBD, Mersiye, Şehzade Sultan Mahmud, 6. Hane/7)

Yaraşduğın bilüp geymiş **karalar**
 Cemâli Çîn ü Mâçîn'i ârâlar
 (NBD, Mesnevi/11)

Meryem-âsâ **karalar geymiş şalnur nâz ile**
 Yirde sürür dâmenin zülf-i perîşânun senün
 (NBD, 311/5)

Derd-i hecrinden o bed-mihrün bize mâtem tıutup
Karalar geydi yüzün toprağa urdı sâyemüz
 (ÜİÇD, 103/3)

Yirde bu hâl ile görmışdür beni mâtem tıutar
 Görme misin **karalar giymişdür ay ü gün felek**
 (CSD, VIII/28)

Bıkr-i fikrümü deründan çıkıarup
 Mâtem için **kıara giydürdi kıalem**
 (MD, Terkıb-i Bend, 4. Hane/7)

Ölse Mesîhî kimse **ķara giymesün** k'anuñ

İki cihānda yüzi kefen gibi aķ durur

(MD, 68/7)

486. Karanlıkta göz kırp- (ÖAA/KE):

Duyaruz bir kişi **ķarañuda göz kırpduğını**

Bilürüz leblerüñe çeşme-i ĥayvān ezilür

(NBD, 199/4)

487. Kara yazı (—/KE):

Ķara yazıyımiş başuma ĥaĥtuñ

Ne tağyîr ola çün ceffe'l-ķalemdür

(ŞD, 33/6)

Düşdüñ heves-i zülf ü ĥaĥa ey dil-i mikān

Başuñña **ķara yazu** imiş bu ķuru sevdā

(NBD, Kas. 1/7)

Dāđ-ı fūrķat nicedür bilmez idi eylemese

Alınuñ **ķara yazularını** defter ĥātem

(NBD, 19. Kas./27)

Düşdi bu Necātî yine zülfüñ hevesine

Ne **ķara yazı** imiş başına bu ķuru sevdā

(NBD, 18/5)

Naşĥat-nāmeyi gördüm benüm derdümden oy virmez

Necātî'nüñ **ķara yazulı** bir dîvānını buldum

(NBD, 359/5)

Gitmedi ĥaĥtuñla zülfüñ fikri başumdan meger

Ben **ķara yazuluya** olmuş ķuru sevdā naşĥ

(MD, 17/2)

488. Kara yüzlü (ÖAA: yüzü kara/KE):

Añduķça **ķara yüzlü** raķĥibi iderem āĥ

Niteki ķurum çoğ olıcaķ ĥutuşur ocaķ

(MD, 124/4)

Bezm-i zilletde ol ağıyar-ı cüzāmuñ görünür

Qara yüzinde dili şem'-i şebistān-şekl

(MD, 150/4)

Başuma qarañulıq itdüñ cihān aydınlığın

Qara yüzlü qara bulıtlu per-i bārān felek

(CSD, VIII/10)

489. Karga derneği (—/KE):

Ne deñlu **qarğa dernegi** gibi çoğ ise haşm

Şehbāz-ı tiz-bāldürür husrevāne tīg

(NBD, 11. Kas./37)

490. Karşı dur- (—/KE):

Bine çünki devlet ile şeh-i gül serir-i şāha

Aña **karşu** turmağ için giye nergis altun üsküf

(MD, 119/2)

491. Karşısına dikil- (ÖAA/KE):

Ol şehriyāra hıdmet için büstānda

Turup **diklidi karşısına** bende-vār serv

(ÜİÇD, 10. kas./17; MSD, 18/17)

492. Kaşlarını çat- (ÖAA/KE):

Bir birine baş **çatup** mekr itse zībā **kaşlaruñ**

Qara bahtumdur benüm cāzūdur ol ebrü degül

(NBD, 339/5)

Çatıp qara kaşuñı etme gönüm almağa nāz

Süzüp elā gözünü etme cānım almağa āl

(APD, 22. Kas./28)

493. Kef geç- (—/KE):

Dünyāda her ne var ise terkindedür hüner

Şanma ki māl üstine **kef geçmedür** kemāl

(NBD, 333/4)

494. Kemer bağla- (—/KE):

Çün kemer bağladuğ hevā yolına

Olalum nāya hem-nefes nidelüm

(APD, 196/6)

495. Kenar çiz- (—/KE):

Ortaya aldı kendüyi şevkuñla şem'-i cem'

Çaddüm hevāsı ile çizelden kenār serv

(NBD, 22/22)

496. Kendi çalıp kendi oyna- (ÖAA/KE):

Gülşende serv karşı elin ha şalar başın

Kendüzi oynar eblehi gör kendüzi çalar

(NBD, 133/5)

497. Kendinden geç- (ÖAA/KE):

Çılsa güneş yüzüne nazar **kendiden gider**

Elbette gün görünse kamer **kendiden gider**

Erse saçına olma perişān nesīmi şubḥ

Ol koçuyile bād-ı seher **kendiden gider**

Ger ārızına karşı mu'ārız gelirse şu

Göz yaşın ayağına döker **kendiden gider**

Hācet degül ki tan yeli gülbergi dağıda

Her dem hevānile gül-i ter **kendiden gider**

Tenhā günilse gün bigi ol cān 'aceb degül

Şeh 'azm-i seyr çılsa nöker **kendiden gider**

Eydin yüzüme karşı yaş akıtmasuñ dimiş

Nidem göricek āb-ı başar **kendiden gider**

Şeyḥī'yi şehrden süren ol şehriyāra din

Gönlüm niçe ki aña sefer **kendiden gider**

(ŞD, 53/1)

Rezm güninde hayādan o demde kan derler
 ‘Adūyı görse **geçer kendüden** hemān hañçer
 (ÜİÇD, 12. Kas./28)

Seni bu hüsn ile görse firişte
Geçerdi kendüden evvel görişte
 (ÜİÇD, 247/1)

Kendüden geçmek gerek sâlik tarîk-i ‘ışkda
 Sırr-ı vaḥdet küyına irmez kişi hem-râh ile
 (ÜİÇD, 276/5)

498. Kendine gel- (ÖAA/KE):

Niçe bir derd ü belâyıla bu āvāre gönül
Kendüye gelmege her geh ki saña vara gönül
 (CSD, CXCVIII/1)

499. Kendine yont- (—/KE):

Bu kârgehde anıñçün düşer yüzi aşğa
 Ki ṭurmayup dürişür **kendine yonar** tîşe
 (NBD, 507/7)

500. Kendini ağır tut- (—/KE):

Ehl yanında terāzūdan iner şol ḥüb kim
 Yūsuf-ı Mışrî gibi **kendözini ağır tutar**
 (MD, 48/2)

501. Kendini ateşe at- (—/KE):

Ser-i zülfüne pā-beste olalı dil
 Elümle **kendümi odlara atdum**
 (CSD, Fi'l-muāmmeyāt/7)

502. Kendini bırak- (ÖAA/KE):

Ey Necātî ‘aşık olanlarda neyler arzū
Kendüni tağıtma cem’ olmaz hevā ile heves
 (NBD, 246/7)

503. Kendini bil(me)- (ÖAA/KE):

İşiginde itine öykinüp âdem geçerüz
 Biz de İshâk ‘aceb **kendüyi bilmez** deliyüz
 (ÜİÇD, 104/5)

Kendüyi bilmez yatur İshâk sensüz Hâk bilür
 Dostum hâkkı yitürme sen de inşâf eyle gel
 (ÜİÇD, 163/7)

Bilmedüm **kendüm unuttum** sensüz ey ârâm-ı cân
 Şöyle oldum görmedüm dünyâyı bir gün bir gece
 (ÜİÇD, 241/2)

Gül yüzüne beñzedürse **kendüyi bilmezligi**
 Mül lebüne öykünürse kıbkızıl dîvânedür
 (NBD, 118/5)

Nüş itdi cām-ı ‘ışkı bir **kendüzini bilmez**
 Cüş itdi hün-ı eşki toprak saçup yeñilmez
 (NBD, 239/1)

Ṭa’n idermiş boyı âzâdelere serv-i çemen
Kendüyi bildürün ol ahmağa siz de yanaşuñ
 (NBD, 286/3)

Kimdür Necâtî dir iseñ ey serv-i ser-ferâz
 Bî-i‘tidâl **kendüyi bilmez** melâmeti
 (NBD, 589/7)

504. Kendini kaybet- (ÖAA/KE):

Biz ki bu hey’et ile hüzni muşavverolduk
 Çäre oldur mey içüp **kendümüzü unudalum**
 (NBD, 351/4)

Beñzer nigāra diyu begāyet uçurdılar
Kendüzünü yitürse ‘aceb olmaya perî
 (NBD, 638/5)

505. Kendini tutama- (ÖAA/KE):

Ele cān alup **urar kendüyi dīvārlara**
 Gün daḫi bencileyin kūyuñı mestāne geđer
 (NBD, 134/4)

506. Kendini unut- (—/KE):

Vaşl-ı yār ister iseñ **kendüñ unutma gāfil**
 Evvelā gel yūri sen kendüñ ile var yār ol
 (ÜİÇD, 158/2)

Bir iki gündür görünmez oldı gerçi ol perī
 Bilmezem **kendüm unuttum** Ḥaḫ bilür dünden beri
 (ÜİÇD, 336/1)

507. Kendini sat- (—/KE):

Ögünmeyi yerersin egerçi Necātiyā
 Umar mısın ki ehl-i cihāda temiz ola
 Mışr-ı hünerde **kendüyi şatmaḫ** gerek kişi
 Yūsuf gibi dilerse ki vara ‘āciz ola
 (NBD, 79. Kıta)

508. Kendini yerden yere vur- (—/KE):

Gücenüp **kendüyi yirden yire urur** sāyeñ
 Göricek ḫaddüñe öykündüğini nārevenüñ
 (NBD, 313/3)

509. Keramet göster- (—/KE):

Ne **kerāmet gösterür** gör ḫırḫapūş-ı zülfi-dost
 Oḫurur āb üzre bir seccāde-i lüḫgīn şalup
 (APD, 12/6)

510. Kılı kırk yar- (ÖAA/KE):

Ṭotalum bir **ḫılı ben ḫırḫ yaram** diḫḫatde
 Bilüñi hiç ḫayāl eyleye mi fikr-i daḫıḫ
 (MD, 125/2)

Bir kılı kırk yararsa dağı 'aql-ı hürde-bîn
Gelmez hayâl ü vehme hayâli Muhammed'ün
(CSD, IV/35. Kas.)

Hayâl-i tiz-nazar bir kılı kırk hezâr yarıp
İrürmedi ceberûtuña kılcı vehm ü hayâl
(ŞD, 3. Kas./4)

511. Kına yak- (—/KE):

Şafağ u mâhı gören şöyle şanur kim zen-i dahr
Pâyına yağıdı hınâ sağına dağıdı halhal
(NBD, 16. Kas./8)

512. Kırmak geçir- (—/KE):

Kırduñ geçirdüñ ehl-i dili hep
Biz şimdi gördük şahib-kırânı
(MD, 283/4)

513. Kıyameti kopar- (ÖAA/KE):

Fitneyle kâmetin koparırdı kıyâmeti
Hışm ile çeşmüñ etmese aynı 'inâyeti
(APD, 318/1)

Ne belâdur bu ki bâlâsı kıyâmet koparur
Fitne ve nâz olalı sürme-i çeşm-i siyehi
(APD, 341/4)

Ne türfe hâl olur 'Araşat olmadın henüz
Başuma koparur bu zamâne kıyâmeti
(CSD, X/47. Kas.)

Muşhaf-ı hüsnüñde fâl açsam elif kıddüñ gelür
Başuma bir gün kıyâmet koparur bu fâller
(CSD, XCVII/5)

Koparur başuma kıyâmet âh
Ne belâdur bu kıdd ü kâmet âh
(CSD, CCLXXVII/1)

Mihrūn seher başına **kıyāmet qoparmasa**
 Qılmaz idi beyāz bu resme kitāb-ı şubh
 (MD, 29/3)

Geldi bir ayağ üstine biñ serv çemende
 Beñzer ki **kıyāmet qoparur ol qad-i ra'nā**
 (NBD, 1. Kaside/3)

Qāmetūn gördüm **kıyametdür qopardum** 'āqıbet
 Eyledüm sen fitne-i āhir zamānı kendümüñ
 (NBD, 287/2)

Qaddi hayāli sāye-i tūbā şalar ne ğam
 Hicrān odu **qoparsa başuma kıyāmeti**
 (ŞD, 170/6)

514. Kıymetini bil(me)- (—/KE):

Şol güher kim qadri biñ cān ü cehāndan yeg idi
 Buldum illā yavu qıldum **kıymetünü bilmedüm**
 (ŞD, 116/2)

515. Kişiyeye uyur iken el yok (—/—):

Ğafletde iken alma Mesīhī'yi eyā mevt
 Hiçbir kişiyeye uyur iken el mi yoqarlar
 (MD, 57/7)

516. Koluna kuvvet (—/KE):

'Āşıqlaruñ öldürmek ise sende mürüvvet
 Taḥsīn senün bāzūna **qollaruña kuvvet**
 (NBD, 35/1)

Zülfüñ uzatdı elk'ide qaşuñı dest-keş
Qoluña kuvvet ola zihī kim kemān çeker
 (ŞD, 58/2)

Gözlerüñ merdümi kim ğamzeñ oqın cāna atar
 Dest ü bāzūsına **quvvet** ki ni merd-āne atar
 (CSD, LXXXIII/1)

Öldürdi urup tîğ ile bîmâr Mesîhî
 Hoş itdi iyü vurdı n'ola **kolına kuvvet**
 (MD, 19/6)

Şol kadar âh oqını urdı Mesîhî feleke
 Ki görenler didiler **kolına kuvvet** yeridür
 (MD, 144/6)

517.Korkudan öl- (—/KE):

Dün va‘de virdi yâr benüm qatlüme velî
 Öldüm bu **korqudan** ki o şeb ideler dölek
 (MD, 132/4)

518.Köpekler haline gül- (—/KE):

Görüp raqîbüñ ile ben nice dirildügümi
 Şoqaqda mürde-i segler bize **tebessüm ider**
 (MD, 81/4)

İtler gülerse hâlüme yiridür âh kim
 Ağlatdı beni düşmânumı hurrem eyledi
 (NBD, 613/5)

519.Kulağı çınladı- (—/KE):

Necâtî âhına âheng ider Zühre didüğü için
Kulağı çınladı şöyle tabancalar yidi defter
 (NBD, 91/6)

520.Kulağını buk- (ÖAA/KE):

Bülbüllerini diñlemez olmışdur ol gülüñ
 Bi'llâhi ey şabâ **bura** tursun **kulağını**
 (ÜİÇD, 318/3)

Şöyle **burdı kulağın** dehr Necâtî'nüñ kim
 İñlese Zühre'ye dek nağme-i tanbûri varur
 (NBD, 161/6)

521. Kulağını çek- (—/KE):

Nigārā şive ta'līm itmek için
Ğulağını çeker her lahza mengüş
 (MD, 109/4)

522. Kulak vur- (kulak ver-, kulak tut-) (ÖAA/KE):

Ey Mesîhî cān-fezādur sözlerüñüñ her biri
 Hışşe-i 'ışķ-ı habîb olan **urur** aña **ğulağ**
 (MD, 118/5)

Göz açam olmağıçün dilbere hem-dem neyisem
Ğulağ uram nefes-i hem-deme her-dem neyisem
 (ŞD, 124/1)

523. Kulaktan aşık ol- (—/KE):

'**Āşık** olmışdur **ğulağdan** görmedin evşāfını
 Cān virür İshāk'ı gör bir fülāna görmedin
 (ÜİÇD, 204/5)

524. Kul (kurban) ol- (ÖAA/KE):

Hāk-i pāyuña **ğul** olduğum ne lāzım ben dimek
 Bendeye lāyık mıdur sultānum evvel ben dimek
 (NBD, 305/1)

525. Kulp tak- (—/KE):

Meclisde sebū ile katı baş қоşar ancak
 Vallāhi şurāhiye de **bir** **ğulp** **dağarlar**
 (MD, 57/3)

Meclisde yāra ağzı şuyın aқıdur diyü
 Miskīn sebūya gör yine ne **ğulb** **tağdılar**
 (MD, 66/3)

526. Kurban ol- (ÖAA/KE):

Rüze-i hecrünle çün kim beni **ķurbān eyledün**
 Bāri pişür cānum için ni‘met-i ‘īd-i vişāl
 (MD, 13. Kas./8)

Cān cemālün ‘īdinün müştākıdur göster yüzün
 Hāy Ka‘bem hāy kıblem hāy **ķurbān olduğum**
 (ÜİÇD, 167/4)

Ger gönderürse tīrini ‘uşşāk alayına
ķurbān olayın ol şanemün kaşı yayına
 (MD, 222/1)

Ey kaşları kemānuña **ķurbānlar olduğum**
 Cismün hilāl gibi kılpdur nizār şabr
 (APD, 71/2)

Ķara kaşuñ yayına **ķurbān olam** k'atdığı oķ
 Başı bağrum zaħmıma merhem urur peykān degül
 (APD, 179/2)

Bu gece cānumı **ķurbāna yazdum**
 Ķabül eyler iseñ mihmān senüñdür
 (ŞD, 31/6)

Şeyhī vişāl-i ‘iydüñe **ķurbān olur ise**
 Vaşl ola bir beķāya ki hergiz fenāsı yoķ
 (ŞD, 94/7)

Çü dost kaşı yayuñdan atıldı tīr-i murād
 Havādiş oķları **ķurbān ola** kemānumuza
 (ŞD, 154/2)

Ķaşuñ kemānına **ķurbān olam** ki ğamzeñ oķı
 Cigerde mesken idelden gören didi ki maħal
 (CSD, CCIV/4)

Ya kaşlarıñuñ yasına **ķurbān olayın**
 Ķamzeñ oķına oldu nişān sīne ne müşkil
 (CSD, CCV/5)

Rā қаşларуñуñ yasına **қurbānlar olayın**
 Ğamzeñ oқınuñ tırine terkeş ciger olsun
 (CSD, CCXLVI/5)

Ya қаşуñ 'ıd ayıdur **қurbānuñ olsun** һüblar
 Şimdi mi oldı melek қurbān-ı İsmā'il için
 (CSD, CCXLIX/2)

Dil giriftār olalıdan zülf-i müşg-āmīzūne
 Cān ü dil **қurbān ola** şol ğamze-i һün-rīzūne
 (CSD, CCLXVIII/1)

Tırūne sīnem nişān olmağa **қurbān olduğum**
 Қаşларуñ yayına zülfüñ rīsmānı taқdı zih
 (CSD, CCLXXXII/4)

İrdügince tır-i ğamzeñ sīne-i mecrūһuma
 Һaste gönlüm çağırur **қurbān olayın** yayına
 (CSD, CCLXXXIII/4)

527. Kuru ekmek (—/KE):

Döne döne mülāzemet ider aña felek
 Her şubһ-dem қazanmağa bir pāre **қurı nān**
 (MD, Kas./28)

528. Kuşаğını yerden kuşan- (—/KE):

Derūnı şāf olanlar һıdmetüñde қılıcuñ gibi
Қушаğını iki yerden қушанup bekledi yanуñ
 (NBD, 13. kas./26)

Şol bir demür қушақlu cihān-pehlevān gibi
 Demdür ki **қушаğın iki yerden қушана** тіğ
 (NBD, 11/5)

529. Kuş mu konduracak (ÖAA/—):

Şāhā Necāfī şı'rine **қушlar mı қondurur**
 Kim eyledi redīfin anūn iһtiyār serv
 (NBD, 21. kas./50)

Yazamaz bir serv kim ola müşābih kıaddüni
Gerçi **kuşlar kondurur** yazmakta nakkâş üstine
(NBD, 550/3)

530. Lokmasını say- (ÖAA/KE):

Hep yidügün içdügün üstüne şayar bilmiş ol
Bu cihān-ı bül-‘aceb bir tohfe mihmān-ḥānedür
(NBD, 60/2)

531. Makbule geç- (ÖAA/—):

Bende olan tapuña senün oldı pād-şāh
Maḳbül olan kapuñda senün oldı baḥtiyār
(CSD, III. Kas./16)

532. Mat et- (—/KE):

İtiñün ayağına yüz süre baydağ gibi şāh
Anda kim **māt ide** bir lu‘b ile ferzāneleri
(ŞD, 182/4)

533. Matem tut- (—/—):

Dird-i hecrinden o bed-mihrün bize **mātem tütup**
Ḳaralar geydi yüzün toprağa urdı sāyemüz
(ÜİÇD, 103/3)

534. Meydan al- (ÖAA: meydan verme-/KE):

Ol perī perçemlerinden çengine çevgān olur
Her kimünle ḥüsn topın oynasa **meydān alur**
(NBD, 55/1)

Yār kim kāküllerinden düşına çevgān alır
Her kimünle ḥüsn topın oynaya **meydān alur**
(NBD, 202/1)

535. Mıh kak- (—/KE):

ılmağā meremmet bu kühēn ubbe-i arı

Encüm diyü her gice **mıh aarlar**

(MD, 57/6)

536. Mum ol- (—/KE):

Cānā güeller ağızuña basa ‘aceb midür

İns ü perī nigīn-i Süleymān'a **oldı müm**

(NBD, 360/3)

537. Muradına er- (ÖAA/KE):

Yā-Rab cihānda **irmedi gitdi murādına**

Bārī cinānda pādīşeh-i kām-rān ola

(NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud, 7. Hane/2)

Murāda irdi müjeñden iden cidāle heves

Cevābın aldı lebūñden ider su’āle ama’

(NBD, 263/5)

538. Naza çek- (kendini) (ÖAA/KE):

İy şānem **nāz eyleme** cevr ü cefādan vaz gel

Bu cefā vü cevr ile şānma ki senden uşānam

(CSD, CCXXVII/4)

539. Nazar eyle- (—/KE):

Şırār yüzüme yapışur anda gözüm yaşı

Sen māhı oyup **eyler** isem mihre bir **nazar**

(NBD, 58/4)

540. Ne selam ne sabah (—/KE):

Gün gibi arz-ı cemāl itmez iseñ bize sabah

Ey güneş yüzli senüñle **ne selām u ne sabāh**

(ÜİD, 20/1)

541. Ne yerde ne gökte ol- (—/—):

Ne yirdeyin ne gökde gamuñdan ne çekdügüm
Kim bilmez ise yiri gögi yaradan bilür
(ÜİÇD, 54/6)

542. Ney gibi inle- (—/—):

Nağd-i hayâtımı nice çaldurmayam ki uş
Bağrum delindi ide ide **ney gibi figān**
(MD, Kas./18)

543. Ne yüz ile (—/KE):

Bilüñe şarılup kemerüñ 'ālem iderken
Hancer daği **ne yüz ile** şokıldı araya
(MD, 210/2)

Hiçbir kimse dimez it midür ādem midür
Bezm-i 'uşşāka **ne yüz ile** gelür bilmem raqīb
(NBD, 23/7)

544. Noқта bilinir zamir (—/—):

Şaqladum idi göñlümi buldı çıkardı hāl
Zāhir budur ki **noқта ile bilinür zāmīr**
(NBD, 77/3)

Hālūñ bulup çıkardı dili sīneden belī
Her kanda ise **noқта ile bilinür zāmīr**
(NBD, 140/2)

545. Ocağına su koy- (—/KE):

Evinde nesne görünmez hemān hākister
Şu koydı bülbülūñ **ocağına** meger jāle
(MD, 6. Kas./3)

546. Oda yan- (—/KE):

Akmasun g mzesi oğın dil-i p r- teŐe kim
Ol dağı **oda yanar** bir dağı da yana atar
(CSD, LXXXIII/3)

547. Odlara yak- (—/KE):

Felekde **odlara yakmağa** ĥirmen-i m h 
SeŐerde Őıdđıla c ndan iriŐen  h yiter
(CSD, LXXXII/4)

Her c nibe herc y  güzeller kim aŐarlar
Ėayrıları Şuya v  meni **oda yakarlar**
(MD, 57/1)

548. Od ile su barıŐ- (—/KE):

Ruĥ-ı dilber görinür gözüne Şol vağtin kim
Od ile Şu barıŐa gölge güneŐle birlikte
(NBD, 482/5)

549. Olur olmaz ( AA/KE):

Y r işiginden alayın gideyin başumı uş
Ki olur olmaz yire itler gibi özür eyler
(NBD, 65/5)

550. Ortaya atıl- ( AA/KE):

Şem'-v r **ortaya atılmayalım**
C m gibi ken r  g zleyel m
(NBD, 372/4)

551. Ortaya (ortalığa) d Ő- ( AA/KE):

Ortaya düşdi duĥter-i rez al ken ra  ek
Ki ol n r çeşm geldi z c c  nik b ile
(NBD, 510/4)

552. Ortaya koy- (ÖAA/—):

Aşlı ser-bāz aña dirler ki şeker gibi gelüp
Başın ortaya **qoyup** la'lüñe andan ezilür
(NBD, 199/3)

553. O yolda baş ver- (—/—):

Tır-i hün-rizüñle cāna şol kadar baş qoşdı kim
Zahm-ı hün-bārum benüm āhir o yolda **viridi baş**
(MD, 107/6)

Her ne deñli acı dil virdiyse peykānuñ aña
Tirüñi terk itmedi **bu yolda zahmum viridi baş**
(MD, 107/7)

554. Öğerek göge çıkar- (—/—):

Halk āsitānuñ iti dimişler Mesih'ye
Ola ki **öğerek anı göge çıkaralar**
(MD, 606/5)

555. Ölüm Allah'ın emri (ÖAA/—):

Ölüm işi Haq işidür andan kim incinür
Yāri Necāti gayr ile görmekdürür ölüm
(NBD, 360/7)

556. Ölüm var, dönüm yok (ÖAA/—):

Ölür isem ben bu yoldan **dönmezem**
Menzil-i ma'sûqa rāhumdur nemed
(NBD, 48/5)

557. Ölü toprağı saç- (—/KE):

İşidülür ki uğrular giricek bir eve dünle
Ölü toprağını saçup uyudurlarmış insānı
(NBD, 90. Kıta/1)

Ölü toprağı idermiş tatalum ādemi bī-ḥod
Ḳanı keyfiyyet-i cām-ı şarāb-ı nāb-ı reyḥānī
 (NBD, 90. Kıtta/4)

558. Ömrünün gülüne derme- (—/—):

Ey Mesīḥī ḳo cihān bāğın ki hindū-yı ecel
Kimse mi ḳodı k'anuñ 'ömri gülünü dermedi
 (MD, 276/5)

559. Ömrü su gibi geç- (—/KE: ömrü geç-):

Ömrüḫ şu gibi geçmegin ey bilmez ādemī
Zıll-ı cihāndürür diyu eylersin i'tibār
 (NBD, 18. Kıtta)

560. Ömrünü (ömür) çürüt- (ÖAA/KE):

Yetecekce belā yoḳ mı dil-i 'uṣṣāḳa ki her dem
Oturup fitneye yay oḳ şunu virür gözi ḳaşı
 (NBD, 615/6)

561. Öpüp (de) başına koy- (ÖAA/KE):

Nāzüklük ile iller arasında ellerüñ
Öpüp başa ḳomağā ne ammā yeri degül
 (ÜİÇD, 156/3)

562. Örnek al- (ÖAA/KE):

Ḳorḳaram kim lebünñün örneğın alup şanemā
Çin muşavvirleri bir şüret ile cān yazalar
 (NBD, 206/3)

563. Parmağı ağızında kal- (ÖAA/KE):

O māhı nāgehān görsem baña söylemeyüp geçse
Ḳalur barmağım ağızumda gören dimez ki cānludur
 (NBD, 69/3)

Hasretinden husrevā naqş-ı nigîn-i la'lüñüñ
 Hâtemüñ ağızında hayret barmağı bağırında taş
 (ÜİÇD, 113/4)

Barmağda hâtemüñe kılsa nazar Süleymân
 Ağzuñda қalayıdı barmağ niteki hâtem
 (ŞD, 8. Kas./16)

564. Parmağında oynat- (—/KE):

Devletüñ oynada bir parmağı üzere felegi
 Nitekim dest-i ğinā ile ulular hâtem
 (NBD, 19. Kas./16)

565. Parmak bas- (—/KE):

Parmağ başarken aya 'izârında zülf-i dost
 Kâfir degül mi қâyil olan gün hisâbına
 (NBD, 480/3)

566. Parmak hesabı (ÖAA/KE):

Göstermesün şakın saña **parmağ hisâbını**
 Mâh-ı felek ki nağd-i hayâtuñ hisâblar
 (NBD, 105/4)

Devr-i felek ne göstere **parmağ hisâbını**
 Aña ki ney gibi geçe 'ömri hevâ ile
 (ÜİÇD, 270/5)

567. Parmak kaldır- (ÖAA/KE):

Āyet-i imân görüpdür sûre-i hüsñünde kim
 Şimdi **parmağ kaldırup** imân 'arz eyler çerâğ
 (CSD, CLXII/5)

Ruğlaruñ 'uşşâka ol zülf-i perîşân 'arz ider
 Kâfiri gör **parmağın kaldırdı** imân 'arz ider
 (NBD, 119/1)

568. Parmak ile göster- (—/KE):

Gösterürken işigünde beni **parmağ ile il**

Ne revādur kim ola halka-i her der hātem

(NBD, 19. Kas./41)

N'ola hecründe beni **parmağ ile gösterse** halk

Za'fdan çün kim hilāl oldı bu cism-i nātüvān

(MD, 14. Kas./13)

569. Pes de- (ÖAA/KE):

Pes itdi enbiyā neeferūn eşrefü'l-beşer

Nite ki efdālür-rüsül ol kāmilüt-tuğāt

(ŞD, Musammat I, Medh-i Sultan Murad Han I)

570. Post vurun- (—/KE: postu ser-):

Mihr ayvasını kat kat penbeye şardı şehāb

Postın urındı eginince bulutdan çarh-ı pīr

(MD, 11. Kas./2)

571. Ramak kal- (ÖAA/KE):

Şal tığ-ı āb-dārı ki düşmeñ yüregüñe

Bir odlu şu vire ki daħi **qalmaya ramak**

(ŞD, Musammat 2, Der-Medh-i Sultan Mehmed Paşa, IV. Hane/46)

572. Rast gel- (ÖAA/—):

Rāst gelmez gözlerüme 'arızuñ

Geç gelür deryāya lā-büdd gelse şu

(CSD, CCLXII/4)

573. Rehzen gibi yolcuyu konak konak gü- (—/—):

Cānı gözüñ ne tende ne hōd şadr içinde qor

Reh-zen gibi ki yolcıyı güde konak konak

(MD, 126/2)

574. Sabahlar hayrolsun (ÖAA/—):

Yā men a‘ṭali-beni Ādemi ‘aḳlen ve zekā
Ṭāle şevḳi bi-ke fi külli ğadatin ve mesā

(MD, Münacaat/1)

575. Saçını çözüp ağla- (—/KE):

Dırnaḳlar urdı tırmaladı gök yüzün hilāl
Çözdi saçın uzun giceler āh idüp seher

(NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud, 2. Hane/6)

Varmayısar mı Ḥazret-i Ḥātūna bu peyām
Çözsün ‘aziz saçlarını yekser ağlasun

(NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud, 6. Hane/2)

576. Safa gel- (ÖAA/KE: safa sür-):

‘İşḳ odıdur ruḥuñla lebūnden şafā viren
Mihruñ ḥarāretinden olur gül-şeker leziz

(NBD, 53/2)

Şafā geldün demek bir gün naşib olmazsa dildāra
Gönül mir’atına gerd-i melāmetden şafā gelmez

(ÜİÇD, 107/5)

577. Sağlık olsun (ÖAA/KE):

Ḥāb-ı nāz eyler gözün şaḡluḳlar olsun dostum
Şihḫat āşāridürür bīmāruñ ey cān uyḫusu

(NBD, 617/2)

578. Sakalı bit- (ÖAA/KE):

Nāz ile güldi didi bitdi şaḳalı oyunuñ
Tefriḳa virdi sözi cem‘iyyet-i yārānuma

(ÜİÇD, 14. Kas./27)

A begüm ṭurra-i ğisuñ ile ‘āşıḳ oyunun
Yeter oynadıḡ a şimden girü bitdi şaḳalı

(ÜİÇD, 323/4)

Meydān-ı ruḥ-ı yārda cān oynar iken dil

Ḥaṭṭı irişüp didi bunuñ **bitdi řaḫalı**

(MD, 13. Kıtı/1)

Ey cefā-pişe vefā kıl ‘āşıķa kim ‘āķıbet

Ḥüsn oyununuñ **řaḫalını bitürür** rüzgār

(MD, 73/6)

Meydān-ı ruḥ-ı yārda cān oynar iken dil

Ḥaṭṭı irişüp didi bunuñ **bitti řaḫalı**

(MD, 288/4)

579. Sayfadan (defterden) sil- (—/KE):

Gice gice ne mekātib yazarsa bülbüller

Gülün **řaḫıfelerinden yine siler jäle**

(MD, 6. Kas./4)

580. Selamı sabahı kes- (ÖAA/KE):

Bu gün ḫıřm idüp ol mehrü **selāmın bendeden kesdi**

Nedür ḫıřma sebeb bārī ‘aceb bilsem neden kesdi

(CSD, CCCXXVII/1)

581. Sır saç- (—/—):

Gül yaprağ ağızludur aña **rāzuñı açma**

Bir goncaya di eylesün **sırruñı ifřâ**

(MD, 16. Kas./11)

Anuñ içün biri birine düşüp

İşleri ‘iřķ **rāzın açmaķdur**

(NBD, 147/2)

582. Silip süpür- (ÖAA/KE):

Göñül ki cilve-gehidür cemâl-i ma'sûkuñ
 Ğayürdur kona mı ğayrîyi götürmeyicek
 Egerçi şırça-sarây olsa albün ey 'arîf
 Şeh aña girmez oturmaz **silüp süpürmeyicek**

(NBD, 53. Kıta)

Dil ü cân güşelerin **sildi süpürdi** müjesi
 Aldı gitdi ne ki buldı ise naır ü ıtmır

(NBD, 200/7)

Sen mır-i mekk-tab'a maām eyleyüp izār
Silüp süpürür cennet için dāmen-i hūra

(MD, 16. Kas./25)

Bu Mesîhî işigünde ne toza ki ura yüzün
 Anı bād-ı şubh **silüp süpürür** beni ider üf

(MD, 119/5)

583. Sineye çek- (—/KE):

Zāhid-i am-ama' görse ne dirdi ki 'aceb
Sineye çekdügümi sen şanem-i sım-teni

(ÜİÇD, 3331/3)

584. Soğuk al- (—/KE):

Bolay ki derleyem diyü budur örtündüğü at at
 Ki kendüye **sovu aldurup** olmuş nā-tüvān onca

(MD, 213/2)

585. Söz aç- (ÖAA/KE):

onca ağızundan ne **söz açıldı** kim andān olup
 Gül ıkardı geydüğün öirdi şabāya dostum

(NBD, 345/3)

Bu med redifinde **söz açup** dedi süsen
 Götüre mi ol ulzüm-i zehhārî benefşe

(APD, 25. Kas./43)

Bir söz açdum yañılup süz-ı nihānumdan benüm
 Şem‘ gibi odlara yanan zebānumdur benüm
 (APD, 190/8)

Bir söz açmış yanılup rāz-ı lebūnden mey-fürüş
 Kim şarāb ol şevkden hum-ḥānede cüş eylemiş
 (APD, 132/4)

Büy-ı zūfūnden cihāna bir söz açardum velī
 Korkarum kim halkı bu sevdā ile şeydā kılam
 (APD, 218/4)

586. Söz gel- (birine) (ÖAA/KE):

Ben ol dehāna yok dir isem söz gelür baña
 Yok yirden ādemī söz işitmek neden gelür
 (NBD, 170/4)

587. Sözü geç- (ÖAA/KE):

O yüzi muşhafi vuarup okurdum şöbete ammā
 Sözüm geçmez hümādur yüksek uçar oқыya gelmez
 (ÜİÇD, 107/4)

588. Sözü kes- (ÖAA/KE):

Eşer itmez naşīhatuñ vā‘iz
 Keser iseñ sözüñü kes nidelüm
 (ŞD, 120/5)

Zāt-ı bī-çün gibi çün vaşfi yoludur bī-kerān
 Hiç kes bulmadı ol sahrāya ḥaddi sözü kes
 (ŞD, Tevhid/24)

Ahd u vefāyı yārdan Şeyḫī tevaḳku‘ eyleme
 Kes sözü dünyede şafā bulmamış ola hiç kes
 (ŞD, 84/7)

589.Sözüm yabana (ÖAA/KE):

Bir gazālūn sihr-i çeşminden Necātī ḥastedür
 Anuñ için söyledügi **sözleri yabanadur**
 (NBD, 60/6)

590.Sözünden çıkma- (ÖAA/KE):

Ey kelāmuñ vaḥy-i münzel gibi nāli' sağ u şol
 Hiç **çıkma**lar **sözünden** iki pāşalar bu gün
 (NBD, 432/4)

591.Sözünün eri ol- (ÖAA/KE):

Şā'irūn lafı çoğ emmā ki Mesīḥī bendeñ
 Sözlerüm biker durur dirse **sözünü eridür**
 (MD, 44/7)

El çek boşaduñ ise zenini zamānenūñ
 Olmağ gerek Necātī kişi **sözünü eri**
 (NBD, 638/7)

592.Sözünü tut(ma)- (ÖAA/KE):

Dimişdi öldürem seni feraḥ ol tığ-ı ḥışmumla
 Dirîğā 'ahdine **çürmaz şanasın Karamanludur**
 (NBD, 69/4)

593.Su gibi ezberle- (ÖAA/KE):

Ben mu'allimden daḥi doğru elif öğrenmedin
 Serv-i ḳaddūñ vaşfinı **ezber** okurdum **şu gibi**
 (NBD, 560/4)

Midḥatūñle her seḥer raḥbū'l-lisān olmağ için
 Nazmumu itdi dilinde **şu gibi ezber** çemen
 (ÜİÇD, 13. Kas./23)

Lebūñ vaşfiyle şî'r-i ābdārum
 Güzeller eylesün **şu gibi ezber**
 (ÜİÇD, 73/6)

594. Suya düşmüş bala benze- (—/KE):

Bulardan vaşl uman abdāla beñzer
Ki bunlar **şuya düşmiş bala beñzer**

(MD, Şhregiz/67)

595. Sulu yere götürüp susuz getir- (—/—):

Çok başlu dirilmesün ol zülf kim anı
Şuya ilte vü şusuz getüre hāl-i ruḥ-ı zībā

(NBD, 1. Kas./6)

596. Şaşkına dön- (—/KE: şaşıp kal-):

Mā der evşāf-ı celālet **müteḥayyir şüdeim**
Dest-i mā-rā zikerem gir ü tarī kem be-nümā

(MD, Münacaat/2)

597. Şehir oğlanı (—/—):

Ol güneş yüzlü kamer ḥaylıca **şehr oğlanıdır**
Her ne yüzden dir iseñ toğrı cihān fettānıdır

(NBD, 56/1)

598. Şeker suya mı düştü (ÖAA/KE):

Müşkīn şaçun hevāsıyile oda yandı üd
Şīrīn lebün şafāsıyile **şuya vardı kıand**

(ŞD, 14/2)

Beni dil-teşne görüp ‘arızun ile lebüne
Hālūme raḥm idüben varsa ‘aceb mi **şuya kıand**

(MD, 33/4)

599. Takat kalma- (—/KE):

Yürürüm ğurbet içinde şehā derdünle dertleni
Ki **tākat kıalmadı** vallāh ciger büryān idüp gittüm

(ŞD, 115/4)

600. Takaza it- (—/KE):

Cānına oldı Necātī'nün havāle çeşm-i yār
 Ey ecel sen de gelüp **itme taķāzā** bir yaña
 (NBD, 3/9)

601. Talihi açıl- (—/KE):

Tefe''ül itdi ol dem çarḥ-ı pür-zecr
Açıldı ṭāli'inde Sūre-i Fecr
 (MD, Şehrengiz/46)

602. Taş at- (birine) (ÖAA/KE):

Ṭa'na **taş atduğı** gice şaķladuğum bu ki ben
 Āḥir anı kendüme seng-i mezār itsem gerek
 (CSD, CLXXXIV/7)

603. Taş bağırlı (—/KE):

Ne deñlü ḳara gönüllü ve **taş bağırlı** ise
 Ḳara bulutlar ile kūhsārı ağladdum
 (NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Abdullah, 5. Hane/2)
 Güzeller **taş bağırlı** olmayınca
 Binā-yı 'ışķ iñende muḥkem olmaz
 (NBD, 219/3)

604. Taş taş üstünde bırakma- (ÖAA/KE):

'Ālemün ma'müresinden ḳalmadı **taş üzre taş**
 Döneli bağıruñ ḳara ṭaşa tenün aķ mermere
 (NBD, 449/7)

605. Taş taş üstünde kalma- (ÖAA/KE):

'Ālemün mā'müresinde **ḳalmadı taş üzre taş**
 Döneli bağıruñ ḳara ṭaşa tenün aķ mermere
 (NBD, 499/3)

Taşı taş üzre kıomaz küy-ı vefāda dil-dār
 Sen Necātī tūtalum arķañ ile taş taşı
 (NBD, 590/8)

606. Taş yürekli (ÖAA/KE):

Bir zamān mı geçdi yā bir laħza mı fevt oldı kim
 Bağrumı dāđ eyleyen bir yüregi taş olmadı
 (NBD, 608/4)

‘Aceb mi germ idemez meclisini vā‘iz-i şer
 Ya taş durur yüregimüz ya āh-ı bāriddür
 (ŞD, 26/6)

Taşa söyler isem yüregi taşa
 Derd-i yār u ğam-ı diyārumdan
 (ŞD, 132/3)

Ger taş degülse yüregün iy ‘em teraħħum it
 Taşisa dağı döymeye bu intizāra Cem
 (CSD, CCXXX/3)

607. Tatlı dil (ÖAA/KE):

Büseye va‘deler idüp leb-i cān-perver-i dost
 Yine tatlı dil ile ağzumuza ezdi şeker
 (NBD, 111/7)

Tatlı dilünden acı sözü ‘ayn-ı luţfdur
 Sürsün ne deñlü virse bu miskīne kīnesi
 (ŞD, 184/2)

Söğmiş ol bir fülāna bir kāfir
Tatlı dilli ise mađāyildür
 (ÜİÇD, 52/6)

608. Top oyna- (—/—):

Zülfünün çevġanı **top oynamāğa** kıaşd idicek
 Şaġn-ı meydānuñ arası cān ile serden tılar
 (APD, 198/5)

609. Toz kondurma- (ÖAA/KE):

‘Ārızuñda müşg ovağını görüp hař dimezem
 Hāşe kim **toz konduram** mihr-i cihān-gerd üstine
 (NBD, 508/4)

Cārub gibi sāyesi düşdügi yerlere
Ķondurmaz oldu zerrece hergiz **ġubār** serv
 (ÜİÇD, 10. Kas./3)

Toz kondurmamaġ ister gibi şahñ-ı çemene
 Yüzi şuyıyla gelüp hıdmet ider ebr-i bahār
 (ÜİÇD, 83/3)

610. Tövbe et- (—/KE):

Yüri günāhuña **tövbe idüp** yemīn ideġör
 Ki geçdi ‘ömr-i ‘azīzün nitteki bād-ı şimāl
 (MD, 9. Kas./19)

611. Tuş ol- (—/KE):

Hançerünçün çekerem şadr-ı müşebbekle emek
 Bilmezem **tuş ola** mı līk bu aġa o semek
 (MD, 138/1)

612. Tuzaġa düş- (ÖAA/KE):

Cān murġı kim dolaştı ġara zülfü aġına
 Müşkil **tuzaġa düşti** ‘aceb ola mı rehā
 (ŞD, 2/4)

613. Tuzak kur- (ÖAA/KE):

Yoluñda **ġurdu** dīdelerüm ġalka ġalka **dām**
 Şayd ide bir nazār seni ey kebk-i ġoş-ġırām
 (NBD, 375/1)

614. Tüy dik- (ÖAA/KE):

Çok fitne olur zülf-i siyahkâra uyunca
İllerde meşeldür bu ki **ılamı tüyünce**
(NBD, 475/1)

615. Ucu bucağı olma- (bulunma-) (ÖAA/KE):

Ucu **bulunmaz** perîşân-rūzigârumdur saçun
Ağızagemiş benüm cānum gibi cāndur lebüñ
(NBD, 310/4)

616. Üflesen uç- (—/—):

At arıkladı **üf dir iseñ uçar**
Dağları eyledi şaman arpa
(NB, 24. Kas. (Kaside-i Arpa)/5)

617. Ümidini kes- (ÖAA/—):

‘İşk-ı dilberden **ümîdin kesmesün** Ferhād'a diñ
Bî-sütün üzre çıkup itsün temennâ bir daği
(NBD, 88. Ferd)

Gerçi cām-ı dehenün şevkine cān irdi lebe
Dil **ümîdüm kesemez** cān durur umar daği
(APD, 301/2)

Küstahlığa sebep ne luţfuñ
Kesmezsen ümîdüm ol sebebden
(ŞD, 3. Musammat/VII. Hane/63)

Bunca cürm ile bu deñlü gözedürken keremün
Tîğ-ı havfuñla niçün eylesin **kat'-ı recâ**
(MD, Münacaat/8)

618. Üstüne (üzerine) titre- (ÖAA/KE):

Teşne-dil la'li zülâli ol Hızır-demün
Gördüğü yirde hemân **üstine dir dir dîtrer**
(NBD, 115/2)

İre diyu havf ider bād-ı şabādan şovuk el
Ey Necāfī serv gül-zār **üstine ditrer tırur**

(NBD, 122/1)

Yine nāzūklük ile kocmağa ol sīm-teni
Nice ditrer görūn **üstine düşüp pīreheni**

(NBD, 646/1)

Maqdem-i gülden haber virde meger gülşende kim
Gördügince bād-ı şubhuñ **üstine ditrer çemen**

(ÜİÇD, 13. kas./9)

Üstine düşme ditreme berg-i hazān gibi

Her şāhsār-ı devlete irdükde nāgehān

(ÜİÇD, 16. Kas./16)

İy şanem **üstüne** yaprak gibi **ditrer çü gönül**
Düşse her lahızadan sen servūn ayağına n'ola

(CSD, V/6)

Qorqar ki **üstine düşe** ol yaña uğramaz
Bāzār-ı dilde şatalı şınmış kemān qaşuñ

(CSD, CXCI/5)

Bir bencileyin **üstine** yaprak gibi **ditrer**

Ol serv-i ser-efrāza hevā-dārı kimūñ var

(CSD, LXV/8)

619. Vatanda garib ol- (—/KE: Garip kuş):

Dimez nice sürinürsin qapumda sen de garīb
Kimesne bencileyin olmasun **vaṭanda garīb**

(NBD, 24/1)

620. Vebali boynuna (ÖAA/KE):

İller ne vechi var ki qolın boynuña şala
Düşmez mi **boynuña** ölür olsağ **vebālimüz**

(ÜİÇD, 97/4)

Boynuma al saçuñ belâsuñı kim
 Olmasuñ boynuña vebâl ey döst
 (ŞD, 11/5)

621. Yabana at- (ÖAA/KE):

Çün serv dost nâz ile gülşende şalına
 Ey bāğ-bān çināruñ elin al **yabana at**
 (NBD, 33/6)

Çaddüñ katında turmağa yaraşmadı diyu
 Servüñ alup elini **yabanlara atdılar**
 (NBD, 90/6)

Atma yabana cān ü dili ey qaşı kemān
 Ğamzeñ oqına çünki gerekdür nişān iki
 (NBD, 559/6)

Zamāne varlıgını virdi aldı 'ışkı şatun
Yabana atmalu şanmañ inende Mecnün'i
 (NBD, 635/6)

Çaşlaruñ yayı gibi egriyi kendüye çeküp
 Ğamzeñ oqı gibi toğruyu **yabana atar**
 (CSD, LXXXIII/2)

Dilerdi kim çeke kendüye vuşlatuñ yayın
Yebāne atdı Cem'i oq gibi kemān-firāk
 (CSD, CLXXV/7)

Şeyhî'ye çün zā'ıfdür raħm it
 Nicemā derler añı **yabana at**
 (ŞD, 13. Kas./38)

N'ola ger oldı ise Leylī zülfi meftūnı
Yabana atmalu mıydı bu dehr Mecnün'i
 (ÜİÇD, 297/1)

622. Yağmurdan kaçarken droluya tutul- (—/KE):

Gönül gözden kaçup bezmüne vardı

Kaçup yağmurdan uğradı ʔoluya

(MD, 242/3)

623. Yakası açılmadık (ÖAA/KE):

Lebün ʔatında ne lâzım ki goncayı añalar

Bir iki yaḥası açılmadıḥ haber diyeler

(NBD, 117/4)

624. Yakasına yapış- (ÖAA/KE):

Nice çâk itmeyem şabrum yaḥasın

Ki ʔucan cismüni şol pîrehendür

(CSD, LIV/8)

625. Yakayı kurtar- (ÖAA/KE):

Dâmānuña yapışup ayaḡuña düşerdüm

Ḥurtulsayıldı ger ġam elinden yaḥam iy dost

(CSD, XIII/3)

626. Yalın ayak başı kabak (ol-) (ÖAA/KE):

Abdāl-ı ‘ışḥ olup yaluñ ayak başı ʔaba

Şahrāya düşdi ‘āşık-ı şūrīde-vār serv

(ÜİÇD, 18. Kas./27; 10. Kas./28)

627. Yanına (kâr) kal- (ÖAA/KE):

Yanına olup ḥabîbi ‘arz-ı hecr ider raḥîb

Ne idelüm varsun öḡünsün ʔalur ise yanına

(NBD, 485/8)

Alup yanına dil-dârı söger ardınca ‘uşşāḡuñ

Öḡünsün düşmen öḡünsün eger ʔalursa yanına

(NBD, 522/6)

628. Yanıp yakıl- (ÖAA/KE):

Müşkil olurmış ol ki içinden belâ tura
Yandum yağıldum âh-ı ciger-gâhdan meded
 (NBD, 52/3)

La'1-i cānān şevķine **yansañ yağılsañ** nola kim
 Ey Necāti āteş-i fūrķat senüñ cānuñdadur
 (NBD, 185/5)

Giceler irteye dek senden **yanup yağılduğın**
 Boğazından aşılursa şem'-i bezm-ārā dimez
 (NBD, 215/4)

Ol tabīb-i cān ü dil terk itdi ben dil-ḥasteyi
 Baña dermān eyleñüz **yandum yağıldum** āhdan
 (NBD, 436/3)

Ḳatı **yanar yağılursın** şem'-den pervāne dil
 Yağma billāh dostum anı esirge yā beni
 (NBD, 598/3)

Yağdı 'ışķuñ beni ğam odına nā-gāh Memi
Yanalum yağılalum çāre nedür āh Memi
 (NBD, 650/1)

Yüzü gül şem'-ine karşı **yağılup yanmağ** için
 Ḳığırup cem' iderem her gice pervāneleri
 (ŞD, 182/2)

Āh kim ğamzesi peykānınuñ od itdi yerin
 Kime **yanam yağılam** sīne-i sūzānumdan
 (ÜİÇD, 196/3)

Sūz-1 'ışķ şanma kim cānāna te'sīr eylemez
 Şem'î gör her şeb ki **yanar yağılur** pervāneye
 (ÜİÇD, 236/4)

Bezmünde 'izz ü nāz ile bālīne geçdiyse
Yandı yağıldı vaşluñ için ey nigār şem'
 (MD, 116/3)

Āteş-i ruhsârî eşk-i çeşmümi deryâ kıılır
 Anuñ için bu dil-i gam-dîde **yanar yaqılır**
 (CSD, LXVI-1)

Bir kez öñinde şevk ile **yanup yaqılmağa**
 Cân atup oda rüşen ider her mekânı şem'
 (CSD, CLXI/19)

Geh havâle âteş-i 'ışk idesin geh nâr-ı gam
 Niçe bir resme ben dil-ğaste **yanam yaqılam**
 (CSD, CCXXVII/2)

629. Yaraya tuz (serp-) bas- (—/KE):

Yine dil-ğastelere vaşl ile merhem geliser
 Yine **tuz saçılısar** var ise **yaralu** yürek
 (NBD, 12. Kas./2)

630. Yarım ağızla (söyle-) (ÖAA/KE):

İncinüp **yarım ağız** İshâk'a sögseñ yok yere
 Ol faķire şan bütün dünyâyı ihsân eyledüñ
 (ÜİÇD, 142/7)

Dünyâ bütün benüm dise **yarım ağız** lebüñ
 Cân-ı 'azîze itmeye ayruķ ecel hüçüm
 (NBD, 360/2)

631. Ya suyu çeker ya toprağı (—/—):

Ey dil yâ ser-i zülfi çeker **yâ şu ya toprak**
 Bâri hele yâr işigine bir çekerüñ var
 (NBD, 75/5)

632. Yedi denizin dışarı dışarı attığı (ÖAA/KE):

Haķuña öykündüğü için 'anber-i ter haşre degin
 Yuyamaz **yedi denizler yüzünñ** karelerin
 (NBD, 422/3)

633. Yedigi onu ye- (—/KE):

Meclisde dek dururken eridi döküldi şem‘

Bir derdi var içinde ki **yidügi anı yir**

(NBD, 77/5)

Bezm-i ‘ışkuñda benüm guşşa vü gamdur yidügüm

Şem‘ gibi bir odum var ki **yidügüm beni yir**

(NBD, 200-5)

634. Yedi iklim dört buçak (ÖAA/KE):

Saña kâr itmedi cānā kapuñda nāle vü zārum

‘Aceb budur ki irişdi **yedi iklīme** efgānum

(NBD, 368/2)

Olsun mūṭi‘-i emr-i berātuña ins ü cān

Kim bir başına şeh **yedi iklīme** hān yeter

(ŞD, 2. Musammat, Der-Medh-i Sultan Mehmed Paşa, V. Hane/51)

Şükr kıll Allāh'a kim geldüñ Freng-istāna sağ

Şağluğına her kişi **yidi iklīme** sultāndur

(CSD, IX/3)

Ka‘be-i hüsniñdeki şol ‘anberīn fülfülleri

Bir Hābeş'dür kim **yidi iklīm** aña fermāndur

(CSD, IX/21)

Çapuñuñ bir dem gedāsı olan iy şāh-ı cihān

Olur ise ger **yidi iklīme** sultān istemez

(CSD, CXIX/3)

Hūbluğ mülkine sultānsın berāt-ı hüsnuñe

Çaşlaruñ tuğra yazaldan bu **yidi iklīm** için

(CSD, CCXLVII/5)

635. Yele ver- (ÖAA/KE):

Hūşe-i zülfüñ ki ‘ömrüm hırmenidür āh kim

Yile virdi hāşıl-ı ‘ömrüm uzun sevdā ile

(ÜİÇD, 234/2)

Yerüm od eyledi ben bî-dilini hâke şalup
Şabrumı **yile virüp** yaşumı Ceyhün itdi
(ÜİÇD, 314/3)

Du'adayuz didüğinden murâdı da'vetdür
Yüzi şuyın **yile virdi** yele yele şüfi
(ÜİÇD, 326/4)

Bu dîv-i zamâne ki bilürsün hevesinde
Yüz taht-ı Süleymân'ı **yele virdi** hevâsı
(ŞD, 6. Kas./9)

Bu pîre-zen-i dehri ki ma'sûk edinürsün
Biñ şâh-ı cüvân-bahtı **yele virdi** velâsı
(ŞD, 6. Kas./10)

Gül yüzün mecmû'asuñdan nice kim defter düzer
Virür evrâkın **yele çün** nüşhasın ebter düzer
(ŞD, 57/1)

Hakk Süleymân tahtını ben mûra rûzî eyledi
Yele virdüm cehl ile çün hürmetünü bilmedüm
(ŞD, 116/3)

Qandasun ey 'ışk eri añla ser-encâmuñı
'Ömri **yile virmeden** hoş geçür eyyâmuñı
(ŞD, 196/1)

Şaçsañ şu gül yüzüne seher-geh külâleyi
Haclet odu **yile vire** gül-berg ü lâleyi
(ŞD, 200/1)

Yele virse çerâğ-ı lüle ne tañ
Ki virür şem'a intifâyi şabâ
(APD, 38. Kas./3)

Bülbül âhına uğrayupp âhir
Yele virdi çerâğ-ı rüşen-i gül
(APD, 38. Kas./14)

Gün yüzlüler hevāsına düşen bulut gibi

Yele virüp kararını giryān olup gider

(APD, 80/2)

Şaçūñ hevāsı **yele virdi kār** u bārımızı

Ki müşg-i Çīn gibi terk eyledük diyārumuzı

(APD, 328/1)

Aḥmed yüzüne karşı figān itme şaşın kim

Gül ḥırmeniñi yele virür bülbülñ āhı

(APD, 339/7)

636. Yel yeperek yelken kürek (ÖAA/KE):

Yeldi yöpürdü aşağı yukarı eşk ü āh

Bir boyı serv ü bir yanağı māh 'ışkına

(NBD, 509/2)

637. Yer bul- (ÖAA/KE):

İtlerüne yalvaranlar işigünde **yir bulur**

Manşib-ı 'ālīdür ol olmayıcak olmaz dilek

(NBD, 316/10)

Ḥüsñüñ hengāmesin turup temāşā kılmāğa

Yir bulamayup felek dāmına çıkdı her melek

(NBD, 323/5)

Ey Necāṭī umaram cennetde yarın **yir bulam**

Der-geh-i 'ālīye çünkim intisābum var benüm

(NBD, 362/8)

Şöyle çok ol şanemün ḥüsni temāşācıları

Yir bulmaz çıkar ay ile güneş damlara

(NBD, 464/2)

Ġamzeñ okından şu deñlü tıldu dil

Kim bulunmaz bir daḡi tırüne **yir**

(CSD, LI/5)

638. Yerde gökde yeri kalma- (—/—):

Eşkûn ile âhuñ ucından tıyıldıñ 'âleme
 Ey Mesîhî **yirde gökde kalmadı yirüñ** senüñ
 (MD, 131/9)

Yerde gökde yerimüz kalmadı öldük İshâk
 Ol cefâ-pîşeye yerden göke dekdür gilemüz
 (ÜİÇD, 93/5)

639. Yerden göğe kadar (ÖAA/KE):

Hüsünüñ farkı ayıla **yirden göge dek**
 Seni cânıla seven gör ki nelerden güniler
 (CSD, XCIX/4)

Âhum feleke irdi yaşum taht-ı serâya
Yirden göke dek hayf olupdur bu gedâya
 (NBD, 444/1)

Yerde gökde yerimüz kalmadı öldük İshâk
 Ol cefâ-pîşeye **yerden göke dekdür** gilemüz
 (ÜİÇD, 93/5)

640. Yerden yere çal- (ÖAA/KE):

Sâye-perver yaraşur serv-i sehî luţf eyle
Yerlere çalma ben üftâdeñi reftâruñ ile
 (NBD, 552/4)

Çatre gibi göklere ağup **yire çalma** beni
 Ey sehâb-ı luţf çün perverde-i ihsânuñam
 (MD, 158/4)

Demdür ki çâk idem bu zamân şabr cübbesin
 Yiri durur ki **yire çalam** dâ'imâ külâh
 (CSD, X/27)

641. Yerdne yere vur- (ÖAA/KE):

Ben beni **yirden yire ursam** yiridür sâye var
Kim şalnur dem-be-dem yanuçca bir yüzi qara
(NBD, 449/2)

642. Yer edin- (ÖAA/KE):

Ey dost degme derd ile çıkmaz gibi gelür
Şöyle ki **yir idindi** belâlu cigerde âh
(NBD, 537/3)

643. Yere göge sığma- (—/KE):

Qarârı yoq ferahından **yere göge şıgma**
Yüzün görüp ireli mihr-i âsümâna sürür
(ÜİÇD, 4. Kas./12)

644. Yer et- (ÖAA/KE):

Keyvân **yir idinmişdi** yidinci felek üzre
Tâ kim kıla ol bezm-i dil-ârâyı temâşâ
(CSD, VI. Kas./6)

Bülbüller âşiyânına başında **yir ider**
Mülk-i çemende olmuş iken tâcdâr serv
(ÜİÇD, 10. Kas./2)

Yir itdi yüzüm üstine aqmaqla göz yaşı
Seyl-âb olur ki yolları ey reh-nümâ biçer
(NBD, 158/4)

Yüzüm üstine başup kebkebün **itse** nola **yir**
Şimdi itdi şeref-i kevkebi hâke te'sîr
(NBD, 200/1)

Kişi mescidde Necâti oturup durmaq kolay
Devleti olan gönülde kendüye **yir eylesün**
(NBD, 425/8)

Yoksa hař yazmađ için mecmū'asına ħüsnüñüñ
 Yir ider mıştar gibi ol şurra-i 'anber-feřān
 (NBD, 431/4)

645. Yerin dibine geç- (ÖAA/KE):

Yire geçsün yirini yirini gün
 Çün bu yiter güneş yirine bu gün
 (CSD, CCLI/3)

Eli uzunluğı şuyuldı servüñ
 Anuñ için utandı **geçdi yire**
 (NBD, 531/5)

646. Yer tut- (—/KE):

Āteřin dilde çeşm-i fettānuñ
 Yir řutar mıydı olmasa cādū
 (CSD, CCLXI/3)

647. Yer ver- (ÖAA/KE):

Niçe demdür saña **yir virdüm** gözümde iy yaşum
 Gİtdüğüñ vaştın revā mıdur yüzüme basasın
 (CSD, CCXXXV/2)

648. Yıldızları barışık ol- (ÖAA/—):

Ađladuđca göz yařı dūr itdi der-gehden beni
Yılduzum barışmadı sen mäh ile řāhum benüm
 (NBD, 369/2)

649. Yıldızları barışma- (ÖAA/KE):

Ağla gözüm firāk ile derd ileāh ile
Kim yılduzuñ barışmadı gün yüzli mäh ile
 (NBD, 453/1)

650. Yıldızı düşük (ÖAA/KE):

Sözlerüñ işideli bağı delindi güherüñ

Gün yüzüñi görelî **yılduzı düşdi** kamerüñ

(MD, 127/1)

Yirde aldı kanlu yaşum gibi āh-ı derd-nāk

Yılduzum yok mı ‘aceb göklerde Allāh’um benüm

(NBD, 369/3)

Ey māh-çehre **yılduzı düşdi** feleklerüñ

Āhum şirārı göklere ıkalı dūd ile

(NBD, 445/2)

651. Yoktan var et- (—/—):

Hoş yaratmışdur dehānuñda lebüñ

Cānı yokdan var iden Perverdigār

(NBD, 99/2)

652. Yok pahasına (ÖAA/KE):

İtmedüm cān için ağzuñla nizā‘

Yok bahāya gitdi ol nāzük metā‘

(NBD, 260/1)

653. Yok yere (ÖAA/KE):

Cān terkin eylemez dirimişsin yolunda Cem

Yok yire gör ki hātırūña ne hūtur ider

(CSD, CXII/5)

İltimāsı buse eyledüm dehānından didi

Çekme zahmet **yok yire** hāşıl degül bu mültemes

(CSD, CXXXV/5)

Vehm iderdüm dehenüñ nota-i gayb ola diyü

Āşikār eyledi bu **yok yire** evhāmı lebüñ

(CSD, CLXXXV/6)

Ger dehānuñ ańsa öldürme Cem'i
Yoğ yire şan eylemek řānun degül
 (CSD, CXCIV/5)

Nigāruñ ağız sırrın kimse bilmez
 Gel iy Cem şılma **yoğ yire** tevehhüm
 (CSD, CCXV/5)

Cem'i öldürme yād itse dehānuñ
 İdüp **yoğ yire** bu çanı n'idersin
 (CSD, CCXXXIV/5)

Bir büse virem dimiş iken ğonce dehānuñ
 Terk itdi yine **yoğ yire** ikrānı sebeb ne
 (CSD, CCLXXIX/2)

Ol dehenden kimse itmez intifā'
 Cān u dil **yoğ yire** eylerler nizā'
 (ÜİÇD, 122/1)

İncinüp yarım ağız İřhāk'a söğsen **yoğ yere**
 Ol faķire şan bütün dünyāyı iřsān eyledüñ
 (ÜİÇD, 142/7)

Düşde öpdüm leblerüñ gör zaħm-ı dendān olmasun
 Ķorķaram nāgeh arada **yoğ yere** şan olmasun
 (ÜİÇD, 220/1)

654. Yol aç- (bir şeye) (ÖAA/KE):

Kime kim sultān-ı dīn dünyā dünüñde **yol aç**
 Olmaya telbīs ile iblīs-i nefis ańa 'ases
 (ŞD, 2. Kas./12)

655. Yola gel- (ÖAA/KE):

Zulmet-i āħir zamāndur şem'-i devlet olmasa
 Ey Necātī **yola girmez** baħt-ı ğüm-rāhum benüm
 (NBD, 369/5)

656. Yoldan çık- (ÖAA/KE):

Bizi yoldan çıkarma ey zâhid
 Bilmeziz şanma kendü rāhımızı
 (APD, 298/6)

Şeb-i dālâlde kalduğ eyā sipihr-i kerem
 Kani nücüm-ı hidāyet bu yoldan azmışa
 (NBD, 507/3)

657. Yol kes- (ÖAA/KE):

Rum illerinde gibi hem alur hem öldürür
 Yollar başıcı kākül-i güm-rāhdan meded
 (NBD, 52/5)

Yine hışm ile turup gitdün eyā serv-i revān
 Saña yol kesmek için göz yaşı arçurı varur
 (NBD, 161/4)

Hey dimezseñ yol başar başlar keser
 Turra-i tarrār ü zülfi pür-şiken
 (NBD, 413/4)

Yara şanmañ ‘arızuñ nāzüklügidür şivedür
 Cennete yol kesmek ister bir yanağı gül-sitān
 (NBD, 431/3)

658. Yolu düş- (ÖAA/KE):

Yolumuz düşer ise mescide şöfi varavuz
 Ğarazuñ da‘vet ise var yeter ibrām oldı
 (ÜİÇD, 309/3)

659. Yolunu bekle- (gözle-) (ÖAA/KE):

Sırr ile göñlümi cāndan çekdi zülfüñ şeb-revi
 Ta‘ña qalup yol gözedür pāsbānı çeşmimüñ
 (ŞD, 101/3)

Çeşm-i Aḥmed tîre oldı gözlemekden yoluñı
 Gelmez iseñ çıkdı elden ey gül-i sîr-âb göz
 (APD, 123/7)

660. Yol ver- (ÖAA/KE):

Gül-şen-i ruḥsāruñı seyr itmege ḥāl-i siyeh
 Nice hindü-beççedür kim virür aña rāh ruḥ
 (CSD, XXXIII/4)

Bülbül-i cennet misin ‘aşq tarîķuñ gözet
 Tâ ki saña yol vire uçmaya yarın şîrâṭ
 (ŞD, 87/5)

661. Yüreği ağızına gel- (—/KE):

Ṭal‘at-i ḥüsnüñ fūrūḡı heybetinden dōstum
 Şubḥ-gāhuñ ḳopdı çaḳ ağızına geldi yüregi
 (ÜİÇD, 335/3)

662. Yüreği kan ol- (—/KE):

Sîne-i mecrūḥuma hecrüñ nice zaḥm urduḡuñ
 Şerḥ idersem işiten ḥalkuñ yüregi kan olur
 (APD, 92/11)

663. Yüreğine dert ol- (ÖAA/KE):

‘İşḳ dāḡı kiminüñ yüreğine ḳodı dōḡün
 ‘Ayş u ‘işretle kimi bayram ider kimi düḡün
 (ÜİÇD, 2. Musammat, III. Bölüm/1)

664. Yüreğine su serp- (—/KE):

Nebāt-ı sūḥte ki yakmış idi mihr dilin
 Yüreğine şu sepe geldi şubḥ-dem bārān
 (APD, 39. Kas./2)

Ümîdüm ol yine bu teşne-leb hevādāruñ
 Yüreğine şu sepe şî‘r-i ābdārı ile
 (ÜİÇD, 275/4)

665. Yüreğinin yağı eri- (ÖAA/KE):

Her gice tã şubha dek rüşen çerāguñda şehā
 ‘Āşık-ı dil-ħastenüñ **yanan yüregi yağıdır**
 (NBD, 103/3)

666. Yüreği oyna- (—/KE):

Elma atışup ğayr ile gördüm begüm oynar
 Eyvā ki kaçan añsam anı **yüregüm oynar**
 (NBD, 45. Müfred)

667. Yüreği parçalan- (—/KE):

Ƙahr-ı dehrüñ zehrini nüş eyleyelden tās tās
Paralandı yüregüm bağrum yarıldı taş taş
 (ÜİÇD, 111/1)

668. Yüreği taş ol- (—/KE):

Bedenüm burc degüldür **yüregüm taş** benüm
 Seng-i ğam zāħmıñña sīnem nice tākāt getire
 (APD, 258/3)

Ƙıydı çün aña ‘adū-yı zālīm
Bu günehten yüregi taş oldu
 (MD, Terkib-i Bend, 2. Hane/5)

669. Yüz ağart- (—/KE):

Ne yüz ağardasuñ Aħmed reh-i ‘işkuñda anuñ
 Ki raķibe uyar ol yüzi Ƙaradan geçmez
 (APD, 110/7)

670. Yüz aklığı (—/KE):

Dilā du‘ā ile ğatm it şenā vü medħini kim
Yüz aklığını du‘ā ile kesb ider jāle
 (MD, 6. Kas./49)

Ġālibā böyle **yüz aqlıġın** kazanmazdı cihān

Olmasaydı ger zamān-ı mīr-i mīrān-ı kebīr

(MD, 11. Kas./11)

Hezārān rū-siyehlik itdüm āhīr

Yüz aqlıġın mey-i aħmerde buldum

(MD, 155/7)

Ölse Mesīhī kimse kara giymesün k'anuñ

İki cihānda **yüzi** kefen gibi **aķ** durur

(MD, 168/7)

Kesb ide bile miydi cihānda **yüz aqlıġın**

Yoluñda olmasaydı eger hāksār berf

(ÜİÇD, 9. Kas./8)

Diler misin ki idesin **yüz aqlıġın** hāşıl

Gel eyle ma'şiyet-i rū-siyāhdan tevbe

(ÜİÇD, 268/2)

Yaşum 'ummānın āl ile kızıl qanlara boyaduñ

Yaraduñ göñlüme vallāhi ey ġam **yüzüñ aġ** olsun

(NBD, 414/2)

671. Yüz bul- (—/KE):

Yüz bulup ger idine haddüñi mesned kākül

Uzadur zulm ipin ey serv-i sehī-ķad kākül

(MD, 146/1)

672. Yüz çevir- (ÖAA/KE):

Tesbīhi ġünde **yüz çevirüp** qomayanları

Gördüm ki hālüñi görelı yüz çevürdiler

Nice maħabbet itmeyeyin itlerüñe kim

Efsün okuyup üstüme geldiler ürdiler

(NBD, 34. Kıta)

İşigüñden **yüzüm dönerse** döñsün bir yaña kıblem

Ķapuña doġru geldüm ben senüñ a Ka'bem a kıblem

(NBD, 348/1)

Yüz çevürme kaçma benden gel berü çok sevdüğüm
 Atasından anasından ilerü çok sevdüğüm
 (NBD, 376/1)

Yāra ne ey müdde‘ī çok çok gün āhumdan benüm
Yüz çevürmez āyīne rūy-i siyāhumdan benüm
 (NBD, 378/1)

Bizden **yüzün çevürdi** yine mäh-pāremüz
 Yokdur bizüm cihānda güzelden sitāremüz
 (ÜİÇD, 91/1)

Bu dil-i şūrīde ašlā **yüz çevürmez** ‘ışqdan
 Hayretinden her neye olsa düşer deryā dimez
 (ÜİÇD, 105/4)

Ehl-i dilden **yüz çevürme** müdde‘īden incinüp
 Cānumı şükrāne al göster yüzün tenhāda gel
 (ÜİÇD, 154/4)

‘Arz-ı hāl eylesem ol yāra döner **yüz çevürür**
 Nice hoşnud olayın gerdiş-i derūnumdan
 (ÜİÇD, 196/2)

Rahm idüp bir gün yüzüme bakmadı ol mäh-cebīn
 Gitdi bahtum **yüz çevürdi** devletüm yār olmadı
 (ÜİÇD, 296/4)

Leblerūñden mār-ı zülfūñ başını döndürmedi
 Gerçi kim ‘aḳreb **çevürür yüzini** tiryākden
 (MD, 183/4)

Ḳāmetūñden **yüz çevürdüm** secde-i sehv ola mı
 Çün ḳazā irdü namāzum niyyetūñi bilmedüm
 (ŞD, 116/6)

673. Yüz döndür- (—/KE):

Ben ḳılıcuñdan şehā döndürmezem yüzüm velī
 Ḳorḳum oldur döndüre yüzini anuñ üstüñ^vān
 (MD, 14. Kas./2)

Sen idüñ yalıñuz penāh baña
Sen de yüz döndürürseñ āh baña

(MD, 9/1)

Ben kılıcuñdan şehā döndürmezem yüzüm velī
Korķum oldur kim yüzin döndüre anuñ üstüñ^vān

(MD, 181/4)

Ķapuñı gördi felekden yüzi döndürdi güneş
Mıhr-i ruhsāruñ ile çarķa girer gözle mehi

(NBD, Terci-i Bend sultan Abdullah, 4. hane/4)

674. Yüz göster- (ÖAA/KE):

Dil bu gün 'ıšķuñ ğamına döyemez
Āh eger yüz göstere ferdā-yı 'ıšķ

(CSD, CLXIX/3)

Gün yüzüñ göster koma zülfüñ ğamından şubķa dek
Yire dökem yaşlarum seyyāresin māhum benüm

(CSD, CCXX/4)

Yüzini gösterüp ol māh fi'l-ħāl
'Ayān oldu lebi altındağı ħāl

(CSD, Fi'l-mu'ammeyat/25)

Yüzüñi göstermesün ağıyāra zülfüñ key saķın
Mār olan şeytāna cennet kapusın derħāl açar

(NBD, 162/3)

Zulmet gicesinde ķodı zülfüñ
Göster yüzüñ āfitāb yok mı

(NBD, 621/5)

Gözlerüme ağlamasuñ dir iseñ göster yüzüñ
Āfitāba karşı tut tā kim gide nem-ĝınlügi

(NBD, 623/3)

Yine yüz izzet ile bülbüle gül sulţanı
Gösterür 'adl yüzün zulme peşimān bigidür

(ŞD, 48/3)

675. Yüz karası (—/KE):

Her gün ne tohum eker ki bu dihkân-ı dehr kim
Yüz karasını hâşıl ider her gice cihân
 (MD, Kas./6)

Zülfüne öykündüğün ‘anber görüp miske didi
 Hay miskîn **yüz karasıdır** bu sevdâlar bize
 (APD, 274/5)

Sünbül saçuña öykünicek didi benefşe
 Ne **yüz karasıdır** bu ki yüzüm yire düşdi
 (APD, 346/7)

Bir kerre yañılup haţına beñzerem dimiş
 Oldı bu **yüz karasıyla** şerm-sâr nesh
 (CSD, XXXII/6)

Gösterelden şafha-i gülde haţuñ haţı-ı sevâd
Yüz karasın hâşıl idüp müşg-i Çin buldı kesâd
 (CSD, XXXV/1)

Haţtuñ mişâliyem diyeli bildi cürmini
Yüz karasıyla başına toprak koyar haţ
 (CSD, CLV/3)

Dimiş haţuña nâfe-i Çin'dür haţâyıla
 Bu **yüz karasıyla** kapuña nice vara Cem
 (CSD, CCXXX/2)

Zülfüne beñzedürmiş özin nâfe-i Haţâ
 Kendü özine kaldı yine **yüzi karası**
 (CSD, CCCXXXVI/2)

Dilersen kim gide bu **yüz karası**
 Gözüñ yaşı ile yu yüzüñ ağ it
 (ÜİÇD, 12/3)

Yur ise kurşa-ı şâbün-ı mihr ile yüz yıl
 Bu **yüz karasını** mehden kaçan yuyar felek
 (NBD, Mersiye-i Şehzade Sultan Abdullah, 2. Hane/3)

Kimden tutar imiş **yüzinün** **qarasın** raqıb
 Kendüzi itdi kime ne kendü **qazancıdur**
 (NBD, 89/5)

676. Yüz kıztartıcı (ÖAA/KE):

Yüz kıztardur halkı öpersin diyu
 Acı dil virdi şurāhī sāğara
 (NBD, 526/4)

677. Yüz sür- (ÖAA/KE):

Gün zer döküp yoluña **sürer yüz** işigüne
 Diler ki ide der-geh-i 'ulyāña intisāb
 (NBD, 3. Kas./29)

Sen bir nihāl-i serv-i revān mişlisin ki ider
Yüz sürmek ile ayaguña iftiḥār āb
 (NBD, 5. Kas./13)

Dem geldi ki gül şevkine her ḥār ayağına
Yüzün süre boynın çeke yalvara benefşe
 (NBD, 22. Kas./3)

Öyküdi nāle zülfüne kürkin devürdiler
 Şu arızuñı añdı **yüzün yire sürdiler**
 (NBD, 57/1)

Ayaguña **yüzün sürer** Necātī
 Eyü varur başında devleti var
 (NBD, 86/7)

Yüzümü ayaguña **süreyin** nice olsa gerek
 Nihāyeti bu ki sen serveri sever diyeler
 (NBD, 117/2)

Qapuña **sürmeyen yüzün** eger ay ü eger gündür
 Muqarrer bī-sa'ādetlerdürürler bī-sa'ādetler
 (NBD, 207/6)

Ayağın toprağına **sürsem yüzüm** gözüm nola
Görmek olmaz her muradı sım ile zerden ırağ
(NBD, 267/6)

Bāb-ı keremdür işigün geldi Necātī **yüz sürer**
Anuñ oñulmaz dirdine himmet gerek Şāh-ı Necef
(NBD, 269/6)

Yüz sürmez isem işigi tozına şıdık ile
Biğ kez şabā gibi varayın Ka'be'ye yayağ
(NBD, 273/4)

Ƙo Necātī kapuña **sürsün yüzün** men' itme kim
Muħkem olmaz kağı dīvāruñ ki berg-i kāhı yoğ
(NBD, 277/5)

Her haste-dil kapuña **yüzün sürdüğü** bu kim
Dārü'ş-şifāsıdur işigün mübtelālaruñ
(NBD, 298/4)

Yāruñ ayağı tozına **sürmiş yüzün** meger
Ayuñ yüzinde görini duran behağ degül
(NBD, 335/6)

Didüm işigüne **yüzüm süreyin** güldi didi
İşte bağ Ka'be gerek hācī gerek ħurbān ol
(NBD, 336/3)

Ben Necātī kapuñuñ hākine **yüz sürdüğüm** ol
Umarın bir gün ire ayağın öpmege elüm
(NBD, 366/7)

Ayağına **yüz sürüp** geçmekdürür mağşūd-ı eşk
Çekme dāmānuñ benüm serv-i revānum ābdan
(NBD, 383/7)

Sürdüm rağıbi **sürmek** için yirlere **yüzüm**
Süre süre getürdüm ola mı zamānesin
(NBD, 386/4)

Şükr idüp yirlere sürer yüzini sāye gibi
 Āfitāb olduğına ḥüsn ile dil-dāra yakın
 (NBD, 415/3)

Bir kez yüzüm ayaguña sürmege irse el
 İzün tozını datar idüm za'ferān ile
 (NBD, 448/6)

İşigüñe қо doyunca süreyin yüzüm gözüm
 Çok sürilür çün bilürsen sīm ile zer Ka'be'ye
 (NBD, 456/2)

Olduğı için kad ü zülfüñe müşābih āyet
 Muşhaf açup sürerem yüzüm Elif-lāmlara
 (NBD, 464/6)

Sensen ol şāh-ı felek-mertebe kim leyl ü nehār
 Yüz sürer işigüñe şems ü kamer döne döne
 (NBD, 467/4)

Güzeller yire sürerler yüzini
 Necātī ger güneş meydāna gire
 (NBD, 531/8)

Şol kadar sürdüm yüzümi itlerün izine kim
 Al olupdur kanlu yaşumdan gül-i ḥod-rū gibi
 (NBD, 560/5)

Yüz sürmege işigine bir kez
 Yā Rab baña fetḥ-i bāb yok mı
 (NBD, 621/4)

Yüzüme düşmez ayaguñ tozına yüz sürmek
 Nidelüm böyle imiş arada Ḥaqq'uñ dilegi
 (NBD, 642/3)

Yüz sürdi tācı gūşesine dürr-i şāh-vār
 Baş kodı tahtı ayaguña bende-vār la'l
 (APD, 12. Kas./22)

Yüz sürmeseydi sikkene bulmazdı zer bahā

Bulmasa nāmuñ olmaz idi nām-dār la'ı

(APD, 12. Kas./27)

Şemsi қаpuñda gördi didi felek

Yüzüni sür ki āsitān bulduñ

(APD, 24. Kas./29)

Şeh Bayezid işigüñe **yüz sürdügün** görüp

Tācın ḥabāb virdi k'ola tāc-dār āb

(APD, 36. Kas./34)

Eşküm gibi **yüz sürdügi** serv ayagüña āb

Bu k'oldı nigāruñ ḳadd-i dil-cūsına hem-tā

(APD, 37. Kas./18)

Zer-nigār eyleme yollarını

İrdügi yire **yüz sürer** nergis

(APD, 38. Kas./31)

Yā Rab bu tāk içinde ne dīdār gördi āb

Kim **yüz sürer** bu ḳasruñ ayağına dā'imā

(APD, 42. Kas./6)

Yüzüm üstinde segirdüp izüñe **yüz sürmege**

Göz yaşı kim durmadan bu nevk-i müjgāndan tamar

(APD, 43. Kas./4)

Ḳapuña **yüzüm sürdügüme** nükte budur kim

Bāb üzre yaraşur kim ola levḥ-i müzehheb

(APD, 10/5)

Ne vech ile **yüz sürmeye** eşigüñe Aḥmed

Ne bāb ile terk itmeye қаpuñda ser ey dost

(APD, 15/6)

Göz yaşı ile **yüz sürer** eşigüñe Aḥmed

Sā'illere luḫfuñ ḳapusından ola mı red

(APD, 29/7)

Ayağūñ tozına bir laħza **yüzüm sürmek** için

Nice yıl yel gibi yoluñda yelem gibi gelür

(APD, 56/2)

Ey şabā benden **yüzün sür** ol yüce der-gāha kim

Ayağı toprağı nūr-ı dīde-i aħbāb olur

(APD, 90/5)

Eşigūñe nice **yüz sürmeye** ħurşīd-i felek

Kim eder gāh gehī añı müşerref ħademūñ

(APD, 158/4)

Aħmed'i unuttūñ ey şeh kim ħapuñda **yüz sürüp**

Ķarşuña el ħavşurur biñ biñ ħuluñ vardur senūñ

(APD, 161/7)

Didüm **sürsem yüzüm** ol āsitāna

Ķadem farkına āsümānuñ

(APD, 169/6)

Sebze de ey serv ayağına **yüzün sürmezdi** āb

Olmasa ol ħāmet-i dil-cüy ile hem-tālīgın

(APD, 170/5)

Kūyuña **yüz sürmeyi** yā Rab baña erzāni ħıl

Ol kerāmet mücib-i izz ü vekārumdur benüm

(APD, 209/2)

Serverā serv-i ser-efrāz olalı hem-ser saña

Ayağıña **yüz sürer** yüz türlü luşfuyla ħemen

(APD, 239/2)

Ķanı tālī' ki seg-i kūyuñ ile hem-dem olup

Yüz süreydüm dün ü gün işigūñe āh Bekir

(ÜİÇD, Şehrengiz-i Mahbuban-ı Vilayet-i Üsküb/35)

Baña bu dār-ı dünyāda yeter olurdu bu 'izzet

İşiginde **yüzüm sürüp** olam Āyāsı Maħmūd'unñ

(ÜİÇD, Şehrengiz-i Mahbuban-ı Vilayet-i Üsküb/48)

Ka'be haqqı tã ölince **yüz sürem** terk itmeyem

İşigün çün kim olupdur secde-gāhum Muştafa

(ÜİÇD, Şhregiz-i Mahbuban-ı Vilayet-i Üsküb/95)

Bilüp geçendeki eksüklüğün huzūrunda

Çul oldı **yüz süre** geldi ol āsitāna sürür

(ÜİÇD, 4. Kas./24)

Çapuında tã k'ola çāker beşāret ü şādī

Çul ola **yüz süre** her dem ol āsitāna sürür

(ÜİÇD, 4. Kas./35)

Şu kimse kim çapuña **yüz sürüp** idindi penāh

Ne ğam ki buldı murād atına tarīķ-ı vuşul

(ÜİÇD, 7. Kas./2)

İrişdi sa'y ile şeref-i pāy-būsuña

Yüzün yere **sürerse** n'ola vechi var berf

(ÜİÇD, 9. Kas./9)

Ābdan neşv ü nümā bulduğıçün şükr eyleyüp

Çanda şu görse ayağına **yüzün sürer** çemen

(ÜİÇD, 13. Kas./15)

Bunca yıldur gözlerin İshāk hayfā kim daħi

Pāyına **yüz sürmege** el virmedi fırsat baña

(ÜİÇD, 8/7)

Ayağına **yüz sürüp** sen şāhuñ öperdüm elin

Çādir olsam hem-'inān olmağa olsam hem-riķāb

(ÜİÇD, 11/2)

İşigün erbāb-ı fażluñ Ka'be-i iķbālidür

Aña **yüz sürmek** kişinüñ ğāyet-i āmālidür

(ÜİÇD, 81/1)

Nevbahār irişdi taraf-ı gülsitānda şu gibi

Yüz sürüp pāyına bir servün kinār itmek gerek

(ÜİÇD, 140/5)

Yapışup dāmenine şāne gibi **yüz süreyin**

Fırşat el vire ger ol turra-i gīsūyı görem

(ÜİÇD, 166/2)

Secde-i şükr idem İshāk **yüzüm yire sürem**

Ger naşīb ide Hūdā ol ham-ı ebrūyı görem

(ÜİÇD, 166/7)

Taht-ı Keykāvūs'a tāt-ı Keyķubād'a virmezem

İşigün̄de **yüz sürüp** kapuñda derbān olduğum

(ÜİÇD, 167/5)

Şuret-i zībāsına İshāk **sürsem yüzümi**

Ahşen-i taķvīm ola ma'nī yüzenda şuretüm

(ÜİÇD, 169/7)

Dil muntaşırduz ayağı tozına **yüz süre**

Bilsek 'aceb ki ķankı güzer-gāhdan gele

(ÜİÇD, 256/3)

'Āşık-ı bī-çāreñi cānsuz ķoma diyüp düşüp

Ayağına **yüz sürüp** yalvarı görsem bir daħı

(ÜİÇD, 313/3)

Ele alup **yüzümi** pāyuña ben yüz **süreyin**

Dōstum sen de dirīg eyleme saña düşeni

(ÜİÇD, 331/2)

Her gün gelüp işigün̄e **yüz sürdüğü** bu kim

Mihrūñ yüzine möhr-i ķabūlūñ nişān ola

(ÜİÇD, Mukatta, 2/7)

Yüzüm sürüp kapuñda ben de 'arz-ı hāl iderem

Ümīdüm ol ki ķutasın günāhumı ma'zūr

(ÜİÇD, Mukatta, 3/4)

Cān diler k'ayağıña **yüz süre** lākin ķorķar

ķirpigün̄üñ dikenini ede ayağıñ mecrūh

(ŞD, 13/5)

N'olaydı it bigi **yüzüm süreydüm** eşigüñe

Velî gedâ nitesi pâdişâ yerüñe geçer

(ŞD, 21/4)

Dırâz-dest ü ser-efrâz ise çenâr ne var

Bu serv ayaguna **sürsün yüzün** ki serverdür

(ŞD, 25/7)

İzüñe **yüz sür** yüzümden yüz yüz eyle hıdmeti

Yoluña cân vir gönülden biñ biñ erişdür haber

(ŞD, 54/2)

Ey şabâ bizden **yüzün sür** ol behiştî bezme kim

Zülf-i hûri pâk idüp seyrüñdesün Rıdvân döker

(ŞD, 59/6)

Başmağın kekbine ya'ni **yüzün sürmek** için

Gökden ılduz yire gör vâlih ü hayrân dökülür

(ŞD, 68/4)

İzüñe **yüz sürer** nesîm-i behişt

Ya'ni önünce peyk-i râh gelür

(ŞD, 77/4)

Dilegüñ buyusa Şeyhî eşigüñde viresün cân

Yüzüm ururam dün ü gün eşer-i du'â belürmez

(ŞD, 83/5)

Mağhallesin dolanurken **yüzüm sürüp** gördüm

Bir it ğarîbi dolardı raķîbe beñzettüm

(ŞD, 114/2)

Umardum vaşluña erem **yüzüm** ayagüña **sürem**

Firâkuñ odına düşüp cânum ķurbân idüp gittüm

(ŞD, 115/2)

'Aceb mi sâymüze **yüz sürerse** haym-e-i mâh

Çü âfitâb-i vihân irdü sâye-bârumuza

(ŞD, 154/2)

Yer hāk-i pāyuña urup iksīr olam deyü

Yüzüñ sürer cevāhirie farq itmege muhekk

(ŞD, Musammat I, V. Bölüm, 44. Beyit)

Fazl u kemāl hitmet añarsa olur fodül

Yüz sürdügi eşigüñe hadd- kemāl ola

(ŞD, Musammat I, VII. Bölüm)

Mihr ü meh anuñ içün kıldı taleb kapuñı kim

Cem gibi arada **yüz süre** vara der-gehüñe

(CSD, Sultan Muhammed/2)

İy Zül'celāl-i pür-kerem uş şerm-sār olup

Haçletle kapuña **sürerem rüy-i i'tizār**

(CSD, III/10)

Sāye şalarsa işigine 'arş **yüz sürer**

Dil hānesine dāri cidāri Muḥammed'üñ

(CSD, IV. Kas./105)

'Ālem berāt-ı şer'e kalem gibi **yüz sürer**

'Ünvān olaldan aña nişāni Muḥammed'üñ

(CSD, IV. Kas./108)

Çün 'aciz **yüzün** toprağa **sürdüm** işigüñde

Mahrüm gönilmek bu kapudan baña hāşā

(CSD, VI./83)

Devletüñ dārını ma'mūr ide mi'mār-ı ezel

Şöyle kim **yüz süre** işigüñe erkān-ı kerem

(CSD, VII, 74)

Kapuña **yüz sürdügüm** gören didi

Levḥa-i zerle ne zeyn olmuş bu bāb

(CSD, XI/2)

Zer kıla umar yüzini iksīr-i ubāruñ

Budur **yüzini** kapuña **sürdügi** gün iy dost

(CSD, XVIII/4)

Muşhaf-ı hüsnüñ **yüz sürelden** iy dil-ber yüzüm
 Levha-i zerrine beñzer kim kitâb üstindedür
 (CSD, LXXV/2)

Büy-ı zülfünden almağ için eşer
Yüz sürer işigüne bād-ı seher
 (CSD, LXXIX/1)

Birinün serv-i sehî kadd-i ser-efrâzına kul
 Birinün ayağına **yüzün sürer** bād-ı seher
 (CSD, CXV/4)

Yüzüme sür yüzüñi tâ ki dil ola pür-nür
 Harîm-i Ka'be'ye la-büd gerek çü zer kandil
 (CSD, CCVII/4)

Yâr ayağına nişâr itmege iy Cem **yüz sürüp**
 Gözlerümden dökilen dtürr-i hoş-âbum var benüm
 (CSD, CCXII/7)

Bini redd itme kapuñdan bir dem iy şâhum benüm
 Kim odur **yüz sürece** 'âlemde der-gâhum benüm
 (CSD, CXX/1)

Geçdügince hâk-i pâyuñdan nişân kaldı diyü
 Ârzü **yüzün sürer** Cem kapuña taqbîl için
 (CSD, CCXLIX/7)

Yüz sürüp ayağına öpmege dil-dâruñ elin
 Günde biñ kez öperem yalvarup ağıyârüñ elin
 (CSD, CCLVII/1)

Leblerüñe zülfün irdükçe ço kim **yüz süreyin**
 Zer-nişân olsa yaraşur la'l ile zünnârda
 (CSD, CCLXXX/3)

Yüz sürerdün ayağı tozına iy gün nice gün
 Cevher-i hâk-i rehinden pür ola tâ külehün
 (CSD, CLXXXIX/4)

Budur **yüzini** kapuña **sürdügi** Cem müdām
 Zer levā ile tā ki müzeyyen bu bāb ola
 (CSD, CCXCVII/7)

Yüzümü kapuña **sürdüğümü** gören eydür
 Bizendi levḥa-i zerḥīn ile bubāb ola mı
 (CSD, CCCXXI/6)

Devlet buyıdı baña ki **yüz sürem** izüñe
 Yoğdur başumda çünki bu devlet ne fā'ide
 (CSD, CCLXXVI/3)

678. Yüz tut- (ÖAA/KE):

Ḥaṭṭuñ ke geldi şormağa mecrūh göñlümi
 Günden güne añulmağa **yüz tutdı** yaramuz
 (ÜİÇD, 91/4)

Ḥarāb olmağa **yüz dutmuşdur** ol ma'mūr olan göñlüm
 Ğamuñla mübtelādur şimdi ol mesrūr olan göñlüm
 (ÜİÇD, 192/1)

Muşhaf-ı ḥüsninde ḥaṭṭı cevre **yüz tutdı** didüñ
 İy raḳīb-i rü-siyeh bu resme fāl itmek neden
 (CSD, CCXXXII/6)

679. Yüzü ak (ÖAA/KE):

Ger bizi şehīd eyler ise senüñ için Ḥaḳ
 Maşşerde kefen gibi olısar **yüzümüz ak**
 (MD, 124/1)

Cem şu zülf-i siyehüñ yolına cān terk ideli
Yüzi aklıgına şāhid kefen olursa n'ola
 (CSD, VI/5)

Dil düşdi tır-i ğamzesine hiç üşenmedi
 İrlik buyısa ancak öle **yüzi ağ ola**
 (CSD, CCXCVI/2)

680. Yüzü ak alnı açık (ÖAA/KE):

Ḥamdü-lillāh **yüzi ak alnı açıkdur** tīgüñüñ
 Kimseden pervası yođ dilde n'ičün pinhān olur
 (ÜİÇD, 29/7)

Āfitābum **yüzüñ ağ alnuñ açıkdur** gerçi kim
 Sāye-vār arduñcadur bir nice yüzi qaralar
 (NBD, 139/4)

681. Yüzü gözü açıl- (ÖAA/KE):

Yüzüñ görüp gül ü nergisle şubḥ-dem bāguñ
Yüzi gözi açılup yine şād u ḥurremdür
 (ÜİÇD, 56/4)

682. Yüzü gözü buruş- (—/—):

Bād-ı seḥerī 'ārızuñı añmadı kı kim
 Her şu ki anı gördi **yüzi gözi buruşdı**
 (MD, 249/4)

683. Yüzü gül(me)- (ÖAA/KE):

Ḥasedinden göreli keff-i kerīmüñi seḥāb
 Kara-puş oldu **yüzi gülmez** ışımaz ağlar
 (MD, 15. kas./20)

Yine 'ālem **yüzi güldi** yine Allāh'a minnetler
 Ki Ḥaḫ'dan oldu erzāñi vücūd-ı Şāh'a şıḫhatler
 (NBD, 207/1)

Yine dtünyā **yüzi güldi** Necātī tehniyet söyle
 Bilürsin devr-i gülde çoğ olur bülbülde şoḫbetler
 (NBD, 207/8)

Ayı meşel idinür şular kim
 Destâr ü libâsı nâs dirler
 Gönli kararur hilâl olunca
 Āyînesi tutdı pas dirler
 Bedr olsa hilâl **gülse yüzi**
 "Ennâsü ma'al-bâs" dirler

(NBD, 27. Kıta)

684. Yüzü kalma- (olma-) (ÖAA/KE):

Ĥalka görünmege güneşüñ **qalmadı yüzi**
 Dünyâyı eyledi gözine teng ü târ berf

(ÜİÇD, 9. Kas./5)

685. Yüzü kara (ÖAA/KE):

Ne yüz ağardasuñ Aĥmed reh-i 'ışkuñda anuñ
 Ki raķibe uyarol **yüzi qaradan** geçmez

(APD, 110/7)

Vây eger kim baķasın şafĥa-i a'mâlümüze
 Göresin her varakını **yüzümüz gibi qara**

(MD, münecaat/7)

Öykündügi içün yüzüne mâh-ı çâr-deh
 Āhumla yüzleyüp **yüzini qara** eyledüm

(MD, 156/3)

Çarĥuñ şıfatın gömgök idüp sille-i āhum
 Her gice **yüzün qara** kıllur dūd-ı siyāhum

(MD, 159/1)

Āhum ile yüzeyüz oldukça çarĥuñ her gice
Yüzünü qara kıllan dūd-ı siyāhumdur benüm

(MD, 160/2)

Ey Mesîĥî cengi қо blürsin ağındur raķīb
 Geç sen ol **yüzi qaradan** uyma bi'llāh ağına

(MD, 219/5)

Öykündüğücün zülfüne cānā yed-i kudret
 Miskūn **yüzine kara sürer** Cīn ü Huten'de
 (MD, 244/3)

Ey Hatīb oğlu Seyyid Aḥmedcik
 Senūn için gör'e neler dirler
 Her seher gün gibi otağından
 Boza-ḥāneye küb düşer dirler
 Sen gözi alayı şikār itmiş
 Bir nice **yüzi qaralar** dirler
 Ğarīb Aḥmed miyāncılığı ile
 Saña olmuş 'aṭā güher diler
 Sen ruḥı lāleye iderler al
 İbrişimciler al gerer dirler

(NBD, 35. Kıtā)

Āfitābum yüzün ağ alnuñ açuḳdur gerçi kim
 Sāye-vār arduñcadur bir nice **yüzi qaralar**
 (NBD, 139/4)

Çok günāhuma çok gözüm yaşı var
Yüzi kara ise aḳçesi aḳdur
 (NBD, 147/6)

Bir iki **yüzi qaralar** nola ögerse seni
 Ki zer miḥaksüz olımaḳ çerağ zūlmetsüz
 (NBD, 238/2)

Ḥaṭuṇa öykündüğü için 'anber-i ter ḥaṣre degin
 Yuyımaḳ yedi deñizler **yüzinün qaraların**
 (NBD, 422/3)

Ben beni yirden yire ursam yiridür sāye var
 Kim şalınur dem-be-dem yanuñca bir **yüzi kara**
 (NBD, 449/2)

Virdi fenāya yaşum u āhum yiri göki
 Yir gök ḳabül ide mi bu ben **yüzi qarayı**
 (NBD, 581/2)

Qara yüzlü saun hadur dimi tezvrine hatun
 El ursun muhaf-1 hüsne degülse ol gvh egri
 (NBD, 597/5)

Miskn sauna ykneli 'anber ey anem
 Yunmaz yidi denizler ile **yüzi qarası**
 (NBD, 611/3)

Yüzi qara v gözleri a ola ratbn
 Sgmek nicedür bilmezsin elıa du'acı
 (NBD, 640/4)

Yüzüne qaru egeri ki lf-1 hüsn urdı
 Ne oldu kendüye qaldı mehn **yüzi qarası**
 (İÇD, 337/4)

Tolama zlfine İhk gey aın zr
 Yanında hatı gibi **yüzi qarası** vardur
 (İÇD, 65/5)

Anı ki almadı ele yürür qalem gibi
 Zr u nizr **yüzi qara** baı aaa
 (İÇD, 3. Kas./23)

Geri ki d'im imz h eyledün felek
 Kendü **yüzüni** yine **siyh** eyledün felek
 (CSD, X/34)

Ha'dan 'inyet irr ise baa ger felek
Yüzün qarası saa qalur bu geer felek
 (CSD, X/59)

Geri **yüzüm qaradur** nme-i a'ml gibi
 Umaram kim yuya lufun uyıla anı kerem
 (CSD, VII/57)

Zülfün göreli 'anber-i ho-b didi mge
 Qatında bunun oldu bizüm **yüzümüz esved**
 (CSD, XXXIV/2)

Ꞑalem bigi dil uzadan ھاţına ھibr ھاţā

Mişāl kāğıdı gibi **yüzün siyāh eyler**

(CSD, LII/2)

686. Yüzü kızar- (—/—):

Öykünder gerçi leblerüñe ey nigār la‘l

Şonra **yüzi kızardı** olup şerm-sār la‘l

(MD, 143/1)

Hüner ھicābı koyup **yüz kızardı** bilmekdür

Güzellerüñ lebin öpmek vardı bāde gibi

(ÜİÇD, 308/4)

Getür getür beri sākī ki la‘l-i nābuñdan

Meyüñ **yüzi kızarup** oldu şerm-sār olımar

(APD, 26/5)

687. Yüzük urun- (—/—):

Yüzük urunmağ ile her kişi hem-ser olımar

Ꞑaқınur ger çü Süleymān Peyamber ھاţem

(NBD, 19. kas./37)

688. Yüzüne (bir daha) bakma- (ÖAA/KE):

Ꞑuluñam didüm **yüzüme bakmadı**

Āh kim bir merھاbāyı çok görür

(CSD, LXXIII/2)

Bilsem nedür günāhum **bakmaz yüzüme** Aħmed

Baña yazuқ degül mi hey ümmet-i Muħammed

(ÜİÇD, 24/1)

Yüzine bakmazdı almazdı ele dildār şi‘r

Kendüye mihr ü maħabbet itnese izħār şi‘r

(ÜİÇD, 90/1)

Dil ġarīb olduğı için **yüzine bakmaz** ھاţīb

Gerçi kim mergüb olur her nesne kim ola ġarīb

(NBD, 23/1)

Güneşe didüm ki niçün kimse **bakmaz yüzüne**
 Didi bu şol bir güzeller şahınıñ yasağıdur
 (NBD, 186/6)

Ne müşkildür ki sevdügi Necâtî **yüzine bakmaz**
 Kaçan kim iltifât-ı Āşaf-ı ‘ālî-cenâb olmaz
 (NBD, 243/7)

Ol serv Necâtî'nün **bakmaz yüzine zîrâ**
 Şimşâd-ı bahâr itmez evrağ-ı hazândan haz
 (NBD, 259/7)

Dönüp **yüzüne bakmadı** mümkünler olmadı
 Şayd eyleyen Necâtî seni bir nigâh ile
 (NBD, 453/7)

689. Yüzüne bakmaya kıyılmaz (ÖAA/KE):

Ey Necâtî o güneş çihrelü çok sevdüğümüñ
Döyemez gözlerimiz yüzine bakmağa bir az
 (NBD, 235/8)

690. Yüzüne gül- (ÖAA/KE):

Yüzüne gülse birkaç gün Necâtî şakın aldanma
 Ki gerçekler inanmadı bu dünyānuñ yalanına
 (NBD, 522/7)

Her demde nedür bu âh ü vâh ey bülbül
 İñende figân itme vefâsuzdur gül
Yüzüne güler bir iki gün yine gider
 Sen fūrkat ile nice idersin gülğul
 (NBD, 56. Rubai)

691. Yüzüne tükür- (ÖAA/KE):

Bahrün **tükürür yüzine** her maḥza bulutlar
 Öykündügiçün keff-i güher-pāşūna deryā
 (MD, 16. Kas./22)

692. Yüzüne vur- (ÖAA/KE):

Ço bugün hüsnine yâr itsün gurûr

İrte haţtı gelicek **yüzine ur**

(MD, 45/1)

Gelmez diyü haţtum öginür yürür o meh-rû

Ey devr-i zamân **yüzine ur** anı utandur

(MD, 58/2)

Eksüklüğini **yüzine urma** kamerûn kim

Yohsula ‘itâb eyleyicek bâyı kınarlar

(NBD, 155/3)

Ol degüldür ki gözün yaşın **urular yüzüne**

Yâr oldur ki qabûl ide seni varun ile

(NBD, 552/7)

Yâ-Rab bilür günâhını çün rahmet eylegil

Cürmini **yüzine uruban** itme şerm-sâr

(CSD, Kas. III/18)

Uş kâse-i ‘aciz ile ümîd isteyü geldüm

Urma günehüm **yüzüme** iy qâdir ü dâna

(CSD, Kas. VI/81)

Yine **yüz urmağa** geldüm qapuña haclet ile

‘Aybumı **yüzüme urma** ki budur şân-ı kerem

(CSD, Kas. VII/40)

693. Yüzünü (suratını) eksit- (buruştır-) (ÖAA/KE):

Sen turup şofi **yüzün eksitdügünden** kime ne

Acıdur bî-çâre yavuz sirke kendü qabını

(NBD, 632/6)

Şarâbı gördügi dem **yüzün eksidür şofi**

Alur gözi ile bakmaq neden ki ma‘cûna

(ÜİÇD, 269/6)

694. Yüzünü gözünü aç- (ÖAA/KE):

Yüzüne öykünse gül olmaz ‘aceb
 Kim açılmış yüzlüde olmaz edeb
 (CSD, IX/1)

Çeşm ü ruhsârı havâsı ile ne tañ nergis ü gül
 Yüzün ü gözün açup ger gire bazarlara
 (NBD, 463/3)

695. Yüzünü kızart- (—/KE):

Yâkût olur saht ü kurur kanı ‘akîkûn
 Yüzini kızardup çün ala büseñi şahbâ
 (NBD, 1. Kas./8)

696. Yüz suyu (dök-) (ÖAA/KE):

Gözi yaşıyle varur her dem Mesîhî kûyuña
 Kendü hâlinde yüzi şuyıyle gider Ka‘be‘ye
 (MD, 233/10)

Fahr-i risâletün yüzi şuyına cümlemüz
 Nâr-ı cahîme şalmaya İshâk‘ı umaram
 (ÜİÇD, 2. Kas./24)

Ol kimseyi ki komadı elden kılıc gibi
 Yüzi şuyıyle hıdmet ider şalsa her yaña
 (ÜİÇD, 3. Kas./24)

Henüz tâze yalıñ yüzlüdür egerçi velî
 Yüzi şuyıyla geçer şadra nev-cuvân hançer
 (ÜİÇD, 12. Kas./25)

Anuñçündür zenahdânuñda ol çâh
 Ki yüzi şuyın ala mihr ile mâh
 (ÜİÇD, Medh-i ‘İvaz/64)

Toz kondurmamak ister gibi şahn-ı çemene
 Yüzi şuyıyla gelüp hıdmet ider ebr-i bahâr
 (ÜİÇD, 83/3)

Şā'irlerün **yüzi şuyı** İshāk nazmıdır

Kim cāna şu seper gāzel-i ābdār ile

(ÜİÇD, 257/7)

Enhār-ı cennetün **yüzi şuyı** degül midür

Farzā ki ögmedün tūtalum Vardar'ını

(ÜİÇD, 322/2)

Du'ādayuz didüğinden murādı da'vetdür

Yüzi şuyın yile virdi yele yele şofı

(ÜİÇD, 326/4)

'Ādem cerīmesine **yüzün şuyıdır** şefi'

Senden umar şefā'ati mecmū'-ı asfiyā

(APD, 3. Kas./11)

Şehā **yüzüm şuyın** arturdi eşküm

Ne altundur ki revnağ virdi sīm-āb

(APD, 13/7)

Keffiñ sehāda döktü bahrın **yüzü şuyunu**

Ol guşşadañ erişdi gamāma nāle ve gam

(ŞD, 8. Kas./17)

Devletünde her ne la'ı ü dürr ki cem' itdi gözüm

Yüz şuyula hāk-i pāyüne nişār itsem gerek

(ŞD, 96/2)

Yüzün şuyunu toprağa қо döksün āteş-i bāde

Ki virdi tahtuñı bāde cihān dīvi Süleymān'ıñ

(ŞD, 102/6)

Nāmūs u ār şīşesini taşā çalmışam

Yüzüm şuyunu toprağa қaram қandasuñ

(ŞD, 139/6)

697. Yüzü yerde (ÖAA/KE):

Āşüfte olup sünbül-i dildāra benefşe

Yüz yire қодı derd ile bī-çāre benefşe

(NBD, 22. Kas./19)

'Ahdünde hâcil oldı **yüzi yerlere düşdi**

Girdügi için kısmet-i küffâra benefşe

(NBD, 22. Kas./33)

Yol eridür **yüzi yirde** zülfi yâra cân virür

Gel şabâdan öğrenün dervîşler miskînlügi

(NBD, 623/2)

698. Yüzü yok (—/KE):

Güneş yüzini görüp eskilendi bedr-i münîr

Toña kalup tapuña gelmege senün **yüzi yok**

(NBD, 282/5)

699. Yüzü üzre (ÖAA/KE):

Şabâ gibi **yüzi üzre** görüp Necâtî'yi dost

Didi nice sürinürsin kapumda sen de garîb

(NBD, 24/8)

Yüzüm üzre baş qadem kim kebkübün yir eylesün

Ol sa'âdet kevkebi bu hâke te'sîr eylesün

(NBD, 67. Müfred)

Dâqa mı göz yaşı böyle **yüzüm üzre**

Devlet güneşi doğmaya mı yılduzum üzre

(NBD, 487/1)

Ey şâh-ı cihân süreli hışm ile nazardan

Göz yaşı gibi âh ki düşdüm **yüzüm üzre**

(NBD, 487/3)

Aya didiler ayağı toprağına qo baş

Minnetler idüp didi ki çirkin **yüzüm üzre**

(NBD, 487/6)

Sürünüp şu gibi **yüz üzre** gelür kanlu yaşum

Ġarağı bu ki müşerref ola dîdârün ile

(NBD, 552/3)

700. Yüz ver- (ÖAA/KE):

Şabāh yine varam gibi pīr-i meykedeye
Peder ki **yüz vire** olsa ne var püser güstāh
(ÜİÇD, 22/5)

Yüz virme igen haṭṭ-ı siyeh-kāruña iy dost
Kim zülfüne baş koşdı igen fitneler eyler
(CSD, XLI/5)

İgen **yüz virme** ol zülf-i siyāha
Ki iy cān fitne-i āḫīr-zamāndur
(CSD, XCI/5)

Bāga geldüğün bilüp iy serv-i nāz
Yüz virüben zeyn ider gül-zārı gül
(CSD, CXCVII/3)

Zülfün nice yollar başa ey çeşmi ḫarāmī
Şimden gerü **yüz virme** gel o kāfire zīrā
(NBD, Kas. 1/11)

Serīr-i ḫüsne geçürdün bu deñlü **yüz virdün**
'Aceb mi ger ola zülf-i ziyāde-ser güstāh
(NBD, 44/2)

Pāklikden ḡayrı nem gördünse söyle dostum
Kimseye **yüz virmemek** āyīnenün āyīnidür
(NBD, 167/9)

Kime kīnün var ki zülfe böyle **yüz virdün** didüm
Didi genc-i ḫüsnüm için ejdehā olsun dirin
(NBD, 417/7)

Zülf-i siyāhı baş ege mi ben şikesteye
Kim dost **yüz vireli** gönüllendi ol fuḡül
(NBD, 329/3)

Dil-ber yüzine gül dir imiş 'andelīb-i bāḡ
Yüz virmesün iñende güle nisbet itmesün
(NBD, 427/7)

Yüz berkidüp āyīne saña karşı gelürse
Ol yüz süze yüz virme inen yüze getürme
(NBD, 528/4)

Yüz berkidüp gelimez idi āyīne yüze
Sen yüz virürsin ey yüzi hürşid o yüz süze
(NBD, 558/1)

701. Yüz vur- (—/KE):

Yüz urdı yire çemen yumdı gözlerin nergis
Delâl-iğonca geçüp 'andelibi eyledi lâl
(MD, 9. Kas./2)

Bu Mesîhî işigüñde ne toza ki ura yüzün
Anı bād-ı şubh silüp süpürür beni ider üf
(MD, 119/5)

Yine yüz urmağa geldüm kapuña haclet ile
'Aybumı yüzüme urma ki budur şân-ı kerem
(CSD, Kas., VII/40)

Çankı gönüle k'ura gerdün-ı dün cerâhat
Ursun yüzün izüñe kim bula zahma merhem
(ŞD, 8. Kas./23)

Ne 'aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapuña
K'eşigiñden açar uş çeşme-i hayvân-ı kerem
(ŞD, 11. Kas./13)

Çok eşige yüz urur ille ki mahrûm döner
Yine kapuñda bulur hürmeti mihmân-ı kerem
(ŞD, 11. Kas./17)

Dād etmege uram yüzüm ol hân eşigüñe
Kim atı ileyince melâyik haşer gider
(ŞD, 2. Musammat, III. Hane/33)

Devlet gögi damıña ağayım diyen kişi
Ursun yüzü ki şâh eşigü nerdübân yeter
(ŞD, 2. Musammat. Der-Medh-i Sultan Mehmed Paşa, V. Hane/52)

Rakībün koyup **urdum** eşige **yüz**

Aña hürmet gerek kim ulurağdur

(ŞD, 30/3)

Her dem erdügi yaşum eşigüne

Yüz urup ya'ni feth-i bāba gider

(ŞD, 48/3)

Meger bir gün boyuñ servin görem deyü kenāruñda

Gözünñden çeşmeler döküp **yüz urup** yire yürür şu

(ŞD, 145/2)

Ɔo serv ayaguña ki ol cān fedā kıla

Luţf ile **yüz yire ura** āb-ı revān dağı

(ŞD, 172/6)

Şāhā ne var oldı ise evvelki sarāyuñ

Ɔudsīlere **yüz urmak** için Mescid-i Aḳsā

(APD, 11. Kas./87)

Bostān-ı sarāyuña **yüz urmak** hevesinden

Ɔopraq döşenüp yastanur aḳcārı benefşe

(APD, 25. kas./24)

Bu cürm için ki 'arz-ı nazır eylemiş sana

Her gün yire **yüz urup** ider i'tizār āb

(APD, 36. Kas./38)

'Abdi Raḥmān'uñ efendisi cemī'-i 'ālemün

Ki āsitānı çevresine **yüz ururlar** şeyḥ u şāb

(NBD, 4. Kas./15)

Uş el dege ayaguña **yüz urmağa** diyu

Çeker қаpuñda қaysер ü fağfür intizār

(NBD, 8. Kas./27)

Didi bir kez **yüz urmağdan** bulursın devlet-i bāḳī

Ki bir kez içme kāfidür şuyından āb-ı ḥayvānuñ

(NBD, 13. Kas./35)

İşigine **yüz uranlar** ebedî almağ için
 Silsile luf -1 dem-ā-demdür ü zındān kerem
 (NBD, 18. Kas./9)

Devlet-ābāduñuñ ol kim **ura** dīvārına **yüz**
 Kāh-veş bād-1 elemden aña ırmeye azān
 (NBD, Terci-i Bend-i Sultan Abdullah 5. Hane/4)

‘Āıl-1 şābir idüm ‘āşık-1 şeydā kıldı
Yüz urup yalvaruñ ol gözleri sahhāra meded
 (NBD, 47/3)

Saña öykündügin lü’lü’ işitmiş bād-1 acletden
 Deñizler burtarup **yüzün urur** ruhsārına kefler
 (NBD, 91/2)

Yüz urup ayağınuñ toprağından
 Ne deñlü alıbilürseñ ademdür
 (NBD, 192/4)

apuñı ible-i erbāb-1 acāt eyledi Bārī’
 Aña **yüz uranuñ** kim dir du‘āsı müstecāb olmaz
 (NBD, 2443/6)

Yüz urup āsitānuñ öpdı urşīd
 Otağın içre dervīşāne girdi
 (NBD, 569/3)

Beni öldürmege ol şū-1 sitem-ger sevinür
 Şan ki iyāsına ‘Īsī-i Peyember sevinür
Yüzümü toprağa **urmağ** ile buldum işigin
 Kīmīyā-ger işini ālūñ dil olur amzelerūñ men’ itmez
 a-1 ālūñ dil olur amzelerūñ men’ itmez
 İki kāfir ki üşüb adara bir er sevinür
 (NBD, 33. Kıta)

702. Zevkini çıkar- (tadını çıkar-) (ÖAA/KE):

Ne cân kim dilberi vaşluñ müyesser kıldı devr anuñ
 Hõş olsun vaqti 'âlemde ki zevkın sürdi devrânuñ
 (ŞD, 102/1)

703. Zevk ü sefa sür- (ÖAA/KE):

Devlet anuñ cihânda ki zevk u şafâ süre
 Bir âfitâb-çal'at ile dâ'imâ seher
 (ÜİÇD, 8. kas./27)

704. Zil bağla- (—/KE: Zil takıp oyna-):

Nâleden taqdı ceresler yanına ol şeh-süivâr
 Rümili köçekleri zan atına zil bağladı
 (MD, 269/6)

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım. (1988): **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Beyzadeoğlu, Süreyya. (1996): “Dîvân Şiirinde Bir Deyim: Taş Yatur”, **Türk Edebiyatı Dergisi**, Sayı: 269, s.55.
- (1999): “Atasözlerinin, Deyimlerin Dîvân Şiirimize Yansıması ve Bilinmeyen Bir Osmanlı Yadigarı: Armağan”, **Türk Edebiyatı**, Sayı: 310, s.30.
- Çavuşoğlu, Mehmed. (1989): **Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çavuşoğlu, M.–M. Ali Tanyeri.(1990): **Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı (Tenkidli Basım)**, İstanbul: Mimar Sinan Üniv. Yayınları.
- Dilçin, Dehri. (2000): **Edebiyatımızda Atasözleri**, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersoylu, İ. Halil. (1989): **Cem Sultan’ın Türkçe Dîvânı**, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eyüboğlu, Kemal. (1973): **13. Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler I-II**, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık San. AŞ.
- Gibb, E.J. Wilkinson. (1999): **Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poetry) I-II**, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, Mustafa. (1990): **Şeyhî Dîvânı**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- (1998a): **Şehî Bey Tezkiresi (Heşt Behişt)**, 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- (1998b): **Latifi Tezkiresi**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

- M.E.B. (1978): **İslâm Ansiklopedisi**, 5. Baskı, Cilt: 1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1977): **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 3, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1964): **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 9, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1979): **İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 8, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- (1979): **İslâm Ansiklopedisi**, 2. Baskı, Cilt: 11, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kabaklı, Ahmet. (1983): **Türk Edebiyatı**, Cilt: I-II, 5. Baskı, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (1985): **Şiir Tahlilleri I**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karaalioglu, Seyit Kemal. (1975): **Edebiyatı Terimleri Kılavuzu**, İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.
- Karahan, Abdülkadir. (1991): **İslâm-Türk Edebiyatı'nda Kırk Hadis**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı (İlmi Eserler).
- Köprülü, M. Fuad. (1986): **Türk Edebiyatı Tarihi**, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Kurnaz, Cemal. (1990): **Halk ve Dîvân Şiirinin Müsterekleri Üzerine Denemeler**, Ankara: Akçak Yayınları.
- Kuşçu, Hüseyin. (1999): **Türkçe Sözlük ve İmlâ Kılavuzu**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kuşçu, Ülkü-H. Kuşçu.(2000): **Atasözleri ve Deyimler**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kutlu, Şemsettin. (1983): **Dîvân Edebiyatı Antolojisi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Levend, Agah Sırrı. (1988): **Türk Edebiyatı Tarihi**, 3. Baskı, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

- Mengi, Mine. (1995): **Mesihî Dîvânı**, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin. (1997): **Türk Mitolojisi I-II**, İstanbul: MEB. Yayınları.
- Pala, İskender. (1989): **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Cilt: I-II, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (1976): **19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 4. Baskı, İstanbul: Çağlayan Yayınevi,.
- Tarlan, Ali Nihat. (1992): **Ahmed Paşa Dîvânı**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- (1997): **Necâfî Bey Dîvânı**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 2342, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 592, Türk Edebiyatı Dizisi 25.